

પ્રથમ શ્રુત સંક્રંષ્ઠ

શ્રી

સૂયગડાંગસૂત્ર ભાષાંતર

ભાગ ૧ લો.

મુળ ભાષામાં લેખક શ્રીમદ્ ભાષામાં સુવર્ણ વર્ણવે

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર.

શા. ત્રીભોવનદાસ રૂઢનાથદાસ

આકાશકેતના કૃપાની યોગ, અમદાવાદ

(આવૃત્તિ ૧ લી.)

સંવત. ૧૯૫૫—સતે ૧૮૯૫

(સર્વે હક્ક રવાની.)

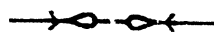
અમદાવાદ—" વિજય પ્રવર્તક પ્રેસ.

કિંમત એક રૂપિયો.

નોટીસ.

પ્રસિદ્ધ કર્તાએ આ પુસ્તકને છાપવા છપાવવા સંબંધી સર્વ પ્રકારના હક્ક “ સને ૧૮૬૭ ના રથ માં આકટ મુજબ સરકારમાં નોંધાવી-રજીસ્ટર કરાવી ” પોતાને સ્વાધીન રાખ્યા છે, માટે માલીકની રજા શિવાય કોઈએ છાપવું છપાવવું નહીં.

શા. ત્રી. ૩.

જાહેર સ્વર.

આપવામાં આવે છે કે, મહારા “ જૈન પુસ્તકાલય ” માં વેચાથી મળતાં પુસ્તકોનું સવિસ્તર લીસ્ટ જૂડુ છપાયેલ છે. બહુએ તેમણે મંગાવી લેવા તસ્દી લેવી.

શા. ત્રી. ૩.

પ્રસ્તાવના.

આ અસાર સંસાર સમુદ્રનેવિષે સંતત પર્યટન કરનાર પ્રાણીઓને, જન્મ મરણાદિક આત્યુગ્ર દુઃખોમાંથી મુક્ત કરે એવે તો માત્ર એક ધર્મજ છે. અને એમજ સર્વ દર્શનીના શાસ્ત્રમાં પણ કહેલું છે, એવો જે ધર્મ તેનું મૂળ તો સર્વાંશ મુક્ત દયાજ છે. કહેલું છે કે “ અહિંસાપરમોધર્મઃ ” દયાવડે ધર્મની પ્રાપ્તિ થાય છે, અને પરિપૂર્ણ ધર્મ પ્રાપ્ત થયા પછી જીવ મોક્ષ ગામી થાય છે; માટે દયા સર્વોત્કૃષ્ટ પદાર્થ છે. સર્વ દર્શનીઓ દયાનો ઉપયોગ કરે છે ખરા, પરંતુ સર્વાંશે કરતા નથી. એટલાજ માટે તેઓને ધર્મ પદાર્થનો જેવો જોઈએ તેવો લાભ થતો નથી. દયાનો સર્વાંશે ઉપયોગ તો, માત્ર જૈનદર્શનમાં સ્વીકાર્યો છે, તેથીજ જૈનદર્શન ધર્મ ધુરીસર કહેવાય છે, માટે દયાનો સર્વાંશે ઉપયોગ કરવાની અગત્ય છે, જેમ કોઈ ભોજનાર્થે પકવાન કરવું હોય તો તેમાં ઘૂત, પિષ્ટ, શર્કરાદિક, અગત્ય વસ્તુનું એકત્ર પહુંં યથાવિધી થાય, ત્યારેજ તે પકવાન સ્વાદિષ્ટ કહેવાય; પણ જે ઉપર કહેલી વસ્તુઓમાંથી, એક પણ વસ્તુનું ઓછાપહુંં હોય તો તે પકવાન સ્વાદ રહિત બને. માટે દયા પદાર્થ સર્વાંશે પળાય તોજ તેથી ધર્મોપલબ્ધિ થાય, તે વિના તો કદી પણ થાયજ નહીં. સર્વ દર્શનીઓને દયા માન્ય છે ખરી, તથાપી તેઓની સમજમાં ફેર હોવાથી, તેઓ શ્રેષ્ઠતા પૂર્વક દયાનો ઉપયોગ સર્વાંશે કરી શકતા નથી. તથાપિ તેઓ સ્વદયા, પરદયા, દ્રવ્ય દયા, ભાવ દયા, નિશ્ચય દયા, વ્યવહાર દયા, સ્વરૂપ દયા, અનુબંધ દયા, ઇત્યાદિ દયાના અનેક પ્રકાર, જૈનશાસ્ત્રમાં સવિસ્તર વર્ણન કરેલાં છે; તે પ્રમાણે વર્તી દયાનું સ્વરૂપ નથ

શૈલી પૂર્વક સમજતા નથી. આ સંસાર સમુદ્રમાંથી ભવ્ય
 છવોને તરવાને, માત્ર એક જૈનસિદ્ધાંત નોજ આધાર છે. અને
 તે સિદ્ધાંતો મૂળ ભાગધિ ભાષામાં હોવાથી, દરેક જૈનમંદુરો
 તેનો પૂરે પૂરો લાભ લઈ શકતા નથી; અને સિદ્ધાંતનો રહેસ
 સમજ્યા શિવાય આત્મસાધન પૂરી રીતે બની શકતું નથી,
 વળી કેટલેક સ્થળે મુની માહારાજનો જોગ નહીં હોવાથી,
 ધર્મી વર્ગને સિદ્ધાંત વાણીના પાન વગર તેમનું હૃદય કમળરૂપી
 ઝાડ સૂકાય છે. તેઓનું સંકટ દૂર કરવા, તેમજ સર્વેને વાંચવાનો
 સરખો લાભ મળી શકે એવા હેતુથી, આ શ્રી સૂચગડાંગસૂત્ર
 પ્રથમ શ્રુતસ્કંધ અર્થરૂપે ભાષાંતર છપાવી બહાર પાડ્યું છે.
 આ પુસ્તકમાં સર્વ જગતને પ્રમોદ ઉપજાવનારી શ્રી વીતરાણની
 વાણી છે. તે કેવી છે તો કે, ભવરૂપ વેલની કૃપાણી, સંસારરૂપ
 સમુદ્રથી તારવાવાળી, મહા મોહરૂપ અંધકારનો નાશ કરવાને
 દિનકરના કિરણો જેવી પ્રકાશવાળી, કોષરૂપ દાવાનળનો ઉ-
 પશમ કરનારી, મુક્તિના માર્ગને દર્શાવનારી, કલિમલનો પ્રલય
 કરનારી, મિથ્યાત્વને છેદન કરનારી, ત્રિભુવનનું પાલન કર-
 નારી, અમૃતરસનું આસ્વાદન કરાવનારી, એવા અનેક વિશે-
 ષણુપ યુક્ત એવી જે શ્રી જીનવાણી, તે સર્વ સજ્જનોને માન્ય
 થાઓ. કદાપિ નિવિડ કર્મની શૃંખલાયે પ્રતિબંધ થઓલા, એવા
 અભવ્ય દુર્ભવ્યને બોધ કરવા માટે એ વાણી સમર્થ નથી થતી;
 તે માટે એ વાણીનું અસામર્થ્ય સમજવું નહીં. કેમકે સૂર્યના
 કિરણો જેમ ધુઅડ પક્ષીના નેત્રને પ્રકાશ કરી શકતાં નથી,
 તોપણ તે જગત્માં નિંદાનાં આધિષ્ઠાન થતાં નથી. વળી જ-
 બની વૃષ્ટી કરનારો મેઘ, તે પણ ઉપર ક્ષેત્રને વિષે તુણાદિક
 ઉત્પન્ન કરવા માટે અસમર્થ છે; તે છતાં તે, લોકોને વિષે નિ-
 દાને પાત્ર થતો નથી. તેમજ જે પુરૂષને એ વાણી ગમતી

તથી, તે તેનું પોતાનુંજ દૌર્ભાગ્ય સમજવું. મારે કુશલ પ્રવૃત્તિ-
 થાળા સજ્જનોને આ છબિવાળીરૂપ પ્રાધાન્યગ્રંથ, મહોત્સવરૂપ
 આનંદ આપનારો થાઓ. અને તેમના ચિત્તરૂપ સરોવરને વિષે,
 પ્રેમરૂપ જળ ભરાઓ; તથા તેને યોગે તેઓને મોક્ષરૂપ મહા-
 મુંદર કમળની પ્રાપ્તિ થાઓ. આ ગ્રંથની અંદર કાનો, માત્રા,
 મીંડી વિગેરે જે કાંઈ જિનાણા વિશદ્ધ લખાણુ લખાણું હોય
 અથવા પ્રદ્ સુધારતાં દ્રષ્ટિ દોષથી જે કોઈ ભૂલ રહી ગઈ હોય,
 તેને ચાટે અતુર્વિદ્ધ શ્રી સંઘની ક્ષાએ હું મિચ્છા દુષ્ટત માગુ છું.
 વળી આ ગ્રંથને જિએ આશ્રને મૂકી મુખે થતમા સાચીસે વાં-
 ચવા મહાદી ખાસ લલામણુ છે.

લિ. શા. ત્રીભોવનદાસ રૂમનાથદાસ.

અનુક્રમણિકા.

વિષયક.	વિષય.	પૃષ્ઠાંક.
૧ અધ્યયન ૧	ઉદશો પહેલો	૧
"	ઉદશો બીજો	૧૧
"	ઉદશો ત્રીજો	૨૦
"	ઉદશો ચોથો	૨૬
૨ અધ્યયન ૨	ઉદશો પહેલો	૩૨
"	ઉદશો બીજો	૪૦
"	ઉદશો ત્રીજો	૫૦
૩ અધ્યયન ૩	ઉદશો પહેલો	૫૭
"	ઉદશો બીજો	૬૨
"	ઉદશો ત્રીજો	૬૮
"	ઉદશો ચોથો	૭૪
૪ અધ્યયન ૪	ઉદશો પહેલો	૮૦
"	ઉદશો બીજો	૮૮
૫ અધ્યયન ૫	ઉદશો પહેલો	૯૫
"	ઉદશો બીજો	૧૦૪
૬ અધ્યયન ૬	મું	૧૧૧
૭ અધ્યયન ૭	મું	૧૨૦
૮ અધ્યયન ૮	મું	૧૩૦
૯ અધ્યયન ૯	મું	૧૩૭
૧૦ અધ્યયન ૧૦	મું	૧૪૫
૧૧ અધ્યયન ૧૧	મું	૧૫૪
૧૨ અધ્યયન ૧૨	મું	૧૬૩
૧૩ અધ્યયન ૧૩	મું	૧૭૨
૧૪ અધ્યયન ૧૪	મું	૧૮૧
૧૫ અધ્યયન ૧૫	મું	૧૯૦
૧૬ અધ્યયન ૧૬	મું	૧૯૬

ॐ श्री गौतमभ्यो नमः

श्री

सूयगडांग सूत्र भाषांतर.

भाग १ लो.

प्रथम श्री आचारंग कहीने पछी सुयगडांग कहुं तेनो
संबंध भेणवे छे. जे कारण श्री आचारंग भांछे, (जीवो छक्काय
परू, वणाय ते सिं वहेण बंधोति) ॥ ध्यादि कहुं छे. ते सर्व
परमार्थने जलपुं जेधये. એમ આચારાજી સાથે આ સુયગ-
ડાંગનો સંબંધ જાણવો. એ અધીકારે બીજું અંગ સુયગડાંગ
પ્રારંભીએ છેએ. અહીંયા કેટલાએક વાદી જ્ઞાને કરીનેજ મુક્તિ
થાય છે એમ કહે છે, અને કેટલાએક ક્રિયાએ કરી મુક્તિ કહે
છે. અને જૈન તો એમ કહે છે કે જ્ઞાન અને ક્રિયા એ બંને
થકી મુક્તિ છે, એ અર્થ એ શ્લોક માંછે દેખાડે છે તે એમકે.

છકાયનું સ્વરૂપ જાણે એટલે જ્ઞાન કહું, અને જ્ઞાનપૂર્વક
ક્રિયા કરવી તે સફળ છે તે કારણ માટે આગલ (તિઉદિજ્ઞા)
એવો સુત્ર પાઠ કહ્યો, તે ત્રાડે તે શું જાણીને! શું ત્રાડે! તે
કહે છે. બાંધીએ જે જીવને પ્રદેશે કરી તે બંધન જ્ઞાનાવરણાદિ
અષ્ટ પ્રકાર કર્મ રૂપ ઇત્યર્થ તે કર્મના હેતુ મિથ્યાત્વ, અવિરત,
કષાય અને યોગ અથવા પરિગ્રહ આરંભ એ બંધનના કારણને
જાણે. પણ એકલા જાણપણાયકી વાંછીતાર્થ સિદ્ધિ દર્શલ છે;

તે માટે ક્રિયા દેખાડે છે. તે બંધન જ્ઞાપરિજ્ઞાએ કરી જાણીને પછી પ્રત્યાખ્યાન પરિજ્ઞા જે સંયમાનુષ્ઠાન તેણે કરી બંધનને ત્રોડે. એટલે આત્માથી કર્મ દૂર કરે, એવું વચન શ્રી સુધર્મા સ્વામિ ભાષિત સાંભળીને જંબુ સ્વામિ પ્રમુખ શિષ્ય પૂછે છે કે, શ્રી મહાવીર દેવે બંધન કેવું કહ્યું છે ? અથવા શું જાણીને તે બંધન ત્રોડે ! ઇતિ પ્રથમ શ્લોકાર્થઃ ॥ ૧ ॥

હવે બંધનનું કારણ કહે છે; એ જગત માંહે જ્ઞાનાવરણી-યાદિક જે કર્મ તે બંધન જાણવું, તે કર્મ બાંધવાનાં કારણ આરંભ અને પરિગ્રહ છે. તેમાં પહેલું પરિગ્રહ દેખાડે છે, સચિત્ત તે દ્વિપદ ચતુષ્પદાદિક અને અચિત્ત તે સુવર્ણ રૂપાદિક એ બે પ્રકારે પરિગ્રહ છે, તે થોડા તુણ તુષાદિક પોતાની પાસે પરિગ્રહીને અનેરા બીજા પાસે પરિગ્રહાવે તથા પરિગ્રહ કરતાંને અનુમોદે. એવો જીવ, એ રીતે દુઃખથી ન મુકાયે. ॥ ૨ ॥

હવે જ્યાં પરિગ્રહ ત્યાં આરંભ હોય, અને જ્યાં આરંભ ત્યાં પ્રાણાતિપાત હોય એવું દેખાડે છે. તે પરિગ્રહવંત પુરૂષ અસંતોષી છતો તે પરિગ્રહ ઉપાર્જવાને અર્થે, અને ઉપાર્જન કરેલો પરિગ્રહ રાખવાને અર્થે પોતે, પ્રાણીઓનો નિપાત એટલે વિનાશ કરે, અથવા અનેરા પાસે પ્રાણીઓની ધાત કરાવે; અથવા જે પ્રાણીઓને હણતો હોય અર્થાત પ્રાણીઓનો વિનાશ કરતો હોય તેને અનુમોદવે કરી. પ્રાણીઓની ધાત કરતોથકો અથવા કરાવતોથકો આત્માને વૈરની વૃદ્ધી કરે છે. તેથી જે દુઃખ પરંપરારૂપ બંધન તે થકી છૂટે નહીં. ॥ ૩ ॥

વળી પણ બંધન આ શ્રી કહે છે. રાઠોડાદિક જે કુલમાં ઉત્પન્ન થયો, અથવા જેની સાથે વાસ વસે, એટલે પાંસુકીડાદિક કરે, એવા મનુષ્ય જે માતા, પિતા, ભાઈ, બેન, ભાઈ, અને મિત્રાદિક તેને વિષે મમત્વનો કરનાર એટલે માતા પિતા-

દિકની સાથે સ્નેહ કરતો એવો અજ્ઞાની જીવ તે કર્મ સંસાર ચક્રમાંહે ભ્રમતો થકો પીડાય છે, તે મનુષ્ય કેવો છે તો કે અન્ય અન્ય એટલે પ્રથમ માતા પિતા, તદનંતર ભાઈને વિષે, તદનંતર પુત્ર પૌત્રાદિક, એમ અન્ય અન્યને વિષે મુદ્ધિત એટલે મુછી પામતો થકો સ્નેહે કરી પીડાય છે. ॥ ૪ ॥

હવે જે પ્રથમ કહ્યું હતું કે, કેવું જાણતો થકો બંધન ત્રાડે તે કહે છે. ધન ધાન્યાદિક સચિત તથા અચિત વસ્તુ અને ભાઈ પ્રમુખ કૌટુંબિક સ્વજનાદિક વળી એ સર્વે જે કુટુંબાદિક સ્નેહવંત છે, તે શરીરી અને માનસી વેદના ભોગવતાં થકાં એ જીવને ત્રાણ ભણી ન થાય. એવું જાણીને જે પ્રાણીઓનું જીવતવ્ય અદ્ય છે. એમ જાણીને, જીવિતવ્ય પ્રાણીઓને એટલે પરિગ્રહ પ્રાણીધાત અને સ્વજન સ્નેહાદિક બંધનના સ્થાનને જાપરિજ્ઞાયે જાણીને, પ્રત્યાખ્યાન પરિજ્ઞાયે છાંડીને કર્મ થકી છૂટે અર્થાત કર્મ થકી વેગલો થાય. ॥ ૫ ॥

હવે સ્વસમયનો અધિકાર કહી પર સમયનો અધિકાર કહે છે. એ અરિહંતના ભાષિત ગ્રંથ જે કર્ણા રસમય છે. તેને છાંડીને સ્વેચ્છાએ રચિત ગ્રંથોને વિષે આસક્ત થતા, એક શાક્યાદિકના શ્રમણ, બીજા બ્રહ્મરૂપિ મતાનુંસારી એવા બ્રાહ્મણ એ પરમાર્થના અજાણ થકા વિવિધ પ્રકારે ઉત્પ્રબલપણે પોતાના ગ્રંથનેવિષે સત્તા એટલે બંધાણ એ તાવતાં આપણા મતના કદાચહી એવા છતાં પુરૂષ જે છે, તે પોતે પોતાના મતના અનુરાગે કરી, ઇચ્છામદનાદિક તેને વિષે આસક્ત એટલે પોતાનો માર્ગ લોકોમાંહે પ્રસિદ્ધપણે સારો કરી દેખાડે છે. ॥ ૬ ॥

હવે ગ્રંથકાર પ્રથમ ચાર્વાકનું મત દેખાડે છે. તે ચાર્વાક એમ કહે છે કે જગતમાં સર્વલોકવ્યાપી પંચમહાભૂત છે. આ લોક માંહે કોઈ એક ભૂતવાદી તેના મતને વિષે કહ્યા છે.

તે કોણ તો કે ? પૃથ્વી કઠિણરૂપ છે, અપ્પતે દ્રવ્ય લક્ષણ છે, તેજ ઉન્નિરૂપ, વાયુ ચલન લક્ષણ અને પાંચમું આકાશ અવકાશ લક્ષણ છે. ॥ ૭ ॥

હવે એનુંજ વિશેષ કહે છે. એ પૂર્વે કહ્યા તે જે પંચમહાભૂત તે થકીજ કોઈ એક ચિદ્રૂપ તે ભૂતથકી અવ્ય તિરિક્ત એવો આત્મા હોયછે, પરંતુ જેમ એ પાંચ ભૂતથકી પૃથક ભૂત એવો અન્ય કોઈ બીજો આત્મા છે, એવી રીતે જે બીજા દર્શની કલ્પના કરેછે તેમ નથી. કેમકે એ પરલોકનો જનાર, સુખ દુઃખનો ભોગવનાર જીવ એવો પદાર્થ કોઈ બીજો નથી, એમ તે ચાર્વાક કહે છે તેમને કોઈ પરવાદી એમ પૂછે કે, અહો ચાર્વાકો ! જો તમારે મતે પંચમહાભૂત થકી અન્ય કોઈ આત્મા એવો પદાર્થ નથી, તો મરણ પામ્યો એમ કોણ કહેવાય ? હવે એનો ઉત્તર ચાર્વાક દર્શનીઓ કહે છે. અથ હવે એટલે એ પંચમહાભૂત જે છે તેના વિનાશ થકી, જીવનો પણ વિનાશ હોય છે. પરંતુ જે એવું કહેછે કે આત્મા ચવીને અન્યત્ર સ્થાન જાય છે. કર્મના વશ થકી સુખી દુઃખી થાય છે, તે સર્વ મુઘ્ન-રંજન જાણવું. ॥ ૮ ॥

એમ પંચભૂતીયાગતા એટલે પંચ ભૂતિક વાદીનો મત કહ્યું. હવે આત્મદ્વેત વાદીનો મત દ્રષ્ટાંતે કરી કહિયે છે. જેમ પૃથ્વી રૂપથુલ્ય એક છતાં નદી, સમુદ્ર, પર્વત, નગર અને ગ્રામ ઇત્યાદિ રૂપ નાના પ્રકારે દેખાય છે. પરંતુ વીચાલે પૃથ્વીનું અંતર કાંઈ દેખાતું નથી એટલે પૃથ્વી એકજ છે. એ ન્યાયે ભો એ વચન પરને બોલાવવાને અર્થ છે. એટલે અહો ! દર્શનીઓ એ સમસ્ત લોક ચરાચર સ્વરૂપ એકજ છે, એટલે આત્મારૂપ છે. પરંતુ વીદ્વાન તે ચરાચર રૂપ આત્મા. નાના પ્રકારે દીપદ ચતુષ્પદ બહુ પદાદિ રૂપ દેખાય છે, પરંતુ જે એમ કહેકે, શરીર

શરીરને વિષે આત્મા જુદા જુદા છે તે મીથ્યા છે.

(યદુક્તં એકવદિભૂતાત્મા, ભૂતે ભૂતે વ્યવસ્થિતઃ ॥

એકધા વહુધા ચૈવ, દૃશ્યતે જલચંદ્રવત) ૧ ઇત્યાદિ ॥ ૯ ॥

હવે જૈન અને ઉત્તર આપે છે. એ પૂર્વોક્ત ન્યાયે એક એટલે કોઈ એકપરવાદી, પોતાના હંદને બળાત્કારે એમ બોલે છે તે કેવા છે, તો કે મંદ છે. એટલે સમ્યક્ જ્ઞાન વિકલ છે. કેમકે જો સર્વત્ર આત્મા એકજ છે, બીજો નથી તો જગત્ માંહે એકેક જીવ કરસણી પ્રમુખ જીવ હિંસાત્મક આરંભને વિષે નિસ્તિયા એટલે આસક્તથકા પોતે પાપને કરીને તીવ્ર દુઃખને પામે છે. પણ અનેરા નથી પામતા, તથા જે જીવ જગત્માં કાંઈ અસમંજસ ચૌરાદિક કર્મ કરેછે, તે છેદન ભેદનાદિક અનેક વિટંબનાઓ પામેછે. અને જે ભલો સમાચરે છે તે સાતા પામે છે. માટે જો સર્વ જીવનો આત્મા એકજ હોય તો સર્વ જીવને વિટંબના અથવા સાતા કેમ ન થવી જોઈએ? માટે એ તમારું વચન મિથ્યા છે; કેમકે સર્વ જીવ પોત પોતાની કરણીયે મુખ દુઃખને પામે છે. એ સર્વ ગતવાદીનો મત કહ્યો. ॥ ૧૦ ॥

હવે તજવતચ્છરીર વાદિનો મત કહે છે--તે તજવતચ્છરીરવાદી એમ કહે છે કે, જેમ પંચભૂત મલી કાયાને આકારે પરિણામી ચેતના ઉપજાવે છે. તો તે કારણે શરીર શરીર પ્રત્યે આત્મા જુદા જુદા છે. જગતમાં જે બાળ અજ્ઞાની તથા જે પંડિત એટલે વિવેકી છે, તે સર્વ જુદા જુદા છે. પરંતુ એક આત્મા સર્વ વ્યાપી ન જણાવો. એટલે જૈન મત અને તેમનો મત એકજ થયો. હવે ગાથાનાં ઉત્તરાર્દવડે તેમનો ભેદ દેખાડે છે. તે પરવાદી એમ કહે છે કે, આત્મા ઘણા છે, પરંતુ જ્યાં સુધી શરીર છે ત્યાં સુધી છે. પણ જે વારે શરીર નહીં, તે વારે

આત્મા પણ નહીં. એટલે ગત્યંતર ગામી આત્માઓ નથી. એ પ્રકારે કરી ભેદ દેખાડયો. વળી તેહિજ કહે છે. તે આત્માઓ પરલોકને વિષે ન જાય એ તાવતા શરીરથકી ભિન્ન આપણાં કર્મનો ભોગવનાર એવો આત્મા નથી. તથાપિ સત્વ જે પ્રાણીઓ તે ઉપપાતિક નથી. એટલે ભવાંતરમાં જઈ ઉપજે નહીં. અર્થાત ગતાગતિ પણ નથી. અહીં શિષ્ય પૂછે છે કે, પૂર્વે જે ભૂતવાદિ કહ્યા અને એ તજવતઁછરીરવાદી એ બેહુને માંહી માંહી શું વિશેષ છે ? તે વારે ગુરૂ કહે છે કે, ભૂતવાદીને મતે જે પંચ મહાભૂત તેહિજ કાયાને આકારે પરિણમીતે ધાવનવળનાદિક ક્રિયા કરે. અને એમને મતે પંચભૂત કાયાને આકારે પરિણમી ચૈતન્ય સ્વરૂપ આત્મા ઉપજાવે. પરંતુ ભૂતથકી આત્મા જુદા નથી. એટલું વિશેષ છે. ॥ ૧૧ ॥

હવે તેની વક્તવ્યતા કહે છે, તજવતઁછરીરવાદી એમ કહે છે કે; પુણ્ય નથી, પાપ પણ નથી, અને અતઃ ઉપરાંત લોક પણ નથી. જેટલું દષ્ટિગચર આવે છે તેટલોજ લોક છે. વળી ગ્રંથકાર એનું કારણ કહે છે કે; શરીરને વિનાશ કરી આત્માનો પણ વિનાશ થાય. એ કારણ માટે આત્માને અભાવે પુણ્ય પાપ તથા લોકની સંભાવના ક્યાં થકી થાય ? ॥ ૧૨ ॥

“ તજવતઁછરીરવાદિ ગતા ” એટલે તજવતઁછરીરવાદીનું એ પ્રમાણે મત કહ્યો. હવે અક્રિયાવાદિનો મત કહે છે. તે અકર્મવાદી એમ કહે છે કે, આત્મા અમૂર્ત છે, નિત્ય છે, તથા સર્વ વ્યાપી છે. તે કારણે ક્રિયાનો કર્તા નથી. તથા અનેરા પાસે કરાવનાર પણ નથી; એટલે આત્મા પોતે ક્રીયાને વિષે ન પ્રવર્તે, તથા અનેરાને પણ પ્રવર્તાવે નહીં પુર્વે ચકાર આવ્યો છે તે અતીત અનાગતના કર્તાને નીષેધવાને અર્થે છે. યદપિ સ્થિતિ ક્રિયા અને મુદ્રા પ્રતિભિબોધ્ય ન્યાયે ભોજન ક્રિયા પણ કરે.

તથાપિ સમસ્ત ક્રિયા કારક પણ નથી. એહિજ ભાવ દેખાડે છે. સર્વ ક્રિયાને એટલે દેશ થકી દેશાંતર ગમનરૂપ ક્રિયાને આત્મા કરતો નથી. એ રીતે આત્મા અકારક છે, એ પ્રકારે તે સાંખ્ય વાદી ધૃષ્ટપણું કરતા થકા, પ્રકૃતિ કરે, પુરૂષ ભોગવે, ઇત્યાદિક અયોગ્ય વચન બોલે એટલે અક્રિયાવાદિનું મત કહ્યું. ॥ ૧૩ ॥

હવે જૈન એના મતનું નીરાકરણ કરે છે. જે આત્મા શરીરથકી જુદો નથી. તથા આત્મા અક્તી છે એમ કહે છે. તો ચતુર્ગતિક સંસારરૂપ લોક ક્યાં થકી હોય ? નિઃકેવલ તે લોકમાંહે વાચાલપણું દેખાડે છે એવા છતાં તે અજ્ઞાનરૂપ તમ એટલે અંધકાર તે માંહેથકી નિકળીને અનેરાતમ એટલે અંધકાર માંહે જાંતિ એટલે જાય છે, એટલે જ્ઞાના વર્ણાદિક કર્મ ઉપાર્જન કરે છે. અથવા તમને વિષે દ્વીઅર્થે નરક પૃથ્વી એવો અર્થ થાય છે. માટે ત્યાં પણ જાય છે. તે નરક પૃથ્વીયે કેમ જાય, તેનું કારણ કહે છે. તે લોક મંદ એટલે મુર્ખ છે, વળી આરંભ નિશ્ચિતએટલે આરંભ જે પ્રાણુધાત તેના વ્યાપરિ નિશ્ચિત છે, એકાંતે તેમાં આશકત છે, જે કારણ માટે તેમના મતે આત્માનો અભાવ છે, તે કારણે પુણ્ય પાપ પણ નથી, એવું જાણીને તે નાસ્તકવાદી આરંભ કરતાં થકાં શંકા પામતા નથી. તથા જે એવું કહે છે કે આત્મા ક્રિયા કરે નહીં, તે પણ એમની પેરેજ આરંભી જાણવા. ॥ ૧૪ ॥

અ કિરિયા વાધગતા એટલે સાંખ્યનું મત એ પ્રમાણે કહ્યું.

હવે આત્મ પદવાદિનો મત કહે છે. તે વાદિ એમ કહે છે કે, આ સંસારને વિષે એક આત્મ પદવાદિઓના મતે એમ કહ્યું કે, પાંચ મહાભૂત છે. વળી તે વાદી એમ કહે છે કે, જેમ પંચમહાભૂત તેમ આત્મા છઠો છે. વળી અનેરાને મતે આત્મા અને પંચ

મહાભૂત અશાશ્વતા છે. તેમ એને મતે નથી, તે કહે છે કે, આત્મા અને પૃથિવ વ્યાદિક રૂપ જે લોક તે એને મતે શાશ્વતા સર્વ વ્યાપિ છે. માટે અવિનાશી રૂપ છે. ॥ ૧૫ ॥

વળી તેનું નિત્યપણું દેખાડે છે. તે આત્મષષ્ટ પૃથિવ્યાદિક પદાર્થ, નિઃકારણ વિનાશ અથવા સકારણ વિનાશ, અન્ને વિનાશે કરી, વિનાશ પામે નહીં. પૃથ્વી, અગ્નિ, તેજ, વાયુ, અને આકાશ એ કદાપિ પોતાનું સ્વરૂપ છાંડે નહીં, તે કારણે શાશ્વતા છે. તથા કોઈએ જેનો આકાર કર્યો નથી, તે કારણે માટે આત્મા શાશ્વત છે.

યદુક્તં । નૈનંછિદંતિ શસ્ત્રાણિ, નૈનં દહતિ પાયકઃ ॥ નચૈનં
ક્લદયંત્યાપો, નશોષયતિ મારુતઃ॥ ૧ ॥ અચ્છેદ્યોયમભેદ્યોય, મ-
વિકારી સડચ્યતે, ॥ નિત્યઃ સર્વગતઃ સ્થાણુરચલોયં સનાતનઃ
॥ ૨ ॥ ઇત્યાદિ વચ્ચનાત્ તથા જે અસત એટલે અવિદ્યમાન
હોય તે ઉપજે નહિ. કેમકે અવિદ્યમાન પદાર્થને વિષે કરનાર-
નો વ્યાપાર સ્ફુરે નહીં. જે અછતી વસ્તુ ઉપજે તો આકાશ
કુસુમ ગર્દભ શૃંગાદિક પદાર્થ પણ ઉપજવાનો સંભવ છે. એ
કારણે સર્વ કાળે પણ પૃથિવ વ્યાદિક સર્વે પદાર્થો નિત્ય ભાવે
પરિણામ પામ્યા છે. ॥ ૧૬ ॥

“આત્મ ષષ્ટવાદિગત” એટલે આત્મ ષષ્ટવાદીનું મત
એ પ્રમાણે કહ્યું.

હવે અકૃણાવદીનો મત કહે છે. કોઈ એક વાદી એટલે
બ્રાહ્મ તે પંચબંધ બોલે છે તેનાં નામ કહે છે. પ્રથમ વિજ્ઞાન
તે રસનું, વિજ્ઞાન સુખ દુઃખ વેદ તે વેદના, સંજ્ઞા તે ધર્મ સ-
મ્રાદાયને, પૃથ્વી વ્યાદિકને સંસ્કાર, અને ધાતુરૂપાદિક તે રૂપ
એ પાંચ પદાર્થ જગતમાં છે, પણ એ થકી અન્ય આત્માદિક

પદાર્થ જગતમાંહે કોઇ નથી. એમ તે બાળ એટલે અજ્ઞાની કહે છે. વળી તે સ્કંધ કેવા છે ક્ષણચોગી છે. એટલે એક ક્ષણ માત્ર રહે. ઉપરાંત રહે નહીં. એ રીતના બોલનારા તે ક્ષણિક વાદિ જાણવા. હવે અનેરા દર્શનીઓ થકી એમનો ભેદ જે છે તે, ગાથાના ઉત્તરાર્ધવડે દેખાડે છે. તે જેમ આત્માપૃષ્ઠવાદી સામ્યાદિક ભૂત થકી આત્મા અન્ય છે, એમ કહે છે. તથા જેમ ચાર્વાક મતિ ભૂત થકી આત્મા અનેરો નથી એટલે જે ભૂત તેહીજ આત્મા એમ કહે છે. તેમ બૌદ્ધમતિ કહેતા નથી. તથા હેતુ એટલે આત્મા કોણે નીપજાવ્યો એમ પણ કહેતા નથી. અને અહિંતુક એટલે અનાદિ અનંત અદ્યત્ત આત્મા છે. એમ પણ બૌદ્ધ કહેતા નથી. ॥ ૧૭ ॥

તથા અનેરા બૌદ્ધ દર્શની ચતુદ્ધારતુક જગત કહે છે, તે દેખાડે છે. પૃથ્વી તે પાષાણ પર્વત અને સ્થલાદિક એમ પ્રથમ ધાતુ તથા અપ્પતે પાણી એ બીજી ધાતુ તેજ તે અગ્ની એ ત્રીજી ધાતુ તથા વાયુ એ ચોથી ધાતુ જે કારણે એ ચારે પદાર્થ જગતને ધારે એટલે પોષે તે કારણે એને ધાતુ કહીએ, એ કહેવા છે ? તો કે એ ચારે એકાકારપણે પરિણામે, માટે એકાકાર છે. તેથી એ ચારે ધાતુ રૂપ જાણવા એટલે એ શરીર ચતુર્દ્વરૂપ છે તે થકી અનેરો આત્મા એવો પદાર્થ કોઇ નથી એમ બૌદ્ધ કહે છે તે કેવા જાણવા ? તો કે પોતાને લોક માંહે જાણ કહેવરાવીએ એવું અભીમાન ધરે છે. પરંતુ એ સર્વે ક્ષણિકવાદી પણાથકી ક્રિયાના કૃણને સમ્બંધ મળે નહીં તે કારણે એને અકલવાદી કહીએ. ॥ ૧૮ ॥

હવે એ પૂર્વોક્ત દર્શની પોત પોતાના દર્શનને વિષે મુક્તિનું કારણ જે કહે છે તે દેખાડે છે. તે ઉપર કહે છે કે તે સર્વે દર્શની ધરે તેને વિષે નિવાસ કરનારા એટલે અહુસ્થ અથવા

અરણ્યવાશી તાપસ આદિક અથવા પ્રવ્રજિત સાંખ્યાદિક તે એમ ભાવના કરે છે કે અમારા દર્શનને આવણા એટલે આં-
વ્યા જે કોઈ અમે કહીએ તેને માને તો, તે સર્વ દુઃખથી મુ-
ક્ત થાય. એવી રીતે પોત પોતાના દર્શનને વિષે સર્વે કોઈ
મુક્તિ દેખાડે છે. ॥ ૧૯ ॥

હવે અંતકાર કહે છે તે પંચભૂતવાદિ પ્રમુખ દર્શનીઓ
તેને નથી છિદ્ર એટલે જ્ઞાનાવરણાદિક કર્મ તેનો વિપર્યાય ભાવ
તે સંધિ જાણવી તે અહીં જ્ઞાનાવરણાદિક કર્મના વિવરણ તેને
અજાણતાથી આપડા દુઃખથી મુક્તવાને અર્થે સાવધાન થયા
છે. તે કારણે તે જન એટલે લોક ક્ષાંત્યાદિક દશ પ્રકારનો જે
યતિ ધર્મ તેના જાણ નથી. તે વાદિ જે નાસ્તિક મતિ પ્રમુખ
પૂર્વે કહ્યા, તે અસમંજસ વચનના બોલનાર છે. માટે તે સં-
સારરૂપ ઓધ એટલે પ્રવાહ અર્થાત્ સંસાર સમુદ્રના તારનાર
તે નથી એમ શ્રી તીર્થ કરે તથા ગણધરે કહ્યું છે. ॥ ૨૦ ॥

તે પંચભૂત વાદિ પ્રમુખ કર્મ આવવાના સ્થાનક જાણતા
નથી. વળી તે લોક ક્ષાંત્યાદિક દશ વિધ યતિ ધર્મને જાણતા
નથી. એવા તે પૂર્વે કહ્યા જે નાસ્તિક પ્રમુખવાદિ તે સંસારના
પારગામી ન હોય. એ ગાથાના ત્રણ પદનો અર્થ પ્રથમ કહ્યો
તે પ્રમાણજ છે. ॥ ૨૧ ॥

જે એમ બોલે તે ગર્ભના પારગામી નહીં એટલે અનંતા
ગર્ભના દુઃખ સહન કરે. ॥ ૨૨ ॥

વળી જે એમ બોલે તે જન્મના પારગામી નથી અર્થાત્
અનંતા જન્મના દુઃખ સહન કરે. ॥ ૨૩ ॥

તથા જે એમ બોલે તે દુઃખના પારગામી ન હોય, અ-
નંતો કાલ ચતુર્ગતિ રૂપ સંસારના દુઃખ સહન કરે. ॥ ૨૪ ॥

તથા જે એમ બોલે તે મરણના પારગામી ન સમજવા

અર્થાત અનંતિવાર મરણ પામે. ॥ ૨૫ ॥

વળી તે જે સ્થિતિને પામે તે કહે છે નાના વિધ પ્રકારે છેદન ભેદન તાડનાદિક દુઃખને વળી વળી અનુભવે છે તે દુઃખ ક્યાં પામે ? તો કે સંસાર ચક્રવાળને વિષે પામે તે સંસાર કેવો દુસ્તર છે તો કે મૃત્યુ, વ્યાધિ, અને જરા તેને કરી ચાકુળ વ્યાકુળ છે. એવા સંસારમાંહિ પરિભ્રમના કરતા અનંતો કાલ દુઃખી થાય. ॥ ૨૬ ॥

તે દર્શનીયો વળી અસમંજસ થકા-સૂત્ર વિરોધના બોલનારા ઉંચે નીચે સ્થાનકે પરિભ્રમના કરતા થકા આગમિકકાળે અનંતા ગર્ભના દુઃખ પામશે. એવું વચન, જ્ઞાતપુત્ર, શ્રી મહાવીરદેવ જીનોત્તમ તેણે કહ્યું તેમ અમે પણ કહીએ છીએ.

इति प्रथमा ध्ययन प्रथमोद्देशक समाप्तं.

એ પ્રથમ ઉદ્દેશકમાં ભૂતવાદિ પ્રમુખ પરવાદિના મત કહ્યાં.

(અથ શ્રી પ્રથમાધ્યન દ્વિતિયા ઉદ્દેશક પ્રારંભતે.)

વળી એક નીયતવાદીના મતે એમ કહ્યું છે. એટલે તેનો જે અભિપ્રાય છે તે કહે છે. પૃથક પૃથક નરકાદિક ભવે જે જીવ છે, તે પોત પોતાના દેહ સ્થિત થકા સુખ દુઃખને વેદે છે અથવા તે પ્રાણિયો સુખ દુઃખ અનુભવતા તે સ્થાનકથી પોતાનું આયુષ્ય પુર્ણ કરીને સ્થાનાંતરે સંક્રમે એમ નિયતવાદિ કહે છે. ॥૧॥

વળી પણ બે ગાથાએ નિયતવાદિના મતનો અભિપ્રાય કહે છે જે તે પ્રાણી સુખ દુઃખ અનુભવે છે, એક સ્થાનકથી બીજે સ્થાનકે ઉપજે છે, તે દુઃખાદિક તે જીવનું પોતાનું કીધેલું નથી તેમ અનેરા કાળ ધર્મર સ્વભાવાદિકનું કરેલું ક્યાંથી હોય.

જો સ્વયંકૃત સુખ દુઃખ છે, તો સર્વે જીવ વ્યેપારાદિક સરીખો વ્યેપાર કરતા સર્વ સરખાજ કેમ નથી થતા. માટે પુરૂષાકારે કાંઇજ ન થાય, અને જો કાળ ઇન્ધરાદિકના કરેલા સુખ દુઃખ હોય તો જગતની વિચિત્રતા કેમ થાય ?

તે માટે કાળ ઇન્ધરાદિકનું કરેલું પણ સુખ દુઃખ થતું નથી એટલે જીવને સુખ અથવા દુઃખ જે છે તે કેવા છે, તો કે સૈદ્ધિક અથવા અસૈદ્ધિક છે. તેમાં સ્વયં ચંદન વિનિતાદિક તેથી ઉપનું જે સુખ તેને સૈદ્ધિક કહીએ અને અંતરંગ આનંદ રૂપ જે સુખ તેને અસૈદ્ધિક કહીએ. એવી રીતે બે પ્રકારે દુઃખ પણ જાણવું; તેમાં એક વધ, બંધન, તાડનાદિક ક્રિયાના કરવાથી કરી અને બીજું શૂળ જ્વરાદિક રૂપ જાણવું; એટલે એક કારણે નિષ્પન્ન અને બીજું સ્વભાવિક નિષ્પન્ન છે. ॥ ૨ ॥

એ સુખ દુઃખ જો કોઇએ કર્યા નથી, તો એ જીવ સુખી દુઃખી કેમ થાય છે તે કહે છે. સયં એટલે પોતાનું કરેલું અથવા અનેરાનું કરેલું જે સુખ દુઃખ તે જીવ વેદતો નથી કિંતુ ભવિત્વતાનું કરેલું તેહિજ જીવને સુખ દુઃખ ઉપજે છે એ પ્રમાણે નિયતવાદિના મતનો અભિપ્રાય દર્શાવ્યો. ॥ ૩ ॥

હવે અંધાકાર એને ઉત્તર આપે છે એવં પૂર્વોક્ત વચન નિયત વાદાશ્રિત બોલતા એહવા તે બાળ અજ્ઞાની છતાં પોતાને પડિત કરી માનતા શા માટે માને છે તે કહે છે? તે અજ્ઞાની નિયત્તિકૃત સુખ દુઃખ અથવા અનિયત્તિકૃત પુરૂષકારાદિકનું કરેલું એવું સુખ દુઃખ તે એકાંતે ભવિત્વતાએજ કર્યું એમ માને છે. તે કારણે તેને સુખ દુઃખાદિ કારણના અજાણ, જુદા રહિત કહીએ. અને જૈન તો નિયતિ કૃતપણે તથા અનિયત્તિકૃત પણ એ બંને પ્રકારે સુખ દુઃખ માને છે એટલે સ્વાદવાદિ કહીએ. ॥ ૪ ॥

હવે તેને એવી પદ્ધતિનું વિપાક દેખાડે છે. એ રીતે કોઈ એક નિયતવાદને વિષે આશ્રિત પરવાદિ છે. તે કેવા છે, તો કે પાર્થિવ્ય એટલે ન્યાયપક્ષ થકી બાહ્યેર અથવા પાસથ્યા એટલે કર્મનું બંધન તેને વિષે સ્થિત એટલે વળી વળી વિવિધ પ્રગટભીત એટલે અત્યંત ઘિઠાથકા મુક્તિ માર્ગને વિષે પ્રવર્તે; વળી એવું કહે છે કે અમે એવી ક્રિયા કરતા થકા મુક્તિ પામીશું! પરંતુ એ પ્રકારે તે ઉચ્ચીત એટલે પોતાની ક્રિયાને વિષે પ્રવર્તતા છતાં પોતાને દુઃખથકી મુકાવનાર ન હોય એટલે મુક્તિ પામે નહીં એ નિયતવાદિ કહ્યા. ॥ ૫ ॥

હવે અજ્ઞાન વાદિના મત ઉપર દૃષ્ટાંત કહે છે. જેમ મૃગ એટલે અરણ્યના પશુ વેગવંત છતાં તે કેવા છે, તો કે પરિત્રાણ એટલે શરણું કરી ત્રાજિત અર્થાત તેમનો કોઈ રાખનાર નથી. એવા તે ભય વિહુળ ભૂત વિવેક રહિત થકા અશંકિત સ્થાનક જે કૂટ પાશાદિક રહિત તેને શંકાનું સ્થાનક જાણે તથા જે શંકિત સ્થાનક જે વધનું કારણ તે સ્થાનકથકી શંકા પામે નહીં. ॥ ૬ ॥

વળી એહિજ કહેછે કે, તે મૃગાદિક જીવ પરિત્રાણ જે રક્ષાનું સ્થાનક જે તેથી શંકાતા અને પાસના સ્થાનકથકી અણ શંકાતા, અજાણપણે અથવા ભયે કરી, વ્યાકુળ થકા તેહીજ તેહીજ સ્થાનકે જાય જ્યાં ત્યાં પાશાદિક માંહેજ પડે. ॥ ૭ ॥

વળી એજ દ્રષ્ટાંત દીપાવે છે અથ એટલે હવે તે મૃગાદિક જીવ તે વાગુરાદિકનો જે બંધ પાશાદિકના સ્થાનકને નિચે અથવા ઉપર આક્રમિતે જાય. જે એમ કરે તો તે પગના પાસથકી મુકાય એટલે છૂટે થાય પરંતુ તે અનર્થ પરિહરવાનો ઉપાય તે મંદ અજ્ઞાની ન દેખે. ॥ ૮ ॥

હવે તે ઉપાય અણ દેખતો થકો જે અવસ્થાને પામે તે કહે છે. તે મૃગ આત્માને અહિત, તથા અહિત જેનું જાણપણું

છે, એવા છતાં વિષમકૂટ પાસાદિક પ્રદેશ; આવે એટલે તે પાશ માંહે પડે. તે ત્યાં પડ્યા છતાં બંધન પામે. તથા ત્યાં તે વિનાશને દુઃખી થતા પામે. ॥ ૯ ॥

હવે એ દ્રષ્ટાંત પરવાદિ સાથે મળવે છે. એ રીતે જેમ તે મૃગ અજ્ઞતાં થકા પાશમાંહે પડે છે, તેમ કોઈ એક શ્રમણ શાક્યાદિક દર્શની તે કેવા છે તો કે મિથ્યા દ્રષ્ટી તથા અનાર્ય અજ્ઞાનપણે અનાચારના સેવનારા તે અશંકિત એવા જે રૂડાં ધર્મના અનુષ્ઠાન છે, તેને વિષે અધર્મની શંકા આણે અને જે હિસાદિક શંકિત સ્થાનક છે, તે થકી ન શંકાય. ॥ ૧૦ ॥

વળી તે દર્શનીઓની જે વિપરીત મતિ છે તે દેખાડે છે. ક્ષાંત્યાદિક દશવિધ ધર્મસંહિત પડપણા જેની છે. તે થકી તે અજ્ઞાની શંકાય અને કહે કે એ અધર્મની પડપણા છે, તથા જે આરંભાદિક પાપના કારણ છે તે થકી ન શંકાય અને તેનેજ ધર્મ કરી દેખાડે માટે તે કેવા છે. અવ્યક્ત, મુઘ્ધ, વિવેક, વિકલ તથા અકોવિદ એટલે અપંડિત છે. ॥ ૧૧ ॥

હવે તેને કૃળ દેખાડે છે. સર્વાત્મક તે લોભ, માન સમસ્ત, માયા, તથા ક્રોધ, એ ચાર કષાય ખપારીને જીવ અકમશિ થાય, એટલે કર્મરહિત થાય. એવો અર્થ તે મૃગની પેરે અજ્ઞાન પદ્ધતિ દર્શની છાંડે છે સારાંશ જે થકી જીવ મુક્તિ પામે તે અર્થ જાણતા નથી. ॥ ૧૨ ॥

વળી એનોજ દોષ દેખાડે છે. જે અજ્ઞાનવાદિ એ કર્મ ખપાવવાનો ઉપાય નથી જાણતા, તે કેવા છે, મિથ્યા દ્રષ્ટી અનાર્ય એવા મૃગલાની પરેપાશમાં બંધાણા છે. આગામિક કાળે અનંતા ઘાત એટલે મરણ પામશે; એટલે મૃગ તો એકવાર મરણ પામીનેજ છૂટે છે પરંતુ તે અજ્ઞાની અનંતે મરણે પણ છૂટશે નહીં. ॥ ૧૩ ॥

હવે જે પોતે એકવાર ગ્રહ્યું એવું જે પોતાનું કદાચહ તેને

કોઇ વારે મૂકે નહીં તે ઉપર વિશેષ કહે છે.

એક બ્રાહ્મણ તથા એક શ્રમણ પરિવ્રાજક વિશેષ એ સરવે પોત પોતાનું જાણપણું રૂડું છે એમ વદે એટલે કહે છે વળી તે જુદાં જુદાં જ્ઞાન પરસ્પર માંહે માંહે વિરૂદ્ધ સંદેહ ઉપજાવે છે; તે માટે અજાણપણુંજ ભલું છે જાણપણાનું કાંઇ કામ નથી એ રીતે અજ્ઞાનવાદી કહે છે. તે માટે સર્વ લોક માંહે, જે પ્રાણીઓ છે તે કાંઇ જાણતા નથી, એટલે સર્વ સમ્યક્જ્ઞાન રહિત જાણવા. યદ્યપિ તેને કાંઇ ગુરૂ પરંપરાગત જાણપણું હોય તથાપિ તે કાંઇ પરમાર્થ જાણતા નથી, માટે તે અજ્ઞાનીજ જાણવા. ॥ ૧૪ ॥

હવે તે ઉપર દ્રષ્ટાંત કહે છે. જેમ મ્લેચ્છ આર્ય ભાષાનો અજાણ થકો અમ્લેચ્છ જે આર્ય ભાષા તેને જેમ ભાષંતાની પરે બોલે પરંતુ તે હેતુ એટલે પરમાર્થ કાંઇ જાણે નહીં, નિઃકેવલ પરમાર્થે કરી શુન્ય ભાષાને કેડે ભાષે. ॥ ૧૫ ॥

હવે એ દ્રષ્ટાંત અજ્ઞાનવાદી સાથે મેળવે છે. એ રીતે અજ્ઞાની સમ્યક્જ્ઞાન રહિત એવા શ્રમણ બ્રાહ્મણાદિક પોતપોતાના મતનું જ્ઞાન પ્રમાણ કરીને પોતપોતાનો માર્ગ કહે છે. પણ તે નિશ્ચયાર્થ નથી જાણતા તે મ્લેચ્છવત એટલે મ્લેચ્છની પરે અબોધિક એટલે જ્ઞાન રહીત છે. ॥ ૧૬ ॥

હવે એને દોષ દેખાડે છે. જે એમ કહે કે, અજ્ઞાનજ ભલું છે; તેને અજ્ઞાનવાદી કહીએ. તેની જે જાણવાની ઇચ્છા, તે જ્ઞાનને વિષે પોહોંચે નહીં. કારણ તે એમ વીચાર કરે છે કે અજ્ઞાનવડે અપરાધ કરનારાનો દોષ સ્વદોષ છે, અને જાણનારને દોષ ધણું લાગે છે. જેમ કોઈક મનુષ્ય માર્ગે જતાં જાણતો થકોજ કોઈકના મસ્તકને પગે કરીને ફરશે તો તે મહા અપરાધનો પાત્ર થાય છે. પરંતુ જે અજાણતાં ફરશે તો તે સ્વદોષ અપરાધી છે. એ કારણ માટે અજ્ઞાન પણુંજ રૂડું છે, એવી

જેનામાં વિચારણા છે. તે અજ્ઞાનવાદી જાણવા તે અજ્ઞાન-વાદી પોતાનો આત્મા સમજવાનેજ અસમર્થ છે. તો બીજાને કુતો એટલે બીજા અજ્ઞાની જનોને સમજાવવાને ક્યાંથી સમર્થ થાય? અર્થાત નજ થાય. ॥ ૧૭ ॥

હવે એજ અર્થ દ્રષ્ટાંતે કરી દીધાવે છે. વન એટલે અટ-વીને વિષે, જેમ કોઠક દિશિમૂઢ જીવ તે દિશિને જાણવા અસમર્થ થકો અનેરા દિશિમૂઢને આગેવાન કરીને તેની પાછળ ચાલે તે સમયે તે બંને જણ, તે માર્ગના અજાણ થકા તીવ્ર ગહનમાંહે પડે અર્થાત મહાદુઃખ પામે. ॥ ૧૮ ॥

વળી બીજું દ્રષ્ટાંત કહે છે. જેમ કોઠ એક પોતે અ'ધ છતાં અનેરા અ'ધને માર્ગે લેઈ જતો થકો ઘણું દુર જઈને તે અ'ધ ઉન્માર્ગે પડે; અથવા અનેરે પંથે જાય પણ વાંછિત માર્ગે ન જાય એટલે પોતે ઉન્માર્ગે પડતાં પાછલાને પણ ઉન્માર્ગે પાડે. ॥ ૧૯ ॥

હવે એ દ્રષ્ટાંત અજ્ઞાનવાદી સાથે મેળવે છે. એ અજાણતા અ'ધની પેઠે ભાવમૂઢ એવા કોઠ એક પરદર્શની મોક્ષના અર્થાં અમે ધર્મના આરાધક છેએ એમ કહી પ્રવ્રજ્યાને લઈને અનેક છકાયતું મર્દન કરતા થકા, અથવા અનેરાને છકાયતા આરંભની ઉપદેશ કરતા થકા, અધર્મજ આચરે. પરંતુ તે સર્વ પ્રકારે રજી એટલે સરળ એવો માર્ગ ન પામે. એટલે તે મોક્ષને અર્થે યત કરે પરંતુ મોક્ષનો માર્ગ ન પામે. ॥ ૨૦ ॥

વળી ગ્રંથકાર કહે છે. એ રીતે કોઠ એક અજ્ઞાની પરવા-દી વિતર્કે કરી, પોતાની કલ્પિત કલ્પનાએ અસત્યને સત્ય કરી માનતાથકા અનેરા સાચા હોય તો પણ તેને પર્યુપાશે નહીં. એટલે સેવે નહીં. કીંતુ પોતાના વિતર્કે કરી એવું કહેજે એ અ-મારો માર્ગજ રજી એટલે સરલ અકુટીલ છે, ઇત્યાદિક કહે છે.

તે માટે તે દુર્ભતી વિપરીત બુદ્ધિવાળા છે. કેમકે તે સન્માર્ગથી ઉપરાંડા વર્તે છે. અને વિપરીત માર્ગને સન્મુખ છે. તેથી તે વિપરીત બુદ્ધિવાળા જાણવા. ॥ ૨૧ ॥

હવે જ્ઞાનવાદી તે, અજ્ઞાનવાદીનો અનર્થ પ્રગટ દેખાડે છે. એ પૂર્વોક્ત ન્યાયેતર્કે કરી એટલે પોતાની કલ્પનાયે મોક્ષમાર્ગને કહેતાંથકા અષ્ટ પ્રકારે જે કર્મનો બંધ તેને ત્રોડી ન શકે, તે કેવા છે. તોકે ધર્મજે ક્ષાંત્યાદિક દશવિધ અને અધર્મ જે હિંસાદિક પાંચ આશ્રવ તેને વિષે અકોવિંદ એટલે અજાણ છે અર્થાત તે ધર્મ અધર્મને જાણતા નથી. તે પોતાના દુઃખને શી રીતે ત્રોડે? તે ઉપર દૃષ્ટાંત કહે છે. તે જેમ શકુની એટલે પક્ષી તે પાંજરમાંહે પડ્યું થકું પાંજરાને તોડીને પોતાને મુકાવી શકે નહી. તેમ એ અજ્ઞાનવાદી પણ પોતાને સંસાર પાંજર થકી મુકાવી શકે નહી, એમ જાણવું. ॥ ૨૨ ॥

હવે સામાન્યાકારે એકાંત મતિને દૂષણ કરે છે. સર્વ દર્શની પોત પોતાનું દર્શન પ્રશંસતાં અને પારકા વચનને નિંદતાં જે ત્યાં એ રીતે પોતાનું વિદ્વાંસ એટલે પંડિતપણું દેખાડે છે. તે એવાં વચનના બોલનાર ચતુર્ગતિ સંસાર માંહે વિશેષે બાંધ્યા છતાં અનંતો કાળ ત્યાંજ રહે. ॥ ૨૩ ॥

એ અજ્ઞાનવાદી કહ્યા. હવે ક્રિયાવાદીનો મત કહે છે. અથ એટલે હવે અપર એટલે અજ્ઞાનવાદીના મતથકી અનંતર પૂર્વે કહ્યું. એવું ક્રિયાવાદીનું દર્શન તે, ક્રિયાવાદી કેવા છે, કર્મ ચિંતા પ્રનષ્ટ એટલે કર્મ જે જ્ઞાના વરણીયાદિક તેને વિષે ચિંતા એટલે આલોચવું તેથકી પ્રનષ્ટ થએલા એટલે તે કર્મબંધનો પરમાર્થ જાણે નહીં તેથી તેનું દર્શન નિઃકેવલ સંસારનું વધારનાર જાણવું. ॥ ૨૪ ॥

જે કારણે તે કર્મ ચિંતા થકિ પ્રનષ્ટ છે, તે ઉપર દેખાડે

છે. જે પુરૂષ જાણતોયકો પ્રાણીઓને હણે એટલે જે પુરૂષ કોધે ચડયો થકો મનને વ્યાપારે પ્રાણીનો ધાત કરે પરંતુ કાયાએ કરી અનાકુટ્ટી એટલે કાયાએ કરી પ્રાણીના અવયવના છેદન ભેદનના વ્યાપારે પ્રવર્તે નહીં તેને કર્મ બંધ ન લાગે. તથા જે પુરૂષ અજાણતોયકો એકલી કાયાના વ્યાપારેજ, પ્રાણીયાની હિંસા કરે તેને પણ કર્મ લાગે નહીં, તથા એવા એકલા મનના વ્યાપારે અથવા એકલા કાયાના વ્યાપારે જો કર્મ લાગે તો કષેત્રમાત્ર ફરસ્યોયકો સ્પર્શ રૂપેજ કર્મ ભોગવે, પરંતુ એનો અધિક વિપાક નથી. કેમકે નિશ્ચે તે સાવધ્ય એટલે પાપ તે કેવું છે, તો કે અવ્યકત માત્ર છે એટલે અ સ્પષ્ટ છે. સિક્તા મુષ્ટિવત્ છે એટલે જેમ વેળુની મુષ્ટી ભીંતને સન્મુખ નાંખી છતાં સ્પર્શ માત્ર કરી પાછી પડે, પણ તે ભીંતને કાંઈ લાગી રહે નહીં. તેમ એ કર્મનો બંધ જાણવો, એમ ક્રિયાવાદી કહેછે. ॥ ૨૫ ॥

હવે કર્મનો બંધ પૂરણ કેમ થાય એટલે કર્મનો ઉપચય કેમ થાય તે કહેછે. એ ત્રણ આદાન એટલે કર્મ બંધનનાં કારણ છે. જેણે કરી પાપ કરીયે તે દેખાડે છે. અભિમુખ ચિત્તમાંહે જાણીને જે સ્વયમેવ એટલે પોતે જીવને હણે તથા તેને હણવાનું મન કરે કે, હું એનો વિનાશ કરું એ પહેલું કર્મ બંધનનું કારણ જાણવું. તથા તે જીવનો વિનાશ કરવાને અર્થે અન્યને આદેશ આપી તેનો વિનાશ કરાવે, એ બીજું કર્મ બંધનું કારણ જાણવું. અને બીજે કોઈ જીવનો વિનાશ કરતો હોય તેને મને કરી અનુભોદે, એ ત્રીજું કર્મબંધનું કારણ જાણવું. ॥ ૨૬ ॥

હવે એ ત્રણ કારણે કરી ઉપાજર્યું કર્મે અધિક બંધાય તે કહે છે. નિશ્ચે પૂર્વોક્ત એ ત્રણ કર્મ બંધનાં કારણ છે; એ ત્રણ એકઠાં મળે તો નિવડ કર્મ બંધાય એ રીતે જે દુષ્ટ અધ્ય વસાએ કરી પાપ ઉપચય રૂપ કરે. એ રીતે એ ત્રણ પ્રકારે પ્રાણી ધા-

તને વિષે પ્રવર્તે નહીં અને ભાવની વિશુદ્ધિ હોય. એતાવતા રાગદ્વેષ વિના યદ્યપિ કાંઈ મને કરી તથા કાયાથે કરી પ્રાણિધાત થાય. તોપણ તેને ભાવની વિશુદ્ધિયે કર્મ બંધ ન લાગે તે કર્મ બંધને અભાવે નિર્વાણપદ પહોંચે. એટલે મુક્તિ પામે એમ પ-રવાદી કહે છે. ॥ ૨૭ ॥

એ ઉપર દૃષ્ટાંત કહે છે. બાપ દીકરાનો વિનાશ કરી તેનો માંસ આહારને અર્થે કોઈ એક આપત્કાલને વિષે, અસંયત જે ગ્રહસ્થ તે રાગદ્વેષ રહિત થકો પુત્રના માંસને આહારે તથા પં-ડિત પણ એટલે સંયતી દીક્ષિત તે પણ તે માંસનો આહાર કરતો થકો જો શુદ્ધ અધ્ય વસાય છે. તો કર્મ લેપાતો નથી તેમ બીજે પ્રાણીપણ રાગદ્વેષ રહિત કર્તો થકો કર્મ કરી બંધાતો નથી. ॥ ૨૮ ॥

હવે એને ઉત્તર કહે છે. જે કોઈ પુરૂષ કોઈક કારણ ઉમેત્ર થયા થકી મને કરી દ્વેષ કરે, તેનું ચિત્ત શુદ્ધ કેવી રીતે થશે ? અર્થાત્ નહીં થશે; કારણ કે તે દર્શનીયે એમ કહ્યું કે, એકલા મનના વ્યાપાર થકી કર્મ ન લાગે. તે એવું તેનું બોલવું મિ-થ્યા છે. જે માટે તે એકલે મનને અશુદ્ધપણે તે સંવૃતચારી ન-હીં એટલે સંબુદ્ધચારી થકો સંવરમાં પ્રવર્તનાર નથી. કેમકે કર્મ બંધની વેળાયે સુખ્ય કારણ તો મનજ છે. માટે જો તેને વ્યાપારેજ કર્મ બંધન થાય, તો પછી બીજા કયા કારણે કર્મ બંધ થાય ? તે માટે પુત્રપિતા એ દૃષ્ટાંત યોગ્ય નથી. ॥ ૨૯ ॥

હવે એ ક્રિયાવાદીને અનર્થે પરંપરા દેખાડે છે. ઇત્યાદિક એ પૂર્વાક્ત એવી જ્ઞાનદ્રષ્ટીના અંગીકારે કરીને તે વાદી સાતા-ગારવે નિશ્ચિત એટલે આસક્ત અર્થાત્ સુખ શીલીયા એવા થકા, તે ક્રિયાના કરનાર જેવો સંદોષ નિરદોષ આહાર પામે તેના ભોગવનાર એવા છતાં તે પોતાનુંજ દર્શન સંસાર થકી

ઉદ્ધરવા સમર્થ છે. એવું માનતા થકા, તે વિપરીત અનુષ્ઠાને કરી હિંસાદીક પાપજ સેવે છે. તે માટે યદ્યપિ તે વ્રત ધારી છે, તથાપિ તે અનેરા પામર લોક તેના સરખા જાણવો. ॥ ૩૦ ॥

એહિજ અર્થ દ્રષ્ટાંતે કહે છે. જેમ છિદ્ર સહિત નાવ તેને વિષે જાતિ અંધ એટલે જન્મમાંધ પુરૂષ ચડીને પાર પામવા વાંછે પરંતુ પાર પામે નહી, કિંતુ અંતરાળે એટલે વચ્ચમાંહેજ ઝુડી જાય. ॥ ૩૧ ॥

હવે એ દ્રષ્ટાંત દર્શનીઓ સાથે મેળવે છે. જેમ સચ્ચિદ્ર નાવે ચડયો થકો અંધપુરૂષ પાર પોહોંચે નહીં, તેની પેરે કોઈએક શાક્યાદિક શ્રમણ તે મિથ્યા દૃષ્ટી એટલે જીન પ્રણીત ધર્મ થકી વિપરીતદૃષ્ટિ તથા અનારિયા એટલે અનાચારી તે પોતાના દર્શનને અનુરાગે સંસારનો પાર પામવાને વાંછેછે. પરંતુ તે સંસાર માંહેજ પરાવર્તન ઘસન ઘોલન ઇત્યાદિક અનંતકાળ સુધી પામે. ॥ ૩૨ ॥

એમ શ્રી મહાવીર દેવે કહ્યું તેમ હું પણ તુજને કહુંછું. એ રીતે શ્રી સુધર્મા સ્વામીયે પોતાના શિષ્ય જંજુ સ્વામિ પ્રત્યે કહ્યું.

પ્રથમ અધ્યયને ત્રીજો ઉદેસો સમાપ્તઃ

છતી પ્રથમ અધ્યાને ત્રીજો ઉદેશો પ્રારંભીએ છુંએ.

પાછળના ઉદેશે સ્વસમય પરસમય પરપણા કરી, અને અહીં પણ તેહિજ કહે છે. જે કાંઈ અલ્પ અથવા ઘણો આહાર પાણી પુતીકર્મ એટલે આધાકર્મના એક કણ સહિત એવો આહાર પાણી શ્રદ્ધાવંત ગૃહસ્થે ભક્તિયે કરી અનેરા આવનારના ઉદેશે કરી નીપજાવ્યો છે. તેજ આહાર કદાચિત (સહસ્રાંતરિત) એટલે એકે બીજને દીધો, બીજે ત્રીજને દીધો, ત્રીજે ચોથાને દીધો, એવી રીતે સહસ્રાંતરિતપણે તે સદાપ આહાર જે ભ-

ક્ષણ કરેતે, નિશ્ચે દ્વિપક્ષ એટલે શ્રુતસ્થ અને પ્રમણતનો પક્ષ સેવે એટલે તે લીંગેતો પ્રવર્જિત દેખાય છે, પણ સદાપ આહારના લેવા થકી ગ્રહસ્થ સરખો જાણવો.

યત્કં અદાકમ્મં મુંજમાણે, સમણે કડકમ્મ પયઢિઓ વધઈ? ગોયમા ! અઠકમ્મ પયઢિઓ વંધઈ સિદ્ધિલ વંધણ વદ્ધાઓ થણિય વંધણ વધાઓ કરેત્તિ ॥

ઇત્યાદિ વચનાત્ એ કારણે પરતીર્થી અથવા સ્વતીર્થી આધા કર્માદિક આહાર લેતા થકા દ્વિપક્ષના શેવનાર જાણવા. ॥ ૧ ॥

હવે એને એવો આહાર લેતાં થકાં જે વિપાક ઉપજે તે દેખાડે છે. તે દર્શની તે આધાકર્મી આહારનો દાષ અજાણતાં તથા વિષમ જે અષ્ટ પ્રકારના કર્મનો બંધ અથવા ચતુર્ગતિક સંસારને વિષે અપંડીત છે. એટલે તે એમ નથી. જાણતા કે જીવને કર્મનો બંધ અથવા મોક્ષ કેમ થાય ! અથવા કેવા ઉપાય થકી સંસાર સમુદ્ર તરે એવા પરમાર્થ તે જાણતા નથી એવા છતાં સંસારમાંહે કર્મપાસે બંધાણા થકા દુઃખી થાય છે. અહિયાં દ્રષ્ટાંત કહે છે. જેમ માછલાં સમુદ્રના ઉપના, અથવા વિશાલ જાતના ઉપના, અથવા વિશાલ એટલે બૃહત્કાય એટલે મોહોટા શરીરવાળાએ વા મહામઝ્છ તે પાણીના આગમે એટલે સમુદ્રની વેલ, પ્રસાર પામી છતે. ॥ ૨ ॥

ઉદકને પ્રભાવે એટલે પાણીને પુરે, સમુદ્ર થકી નીકળીને નદીના મુખમાં આવી પડે ત્યારપછી તે પાણી સુકે છતે, તે મઝ્છ સરીરને સ્થુલપણે કાદવમાંહે ખૂતા થકા મરણ પામે. તે કેવી રીતે, તો કે ઢંકે અને કંકે એ જાતિના પક્ષી વિશેષ અને ખીમપણ માંસના લોભીષ્ટ એવા મઝ્છીમારોએ વિલુપ્યમાન

એવાં તે દુઃખ પામે છે એટલે તે જીવતા મચ્છાને વિહારી નાંખે, છેદી નાખે, કીં બહુના પ્રાણથકી મુકાવે. એ રીતે દુઃખ પામે. ॥૩૩॥

એ દ્રષ્ટાંત દર્શનીઆ સાથે મેળવે છે. એ પૂર્વોક્ત ન્યાયે માંછલાની પેરે એક શાક્યાદિ શ્રમણ અથવા સ્વતીર્થી દ્રવ્ય-લિંગી તે કેવા છે, તો કે વરતમાન સુખ જે આઘાત્મકિક આહાર ભોજન સુખ તેના ગવેષણહાર પરલોકના સુખથી પરાક્રમુખ વૈશાલિક મચ્છની પરે આગામીક કાલે અરહટ ઘટ્ટીકાને ન્યાયે સંસારમાંહે અનંતા ઉન્મજન નિમજન સરખા જન્મ મરણ પામે સંસારના પારંગામી ન થાય. ॥ ૪ ॥

હવે અનેરા અજ્ઞાનીનું મત દેખાડે છે. એ પુર્વે કહ્યો જે સદાપ આહાર લઇને સુખ માને તેનાથી વળી અન્ય અજ્ઞાની-નું મત દેખાડે છે. અહીંઆ કોઇ એકને મતે પણ સર્વેને મતે નહીં એટલે કોઇક અજ્ઞાની એમ કહે છે. કે આ લોક જે ચરા-ચર સંસાર છે. તે દેવે નીપજાવેલો છે. જેમ કરસણી બીજ વા-વીને કરસણ નીપજાવે છે તે સરખો જાણવો. તથા વળી બીજા એમ કહે છે કે, એ લોક બ્રહ્મદેવે નીપજાવ્યો છે (બ્રહ્મા જગસિતા-મહ) ઇતિ વચનાત્. ॥ ૫ ॥

વળી કોઇએક એમ કહે છે કે, એ લોક ઇન્દ્રે કરેલો છે. તથા અવરે એટલે બીજા વળી એમ કહે છે કે, પ્રધાન એટલે સત્ત્વ, રજો અને તમોગુણની જે સમ અવસ્થા તે પ્રકૃતિ કહીએ. તેણે એ લોક કરેલો છે. બીજા એમ કહે છે કે મોરનિ પાંખ કોણે ચીતરી? સેલડી મિષ્ટ કોણે કીધી? વળી કાંટા તીખા કોણે કીધા? લીંબ કડવો કોણે કર્યો તથા લસન દુર્ગંધમય, કમલ સુગંધમય એ સર્વ સ્વભાવેજ નીપનાં છે. તેમ લોક પણ સ્વભાવે નિષ્પન્ન છે. તે લોક કેવાં છે. તો કે જીવ અજીવ સહિત તથા સુખ દુઃખ સહિત છે. ॥ ૬ ॥

એક કહેછે જે, એ લોક સ્વયંભુ એટલે વિસ્તુ તેણે નીપ-
જાવ્યો. અથવા તે વિસ્તુ પેહેલો એકજ હતો તેણે જગત ની-
પજાવવાની ચિંતા કરી ત્યારે બીજી શક્તિ નીપની, ત્યાર પછી
જગતની સૃષ્ટી નિષ્પન્ન થઇ. એવું મહર્ષિએ કહ્યું છે. ત્યાર પ-
છ. સ્વયંભુએ લોક નીપજાવીને એવું ચિંતવ્યું જે એટલે, જગત
સૃષ્ટીનો સમાસ ક્યાં થશે ? તે વારે માર એટલે યમ નીપજા-
વ્યો. પછી તેણે મારે માયા નીપજાવી તે થકી એ લોક મરે છે.
તે કારણ મારે એ લોક અશાશ્વતો છે. ॥ ૭ ॥

વલી તેહિજ કહે છે એક બ્રાહ્મણ તથા એક શ્રમણ જે ત્રિ-
દંડી પ્રમુખ તે એમ કહેછે કે, એ સચરાચર જગત તે અંડથકી
નિપતું છે; તે એમ કહેછે કે જે વારે જગતમાં કાંઇ વસ્તુ ન
હતી સર્વ પદાર્થ સૂન્ય સંસાર હતો તે વારે બ્રહ્માએ પાણીમાંહે
ઘંડું સરજ્યું, પછી તે ઘંડું વધ્યું તે વારે તે ભાંગીને બે અંડ થયા;
તે માંહે થકી અધોલોક અને ઉર્ધ્વલોક નીપન્યા તેમાં સમસ્ત
પ્રજા ઉત્પન્ન થઇ. એવા અનુક્રમે પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વાયુ,
આકાશ, સમુદ્ર, નદી, પર્વત, ગામ આગર, નગર, ઇત્યાદિક
સર્વ સ્થિતિ ઉત્પન્ન થઇ; એ કારણે એ બ્રહ્માએ એ સર્વ તત્વ
એટલે પદાર્થ તે કીધા. એ રીતે તે બ્રાહ્મણાદિક પરમાર્થને અ-
જ્ઞતા થકા મૃષા બોલે છે. ॥ ૮ ॥

હવે ગ્રંથકાર એનો ઉત્તર કહે છે. એ રીતે પૂર્વે જે દર્શની
કહ્યા તે, પોત પોતાના પર્યાયે કરી એટલે પોત પોતાની કલ્પ-
નાએ એમ કહેજે, એ લોક અમુક અમુક પ્રકારે કીધો છે. પરંતુ
તે તત્વ કાંઇ જ્ઞાતા નથી. એ લોકતો કદાપિ કાલે વિનાશ
પામે નહીં, એની આદિપણ નથી અને અંત પણ નથી, તેથી
એનો કર્તા કોઈ નથી, એવો પરમાર્થ તે જ્ઞાતા નથી; પણ
અજ્ઞા થકા કાવે તેમ બોલે છે. ॥ ૯ ॥

હવે એવાં વચનના બોલનારને ફલ દેખાડે છે. તે દર્શની વિરઝા અનુષ્ઠાન અનાચાર તેથી જેની ઉત્પત્તિ છે. તે કેવું તો કે, હિંસાદિક વિરઝિ અનુષ્ઠાન તેમાં જે પ્રવર્તશે તે દુઃખી થાશે એવું જાણવું જોઈએ. તે એવા દુઃખની ઉત્પત્તિનાં કારણાને ન જાણે પરંતુ તે અજાણુ આપડા સંવરપણુ જે દુઃખ નિવારણનું કારણ છે, તેને કેવી રીતે જાણી શકશે ? એતાવતા અતિ યત્ન કરતાં પણ દુઃખનો ઉચ્છેદ ન પામે. કિંતુ સંસાર માંહે અનંતો કાળ રહેશે. ॥ ૧૦ ॥

હવે પ્રકારાંતરે દર્શનીનું મત દેખાડે છે વળી કોઈક, ત્રૈ-રાશીક ગોશાલા મતાનુ સારી તે એમ કહે છે કે, આત્મા તે મનુષ્યને લવેજ સુદ્ધ થાય. પાપરહિત થાય એટલે સર્વ કર્મ ક્ષય કરિ મોક્ષે જાય, વળી તેહજ આત્મા ત્યાં મોક્ષને વિષે છ-તો કીડા પ્રદોષે કરી એટલે રાગ દેષને વશે કરી અપરાધ કરે એટલે કર્મ રજે કરી અમુદ્ધ થાય. એટલે શું કહ્યું ? કે તે મુક્તિ છતાં જીવને પોતાના સાસનની પુજા જાણી, અને અન્ય સાસ-નનો પરાલભ જાણી, પોતાને રાગ ઉપજાવે. તથા પોતાના સા-સનનો વ્યાધાત દેખી દ્વેષ ઉપજે એ કારણ માટે આત્મા નિ-ર્મલ છતો ઉજવલ વસ્ત્રની પરેશનૈઃ શનૈઃ મલીન થાય. એ પ્રકારે તે આત્મા વળી સંસારમાંહે અવતરે એવું જે ત્રૈરાશિક કહે છે; તે જીવની ત્રણ રાશી સ્થાપેછે. પ્રથમ આત્મા સકર્મક, પછી વળી અકર્મક થઈને મુક્તિમાં જાય, એ બીજી રાશી. અને ત્યાં મુક્તિને વિષે વળી કર્મ ઉપાર્જી સંસારમાંહે આવે એ ત્રીજી રાશી. ॥ ૧૧ ॥

અહીં મુક્તિ થકી આવી મનુષ્યના લવમાં ઉપજીને મુની એટલે યમ નિયમ. આદરી, સંવુડે એટલે સંવર આદરી, પછી પાપ રહિત નિર્મળ થાય. એના ઉપર દ્વંષાંત કહે છે, જેમ

વિકટાંબુ એટલે પાણી તેહની પેરે જાણું. જેમ નિમળ પાણી હોય તે રજદિકને સંયોગે રજસહિત એટલે મલીન થાય, ફરી તે પાણી નિર્મળ પણ થાય; તેમ એ આત્મા પણ જાણીલેવો. ॥૧૨॥

હવે એ મતને દુષવે છે. એ પૂર્વોક્ત વાદિયોના વચન અસ-
મંજસ ચિંતવી આલોચીને, પંડિત જે હોય તે મનમાં એવી રીતે અવધારે તે કહે છે. એ ત્રેરાશિક તથા અનેરા દર્શની બ્રહ્મચારીને વિષે ન વસે એટલે સૂધો સંયમ ન પાળે, જે કારણ માટે તે સમ્યક્ જ્ઞાન રહિત થકા અકર્મકને સકર્મક કહે છે, તે માટે તે અજ્ઞાની છે. તથા એ સર્વે જુદા જુદા પ્રાદુક એટલે પ્રદર્શની પોત પોતાનું દર્શન રૂઢું કરી વખાણે છે. ॥ ૧૩ ॥

વળી તેહીજ દર્શનીનું મત કહે છે. તે પોત પોતાના દર્શ-
નને વિષે પોત પોતાનું અનુષ્ઠાન જે દિક્ષા, ગુરૂચરણ, શુ શ્રુષા-
દિક તેહીજ સિદ્ધીનું કારણ છે, પણ અનેરા દર્શન થકી, અનેરા અનુષ્ઠાન થકી મુક્તિ ન પામીયે. તે એમ કહે છે કે, હમારા દર્શન થકી એહીજ જન્મમાં યાવત આત્મવ્રત્તી થકા એટલે સમસ્ત ધંદિનો જીવનાર એવો થકો સર્વ કામ એટલે જે જે કામલોગની પ્રાર્થના તથા વાંછના કરે તે પામે. ॥ ૧૪ ॥

હવે પરભવે જે ગતિ થાય તે કહે છે. તે જીવ અમારા દર્શનેપ્રવર્તતા શરીર ત્યાગ કરી, વિશિષ્ટ સમાધિને યોગે સિદ્ધ થાય. તે સિદ્ધ કેવા ? તોકે, રોગ રહિત એટલે શરીરનાં દુઃખ થકી રહિત છે. એ રીતે એહિજ લોકને વિષે એકેક કોઈ શિવને મતે એમ ભાળ્યું એટલે કહ્યું. તે દર્શનની પોત પોતાને અનુષ્ઠાને સિદ્ધીનેજ આગળ કરી આપણા અભિપ્રાયને વિષે મુદ્ધ છતા અનેક હેતુ મુક્તિ કહે, તે કોની પરે ? તોકે, પામર નરની પેરે જેમ તે અજાણ મનુષ્ય પોતાના મતનું કદાચહ ન ત્યાગે, તેમ તે દર્શનીઓ પણ જે કોઈ પોતાના મતનું અનુષ્ઠાન તે સર્વ મુ-

કિતલું કારણ છે એમ કહે. ॥ ૧૫ ॥

હવે એવું કહેનારને કૃણ દેખાડે છે. તે પાખંડી દર્શની સંવર રહિત, અસંયમસહિત, એવી રીતે મુગ્ધ લોકને વિપ્ર તારણ હાર અનાદિ સંસાર માંહે પરિભ્રમણ કરતાં, વળી વળી નરકાદિની પીડા પામશે. કદાચિત તે બાલતપને પ્રભાવે સ્વર્ગાદિક ગતિ પામે; તોપણ કેવી પામે તો કે, ઘણા કાળ મુઘી સ્થાનક જે અસુર કુમારાદિકના સ્થાનક તેને વિષે અથવા કિલ્બીધીયાદિક અધર્મ સ્થાનક ત્યાં ઉત્પન્ન થયાં છતાં દુઃખજ પામે.તીએપ્રી ॥૧૬॥

પૂર્વત ઇતિ પ્રથમાધ્યનસ્ય તૃતીયોદ્દેશક; સમાપ્તઃ

॥ અથ પ્રથમાધ્યયને ચતુર્થ ઉદ્દેશક પ્રારભ્યતે. ॥

હવે ચોથો ઉદ્દેશક પ્રારંભિયે છીયે ત્રીજે ઉદ્દેશે પરતિર્થીની વત્કવ્યતા કહી હવે અહીં પણ તેહિજ કહે છે. તે દરશની જે પૂર્વે કહ્યાં તે પંચભૂતિક તણવતચ્છરીરવાદી તથા ગાશાલક-મતાનુ સારી ત્રેરાશિક એ સર્વને કોણે જાણ્યા ? તે કહે છે:—રાગ, દ્વેષ, પરિગ્રહ, ઉપસર્ગ તથા શબ્દાદિક વિષય પ્રખળ મોહરૂપ વેરીએ જાણ્યા, તે કારણે શિષ્યને આમત્રણે અહો શિષ્ય! એ વચન તું સત્ય કરીને સદહે. એ પરતીર્થીક કોઈ જાણે શરણ ન થાય, એટલે સંસારમાંહે પડતાં પ્રાણીયે ઉદ્ધરી ન શકે. કેમકે, જે કારણે તે બાલ અજ્ઞાની છતાં આત્માને પંડિત કરી માનતા અજ્ઞાને લાગ્યા સદાય. પોતે ઉન્માર્ગે પડતાં બીજને ઉન્માર્ગે પાડે છે, કેમકે તેની આચરણાદિરૂપ વિરૂદ્ધ દેખાય છે; તે ગાથાના ઉત્તરાર્ધવડે દેખાય છે, પૂર્વ સંયોગ એટલે પૂર્વ ધન્ય ધાન્ય અને સ્વજ્ઞનાદિક સંયોગ છાંડીને “અમે નિઃસંગ પ્રવ્રજિત છેયે; એમ કહે; પરંતુ તે વળી બંધાણા એટલે પરિગ્રહ આરંભને વિષે આસક્ત એવા છતાં શુદ્ધસ્થજ છે.

કેમકે તે ગૃહસ્થનાં કૃત્ય જે પચન તથા પાચનાદિક છકકાય હિંસાનો વ્યાપાર તેનો જે ઉપદેશ તેને વિષે પ્રવર્તે. તે કારણે પ્રવર્જિત છતાં ગૃહસ્થોનાં કરતવ્ય થકી વેગળા નથી. અર્થાત “ જેવા ગૃહી તેવા દર્શની ” એ કારણે કોઇનો ઉદ્ધાર ન કરી શકે. ॥ ૧ ॥

એવા દર્શનીઓ દેખીને ચારિત્રિયાયે જે કરવું તે દેખાડે છે. તે પાખંડી લોક વિપરીત ઉપદેશ દેવાને પ્રવર્તતાં તેને સમ્યક્ પ્રકારે જાણીને જેમ એ દર્શની બાપડા મિથ્યાત્વ વ્યાપારે વિવેકસૂન્ય, પોતે પોતાનેજ અહિતકારી દીશે છે. તો અન્ય જીવને હિતકર્તા ક્યાંથી થશે ? એવું આલોચીને ભિક્ષુ જે ચારિત્રીઓ પરમાર્થનો જાણુ તે દર્શનીઓને વિષે મૂઝાઈ નહીં અથ તે પ્રત્યે સંબંધ પણ ન કરે. ત્યારે શુંકરે, તે અર્થ જાણના ઉત્તરાર્ધવડે દેખાય છે. તે ઉત્કર્ષ રહિત આઠ મદનો ટાળનાર, અપ્રસીન એટલે અસંબંધ ગ્રહસ્થ તથા પાસથાદિકને વિષે સંસર્ગ અણુ કરતો તે ભણી, મધ્યમ ભાવે રાગ દ્વેશ રહિત છતો યુની એટલે જે સાધુ તે પોતાને પ્રવર્ત્તાવે, એટલે શું કહ્યું ? તો કે, કદાચિત પરતીર્થિક અથવા પાસથાદિક સંધાતે સંબંધ મલે તો મદ ન કરવો ને તેની પ્રશંસા તથા નિંદા અણુકરતો રાગ દ્વેષ રહિત વર્તે, એ પ્રકારે કરી સંયમ જે પાળે તેજ સાધુ જાણવો. ॥ ૨ ॥

હવે જે કારણે પરતીર્થિકને વિરુદ્ધાચારી કહ્યાતે કારણ દેખાડે છે—તે ધન્યધાન્યાદિક દ્વિપદ ચતુષ્પદાદિક સહિત, તેને અભાવે શરીર ઊપકરણાદીકને વીષે મૂઝાઈ રાખે છે તેહીજ પરીગ્રહ કહીએ, અને જીવ ધાતને વીષે પ્રવર્તમાન, તેહને અભાવે ઉદ્દેશાદિકના ભોગવનાર છે. મારે આરંભી કહિયે. એવા છતાં મોક્ષ માર્ગ સાધે તે દેખાડે છે. તે ઇહુ પરલોકને ચિંતવે, એક

દર્શનીને મતે એમ કહ્યું , કે, એ તપસ્યાદિક તથા મુંડ મુંડનાદિક ક્રિયા કરે તે વ્યર્થ છે. કિંતુ જે ગુરુ ભક્તીને પ્રસાદે એક પરમ અક્ષર લાભે તેથી જીવને મોક્ષ થાય. બીજાને જે કાંઈ કાંઈ કલેશ કરે તે સર્વ અપ્રમાણ છે. એમ જે કહે તે સાધુ પદવી ન પામે. તે તારવાને સમર્થ નહીં હોવાને લીધેં જે તારવાને સમર્થ એવો સાધુ હોય, તે આગળ અર્ધ ગાથાએ દેખાડે છે. જે કિંચિત્ માત્ર પરિગ્રહ રહિત હોય એક ધર્મોપકરણ ટાળી અને તેના ઉપર પણ મમતાને અભાવે પરિગ્રહ ઉપર સ્વદય માત્રે ન રાચે. તથા સર્વથા પ્રકારે છકકાયના આરંભરહિત એવા ભિક્ષુ પોતાને અને બીજાને ત્રણ શરણ હોય. એટલે સંસાર સમુદ્ર માંહેથી પોતે પણ પ્રવહણનીપરે તરે અને બીજા પણ સંસારસમુદ્રમાં જીડતા જીવને પ્રવહણની પેઠે તારનાર હોય એ રીતે સાધુ ઉદ્દેશાદિક આહાર વર્જીતો સંયમ પાળે. ॥ ૩ ॥

હવે ચારિત્રિઓ આરંભને પરિગ્રહ ટાળી કેમ પ્રવર્તે તે કહે છે. તે ગ્રહસ્થે પોતાને અર્થે જે ભાત પાણી કીધાં છે તેને વિષે સોળ જાતના ઉદગમ દોષ રહિત આહાર ગવેષે. તે પંડિત નિઃકેવલ નિર્જરા નિમિત્તે જે આહાર દાતારે દીધો. તેના ધાત્રાદિક સોલે ઉત્પાદન દોષ તેની એષણાને વિષે વિચરે. અને સંકિતાદિ દશ એષણાના દોષ જાણવા. અર્થાત્ એતાલીશ. દોષ વિમુદ્ધ આહાર લે એમ કહ્યું તથા તે અમૂઢિત થકે આહારે એટલે પાચ માંડલિના દોષ ટાળે. આહારને વિષે રાગ દ્વેષ રહિત, એવો છતો બીજાનું અપમાન વર્જે; એટલે અનેરાનો કરેલો પરાભવ અહિયાસે. ॥ ૪ ॥

હવે વલી પરવાદી મિશ્રિત વચન કહે છે.—પાખંડી લોક તેનો વાદ પોતપોતાને મતે કલિપત જે સ્વરૂપતે સાંભળે, સાંભળીને હૈયામાં ધરે. જિનમતિથી કશું ખાટું. જાણી પરહરે તે

લોક વાદ દેખાડે છે. તે એ જગતને વિષે, એકેક વાદીને મતે, કહ્યું છે. તે કેવું તો કે, વિપરીત પ્રજ્ઞાતત્વ થકી ઉપરાંત બુદ્ધિ, તેહ થકી ઉપન્યો તથા તે અનેરા અવિવેકીનું જે ભાખ્યું તેને અનુસારે વળી તેવુંજ પ્રવર્તવું એવો લોક વાદ સાંભળી હૈયે ધારે છે. ॥ ૫ ॥

હવે તે વિપરિત બુદ્ધિ રચિત લોકવાદ દેખાડે છે.—તે લોક અનંત તથા નિત્ય છે. એટલે શું કહ્યું ? કે જે આ ભવમાં પુરૂષ છે અથવા સ્ત્રી છે, તે આગમિક ભવે પણ તેવોજ પુરૂષ તથા સ્ત્રીને રૂપે છે. એટલે સ્ત્રી તે સ્ત્રી ને પુરૂષ તે પુરૂષ છે. તે માટે લોક નિત્ય છે. વળી એ લોક સાસ્વતો છે. તે વણસે નહિ તે અંતસહિત છે, એટલે સપ્તદ્વીપ તથા સમ સમુદ્ર સહિત એટલો લોક છે. એથી ન્યુન અધિક નથી; એ કારણે લોકનો અંત છે. અને લોક નિત્ય છે. સ્ત્રી તે સ્ત્રી અને પુરૂષ તે પુરૂષ રૂપજ છે. તે માટે એ રીતે, અમારા જે વ્યાસાદિક ધીરપુરૂષ અનેક ગુણવંત તે દેખે છે. ॥ ૬ ॥

વળી તેહિજ કહે છે;—જેનું ક્ષેત્ર થકી તથા કાળ થકી પ્રમાણ નથી, તેટલુંજ માત્ર જાણે પણ સર્વજ્ઞ નથી. એ લોકને વિષે કોઈએક દર્શનીને મતે એમ કહ્યું છે, કે જે અમારા તીર્થનો સ્વામી અ પરિમાણ જાણે જગતમાં સર્વજ્ઞ કોઈ નથી, કીંતુ સર્વત્ર પ્રમાણ સહીત છે. સર્વજ્ઞ અપન્હવવાદી તે એમ કહે છે. એમ ધીર પુરૂષ દેખે છે. તે એમ કહે છે કે દેવતા સંબંધી સહસ્ત્ર વર્ષ બ્રહ્મા સુએ તે પ્રસ્તાવે, તે કાંઈ ન દેખે, વળી એટલોજ કાળ બ્રહ્મા જાગૃત થાય ત્યારે દેખે, એ કારણે, સપરિમાણ વસ્તુ જાણે તથા દેખે, એ પ્રમાણે કોઈએક કહે છે. ॥ ૭ ॥

હવે અંધકાર તેને ઉત્તર કહે છે. જગતમાંહે જે કોઈ

ત્રસ એ ઇંદ્રિયાદિક પ્રાણીજીવ તે તિષ્ઠંતિ એટલે રહે છે. અથવા બીજા સ્થાવર પૃથિવ વ્યાદિક એવા બંને સ્વભાવ જગતમાં દિશે છે. અને અન્ય દર્શની એમ કહે કે “જે જેવો તે તેવોજ હોય” પરંતુ અન્વય પરાવર્ત ન થાય. જે એ વચન સાચું હોય તો દાન, અધ્યયન, જપ, નિયમ, તપ; તથા અનુષ્ઠાનાદિક ક્રિયા સરવે નિર્થક થાય. એ કારણે તેનું બોલવું પ્રમાણ જણવું નહીં. અને જૈન કહે છે કે, જગતમાં ત્રસ અને સ્થાવર છે. તેને પોત પોતાના કર્મના પરિણામે રૂબરૂ પરિચાય છે. એટલે શું કશું? તો કે પોત પોતાના કર્મના ઉપાર્જ પર્ચાયને પામે તે પર્યાયે કરી જે કારણે તે ત્રસ જીવ તે થાવર થાય. એટલે ત્રસ ફીટી થાવર થાય અને થાવર ફીટી ત્રસ થાય. પરંતુ “જે જે હવે તે તેહવે” એ નિશ્ચય થકી નથી. ॥ ૮ ॥

હવે એ ઉપર દૃષ્ટાંત કહે છે. એ જીવ ઔદારિક એટલે અતિ સ્થૂલ એહવા જગતનો યોગ જીવનો, વ્યાપાર ચેષ્ટા વિશેષ, તે વિપરિત જુદો જુદો પામે. અત્રે ગર્ભનું દૃષ્ટાંત કહે છે. જેમ ગર્ભ માંહે રહ્યો થકો જીવ અર્બુદ, કલલ, પૈસી, ઇત્યાદિક જુદી જુદી અવસ્થા પામે. તથા જન્મ પામ્યા પછી, બાલ, કુમાર, તરૂણ, અને વૃદ્ધ, એવી જુદી જુદી અવસ્થા પામે. એ કારણે તેનું વચન સાચું નથી જણાતું. તો જૈન કહે છે કે, સર્વે જીવ એકેદ્રિયાદિકથી માંડીને પંચેન્દ્રિય પર્યંત જે છે, તેને શરીરી તથા માણસી દુઃખ તે વૃક્ષલ નથી. એ કારણે સઘળા જીવ હણાય નહીં. તેમ કરવું. ॥ ૯ ॥

એવં એ શબ્દ અવધારણે છે જ્ઞાની એટલે જે જાણ પુરૂષ તેહનો એહજ સાર એટલે ન્યાય છે. જે કોઇ ત્રસ અને સ્થાવર જીવને કિંચિત્ માત્ર હણે નહીં. ઉપલક્ષણ થકી મરણ બોલે નહીં, અદત્ત, મૈથુન, તથા પરિગ્રહ એ આશ્રવ ન સેવે, રાત્રી

ભોજન ન કરે, એજ જ્ઞાનીનો સાર જે આશ્રવ ન સેવે, જીવ-
ની દયા તે સમતા સર્વત્ર સમ પરિણામ રાખે. એટલુંજ જાણવું
જેમ એ બીજું ઘણું પલાલ ભાર સરખું જાણવા થકી શું ફળ
છે ? જેમ મુજને મરણ તે દુઃખ તેમ બીજા જીવને પણ મરણ
તે દુઃખ એમ જાણે. એટલે મૂળ ગુણ કહ્યા. ॥ ૧૦ ॥

એ મૂળ ગુણ કહ્યા હવે ઉત્તર ગુણ કહેછે. દશવિદ્વ સમાચારીને
વિષવિવિદ્ધ નાના પ્રકારે વશ્યા, તથા જેમાં આહારાદિકની લો-
હ્યતા નથી; એવા સાધુ તે આ દાન, જ્ઞાન, દર્શન, અને ચારિત્ર એ
રત્ન ત્રયને સમ્યક્ પ્રકારે રાખે. એટલે જે પ્રકારે એ રત્ન ત્રયની
વૃદ્ધિ થાય તેમ કરે તેજ કહેછે. ચાલવું, એટલે ચારિત્રવંત પુરૂષને
કોઈ પ્રયોજન કાર્ય ઉપના થકાં ચાલવું પડે તેા ધૂસર પ્રમાણ
દ્રષ્ટિ જોતો થકો ચાલે; તથા પ્રતિલેખિત, પ્રમાર્જિત એહવા
આસન ઉપર બેસે, તથા મુપ્રતિલેખિત, મુપ્રમાર્જિત એહવા
ઉપાશ્રય અથવા સંધારાને વિષે રહે, અથવા શયન કરે. તથા
ભાત પાણીને વિષે સંમ્યક પ્રકારે ઉપયોગ કરે એટલે નિર્દોષ
આહારની ગવેષણા કરે. ॥ ૧૧ ॥

વળી પણ ઉત્તરગુણ આશ્રયીજ કહે છે. એ પૂર્વે કહ્યાજે.
ત્રણ સ્થાનક એટલે, એક ચર્યા, બીજું આસન સજ્જન, અને
ત્રીજું ભાતપાણી, એ ત્રણે સ્થાનક રૂડી પેરે જાણવા. એટલે
ચાલવામાં ઈર્થાસુમતિ એ એક સ્થાનક, અને આસન સેજ્જન
એટલે આદાન ભાંડ માત્ર નિક્ષેપણા સુમતિ કહી એ બીજું
સ્થાનક, તથા ભાતપાણુ એટલે એસણા સુમતિ કહી; અને ભા-
તપાણીની યાચના કરતા ભાષા નિરવધ બોલે, એટલે ભાષા-
સુમતિ પણ આવી તથા આહાર લીધાથી ઉચાર પ્રશ્રવણનો
સદ્ભાવ થાય, તેને રૂડી પેરે પરઠવતાં પારિષ્ઠાપનિ કાસમતિ
પણ કહી એ ત્રીજું સ્થાનક જાણવું. એ ત્રણે સ્થાનકને વિષે

સંયત છતો સતત એટલે નિરંતર ચારિત્રવાન તે ઉત્કર્ષ એટલે ક્રોધ, માન, માયા, અને લોભ, એ ચારે કષાયને આત્મા થકી જુદા કરે. ॥ ૧૨ ॥

હવે અધ્યન ઉપસંહરતો કહે છે. પાંચ સમિતે સમીતો તથા સર્વ કાળને વિષે સાધુ કેવો છે ? તે કહે છે. પંચસંવર પાંચ મહાવ્રતનો પાલનાર તથા પાંચ પ્રકારના સંવરે કરી સંવરચ્ચો છતો તથા જે શુદ્ધ પાસથાદિકને વિષે બંધાણા તેવા શુદ્ધસ્થને વિષે અણુ બંધાણા થકો એટલે તેને વિષે મૂંઝી ન કરે. જેમ કર્મ થકી કમલ ઊચું રહે તેમ સાધુ તે આરંભ પરિચલ થકી દૂર રહે પણ તેની સાથે બંધાય નહીં, એવો છતો જ્યાં સુધી મોક્ષ ન થાય ત્યાં સુધી સંયમ પાળે તે ઈતિએમીનો અર્થ પૂર્વવત્. ॥ ૧૩ ॥

इति प्रथम अध्यन चौथो उद्देशक समाप्तं એટલે પ્રથમ અધ્યન સંપૂર્ણ.

॥ अथ द्वितीयाध्यनस्य प्रथमो द्वेशक प्रारंभः ॥

પહેલું સમય નામે અધ્યયન કહ્યું. હવે બીજું વૈતાલી નામક અધ્યન કહે છે. તેનો એ સબંધા પહેલા અધ્યયનને વિષે પર સમયના દોષ કહ્યા. તથા સ્વમયના ગુણ કહ્યા તે સર્વ જાણીને જેમ કર્મ વિદારીએ તેમ યતન કરવો, એ ભાવ કહે છે. તે શ્રી આદીત્યર દેવે ભરતે તિરસ્કાર કર્યા. સંવેગ ઉપન્યા થકી રૂષભ-દેવના અઠાણું પુત્ર રૂષભદેવની પાસે આવ્યા. તે સ્વપુત્ર પ્રત્યે ઉપદેશ કહે છે. અથવા શ્રી મહાવીર દેવ પરબદા પ્રત્યે કહે છે. અહો ભવ્યો ? તમે સમજો. જ્ઞાન, દર્શન, તથા ચારિત્ર રૂપ ધર્મને વિષે ઉચમ કરો; કેમકે આ અવસર મળવો ફરી ફરી દુર્લભ છે, તો એવો અવસર પામીને કેમ નથી સમજતા

જે આ ભવને વિષે ધર્મ નહીં કરશે તેને પરભવને વિષે નિશ્ચે થકી, બોધ બીજ તે દુર્લભ છે. જેમ અતિક્રમેલી રાત્રી ફરીથી આવે નહીં. તેમ યૌવનાદિક સર્વ પદાર્થ ગયા તે પણ ફરી આવે નહીં. ફરી ફરી જીવિત શબ્દે સર્વમે કરી પ્રધાન જે જીવિતવ્યતે સુલભ નથી. ॥ ૧ ॥

હવે સર્વ સંસારી જીવને આયુષ્ય અનિત્ય કરી દેખાડે છે. બાળક એટલે કોઈક જીવ બાલ્યાવસ્થામાં થકાજ વિનાશ પામે છે. તથા કોઈ એક બુદ્ધા (વ્રદ્ધ) થઈને વિનાશ પામે છે. તથા જીવો કે, કોઈ એક મનુષ્ય જે છે, તે ગર્ભમાં રહ્યા થકાં પણ વિનાશને પામે છે. એમ એ મૃત્યુ જે છે, તે જીવને સર્વ અવસ્થાએ આવી પોહોંચે છે. તેના ઉપર દ્રષ્ટાંત કહે છે. જેમ શેન એટલે સીચાણો જે છે, તે વાટો એટલે તીતર પક્ષી તેને છલીને હરણ કરી લીચે, એમ એ મનુષ્યનું આયુષ્ય પણ ક્ષણે ક્ષણે ત્રુટ છે. એ પૂર્વે કહ્યું એવું જીવનું જીવિતવ્ય જાણવું. ॥૨॥

કોઈ એક જીવ બાપડો માતા પિતાદિક સ્વજને શંસાર માહે ભમાડયો થકો એટલે તેને માહો બાંધ્યો થકો, ધર્મને વિષે ઉદ્યમ કરે નહી, તે જીવને પરભવને વિષે સદ્ગતિ જે સુક્તિ તે સુલભ નથી, કેમકે મોહરૂપ કલેશ તથા વિષય મુખ થકી દુર્ગતિ થાય, એવું જાણી એ મોહાદિક ભવને દેખીને જે આરંભ થકી વિરમ, નિવ્રતે તે સુવ્રત થાય. એટલે શોભનીકવ્રતવંત થાય. ॥ ૩ ॥

હવે જે કોઈ આરંભાદિક થકી નિવ્રતે નહી તેને દોષ કહે છે, જે કારણે અવ્રતિ જીવને આગળ જે કહેશે તે ઉત્પન્ન થાય. તે સૂ ઊત્પન્ન થાય? તો કે જગતમાંહે પૃથક પૃથક જુદા જુદા જીવનાં સ્થાનક જે નરકાદિક છે, તે સ્થાનકોમાંહે પ્રાણી પોતાનાં ઉપોજ્ઞેલાં કર્મોનાં જે દુઃખ તેણે કરી પીડાય. તે પ્રાણી

સ્વમેવ એટલે પોતે કીધાં જે કર્મો તેણે કરી અવગાહે એટલે નરકાદિક સ્થાનક દુઃખના હેતુ ઉપચય કરે. તે અશુભ વિપાક થકી ન મુકાય; અણુકરસ્યો એટલે તે બાંધેલાં કર્મ ભોગવ્યા વિના છૂટે નહીં. ॥ ૪ ॥

હવે સર્વ સ્થાનનું અનિત્યપણું દેખાડે છે. દેવતા તે જ્યોતિષિ સૌધર્માદિક તથા ગાંધર્વ રાક્ષસ એટલે વ્યંતર દેવો કહ્યાં. તથા દશ પ્રકારના ભુવનપતિ તથા ભુમિચરાદિક તે મનુષ્યાદિક જાણવા. અને સરિસૃપ એટલે સર્પાદિક ત્રિયંચ જાણવા; તથા રાજ ચક્રવર્ત્યાદિક અને સામાન્ય મનુષ્ય, શ્રેષ્ઠિને નગરમાંહે મોહોટા, બ્રાહ્મણ એટલા સર્વ પોતપોતાના સ્થાનકને પોતે દુખિયા થયા થકા છાંડે છે. એટલે સર્વ પ્રાણી માત્રને અંતકાળે દુઃખ ઉપજે છે. ઇત્યર્થ. ॥ ૫ ॥

વળી તેહિજ ભાવ કહે છે. કામ તે વિષયાદિક ભોગ અને સંસ્તવતે માતાપિતાદિક તથા સ્વસુર વર્ગાદિક તેના પરિચય, તેણે કરી આસક્ત છતો કાળે કર્મવિપાકે એટલે ભોગવવાને પ્રસ્તાવે જીવ કર્મનો સહન કરનાર થાય, એટલે વિષયાસક્ત મનુષ્યને આગમિક કાલે દુઃખજ થાય, પરંતુ તે જીવને કામ, ભોગ તથા સ્વજન એ સર્વ દુઃખ થકી રાખનાર નથી. જેમ તાલ વૃક્ષનું ફળ તે ખીટ થકી છૂટે તે વારે અવશ્યે પડે, એમ જીવ, જે છે તે આજીવ્યનો ક્ષય થકી જે વારે વિનાશ પામે તે વારે તેને કોઈ જીવાડી શકે નહીં. ॥ ૬ ॥

જે કોઈ બહુશ્રુત એટલે શાસ્ત્રના પારંગામી હોય તથા ધાર્મિક એટલે ધર્મના કરનાર હોય તથા બ્રાહ્મણ અને ભિક્ષુક એટલે ભિક્ષા અટનશીલ એવા હોય; તે પણ માયાચેકરી કીધાં એવાં જે કર્મ તેને વિષે ભીંછત છતાં તીવ્ર એટલે આકરા એવા કર્મ તેણે કરી પીડાય; એટલે સારો અથવા નરસો કોઈપણ જીવ

કરેલાં કર્મને ભોગવ્યા વિના છૂટે નહીં. ॥ ૭ ॥

હવે જ્ઞાન દર્શન અને ચારિત્રવિના અન્ય કોઈ મોક્ષમાર્ગ નથી. એવું દેખાડે છે. એવું દેખીને શિષ્ય પ્રતે ગુરુ એમ કહે છે કે, કોઈએક દર્શની પરિબ્રહ્મનો પરિત્યાગ કરી ઉઠ્યો અર્થાત પ્રવ્રજ્યાને વિષે સાવધાન થયો; પરંતુ સમ્યક્ પરિજ્ઞાનને અભાવે તિત્ત એટલે સંસાર સમુદ્ર થકી તર્યો નહીં, એવો છ-તો વળી એમ ભાષે કે જે મોક્ષનો માર્ગ અથવા મોક્ષનો ઉ-પાય તે હુમારાજ આચાર થકી છે. એમ કહે, મારે હું શિષ્ય? તેના માર્ગે પ્રવ્રજ છતો તું ક્યાં થકી જાણીશ? ઇહલોક અને વળી ક્યાં થકી પરલોકને જાણીશ. અથવા આરં એટલે બ્રહ્મસ્થા-વાસ અને પરં એટલે પ્રવ્રજ્યા, અથવા આરં એટલે શંસાર અને પરં એટલે મોક્ષ, તેને કેમ જાણીશ એટલે ઇહલોક પરલોક બન્ને થકી બ્રષ્ટ એવો થકો અંતરાલે એટલે સંસાર માંહેજ પો-તાના કરેલા જે કર્મ તેણે કરી પીડાતો જઈશ. ॥ ૮ ॥

હવે શિષ્ય કહે છે કે, હું ભગવાન? કેટલાએક દર્શની નિપરિગૃહી તથા તપસ્યાના કરનાર દેખાય છે, તો તેને મોક્ષ કેમ ન હોય! હવે ગુરુ કહે છે કે, યદ્યપિ તે પરતીર્થીક તાપસા-દિક અથવા આજ્ઞાથકી બ્રષ્ટ સ્વયુથિક નમ્ર સર્વ બાહ્ય પરિબ્રહ્મ રહિત, (કૃશ) દુર્બળ કીધું છે. શરીર જેમને એવાં છતાં પોતપો-તાની પ્રવ્રજ્યા આદરીને વિચરે છે. વળી યદ્યપિ (ભુંજિય) માસ માસ ખમણ કરી માસને અંતે જમે તથાપિ, જે આ સંસારને વિષે માયા સહિત સંયોગ કરે, ઉપલક્ષણથી કષાયાદિકે કરી યુક્ત હોય, તે આગમિક કાળે અનંતાં ગર્ભાદિક દુઃખ પામે, એટલે અનંતો સંસાર પરિબ્રમણ કરે. ॥ ૯ ॥

હવે જે કારણે મિથ્યાદષ્ટિને ઉપદેશો ધણો કાય કલેશે, પણ મુક્તિ નથી તે કારણે નિરતે માર્ગે રહેવું એ ભાવ કહે છે. અહીં

પુરૂષો ! તમે પાપ કર્મ થકી નિવર્તો. કેમકે મનુષ્યનું જીવિતવ્ય તે પદ્યોપમાંત છે, એટલે સંયમ રહિત જીવનું જો ધણુંજ આયુષ્ય હોય તો ત્રણ પદ્યોપમા હોય અને સંયમ સહિત તો એક પદ્યોપમાની અંદર જાણવું એટલે આઠ વર્ષે ઉણી એક પૂર્વ કોડી એટલુંજ મનુષ્યનું આયુષ્ય છે તે તો ગણુંજ જાણજો એવું જાણીને જેટલો કાળ જીવિયે તેટલો કાળ સમ્યક્ અનુષ્ઠાને કરી સફળ કરિયે વળી જે મનુષ્ય ભોગ સ્નેહ પંકને વિષે ખુતા અથવા કામ ભોગને વિષે મૂઝિત છતાં એવા જે મનુષ્ય તે પુરૂષ અસંવરી છતાં, મોહને વિષે પોહોયે એટલે હિતાહિત ન જાણે. ॥ ૧૦ ॥

હવે જો એમ છે તો શું કરવું તે કહે છે. આયુષ્ય તુચ્છ જાણી અને વિષયને કલેશનું કારણ જાણી. શુદ્ધપાશબંધ છેદીને ચારિત્રને વિષે યતન કરતો વિચરે; તે કહેવો છતો વિચરે? તો કે, સમિતી અને ગુપ્તિસહિત થકો વિચરે; કેમકે સુક્ષ્મજીવ જે પંથ એટલે માર્ગને વિષે છે. તે પંથ ધૃત્યાસમિતિ વિના દુસ્તર છે એટલે જતાં દાહિલો છે. એ રીતે બીજી સમિતિઓ પણ ફળાવવી તો એમ સદા સાવધાનપણે હીંડે જેમ શ્રી વીતરાગ દેવે સૂત્ર મધ્યે શીખામણ કહી છે, તેમ સુત્રને અનુસારે ચાલે, એમ શ્રી વીર તીર્થકરે સાચું કહ્યું છે. ॥ ૧૧ ॥

તે શ્રી વીર કેવા છે, તે કહે છે. જે હિંશાદિક પાપથકી વિરત એટલે નિવર્ત્યા તે વીર કર્મના છેદનારા તથા સમ્યક આચારને વિષે સાવધાન થયા, એવા છતાં ક્રોધ અને કાતરી એટલે માયા તથા આદિ શબ્દ થકી માન અને લોભ પણ જાણી લેવાં, તેના પીસનાર એટલે મર્દન કરનાર તે વીર સર્વસ્થાપી પ્રાણ હણે નહીં, પાપ જે સાવધ અનુષ્ઠાન તે થકી વિરત તથા ક્રોધાદિકના ઉપશમે કરી શીતળ થયા છે એવા શ્રી વીર જાણવા. ॥૧૨॥

વળી ઉપદેશાંતર કહે છે. જે ભાવનાયે પરીસહ અને ઉપસર્ગ સહન કરવા તે કહે છે. નથી નીચે તે પ્રત્યે એ સિત, ઉસ્ન, ક્ષુધાતુષાદિક પરિસહ તેણે કરી નથી પીડાતા શું ? લોકને વિષે ઘણા તિર્થંચ તથા મનુષ્યાદિક-પ્રાણીઆ જે છે, તે શીત તાપાદિક કષ્ટે કરી પીડાય છે, પરંતુ તેને સમ્યક્ વિવેકને અભાવે નિર્જરા કાંઈ પણ થતી નથી. તે માટે એ પ્રકારે જ્ઞાન, દર્શન, અને ચારિત્રે કરી સહિત છતા જે શીત તાપાદિક પૂર્વે કહ્યા તેને આલોચે તથા સ્નેહરહિત અથવા ક્રોધાદિકે રહિત છતો તે પરિસહે પીડયો થકો તેની વેદના સમ્યક્ પ્રકારે અહિયાસે. ॥ ૧૩ ॥

વળી તેહિજ કહે છે. દૂર કરી લેપસહિત ભીંતને એટલે શું કહ્યું કે, જેમ ગાંધર થકી લીંપેલી ભીંત તે અનુકર્મે તેનો લેપ ગયે થકે દુર્બળ થાય. એ દ્રષ્ટાંતે કરી અનસનાદિક તપે કરીને દેહને કૃશ કરે તથા વળી એક અહિંસાજ આદરે. એ અહિંસાદિ લક્ષણ જે ધર્મ છે, તે જીવને અનુકૂળ એટલે હિતકારી સર્વજ્ઞે કહ્યો છે. ॥ ૧૪ ॥

હવે કહે છે કે, જેમ પક્ષિણી તે રજે કરી ખરડી છતી અંગ ધુણાવીને તે બધી રજ ખંખેરીને દૂર કરે. એ રીતે મોક્ષ જવાને યોગ્ય ભવ્ય જીવ તે ઉપધાનવંત છતો ઉપધાન એટલે તપવિશેષ તેનો કરનાર એવો તપસ્વી માહુણ મહુણ એવો જેનો ઉપદેશ છે, તેને પ્રાકૃત શૈલી માટે માહુણ કહીએ; એટલે તપસ્વી બ્રહ્મચર્યનો પાળનાર તે કર્મ ખપાવીને પોતાથકી વેગળા કરે. ॥ ૧૫ ॥

હવે અનુકૂળ ઉપસર્ગ કહે છે. સાધુ તે સંયમને વિષે પ્રવ્રત્યો તથા એષણાનો પાળનાર તથા શ્રમણ અને તપસ્વી સ્થાન સ્થિત ઉત્તરોત્તર સંયમને સ્થાનકે પ્રવર્ત્યો તે તપસ્વી એવા

સાધુને કદાચિત્ બાળક પુત્ર પૌત્રાદિક તથા પિતા માતાદિક તેણે પ્રાર્થ્યા એટલે પ્રાર્થના કરી કહે કે, શું તમે અમારું પ્રતિપાલન કરવાનું ઠાળો છો. અમારું પાલણુ પોષણ કરનાર તમારા વિના ખીજે કોમ્બ નથી. ઇત્યાદિક વચન કહેતાં તે અપિશ્રમ પામે; પરંતુ તે જન જે સ્વજનાદિક તે પરમાર્થના જાણુ એવા સાધુને પોતાને વશ કરી શકે નહીં. ॥ ૧૬ ॥

યદ્યપિ તે માતા પિતા પુત્ર કલત્રાદિક જે છે, તે સાધુને સન્મુખ આવીને અનેક કડ્ડા પ્રલાપ વચન બોલે. તથા પુત્રને નિમતે રૂદ્ધન કરે, તો પણ તે મુક્તિ ગમન યોગ્ય સાધુ રાગદ્વે-પરહિત એવો સમ્યક્ પ્રકારે સયમને વિષે ઉડયો છે, સાવધાન થયો છે, એવા સાધુને ક્ષોભાવી ન શકે. પ્રવૃત્ત્યા મુકાવી શૂલ-સ્થાવાસને વિષે સ્થાપિ ન શકે. ॥ ૧૭ ॥

યદ્યપિ તે પોતાના સજ્જન તે સંયમ પાળતા સાધુને કામ ભોગે કરી લોભાવે એ અનુકુળ ઉપસર્ગ અને જો તેને બાંધીને ઘેર લેધ જાય એ પ્રતિકૂળ ઉપસર્ગ છે, તો એવા અનુકુળ અને પ્રતિકૂળ ઉપસર્ગે પીડયો થકો પણ સાધુ યદિ અસંયમે જીવિતવ્ય ન વાંછે. એટલે મરણ કળુલ કરે પણ અસંયમે જીવિતવ્ય ન વાંછે તો તેને તેના સ્વજન તે પોતાને વશ કરી ન શકે અર્થાત્ શૂલવાસને વિષે સ્થાપી ન શકે. ॥ ૧૮ ॥

તે માતા પિતાદિક તે ચારિત્રિયાને અહીં શીખવે તે સ્વજન કેવા છે ? તોકે, અત્યંત સ્નેહ કરી તે માતા, પિતા, મુત એટલે છાકરા અને ભાર્યા એવા સજ્જન શું શીખવે તે કહે છે. કે અહો પુત્ર ? અમે તાહરે વિયોગે અત્યંત દુઃખીયા છૈએ, એવા અમને દેખીને તું અમારૂં પોષણ કર, કારણ કે તું અત્યંત સુ-દ્ધમ દ્રષ્ટિવાળો છે તે માટે તારા -હૃદયમાં સારીપેઠે વિચારીને અમારૂં પોષણ કર; અન્યથાતો ઇલ્લલોક તથા પરલોક થકી પણ

બ્રહ્મ થઈશ. તે માટે દુઃખી એવા માવિત્રનું પોષણ કરવું તે મહાપુણ્યનું કામ છે. ॥ ૧૯ ॥

હવે કોઈ એક કાયર પુરુષ તે માતાપિતાદિકના વચનથી લોભાય તેને વિપાક કહે છે. અનેરા કોઈ એક અદ્વૈતવંત એવા ચારિત્રિયા તે અન્ય જે માતાપિતાદિક તેને વિષે મોહ મૂઝાઈથી અસંવરી એટલે સંવર વિના મોહ પામે, એટલે રૂડા અનુષ્ઠાનનું કરવું મૂકી આપે અને મોહને વિષે પોહાંચે, તથા તે અસંયતિનરોને શુદ્ધસ્થે અસંયમ તેને વિષે પોહોઆડ્યા છતા વળી તે પાપે કરી ધૂષ્ટ છતાં પાપકર્મ કરતાં લજ્જા પામે નહીં. ॥૨૦॥

જે તેને એ વિપાક લાગે તો શું કરવું ? તે કહે છે. તે કારણે મુક્તિગમન યોગ્ય ભવ્યજીવ રાગદ્વેષરહિત પંડિત વિવેકયુક્ત છતો સંસારવાસ સેવતાં મહાકલેશ છે. એવું જાણી તેના વિપાકને ચિતવે એવો તે પાપકર્મ થકી નિવર્તે, કોધાદિકને પરિહાર કરી શીતળ થાય, તથા મહાવિનંયવંત અને કર્મ વિદારવાને સામર્થ્યવાન જે મહાંત એટલે જૈનમાર્ગે પ્રવર્તે, તે જૈન માર્ગ કેવો છે ? તો કે, સિદ્ધિપંથ જે મોક્ષનો માર્ગ તથા ન્યાય માર્ગ તથા શાશ્વતો એવો માર્ગ જાણીને આદરવો. ॥ ૨૧ ॥

વળી તેહજ ઉપદેશ ઉપસંહાર કરતો કહે છે. કર્મનો વિદારનાર એવો જે માર્ગતેને વિષે આગત એટલે આવ્યો તથા વળી મન, વચન, અને કાયાયેકરી સંવરનો પાપનાર છાંડીને શું છાંડીને ? તો કે ધન, જ્ઞાતિ, સ્વજન તથા આરંભ એટલાં વાનાં છાંડીને (સુખ) એટલે ભલી પરે ઇંદ્રિયોને સંવરતો છતો સંયમને પાળે. એ રીતે પંચમ ગણધર શ્રી સુધર્માસ્વામી જંબુ પ્રત્યે કહે છે. કે જેમ શ્રી મહાવીરદેવ પાસેથી સાંભળ્યું તેમ તુજને કહું છું. ॥ ૨૨ ॥

इति श्री चैतालियाऽध्ययस्य प्रथमोद्देशः समाप्तः

અથ વેતાલીય ડધ્યયનસ્ય દ્વિતીયોદ્દેશક પ્રારમ્ભઃ ॥

પ્રથમ ઉદ્દેશામાં બ્રાહ્મ દ્રવ્ય, સ્વજન તથા આરંભનો પરિત્યાગ કહ્યો, હવે બીજે ઉદ્દેશે માનનો પરિત્યાગ કહે છે.

તે જેમ સર્પ પોતાની ત્વચા જે કાંચળી તે પરિહરવા યોગ્ય જાણીને છાંડે, તેમ એ સાધુ જે છે, તે રજની પેરે અથ પ્રકારનાં કર્મને છાંડે એ તાવતા કપાય ન કરે. કેમકે કપાયને અભાવે કર્મ પોતાની મેળે છંડાશે. એવી રીતે જાણીને ચારિત્રિ એા મદ એટલે અહંકાર કરે નહીં; તે મદનું કારણ દેખાડે છે. કાશ્ય વાદિક ગોત્રેકરી અથવા અનેરા કુળરૂપાદિક મદ તેને પા-મીને ઉત્કર્ષમાન ન કરે. એવો સાધુ તે જેમ પોતા થકી મદ ન કરે, તેમ અનેરાની પણ આશ્રેયકારણી એવી જે નીંદા તે પણ ન કરે. ॥ ૧ ॥

હવે પરનીંદાના દોષ કહે છે. જે કોઈ અવિવેકી પુરૂષ અનેરા લોકને પરાભવ કરે એટલે અવહેલના કરે તે પુરૂષ સંસાર માંહે અત્યંત પરિ ભ્રમણ કરે, અથ જે કારણે પરનીંદા તે એવી પાપણી છે કે, જે સ્વસ્થાનક થકી અધોસ્થાનકે જવને પાડે એવું જાણીને એટલે પરનીંદાને દોષરૂપ જાણીને મુનીન્ધર જે છે, તે જાતિકુળ શ્રુત તપાદિકને વિષે મદ ન કરે, એટલે હું ઉત્તમ છું. એ અમુક મહારા થકી ધણા હીન છે એવો પોતાનો ઉત્કર્ષ ન કરે. ॥ ૨ ॥

હવે મદને અભાવે જે કાંઈ કર્તવ્ય છે તે દેખાડે છે. જે કોઈ અનાય કે એટલે નાયક રહીત કીંતુ સ્વમેવ નાયક ચક્રવૃત્યાદીક હોય તથા જે કોઈ અનેરો કર્મ કરતો કર્મકર, હોય, પરંતુ જે મૌન-પદ એવું જે ચારિત્ર તેને વિષે ઉપસ્થિત એટલે સાવધાન થયો તે પણ લજ્જાને અણકરતો થકો એતાવતા અભિમાન છાંડીને

સર્વ ક્રિયા પરસ્પર વંદન પ્રતિવંદનાદિક કરે. જે ચક્રવર્તિ ચારિત્ર આદરે તો પણ પૂર્વ દિક્ષિત યોતાના કર્મકરનાર, કર્મકરને વાંદે, પરંતુ ગર્વ ન કરે; લજ્જા પામે નહીં. એ રીતે સદાય સમભાવને આદરે સંયમને વિષે સાવધાન થાય. ॥ ૩ ॥

હવે ક્યાં રહ્યો થકો લજ્જા તથા મદ ન કરે ? તે દેખાડે છે. સામાયકાદિક અનેરા સંયમને વિષે એટલે સામાયક છેદાપસ્થાપનીયાદિક સંયમને વિષે પ્રવર્તે તો થકો સમ્યક્ પ્રકારે શુદ્ધ શ્રમણ જે તપસ્વી તે લજ્જા તથા મદને પરિત્યાગે સમચિત થકો પ્રવૃત્તિ પાળે. તે કેટલો કાળ મુઢી પાળે ? તે કહે છે. જ્યાં લગે તેની કાયા રહે ત્યાં લગે પાળે એટલે જાવજીવ લગે મરણ સીમ સમાધિવંત અથવા આત્મજ્ઞાન સહિત અથવા રૂડા અધ્યવસાયે કરી યુક્ત તે મુક્તિ ગમન યોગ્ય અથવા રાગદ્વેષ રહિત એવો થકો જે કાળ કરે તે પંડિત કહેવાય. ॥ ૪ ॥

હવે શાનું અવલંબન કરીને સંયમ પાલે તે કહે છે. જે કારણે દૂર વર્તે માટે તે દૂર શબ્દે મોક્ષ કહિયે; તેને આલોચીને એટલે સમ્યક્ધર્મવિના મોક્ષ ન થાય એવું વિમાશીને, તે ચારિત્રીઓ અતીત ધર્મ એટલે પાછલે કાલે જીવનું અનેક પ્રકારે ઊંચ નીચ ગતિને વિષે જે જામણ કર્યું તે રૂપ ધર્મ તથા અનાગત એટલે આગમિક કાળે જીવની ગતિરૂપ ધર્મનું સ્વરૂપ જાણીને લજ્જા તથા મદ કરે નહીં. તથા કંઠણ વચન અથવા દંડકશાદિક તેણે કરસ્યો થકો બ્રહ્મચર્યનો પાળનાર ચારિત્રીઓ તે કિંબલુના સર્વથાપિ માર્યો થકો પણ ખંઠકમુનિના શિષ્યની પેરે સિદ્ધાંતના માર્ગેજ ચાલે, એટલે તેના ઉપર કષાય ન કરે અથવા પાકાંતરે સમતાયે કરિ સહિત થકો વિચરે. ॥ ૫ ॥

વળી ઉપદેશાંતર કહે છે. તે પ્રજ્ઞાયે કરી પૂર્ણ તત્વનો જાણ સર્વ કાળ કષાયાદિકને જીપે અથવા પ્રશ્ન પૂછ્યા થકાં પ્રત્યુત્તર

દેવાને સમર્થ હોય તો સમભાવે અહિંસાદિ લક્ષણ જે ધર્મ તે લોક પ્રત્યે કહે છે એવો ચારિત્રિઓ સૂક્ષ્મસંયમને વિષે સર્વ કાળ અવિરાધક તથા તે ચારિત્રિયાને કોઈએ હણ્યો થકો પણ કોઈ ન કરે અને કોઈએ પૂજ્યો થકો માન ન કરે એવો સાધુ જાણવો. ॥ ૬ ॥

ધણા લોકને નમાડે એટલે જેને સર્વ લોક પોતાપોતાના કરીને પ્રસંશે તે માટે જે બહુ જન નમન તેને ધર્મ કહિયે તે ધર્મને વિષે (સંવૃત) એટલે સમાધિવંત એવો છતો (નર) એટલે મનુષ્ય તે સર્વ અર્થ એટલે બાહ્ય અને અભ્યંતર ધન ધાન્ય પુત્ર કલત્રાદિકે કરી. (અનિશ્ચિત) એટલે અપ્રતિબંધ છતો ધર્મ પ્રકાશે. દ્રહ્મની પેરે જેમ દ્રહ્મજે છે, તે સર્વકાળ સ્વચ્છ નિર્મળ પ્રાણીયે જ ભર્યો થકો રહે છે. અનેક જળચર જીવના ડાળવા થકી પણ દાહડું ન થાય. તેમ ચારિત્રિઓ રાગ દ્વેષ રહિત છતો ધર્મ પ્રગટ કરે. તે ધર્મ શ્રી તીર્થંકર સંબંધી એટલે શ્રી પ્રર્વમાનસ્વામિ-નિર્દેશ જાણવો. ॥ ૭ ॥

હવે જેવો ધર્મ પ્રકાશે તેવો કહે છે. અથવા ઉપદેશાંતરે કહે છે. ધણા પ્રાણી એટલે અનંતાજીવ તે પૃથક્ પૃથક્ જુદા જુદા સૂક્ષ્મ બાદર પર્યપ્તિ, અપર્યાપ્ત, નરક ત્રિર્યંચ મનુષ્યાદિક ભેદે કરી સંસારમાં હે આશ્રિત છે. તેને પ્રત્યેકે પ્રત્યેકે સમતા એટલે સરખાપણે દેખવા. કેમકે સર્વ જીવ સુખના અભિલાષી છે, પણ દુઃખના દ્વેષી છે; તે માટે પોતાના સરખા જાણી ધર્મ પ્રકાશે તથા જે મૌનપદ એટલે સંયમને વિષે (ઉપસ્થિત) એટલે સાવધાન એવો સાધુ છે, તે જીવઘાતને વિષે ત્રિવિધ ત્રિવિધ પ્રકારે જેણે વિરત્તિ કીધી છે; તે પંડિત જાણવો. ॥ ૮ ॥

વળી તેહિજ કહે છે. ધર્મ શબ્દે શ્રુત ચારિત્રરૂપ તેનો પારંગામી એટલે સંવેગી અને ગીતાર્થ એવો મુનીશ્વર તથા આરંભ જે

સાવધાનુષ્ઠાન તેનાથી અત્યંત દૂર રહ્યો છે અર્થાત સાવધાનુષ્ઠાનને અણુ કરતો થકો પ્રવર્તે તે મુનિ કહેવાય. અને એ પૂર્વે કહ્યું આવો જે ધર્મ તેના અણુકરનાર જે હોય તે મરણ આવે થકે શાય પામે. પરંતુ તે કેવા જાણવા ? તો કે, મમત્વના કરનાર તે પોતાનું જે નષ્ટ થયેલું સુવર્ણાદિક પરિગ્રહ અથવા સ્વજન નાશી ગયેલો અથવા મરણ પામ્યો એવો સ્વજન તેને ન પામે. પણ તે સોચ કરતા થકાજ મરીને દુર્ગતિયે જાય. ॥ ૯ ॥

ધન્ય ધન્ય અને સ્વજનાદિક જે પરિગ્રહ છે તે આ લોકને વિષે દુઃખનું કારણ જાણી. [યતઃ અર્થાનામ જને દુઃખ મર્જિતાના ચરક્ષણે આયે દુઃખં વ્યયે દુઃખં ધિગર્થાન્ દુઃખભાજનાન્ ॥ ૧ ॥] અને પરલોકે પણ દુઃખ તથાઅનેરાં દુઃખનો કરનાર જાણીને તથા તેથી પરિગ્રહ જે છે, વિદ્વંસણ ધર્મિ છે એટલે અશાશ્વત અનિત્ય છે. એવું જાણતો થકો કોણ સંકર્ષ મનુશ્ય ગ્રહવાસને વિષે વસે. [પરિભવકારા બંધુજના બંધન વિષં વિપયાઃ કોયં જનસ્ય મોહોયે રિપવસ્તેષુ મુહદાશા] ॥ ૧ ॥ ઇતિ વચનાત ॥ ૧૦ ॥

વળી ઉપદેશ કહે છે મહા મોટા જીવને ઉતરતાં દુર્લભ એવો શું ? તો કે કર્મ તે અંતરંગ કર્મ જાણવો તે અહીં સાધુને રાજાદિકની કરેલી વંદના તથા પૂજના એટલે વસ્ત્રાદિકની પ્રતિલાભના તેણે કરી ઉપજીને પૂજા તેને કર્મો પશમનું કારણ જાણીને ઉત્કર્ષ ન કરવો, જે જીવને ગર્વ ઉત્પન્ન થાય તેહિજ કર્મ સરખો જાણવો કેમકે એ ગર્વ રૂપ જે સત્ય છે તે સુક્ષ્મ છે, માટે (દૂરધર) એટલે અને ઉદ્ધરતા ધણો દુર્લભ છે. તે માટે વિદ્વાંસ વિવેકી પુરૂષ તે છાંડે સંસ્તવ પરિચિયાદિકનો ત્યાગ કરે. ॥ ૧૧ ॥

વળી તેહિજ કહે છે ચારિત્રિઓ એકાકી દ્રવ્ય થકી એકલવિહારી અને ભાવ થકી રાગદ્વેષરહિત એવો છતો વિચરે

તથા એકલો છતો કાઉસ્સગ કરે તથા આસનને વિષે પણ રાગદ્વેષરહિત થકો બેશે એ રીતે શયન જે પાટપ્રમુખ ત્યાં પણ એકાકી રહે તે કેવો થકી રહે ? તો કે (સમાહિત) એટલે જે જે ક્રિયામાં પ્રવર્તે ત્યાં ત્યાં રાગદ્વેષ ટાળતો થકો પ્રવર્તમાન હોય એવો આહારનો લેનાર તથા તપને વિષે બળવીર્યનો ફેરવનાર તથા વચન ગુપ્તી એટલે વિમાશીને બોલનાર તથા મન તેને વિષે સંવૃત એટલે મનને સ્થિરતાનો કરનાર એવો સાધુ હોય. ॥૧૨॥

વળી સાધુને ઉપદેશ કહે છે. કોઈ એક શયનાદિક કારણે શૂન્ય ધરે રહ્યો થકો એવો જે સાધુ, તે ધરના દ્વાર તેને ઢાંકે પણ નહીં, તેમ ઉઘાડે પણ નહીં, વળી ત્યાં રહ્યો છતો અથવા અન્યત્ર સ્થાનકે રહ્યો છતો કોઈ એકે ધર્મ પૂછ્યો થકો સાવધ વચન બોલે નહીં. તથા ત્યાં રહેલા જે તુલકચરદિક તે પ્રમાણે નહીં, વળી તેને સંથરે એટલે પાથરે પણ નહીં. એ આચાર જિનકંટપાદિક અભિગ્રહધારી પ્રમુખ સાધુનો કહ્યો છે. ॥ ૧૩ ॥

વળી ચારિત્રિઓ બ્યાં સુર્ય અસ્ત થાય ત્યાંજ રહે અને પરિસહ ઉપસર્ગે કરી આકુલ વ્યાકુલ ન થાય; ક્ષોભ પામે નહિં, અક્ષોભ થકો રહે. તથા યથાવસ્થિત સંસારના સ્વરૂપનો જાણ એવો મુનીધરતે સમ એટલે અનુકૂલ શર્યાદિક તથા વિષમ એટલે પ્રતિકૂલ શર્યાદિક તેને અહિયાશે તથા તેમજ તે સ્થાનકને વિષે ડાંસ મસાદિક અથવા બિહામણા એવા ઘૂક સિંહાદિક જીવ અથવા ત્યાં મુના ધરને વિષે સરીસૃપ એટલે સર્પ, હોય તો તે જીવોના કરેલા ઉપસર્ગને સહન કરે. ॥ ૧૪ ॥

તથા ત્રિવંચ સંબંધી, મનુશ્ય સંબંધી અને દેવતા સંબંધી એ ત્રણ પ્રકારના ઉપસર્ગને સાધુ સહન કરે. પણ તેના કરેલા ઉપસર્ગથી વિકાર પામે નહીં; કિંબહુના તેને તે ભય થકી ત્રાશે નહી, એ રીતે જે મુનાધરને વિષે રહે તે મહામુની જન કદિય-

યાદિક જાણવા. ॥ ૧૫ ॥

તથા તે ચારિત્રિઓ પુરોક્ત ઉપસર્ગે પીડયો છતો જીવિત-
વ્યને વાંછે નહીં કિંતુ મરણ આગમિને પરિસહુને સહન કરે,
તથા પરિસહુ સહન કરવા થકી પૂજના અભિલાષી ન થાય
એ રીતે તે શુનાગારગત ચારિત્રિયાને મહારૌદ્ર ઉપસર્ગ તે સહન
કરતાં મુલભ હોય. ॥ ૧૬ ॥

વળી બીજે ઉપદેશ કહે છે. (ઉપનીતતર) એટલે જેણે
પોતાના આત્માને જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રને વિષે પહોંચાડયો
છે. તથા (ત્રાઘ) એટલે જેનો આત્મા અન્યને ઉપકારી હોય તેને
ત્રાઘ કહિયે. તથા વિવિક્ત આશન એટલે સ્ત્રી તથા પશુ પંડકે
કરી વિવર્જિત એવા ઉપાશ્રયનો સેવનાર તેને સામાયક ચારિત્ર
જાણવો. જે ચારિત્રિઓ પોતાના આત્માને પરિસહુ ઉપસર્ગ
ઉપના થકા ભયને દેખાડે નહીં, એટલે ઉપસર્ગ ઊત્પન્ન થયાથી
બીહી નહીં. ॥ ૧૭ ॥

વળી ઉક્ત ઉદક તથા તપ્તોદકનો ભોગવનાર એટલે ઉક્ત
થકાં શીતલ ન કરે, કિંતુ ઉક્તોદક છતાંજ પાન કરે; શ્રુત અને
ચારિત્ર ધર્મને વિષે સ્થિત મુનિરાજ એટલે તત્વનો જાણ લ-
જ્જવંત એટલે અસંયમે પ્રવર્ત્યો થકો લજ્જ પામે. એવા સાધુને
પણ રાજાદિક ને સંસર્ગે અસમાધિજ થાય, તથા ગતસ્ય યથો-
ક્ત અનુષ્ઠાનના કરનાર એવા સાધુ પણ રાજાદિકના સંસર્ગે
કરી સ્વાધ્યાય ધ્યાન થકી ચૂકે. ॥ ૧૮ ॥

હવે ઉપદેશ આશ્રી કહે છે. અધિકરણુતે કલહ તેનો કરનાર
એવો ચારિત્રિઓ વળી પ્રગટ દારૂણ એટલે જીવને ભયનું કારણ
એવી ભાષાનો બોલનાર એવા ચારિત્રિયાનો ઘણો એવો જે
અર્થ જે મોક્ષ તેનું કારણ જે સંયમ તે હીજી થાય. એટલે ઘણા
કાળે ઉપાર્જિત જે દુશ્કર તપ સંયમ તેનો પણ કલહ કરતાં

પરોપધાતીયાં વચન બોલતાં ક્ષય થાય. એવું જાણીને શું કરે ? તે કહે છે. જે પંડિત વિવેકી હોય તે અધિકરણ જે ક્રોધ તે સ્વદય પણ ન કરે, એટલે પંડિત અદય ક્રોધ પણ કરે નહીં. ॥ ૧૯ ॥

જે ચારિત્રિઓ (શીતોદક) એટલે સચેતપાણી તેને ટાળનાર તથા (અપ્રતિજ્ઞ) એટલે નિયાજી સર્વ થાપિ ન કરે. તથા (લવ) એટલે કર્મ તે થકી શંકાતો રહે. એટલે કર્મબંધનું કારણ એવું જે અનુષ્ઠાન હોય તે ન કરે. તે સાધુને સામાયક એટલે સમતા લક્ષણવંત કહિયે વળી જે સાધુ ગૃહસ્થસંબંધી જે ભાજન કાંસ્ય પાત્રાદીક તેને વિષે ભોજન ન કરે તેને સામાયક વંત જાણવો. ॥ ૨૦ ॥

વળી પ્રકારાંતર કહે છે. જીવિતવ્ય આયુષ્ય કાળ પર્યાયે કરી વૃદ્ધોછતાં વધારી ન શકાય. એ રીતે પંડિતો કહે છે. તે પણ બાળ અજ્ઞાની જન પાપ કરતો ધૃષ્ટપણું કરે એવો બાળ તે પાપકર્મે કરી ભરાય, સંસારમાં દુઃખ પામે એવું જાણીને સાધુ જે છે, તે મદ ન કરે એટલે પાપે કરી ધીઠા ન થાય. ॥૨૧॥

વળી ઉપદેશ કહે છે. પોતપોતાના અભિપ્રાયે કરી એ પ્રજા એટલે લોક જે છે તે તેવી તેવી નરકાદિક ગતિને વિષે પર્યતન કરે, તે કેવી રીતે ? તો કે, એક દર્શની પોતાના અભિપ્રાયે કરી ગૃહને વિષે ગૃસ્ત છતાં અજ્ઞાતિકના વધને પણ ધર્મનું કારણ કહે છે. અન્ય વળી ધન્ય ધાન્યાદિક પરિગ્રહ પૃથ્વિકાયનો આરંભ એને પણ ધર્મ કહે છે; ઇત્યાદિક પ્રકારે એ પ્રજાલોક જે છે તે સુખજનરંજન નિમિત્તે કપટ પ્રધાન અનેક પ્રકારની કપટક્રિયા કરે, પરંતુ શ્રી વીતરાગનો માર્ગ સમ્યક્ પ્રકારે ન જાણે. તેનું કારણ કહે છે, કેમકે એ લોક જે છે, તે અજ્ઞાને કરી આવર્યા. વિવેક રહિત છે, માટે ખોટા સાચાની વ્યક્તિને જાણતા નથી,

એવું જાણીને સાધુતે વિકટેણુ એટલે પ્રગટ માયારહિત નિર્માય કર્મે કરી મોક્ષ તથા સંયમને વિષે પ્રવર્તે, એટલે શુભ ધ્યાને કરી યુક્ત હોય, (શીતગ્રીણુ) એટલે અનુકૂલ અને પ્રતિકૂલ ઉપસર્ગ તે વચન, કાયાએ અને મન એ ત્રિકરણુ શુદ્ધે કરી (અહિયાસએ) એટલે પરીસહ આવે થકે દીનપણું આણુ નહીં. ॥ ૨૨ ॥

વળી ઉપદેશાંતર કહે છે, કુજએ કે કુત્તિસત એટલે માઠો એવો જેનો જય તેને કુજય કહિયે. એ જીગાર કહેવાય છે; કેમકે એમાં ઘણા જય થાય તો પણ નિંદા કરવા યોગ્ય છે માટે કુજ-યછે, તે કેવો ? તો કે, લબ્ધ લક્ષપણુ ખેલતો (અપર) એટલે અન્ય કોઈથી જીત્યો જાય નહીં. એવો જીગારી જેમ (અક્ષ) એટલે પાસા તેણુ કરી કુશલ નિપુણ એવી રીતે ખેલતો છતો તે ચોતરો દાવ ગ્રહણ કરીને ખેલતાં જીતે તોતે ચોતરો દાવજ ગ્રહણ કરે, પણ એકનો દાવ ગ્રહણ કરે નહીં, તેમજ ત્રણનો દાવ ગ્રહણ ન કરે અને બેનો દાવ પણ ગ્રહણ ન કરે. ॥ ૨૩ ॥

હવે એ દૃષ્ટાંત સાધુ સાથે મેળવે છે. જેમ જીગારને વિષે જય પામવાનો અભિલાષી એક ચોકાનો દાવજ ગ્રહણ કરી બીજા દાવનો ત્યાગ કરે. એ રીતે એ મનુષ્ય લોક માંહે છક્કાયનો રક્ષપાળ ચારિત્રિયે અહિંસા છે પ્રધાન જેમાં, એવો ધર્મ જે શ્રી વીતરાગે કહ્યો; એવો અન્યધર્મ જગત માંહે કોઈ નથી તે ધર્મને અહો શિષ્ય ! તું નિસંદેહ થઈને એકાંત હિતકારી જાણીને આ-દર એ સર્વોત્તમ માર્ગ છે. તે તું ગ્રહણ કર કોની પેરે તો કે, તે જીગારીએ ગ્રહણ કરેલા ચોકાના દાવની પેરે. શેષ એકાદિ-કનો દાવ છાંડી દીધો. તેમ પડિત જે છે, તે શેષ અનેરા જે ગૃહસ્થ, કુલિંગી, દ્રવ્યલિંગી એવા ધર્મ છાંડીને એક સર્વજ્ઞોપદિષ્ટ ધર્મને ગ્રહણ કરે. ॥ ૨૪ ॥

વળી અન્ય ઉપદેશ કહે છે, મનુશ્યને જીવતાં અતિ દુર્લ્લ-

લ કહ્યા. એવા શું ? તો કે, આમ ધર્મ તે શબ્દાદિક વિષય અથવા મૈથુન સેવન ઇત્યાદિકને આમધર્મ કહિએ એ રીતે મેં શ્રી વીરભગવંત પાસેથી સાંભળ્યું છે, એટલે શ્રી સુધર્મસ્વામિ શ્રી જંબુસ્વામી પ્રત્યે કહે છે. કે; ગામધર્મ જે શબ્દાદિક વિષય છે તે મનુશ્યને ઘણા દુર્બળ શ્રી વીતરાગે કહ્યા છે, એવું મેં ભગવંત પાસેથી સાંભળ્યું છે, તે રીતે હું તુજને કહું છું તો હવે એ આમધર્મ આશ્રી જે વિરતિને વિષે સાવધાન થયા તે પુરૂષ (કાશ્યપ ગોત્રી) એટલે શ્રી રૂપભદ્રેવ સ્વામિ અથવા શ્રી મહાવીરસ્વામિ એમના ધર્મના અનુચારી બનવા. ॥ ૨૫ ॥

વળી કહે છે. જે પુરૂષ એ પૂર્વોક્ત આમધર્મને વિષે વિરતિલક્ષણ એવો જે ધર્મ તેને આચરે તે ધર્મ કોણે કહ્યો ? તો કે, મહોટા મહારૂપી એવા જ્ઞાનપુત્રે કહ્યો છે. તે એવા ધર્મના કરનાર સંયમ પાળવાને ઉઠ્યા, સાવધાન થયા, તથા સમ્યક્ પ્રકારે કુમાર્ગ દેશનાને પરિત્યાગે કરી ઘણા સાવધાન છતાં પ્રવર્તે. તે પરસ્પર માંહેમાંહે ધર્મથી કી ડગતા પ્રાણીને વળી ધર્મને વિષે સારંતિ એટલે સ્થાપે ઇત્યર્થઃ ॥ ૨૬ ॥

હવે જે રીતે ધર્મ સ્થાપે તે રીત કહે છે. (પ્રણામ) એટલે સર્વ જીવને નમાડે. એવા પ્રણામ તે શબ્દાદિક વિષયરૂપ પૂર્વલા ભોગવ્યા ભોગ તેને ન ચિંતવે. કેમકે તેનું ચિંતવવું પણ મહા અનર્થનું કારણ છે. તો એ શબ્દાદિક વિષયને સેવવાનું શું કહેવું ? તથા આગમિક કાળે ઉપજનાર જે વિષય તેને પણ ન વાંછે. તેની અભિલાષા ન કરે, તથા તેને દૂર કરવા વાંછે. તો આત્માને જે ઊપધિ એટલે માયા અથવા અષ્ટ પ્રકારે તેને પોતાથી દૂર કરે. તથા જે દુષ્ટ મનના કરનાર એવા જે શબ્દાદિક વિષય તેને વિષે નમ્યા નથી. અથવા દુષ્ટ ધર્મના કરનાર એવા જે કુતિથિક તેનાં

કહેલાં જે અનુષ્ઠાન તેના કરનાર થયા નથી એટલે તેને વશી-
ગત થયા નથી. તે પુરૂષરાગ, દ્વેષ, પરિત્યાગરૂપ જે સમાધિ
તદ્રૂપ ધર્મધ્યાન તેને (આહિયં) એટલે આત્માને વિષે વ્યવસ્થિત
જાણે એથી જે અન્ય છે તેને વિષે સમાધિ જાણે નહીં, એવું
જાણીને વિષયને છાંડે. ॥ ૨૭ ॥

વળી ઉપદેશાંતર કહે છે, ચારિત્રિઓ જે છે, તે ગાયત્રીને
વિષે કથાનો કરનાર ન હોય એટલે વિકથા ન કરે. અથવા
વિરૂદ્ધરૂપ પૈશુન્ય વાર્તા. એટલે સ્ત્રીયાદિકની કથા તે પણ ન કરે.
તથા પ્રશ્ન ન કરે અથવા અનેરાયે પૂછ્યા થકી નિમિતાદિક કહે
નહી તથા અર્થ કાંડાદિક કથાનો વિસ્તાર ન કરે. કેમકે એ શ્રી
વીતરાગ દેવનો જે ધર્મ તેને સર્વોત્તમ જાણીને વિકથાદિ ન કરે
એટલે સમ્યક ધર્મ જાણવાનું એહીજ રૂળ છે; જે વિકથા દિક-
નો ત્યાગ કરવો અને સમ્યક પ્રકાર ક્રિયા કરવી તે ભાવ દેખા-
ડ છે, કીધી છે રૂડી પરે અભ્યાસીને સયમાનુષ્ઠાનરૂપ ક્રિયા જે-
ણે એવો છતો ઉત્તમ સાધુ તે દેહાદિકને વિષે પણ મમત્વ
ન કરે. ॥ ૨૮ ॥

તથા ચારિત્રિઓ હોય તે માયા અને લોભ ન કરે. તથા
ઉત્કર્ષ એટલે માન તથા પ્રકાશ એટલે ક્રોધ તે પણ સાધુ
ન કરે, તે ક્રોધાદિકનો પરિત્યાગ મહાંતપુરૂષે કહ્યો તેહિજ ધર્મ
ને વિષે સાવધાન થયા એવા જે મહાસત્વવંત પુરૂષ તેણે સંય-
માનુષ્ઠાન સેવ્યું તે સાધુ જાણવા. ॥ ૨૯ ॥

સ્નેહ રહિત તથા જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રે કરી સંયુક્ત
અને સુસંવૃત એટલે સંવરે સહિત પ્રવર્ત્તે તથા ધર્મનો આર્થ
તથા ઉપધાન એટલે તપ વિશેષ તેને વિષે બળ વીર્યનો ફેર-
વનાર સંયમ પાળતો સમાહિત ઈંદ્રિઓ એટલે ઈંદ્રિઓ વશ
કરી છે. જેણે, એવો છતો વિચરે કેમકે સંસારમાંહે ભમતા

નિશ્ચે આત્મહિત જે છે, તે દુઃખે કરી લક્ષ્યમાન થાય છે. ॥૩૦॥
હવે એ જીવ ક્યાંયે જે નથી પામ્યો તે દેખાડે છે. જે શ્રી
વીતરાગે સંયમાનુષ્ઠાન કહ્યું, તે પૂર્વે એ જીવે નિશ્ચે થકી સાં-
ભળ્યું પણ નથી અથવા તે ધર્મ કદાપિ રૂડી રીતે પાળ્યું
પણ નથી મહર્ષિયે જ્ઞાત પુત્રે સામાયિકાદિક ધણાં દુર્લભ છે,
એ રીતે કહ્યાં તે જ્ઞાતપુત્ર જે શ્રી મહાવીર જગતમાં સર્વદર્શી
તેણે કહ્યું. ॥ ૩૧ ॥

એવું જાણી જે કરવું તે કહે છે; એમ પૂર્વોક્ત પ્રકારે આ-
ત્મહિત દુર્લભ જાણીને તથા ધર્મનો એ મહાંત આંતરો એટલે
ધર્મનું વિશેષ જાણીને જ્ઞાન, દર્શન, અને ચારિત્ર સહિત ધણા.
એવા હજવા કર્મિ લોક તે ગુરૂને ઇંદે પ્રવર્તતા એટલે ગુરૂપ
દ્રષ્ટિ યથોક્ત સંયમને પાળતા પાપ થકી વિરત તે મહોટો જેનો
પ્રવાહ છે એવા સંસાર સમુદ્ર થકી તથા. એ રીતે શ્રી તીર્થંકર
ગણધરે કહ્યું તિમેમિ એટલે પૂર્વવત્ ॥ ૩૨ ॥

इति श्री वैताल्लि याध्यनस्य द्वितियो देशकः समाप्तः.

हवे त्रीजो उद्देशो प्रारंभिये छीये.

બીજા ઉદ્દેશમાં ચારિત્ર પાલવું કહ્યું તે ચારિત્ર પાળતાં
કદાચિત પરિસહ આવેતો સહન કરવા એવો ભાવ કહે છે.
સંવર્ધા છે મિથ્યાત્વાદિક કર્મ જેણે એવા સાધુને જે દુખ ભોગ-
વતાં દાહિલાં અથવા તેનાં કારણ જે અષ્ટ પ્રકારના કર્મ અ-
જ્ઞાનપણે આંધ્યાં છે, નિકાચિત કર્યા છે તે સત્તર પ્રકારના સં-
યમે કરી ક્ષણે ક્ષણે ખૂટે છે; જેમ તળાવનું પાણી સુર્યના કિરણે
કરી સર્વદા ક્ષણે ક્ષણે ખૂટે છે, તેમ ચારિત્રિયાનાં કર્મ તે તપ
અને સંયમે કરી ખૂટે છે તથા સંવૃતિ આત્મા તે પંડિત મરણ

એટલે જન્મ, જરા, મરણ અને શોકાદિક છાંડીને મોક્ષે પોહાવે, અથવા એ રીતે જે પંડીત વિવેક સરવજ્ઞ છે તે કહે છે. ॥૧ ॥

હવે જે વિરતિ રૂઢા અનુષ્ઠાનના કરનાર છે, તે તેહિજ ભવે મોક્ષ જાય. તે આશ્રી કહે છે. જે મહાસત્વંત પુરૂષ જે કા-
માર્થી પુરૂષે વિનંતી કરાય તે કારણ માટે વિવ્રવણા શબ્દે સ્ત્રી
કહિએ તેને ન સેવે, તથા રૂઢે આચારે કરી સંતીર્ણ શબ્દે સં-
સાર થકી મુકાણા સરખા કહ્યા તે કારણે ઉચું એવું જે મોક્ષ
તેને જોયું વળી જોણે કામ ભોગ જે છે તેને રાગની પરે દીઠા. ॥૨ ॥

વળી ઉપદેશ આશ્રી કહે છે. જેમ વણિકે અગ્ર એટલે પ્ર-
ધાન એવાં રત્ન વસ્ત્ર ભરણાદિક દેશાંતર થકી, આણ્યા તેને
આ મનુષ્ય લોક માહે રાજ અથવા મહોટા વ્યવહારવંત પુ-
રૂષ જે હોય તેજ ધારણ કરે છે એટલે પહેરે છે એ પ્રકારે
પ્રધાન રત્નતુલ્ય એવા જે પાંચ મહાવ્રત, અને છઠ્ઠા રાંત્રી ભોજન
વિરમણ સહિત છે વ્રતને આચાર્યા આણ્યા તેને સાધુજ ધાર-
ણ કરે અને સારી રીતે પાળે. ॥ ૩ ॥

જે આ જગતને વિષે મુખશિલીયા ત્રણ ગારવ કરી (અ-
ધ્યુપપન્ન) એટલે સહિત તથા કામભોગને વિષે મૂર્ચ્છિત તે કૃપણ
એટલે દીન, કાયર સરખા ધીઠા એટલે અલ્પદોષે અમારો
નિર્મલ સંયમ શી રીતે મલિન થશે ? એવી રીતે ધૃષ્ટપણ કર-
નાર જે હોય તે શ્રી વિતરાગનો કહ્યો એવો જે સમાધનો
માર્ગ તેને ન જાણે. ॥ ૪ ॥

વળી ઉપદેશાંતર કહે છે, જેમ વ્યાધ એટલે આહુડી તે
મૃગાદિક પશુને ત્રાસ દેતો છતો તે મૃગાદિક અબલે બલ રહિત
થાય. ક્યાંએ જઈ શકે નહીં. અથવા ગાડાનો વાહક એટલે
સાધડીઓ તેણે જેમ વિષમ માર્ગને વિષે બળદને પરાણે પ્રેર-
ણા કરી ખેડયો છતો બળ રહિત થાય : પછી તે બળદને મર-

ણાંત સુધી જો કષ્ટ આપે તો પણ અદ્ય સામર્થ્યપણાને લીધે ચાલી ન શકે. નિર્ભયપણાથી તેહીજ કાઢવમાં વિષમ માર્ગે ખૂતો રહે. ॥ ૫ ॥

હવે એ દ્રષ્ટાંત પુરૂષ સાથે મેળવે છે. એ પૂર્વોક્ત ન્યાયે શબ્દાદિક વિષય તેની ગવેષણા એટલે પ્રાર્થના તેને વિષે નિપુણ આસક્ત છતો તે પુરૂષ સિદ્ધાય પરંતુ કામભોગને છાંડી ન શકે; કામભોગરૂપ કર્મને વિષે ખુટો એવો છતો આજ અથવા કાલે એ કામભોગનો સંબંધ છાંડીશ, એમ ચિંતવે; પણ નિર્ભય બળદની પરેં છાંડી ન શકે એમ જાણી સંવેગ આણીને કામિ પુરૂષે કામભોગ વાંછવા નહી વળી તે કામભોગને લાધા થ-કા પણ અણુલાધા એટલે અણુપામ્યા સરખા કરે. કોઈએક નિમિત્તે બુજ્યો છતો જંબુસ્વામિ તથા વેરસ્વામિને પેરે નિ-સ્પૃહી થાય. ॥ ૬ ॥

હવે શા વાસ્તે કામભોગનો ત્યાગ કરવો તે કહે છે. પછી મરણ કાળે ભવાંતરને વિષે એ કામભોગની સેવાયે કરી અ-સાધુપણા થકી દુર્ગતિ ગમન રૂપ થાય. એવું જાણી પોતાનો આત્મા વિષયના સંગ થકી દૂર કરે તથા પોતાના આત્માને શીખવે કે, રે જીવ અસાધુ કર્મને પ્રમાણે તું દુર્ગતિયેં ગયો થકો દુઃખી થઈશ તથા અત્યંત અ સાધુ કર્મને પ્રમાણે શોચ કરીશ હે જીવ ? તુજને પરમાર્થિએ પીડયો થકો ગાઢા આકરા શબ્દ કરીશ, તથા ઘણા વિલાપ કરીશ. હે માય ? હું મરું છું આ વખત મને રાખનાર કોઈ નથી ઇત્યાદિક અનેક આર્કંદ કરીશ એવું કહીને આત્માને શીખામણ આપે. ॥ ૭ ॥

વળી આ સંસારમાંહે ધન્યધાન્યાદિક પદાર્થ તો દૂર રહ્યા, પણ એકલું જીવિતપણ જ દેખો તે એવું તો અશાશ્વતું છે કે, ક્ષણે ક્ષણે વિનાશ શીલ છે. કોઈક તો તરણપણેજ વિનાશ

પામે ચાલતા સમયમાં ઘણું તો શો વર્ષનું આયુષ્ય છે, તે પણ છેલ્લે ત્રે છે જે માટે તે આયુષ્ય સાગરોપમની અપેક્ષાએ તો મેધાન્મય પ્રાપ્તિ ઇતર એટલે અદ્ય વર્ષ સરખું થાય. એવું જાણીને રે. જીવ ! જુજો કે, એવી રીતે આયુષ્યનો ભરોશો છતાં પણ એકેક પુરુષ યુદ્ધ છતાં કામભોગને વિષે મૂરચ્છિત રહે છે? તે નરકાદિક પીડાને પામે છે ! ॥ ૮ ॥

વલી જે આ મનુષ્ય લોક માંહે મહામોહાકુલિત પુરુષ આરંભ હીંસાદિક સાવધાનુષ્ઠાનને વિષે નિશ્ચિત એટલે આસક્ત છે તે પુરુષ આત્માને દંડનાર તથા એકંત જીવના પ્રાણને લૂસનાર અથવા સદ્ અનુષ્ઠાનને લૂસનાર, એવા પુરુષ પાપલોક એટલે જે ગતિમાં પાપ કર્મના કરનાર જાય, તે ગતિમાં જશે કીંચ હુના ચિરંકાળ સુધી નરકાદિકના દુઃખ પામશે. યદ્યપિ તે અજ્ઞાન કષ્ટને પ્રભાવે કદાચિત્ દેવગતિ પામે તોપણ અમુરગતિ એટલે કિલ્મિષીયાદિકની ગતિ પામે ॥ ૯ ॥

વળી કહે છે સર્વજ્ઞ એમ કહું છે કે, તુરંત આયુષ્ય સંધાય નહીં તોપણ આજ અજ્ઞાની લોક તે નિર્વિવેકીપણે ધૃષ્ટપણું કરે છે, તે કહે છે, કોઈ એક પંડિતે ધર્મને વિષે ત્રેયોછતો તે નિરવિવેકી પુરુષ એમ કહે કે અમારા પ્રત્યુત્પન્ન જે વર્તમાન સુખ તેની સાથેજ અમારો કાર્ય છે, કોણ જાણે પરલોક છે કેવા નથી પરલોકને કોણ દેખી આવ્યો છે, જે દેખીને પરલોકથી આવ્યો તે અમાને કહેતો માન્ય કરીએ ઇત્યાદિક ધૃષ્ટપણાની વાતો કરે ॥ ૧૦ ॥

હવે એવું ધૃષ્ટપણું કરે તેને ઉપદેશ કહે છે, અહો અંધ સરખા પુરુષો? ત્રણ જીવનનો દેખનાર એવો સર્વજ્ઞ જે શ્રી વીતરાગદેવ તેનો કહેલો જે શ્રી સિદ્ધાંત તેને સદેહે, તું કેવો છે? તો કે, અંધ જ્ઞાન દ્રષ્ટી રહિત એવા જે છે, તેમના દર્શનને વિષે પ્રવ-

તર્તનહાર છે માટે તેને બોલાવિયે છેયે કે અહો ! તું શ્રી વીત-
રાગ પરમાત્માનો ભાણું જે સિદ્ધાંત તેના ઉપર સરધા કરીને
તેને શ્રુલુ કર અને આ લોકનાં સુખ ટાળીને પરલોક ઉપર
કોણ ભરોશો રાખે, પરલોક તો નથી ઇત્યાદિક જે તું બોલે છે
તે તહાઈ બોલવું અચોચ છે; કેમકે વર્તમાનકાળ ટાળીને અતીત
અનાગત નહીં માનીશ તો પિતામાતાદિક પુત્ર પૌત્રાદિક
એ પણ નથી, એમ પણ કહેવું પડશે પરંતુ એવી રીતના
તાહરા બોલાવા થકી એમ જાણીએછેયે કે સૂષ્ટુપણે તું નિરુદ્ધ દર્શને
છે, એટલે સર્વદા જ્ઞાનદ્રષ્ટી રહિત છે; મોહની કર્મે કરી અથવા
જ્ઞાનાવરણાદિક કર્મે કરી તાહારો દર્શન રૂંધાણું છે તે માટે તું
જૈન માર્ગ સદેહતો નથી, માટે એ તારો મત મૂકીને સુત્રના
સત્ય માર્ગની સદેહના કર. ॥ ૧૧ ॥

વળી ઉપદેશ કહે છે એવા વચનનો બોલનાર દુઃખી છ-
તો વારંવાર મોહ પામે એટલે વળી તેહનેજ સમાચરે જે થકી
સંસારમાંહે અનંતો કાળ પરિભ્રમણ કરે. એવું જાણી મોહ મુ-
કીને જે સંયમને વિષે પ્રવર્તે તે ઉત્તમ પુરૂષ જાણવો, તે આત્મ
શલાધા સ્તુતી લોક પૂંજ તથા વસ્ત્રાદિક લાલના ઉત્કર્ષને ન
વાંચ્છે, એટલે એ સર્વનો ત્યાગ કરે તે એમ કરતો જ્ઞાનાદિક સ-
હિત થકો સંજતે સર્વે પ્રાણી માત્રને પૌતાના આત્મા તુલ્ય ક-
રી દેખે, એ રીતે દયાપાળે. ॥ ૧૨ ॥

વળી ઉપદેશાંતર કહે છે, બ્રહ્માવાસને વિષે વસતો એવો
મનુષ્ય તે પણ અનુક્રમે ધર્મ સાંભળી, આવકના વર્ત્તાદિકને અં-
ગીકાર કરી, જીવોને વિશે સમ્યક્ પ્રકારે યત્ન કરતો, તે સર્વત્ર
સમતા પરિણામે વર્તેતો એ રીતે શ્રુલુસ્થ ધર્મને પાળતો થકો
પણ દેવલોકમાં જાય. તો પછી યતિ ધર્મ પાળનારાને તો
કહેવોજ શું ? ॥ ૧૩ ॥

વળી કહે છે તે શ્રી વીતરાગની આજ્ઞાપૂર્વક ધર્મ સાંભળી-
ને તેના આગમને વિષે જેમ કહ્યું છે, તેમ સત્ય સંયમને વિષે
ઉપક્રમ એટલે ઉદ્યમ કરે, સર્વત્ર મચ્છર રહિત એવો થકો સાધુ
તે સાધુ કરી વર્તિયે શુદ્ધ એટલે બેતાલીશ દોષ રહિત એવો
આહાર લીયે. ॥ ૧૪ ॥

વળી ઉપદેશ કહે છે તે સાધુ સર્વ હેય ઉપાદેય વસ્તુને
જાણીને સર્વજ્ઞોક્ત સંવર રૂપ માર્ગને અધિતિષ્ઠેત્ એટલે આશ્રેયે
વળી ધર્મીયાર્થી થકો ઉપધ્યાન એટલે તપને વિષે વિર્ય ફારવે
એટલે તેમાં બળવંત થાય પણ તેમાં વિર્ય ગ્રાપવે નહી વળી
મન, વચન અને કાયા ગુપ્તીએ ગુપ્ત અને શુભ જોગે યુક્ત થ-
વાનો સર્વકાળ પોતાને વિષે અને પરને વિષે યત્ન કરે તે સાધુ
પરમાયત જે મોક્ષ તેનો અર્થી જાણવો. ॥ ૧૫ ॥

ન કનકાદિક તથા પશુ ચતુષ્પદાદિક અને જ્ઞાતેતે સ્વજન
માતાપિતાદિક તેનું જે બાળ અજ્ઞાની હોય તે સરણકરીમાને
કેવી રીતે તોકે એ જે વિત્તાદિક છે તે માહારા છે. હું એની ર-
ક્ષા કરનાર છું પણ એમ ન જાણે જે એ ધનાદિક જે છે તે રા-
ગાદિક ઉપને થકે અથવા દુર્ગતિમાં પડતાં થકાં મને ત્રાણસર-
ણ નાધિતે એટલે નથી. થવાના. ॥ ૧૬ ॥

વળી ઉપદેશ કહી દેખાડે છે. પૂર્વોપાર્જિત અસાતા વેદ-
નીય કર્મના ઉદ્ય થકી દુઃખ પ્રાપ્ત થયાં છતાં તે દુઃખ એકલો-
જ જીવ અનુભવે છે. પણ જ્ઞાતિ, સ્વજન અથવા દ્રવ્ય તે દુઃખ
થકી મૂકાવી શકતા નથી અથવા મરણ આવેછતે પણ એક-
લોજ દુઃખ ભોગવે તથા ભવાંતરને વિષે પણ એકલોજ દુઃખ
ભોગવે તથા ગતિ આ ગતિ પણ એકલાનેજ હોય, પરંતુ તે
વખતે ધનાદિક જે છે તે કોઈ સરણ ન થાય, વિવેકી પંડિત જન
એવી રીતે જાણતા થકા કોઈનું સરણ કરી માને નહીં. ॥૧૭॥

સંસાર માંહે સર્વ જીવ પોતાના કરેલા કર્મે કરી એકેદ્રિ-
યાદિકની અવસ્થાએ કલ્પ્યા છતાં અવ્યક્તા સંજ્ઞાએ અસ્પષ્ટ
શિરશૂલાદિક દુઃખે કરી દુઃખીયા છતાં એવા પ્રાણીઓ તે ચ-
તુર્ગતિક રૂપ સંસાર માંહે અરહટ્ઠ ધરીને ન્યાયે પરિભ્રમણ કરે
છે, તેજ યોનીને વિષે ભયાકુલ બિહિતા થકા તથા શઠ એટલે
અજ્ઞાની છતા વળીવળી જામ એટલે જાતિ અને જરા તથા મ-
રણે કરી પીડ્યા થકા રહેછે. ॥ ૧૮ ॥

એહીજ આર્ય ક્ષેત્ર સુકુમાલ જન્મ જિનધર્મની પ્રાપ્તિ,
એવો ક્ષણ એટલે અવસર જાણી યથોચિત ધર્મ કરવો બોધ
બીજ પામવું સુલભ નથી, એ રીતે કહ્યું છે. એવું જાણી ધર્મ
અણુ કરવા થકી ફરી ફરી બોધિ દુર્લભ છે. એ રીતે જ્ઞાન
દર્શને કરી સહિત સાધુ જાણે તથા ઉદય આવ્યા પરિસહને
આહિયાશે. એ વચન શ્રી આદિનાથ ભગવાને પ્રકાશ્યો તથા એ
રીતેજ શેષ બીજ તીર્થંકર પણ પ્રકાશે છે. ॥ ૧૯ ॥

હવે સર્વજ્ઞ પોતાના શિષ્યને બોલાવી કહે છે કે, આહો
ભિક્ષુ ! એટલે યતિઓ પૂર્વે જે તીર્થંકર થયા, તથા આગમિક
કાળે જે થશે તે કેવા થશે તો કે સુવ્રત એટલે પ્રધાન વ્રતધારી
તેણે એ સર્વ ગુણ જે પાછળ કહ્યા તે અથવા આગળ કહેશે
તે કહ્યા છે પરંતુ તે તીર્થંકરને મતે ભેદ નથી કાશ્યપ તે શ્રી
આદીશ્વર તથા વર્ધમાન સ્વામી તેના ધર્મના અનુચારિ જે છે
તે એમજ કહે છે કે જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર એહિજ મોક્ષ
માર્ગ છે. ॥ ૨૦ ॥

હવે તે ગુણ કહે છે. મન, વચન, અને કાયાયે કરણ કરા-
વણ અનુમોદને કરી જીવના પ્રાણ હણે નહીં. એ પ્રથમ મહા-
વ્રત એમ ઉપલક્ષણ થકી શેષ મહાવ્રત પણ જાણવા. તેણે કરી
આત્માને હેતુ તથા નિયાણા રહિત ધીંદ્રિયોને સંવરવે કરી

સંવૃતિ થકા એવા આચારે પ્રવર્તતા આગળ અનંતા જીવ સિદ્ધિ પામ્યા વળી સાંપ્રત એટલે વર્તમાન કાળે સિદ્ધ થાય છે. અને અવર આગમિક કાળે, અનેક સિદ્ધ થશે. ॥ ૨૧ ॥

એ રીતે શ્રી આદીશ્વર ભગવાને પોતાના પુત્ર આશ્રી ઉદ્દેશીને મોક્ષ માર્ગનો ઉદ્દેશો કહ્યો તે ભગવંત કેવા છે ! તેા કે નિરૂપમ જ્ઞાન અને નિરૂપમ દર્શન એટલે સમ્યક્ જ્ઞાન દર્શનના ધરનાર છે. તથા કથંચિત્ જ્ઞાન દર્શનના આધાર છે એ રીતે અરિહંત જ્ઞાતપુત્ર શ્રી વર્દ્ધમાનસ્વામી ભગવંત તેણે વિશાળા નગરીને વિષે એ માર્ગ અમોને કહ્યો એ રીતે પંચમ ગણધર શ્રી સુધર્મ સ્વામી જંબુપ્રભૃતિ પોતાના શિષ્યોને કહે છે કે અહો શિષ્યો ! જેમ શ્રીવર્દ્ધમાનસ્વામી પાસેથી અમે સાંભળ્યું છે, તે રીતે તમોને કહું છું. ॥ ૨૨ ॥

इति श्री सुत्रकृतांगे प्रथम श्रुतस्कंधे श्रीद्वितीय वैयाक्याध्ययनं समाप्त.

એ વીજૂ અધ્યયન કહ્યું હવે અનંતર ત્રીજો

અધ્યયન પ્રારંભીજી હીજી.

એનો એ સંબંધ છે કે, પાછલે અધ્યયને સ્વસમય પરસમયની પ્રરૂપણા કહી માટે પરસમયના દોષ અને સ્વસમયના ગુણ જાણીને સ્વસમયને વિષે પ્રવર્તવો; તેને વિષે પ્રવર્તતાં થકાં જે અનુકૂલ અને પ્રતિકૂલ ઉપસર્ગ ઉપજે તે સહન કરવા એ આધિકારો આવ્યો જે અધ્યયન તે પ્રારંભિયે છેયે. કોઈ એક બાળ મનુષ્ય સંગ્રામને વિષે પોતાને શૂરવીર કરી માને જે આ જગત માંહે માહરા સમાન સુભટ કોઈ નથી, પરંતુ જ્યાં મુઘી તે સંગ્રામને વિષે પોતાને જીપનાર કોઈ ન દેખે ત્યાં મુઘી જાણ્યું

કોની પરે? જેમ શિશુપાળ રાજા પોતાની આત્માને શૂરવીર માનતો હતો પરંતુ સંગ્રામને વિષે દૃઢધર્મી તથા મહારથી એવા નારાયણને જીજ્ઞાસો દેખી, ક્ષોભ પામી, મદછાંડીને નિર્મદ થયો. ॥ ૧ ॥

સાંપ્રત સામાન્યપદે દ્રષ્ટાંત કહે છે, કોઈ એક પોતાને વિષે શૂરવીર પહોં માનતા, સંગ્રામને મસ્તકે અગ્રેસર પણે આવ્યા; એવા તે સંગ્રામને વિષે ઉપસ્થિત એટલે પ્રાપ્ત થયે થકે ત્યાં પરદલને મુભટે સર્વજનને વ્યાકુળ ચીત કર્યા છે; તે સંગ્રામ એવો વર્તે છેકે, જા માતા પુત્રને ન જાણે; એટલે માતાને કેડે રહ્યો બાળક પડતો જાણે નહીં, એવા સંગ્રામને વિષે જે આગળે જીવણ હાર પુરૂષો તેણે શસ્ત્રાદિકે કરી છેલ્લો થકો, હૃત પ્રહત કીધો છતો, કાયરપણે ભંગ પામે. ॥ ૨ ॥

હવે એ દ્રષ્ટાંત સાધુ સાથે મેળવે છે. એમ પૂર્વોક્ત મુલ-ટની પેરે શીશુપાલવત્ નવ દીક્ષિત શિષ્ય પણ પરિસહને અણ ફરસ્યો થકો એમ કહેકે, દીક્ષા પાળવામાં શું દુર્લ્લભ છે? એટલે દીક્ષાનો માર્ગ મુલભજ છે. એવો તે ભિક્ષાચર્યાને વિષે અકોવિદ, એટલે અજાણ, અનેરા આચારને વીશે અનિપુણ થકો નવ દીક્ષિત છે. તે વચન માત્રે કરી પોતાના વિષે શૂર પણાનો માનનાર તે જ્યાં લગે સંયમને સેવે નહીં ત્યાં લગે એવું કહે કે, “ એ સંયમમાં શું દુષ્કર પહોં છે? ” પરંતુ જે વારે સંયમ આદરે, તે વારે પરિસહનો ઉદય આવે થકે સિદ્ધાય. ॥ ૩ ॥

હવે સંયમનું દુષ્કરપહોં દેખાડે છે. ત્યાં એકાદ કાળે (હિમંત રૂતુ) પૌષ અને માઘ માસમાં સર્વાંગે પાડાંતરે વાયરા સહિત શીત ફરશે તે વારે મંદ બુદ્ધિ ભારી કર્મિ જીવ કાયર થકો, ચારિત્રને વિષે સિદ્ધાય એટલે દીનપહોં પામે. કોની પેરે? તો કે, જેમ રાજ્ય હીણ ક્ષત્રી સિદ્ધાય તેની પરે તે સાધુ પણ જાણી

લેવો. ॥ ૪ ॥

હવે ઉબ્બપરિસહ કહે છે. ગ્રીષ્મકાળે જ્યેષ્ઠાદિક માસનો ઉપન્યો ઉબ્બ આ તાપ, તેણે કરી ફરસ્યો એટલે વ્યાખ્યો છતો, વિમન એટલે આમણ દુમણો થયો થકો અત્યંત તૃષાયે કરી પરાભવ પામ્યો તે વારે ત્યાં પણ મંદ આપડો કાયર સિદ્ધાય ભંગ પામે. જેમ માછલું (અદ્યોદકમાં) એટલે પાણીના વિચોગથી સિદ્ધાય તેમ સત્વ રહિત ચારિત્રિયો સંયમ થકી ભ્રષ્ટ થાય. જેમ માછલાં જીવિતવ્ય થકી ભ્રષ્ટ થાય તેની પેરે જાણી લેવું. ॥ ૫ ॥

હવે ચાચના પરિસહ કહે છે. સર્વ કાળ શિલિમાત્ર પણ સાધુને દીધો અને એપણિય લેવો એ મહાદુઃખ છે (ચાચના) એટલે માગવું તે અપાર દુર્લભ છે. તેમાં જે કાયર હોય તે સિદ્ધાય. હવે પાછલે અર્થે આકોશ પરિસહ કહે છે પામર લોક હોય તે સાધુને એમ કહે કે, એ આપડા પૂર્વ આચરિત કર્મ કરી આર્ત થકા પૂર્વકૃત કર્મનાં ફળ અનુભવે છે, અથવા એ આપડા મલમલિન શરીર દુઃખાદિક વેદનાયે ઋસિત દરિદ્રી કરસણાદિક કાર્ય કરવા અસમર્થ માટે ઉદ્વેગ પામ્યા થકા યતિ થયા છે. એ પુત્ર કલત્રાદિકે કરી મૂકાયલા, દૌર્ભાગી થકા પરીવાર છાંડી પ્રવર્જ્યા આદરી રહે છે. ॥ ૬ ॥

એવા પૂર્વોક્ત આકોશ સંબંધિ જે શબ્દ તેને સહન કરવાને અસમર્થ આમને વિષે અથવા નગરને વિષે ત્યાં એવા આકોશ ઉપને થકે તે મંદ અજ્ઞાની ચારિત્રિયો સીદ્ધાય છે, કોની પરે સિદ્ધાય છે? તે કહે છે. જેમ બીકણ મનુષ્ય સંગ્રામને વિષે શસ્ત્ર દેખી સિદ્ધાધને ભાગી જાય, તેની પેરે તે મંદ ચારિત્રિયો ચારિત્રથી ભંગ પામે છે. ॥ ૭ ॥

હવે વધ પરિસહ કહે છે. એક કોઈએક લૂસક ધ્યાનાદિક

તે લિક્ષાએ ભમતો ભુજ્યો એવો જે સાધુ તેને દેખી તે શ્વાનાદિક ડંખ મારે વલુરે ત્યાં શ્વાનાદિકે ખાધો છતો અજ્ઞાની સિદ્ધાય એટલે દીન થાય. કોની પરે, તો કે જેમ, અભિને સ્પર્શે કરી પ્રાણી એટલે જીવ પોતાનું શરીર સંકોચે તેમ મંદ ચારિત્રિઓ પણ પોતાનું ગાત્ર સંકોચે. ॥ ૮ ॥

વળી આભિન લોકનું વચન પરિસહ કહે છે. અપિ સંભવનાથે કોઈ એક ધર્મના અજ્ઞાણ સાધુના દ્રેષી સાધુની સાથે શત્રુ ભાવે પોંહોંતા થકા એવું કઠોર વચન સાધુ પ્રતે ભાસે, એટલે બોલે. શું બોલે? તો કે એ બાપડા, પાછલા ભવના કરેલાં કર્મનાં ફળ ભોગવે છે. જે એ યતિ તે એમ આ જીવિકાએ જીવે છે. એટલે પર ધરની લિક્ષા માગે છે, તથા અંત પ્રાંત આહારના લેનારા છે. એણે પૂર્વે ભવે કાંઈ દીધું નથી, કાંઈ લાધુ નથી, તેથી મસ્તક મુંડ થઈ બીભત્સ રૂપે સર્વ ભોગ થકી વંચ્યા એવા એ બાપડા દુઃખી થકા, જીવે છે. ॥ ૯ ॥

તથા વળી આહુજ પરિસહ કહે છે. અપિ સંભવનાથે, એક કોઈ અનાર્ય એવાં વચન બોલે કે, એ નાગા સર્વકાળ પરપિડના ઓસીઆળા અધમ દુર્ગંધાના સ્થાનકે મુંડીતકેશ, ખાજીયે કરી એમના શરીર વિણઠા છે અંગજેના, એવા પામર તથા મેલ પ્રસ્વેદ થકી ખરડયા છે સર્વકાળ (અસમાધિઆ) એટલે અશોભનિક દેખનારાને અસમાધિના ઉપજવનાર છે. ॥ ૧૦ ॥

હવે જે સાધુને એવાં દુર્વચન બોલે, તેને વિપાક દેખાડે છે. એ પૂર્વલી રીતે કોઈ એક પુણ્ય રહિત જીવ, (ત્રિપ્રતિપત્ર) એટલે સાધુ માર્ગના દ્રેષી પોતે અજ્ઞાણ છતાં તું શબ્દ થકી અન્ય વિવેકી પુરૂષનાં વચન અણ માનતાં એવા જીવ અંધકાર ગતિ થકી ફરી આકરી અંધકાર ગતિએ જાય. તે અજ્ઞાની કેવા છે? તો કે, મિથ્યાત્વ દર્શને કરી ઢાંક્યા આવયા કુમાર્ગને

સેવે છે. ॥ ૧૧ ॥

હવે દંસ મસકાદિક પરિસહ કહે છે. (સિંધુ તામ્રલિપ્ત) કોં-કણાદિક દેશને વિષે પ્રાર્યે દંસ મસકાદિક અધિક હોય છે. તે દેશોને વિષે કોઠવાર સાધુ ગયો થકો, દંશ મસકાદિક ફરસે તેથી દંશ-મસકાદિકે પીડાયો તથા અકંચન ભાવ છે, માટે તૃણાદિકને વિષે સંથારો કરે, તેથી તે તૃણાદિકના સ્પર્શ સહન કરવાને અશક્તિવંત છતો, કોઠ એક કાયર એમ ચિંતવન કરે કે એવું દુષ્કર અનુષ્ઠાન પરલોકને અર્થે કરિયે છે એ અને તે પરલોક તો અમે હીકું નથી. જે માટે એવા કલેશથી મરણતો પ્રત્યક્ષ દેખાય છે. જે અવસ્થ મરણ પામીશું માટે, એવા કલેશથી સર્થું. ॥ ૧૨ ॥

તથા વળી કેશના લોચે સંતાપ્યા તથા બ્રહ્મચર્ય થકી ભાગ્યા એટલે લોચની પીડા ઉપની થકી કામવિકારના દીપવા થકી ત્યાં મંદ અજ્ઞાની બાપડા શિદાય સંયમ થકી ભ્રષ્ટ થાય તે કોની પેરે ? તો કે જેમ (કેતન) એટલે મત્સ બંધન તેને વિષે પ્રવેશ કરવા થકી માછલું જીવિતવ્ય થકી ચૂકે છે. તેની પેરે તે બાપડા સંયમ થકી ચૂકે છે. ॥ ૧૩ ॥

આત્મા જે થકી દંડાય એવો જેનો આચાર એટલે અનુષ્ઠાન છે. તથા મિથ્યાદર્શન સંસ્થિત એટલે મિથ્યાદર્શને ભાવિત જેનું ચિત્ત છે, તથા રાગદેષે વ્યાકુળ એવા કોઠ એક અનાર્ય પુરૂષો તે ચારિત્રવંત સાધુને કીડાર્યે કરી લૂંશે કદર્થના કરે. ॥ ૧૪ ॥

વળી કોઠ એક અનાર્ય, દેશ પર્યંત વિચારતા જે સાધુ તે સાધુને એમ કહે કે, એ હેર છે, (ચોર છે,) ભિક્ષણ શીલ એમ કહી તે સુવૃત જે અણગાર તેને રાશી પ્રમુખે કરી, સાધુને બાંધે એવા બાળ અજ્ઞાની તથા કષાયના વચને કરી નિ-ભર્ત્સના કરે. ॥ ૧૫ ॥

ત્યાં અનાર્ય પુરુષે સાધુને દંડ કરી તથા મુષ્ટિયે કરી અ-
થવા ફેલે કરી હણ્યો છતો એવા દુઃખોને તે બાળ અજ્ઞાની
અણુ સહેતો થકો જ્ઞાતી, ગાત્રિને સંભારે કે, માહારે સંબંધિ
ગાત્રી જે કોષ અંહિયાં હોત તો એ મને એવી કદર્થના ન ક-
રત; એવી ચિંતવના કરે જેમ સ્ત્રી રીસાણી થકી, પોતાના ધ-
રમાંથી નીકળી: રસ્તામાં તેને ચોર લોકોએ ગ્રહણ કરી છતી
પોતાના સંબંધિઓનું સ્મરણ કરે, પશ્ચાતાપ કરે, તેની પરે
જાણી લેવું. ॥ ૧૬ ॥

હવે ઉપસંહાર કરતો કહેછે. એ જે પૂર્વે દંસમશકાદિકના
પરિસહ કહ્યા તે શ્રી મુધર્મ સ્વામી જંબુ પ્રમુખ શિષ્યોને બો-
લાવી કહેછે કે, ભોશિષ્યો! જે પરિસહ કહ્યા તે સંપુર્ણ પ્રત્યે
ફરશે ફરશા જે કંઠાર અહિયાસતા દુર્લભ છે એવા પરિસહને
અણુ સહેતા એવા જે કિલીબ અસમર્થ પરવશે એટલે કર્મના
વશે પડ્યા થકા વળી શૃલવાશે ગયા. કોનીપરે ? તો કે, જેમ
હસ્તિ સંગ્રામને માર્થે, મસ્તકે શરજાલે વીંધ્યા થકો ત્યાંથી
નાશી પાછા ફરે તેમ કાયર સાધુ ચારિત્ર થકી પાછા ફરે તિ
બેભનો અર્થ પૂર્વવત્ જાણવો. ॥ ૧૭ ॥

इति तृतीयाऽध्ययनस्य प्रथमादेशक समाप्त. ॥

અથ દ્વિતીયો દેશકસ્ય પ્રારંભઃ પેહેલા ઉદ્દેશામાં પ્રતિકૂલ
ઉપસર્ગના કારણ કહ્યા. હવે બીજા ઉદ્દેશામાં અનુકૂલ ઉપસ-
ર્ગના કારણ કહે છે.

અથ હવે એ સૂક્ષ્મ, એટલે ચિંતને વિકાર ઉપજવનાર
એવા અંતરંગ પ્રતિકૂલ ઉપસર્ગના કારણ પણ બાહર એટલે

પ્રગટ દેખાય નહીં તેવા શરીરને વિકાર કરનાર ઉપસર્ગ ન જાણવા એવા માતાપિતાદિકનો સમ્બંધ, તે સમ્બંધી જે ચારિત્રિયાને દુર્લ્લેખનીય ઉપસર્ગ છે તેજ ઉપસર્ગ કહે છે જે ઉપસર્ગ આવે થકે કોઈ એક કાયર ચારિત્રિઓ સિદ્ધાય તે પોતાના આત્માયે સંયમનો નિર્વાહ કરી શકે નહીં. ॥ ૧ ॥

કોઈ એક જ્ઞાતિલા સાધુને દેખીને સાધુને વીંટીને રૂદ્ધન કરે એટલે વિલાપ કરે અને એમ કહેકે અમ્હે તાઝં બાળપણ થકી પાલણુ પોષણુ કર્યું, તે અમ્હે તારા તાત એટલે પિતા છેયે. માટે એવું જાણ્યું જે અમારી વૃદ્ધાવસ્થામાં; તું પણ અમારું પોષણુ કરીશ, તે માટે હે પુત્ર ! તું અમારું પોષણુ કર, તથા તે સાધુના પુત્રાદિક હોય તે એમ કહે કે, અહો ! તાત અહો પીતા તમે અમને શા કારણે છાંડો છો ? ॥ ૨ ॥

વળી કહે છે અહો તાત ! તાહરો જે પિતા છે તે (થરઓ) એટલે ડોકરો છે અર્થાત વૃદ્ધ છે; તથા બેહેન તે ન્હાની છે, એ પ્રત્યક્ષ દેખાય છે, તથા હે તાત તાહરા સગાભાઈ તે એક માતાના જણ્યા એવા સહોદર એક ઉદરના ઉપજ્યા, સ્નેહના પાત્ર, તેને કેમ છાંડીશ ! તે કારણુ માટે તું અમને કાં છાંડે છે. ॥ ૩ ॥

તથા માતા અને પિતા તેને પોષણુ કર એ રીતે પરલોકની સિદ્ધી થશે તથા હે તાત આ લોકને વિષે પણ નિશ્ચય થકી એવો આચાર છે કે જે સંસાર માંહે પોતાના માતાપિતાનું પાલણુ પોષણુ કરે, તેજ શ્રેષ્ઠ મનુષ્ય કહેવાય છે. (યતોગુરુવોચત્ર પૂજ્યતિષ્ઠતિ વચનાત્) ॥ ૪ ॥

એ રીતે પ્રધાન તથા ઉત્તરોત્તર મધુર જેનો આલાપ છે એટલે નરમ વચનના બોલનારા એવા કે અહો તાત ! તમારા પુત્ર ન્હાના છે, તથા તમારી ભાર્યા તે નવિન પરણેલી છે ને

લઘુવય વાળી છે, માટે રખે તે અન્યજન પાસે જશે તો આપણા કુળને તે કલંક લગાડશે. ॥ ૫ ॥

માટે અહો તાત ! તમે આવી ઘરમાં રહો અને ત્યાં રહ્યા થકા કાંઈ પણ કાર્ય કરશોમાં નવા કાર્ય ઉપને થકે અમ્હે તમોને સહાર્થ થમ્શું, તે માટે એકવાર શ્રુતકાર્યથી તમે ભાગોછો પરંતું બીજી વખત હે તાત અથવા હે પુત્ર તમે જુઓ કે અમે સખામ છતા જોમ્એ જે તમારો શું ખિગાડ થાય છે, તે માટે ચાલો પોતાને ઘેર જમ્એ, એટલું અમારૂં વચન માન્ય કરો. ॥ ૬ ॥

તે માટે અહો તાત એકવાર ઘેર જમ્ને વળી ફરી આવીને યતિ થાજે એટલું કીધા થકી અશ્રમણપણું ન થાય; જો તમે શ્રુત વ્યાપારની ઇચ્છા રહિત પોતાનું મન માન્યું અનુષ્ઠાન કરશો તો તમને કોણ વારવાને સમર્થ છે; અથવા વૃદ્ધા વ્યસ્થાર્યે વિષ-યાલિલાષ નિવર્તે થકે સંયમાનુષ્ઠાનને વીધે પરાક્રમ કરજો, કેમકે તે વખત ધર્મ કરવાને યોગ્ય છે; તે વારે તમોને કોઈ પણ વારવા સમર્થ થશે નહીં. ॥ ૭ ॥

વળી અહો તાત જે કાંઈ તમારા ઉપર (રૂણ) એટલે લેહું હતું તે પણ અમે સર્વે દેવું સમું કીધું એટલે, માગનારાઓનું સર્વે લેહું ચુકાવી દીધું છે, તથા જે વ્યવહારને કાર્યે અથવા અન્ય કોઈ ભોગો પભોગને અર્થે સુવર્ણ રૂપાદિક ખપમાં લાગશે તે પણ સર્વે અમે તમોને આપીશું. ॥ ૮ ॥

એ રીતે વચને કરી, તે સર્વે પુત્રાદિક રૂડી રીતે શીખવે કરૂણાકારે એવા વચને પોતે તે પુત્રાદિક દીન પણાને ભાવે પોં-હોંઆ છતાં, એમ પૂર્વોક્ત રીતે કહે, તેથી તે જ્ઞાતિ ગોત્રી જે પુત્રાદિક તેન સંગે કરી, આંધ્યા છતો તે વારે તે અદ્ય સત્વ-કાયર સાધું, તેમના વચને મોહીત થયો છતો આગાર ભણી દ્યાવે, એટલે ઘરવાસ માંડીને સંયમને છાંડે. ॥ ૯ ॥

પછી જેમ વનને વિષે ઉત્પન્ન થયું એવું જે વૃક્ષ તે વેલ-
ડીઓ તેણે કરી બંધાય, એટલે વેલડીયે કરી વીંટાય, તેમ જાતિ
સ્વજનાદિક જે છે તે સાધુને અસમાધિએ કરી બાંધી સીયે
સંયમ થકી ભ્રષ્ટ કરે ઇત્યર્થ. ॥ ૧૦ ॥

પછી તે જ્ઞાતિ ગાત્રીની સંગતે કરી વિવિધ પ્રકારે બંધાણા
થકો. પરવશ થયો, એટલે તેમના અનુકૂલ વચને કરી મનને
વિષે ધૃતિ ઉપજી તેણે કરી બંધાણા જેમ નવા અહણ કરેલા
હસ્તિને જો, ઈક્ષુબંડાદિકનો આહાર કરાવિયે તો નવા બંધને
કરી બંધાય અથવા મધુર વચને કરી ઉપચારિયે તે વારે તે બંધ-
નનો અંગીકાર કરે તેમ અહીં પણ એ દ્રષ્ટાંતે તે જ્ઞાતિ ગાત્રિ જે
પુત્રાદિક છે તે નવ પ્રસૂત ગાયનીપેરે, જેમ તે ગાય પોતાના
બાળક થકી દૂર ન જાય, તેમ તે પુત્રાદિક તે સાધુને વ્યામોહમાં
પાડવાને અર્થે પછવાડે લાગ્યાજ કરતા રહે. ॥ ૧૧ ॥

હવે સંગનો દોષ કહે છે, એ પૂર્વાક્ત માતા પિતા પુત્રાદિ-
કનો જે સંગમ છે. તે મનુષ્યને પાતાળ, સમુદ્રની પેરે તરતાં દુ-
સ્તર જાણવો જે સંગમને વિષે મનુષ્ય (ક્લીબ) અસમર્થ
છતાં ક્લેશ પામે છે. તે કેવાછતાં ક્લેશપામે છે, તો કે
જ્ઞાતિ સ્વજનનને સંગે અદ્ધ મૂર્ચ્છિત છતાં સંસારમાંહે ક્લેશ
પામે છે. ॥ ૧૨ ॥

તે માટે જે સાધુ હોય તે જ્ઞાતી સ્વજનાદિકના સમાગ-
મને જા પરિજ્ઞાપ્યે કરી સંસારનું કારણ જાણીને પ્રત્યાખ્યાન પ-
રિજ્ઞાપ્યે પરિહરે કેમકે, એ સમસ્ત સમાગમો જે છે તે મહા-
શ્રવ મહોદા કમોના સ્થાનકો જાણવા. તે કારણ માટે અનુકૂલ
ઉપસર્ગ આવે થકે પણ, અસંયમે જીવિતવ્ય વાંછે નહીં, એટલે
ગૃહસ્થાવાસની વાંછા સાધુ કરે નહીં; શું કરીને તો કે, અનુત્તર
એટલે પ્રધાન એવો શ્રીજિનધર્મ તેને સાંભળીને અસંયમ વાંછે

નહીં. ॥ ૧૩ ॥

અથ એટલે હવે અથવા પાઠાંતરે અહો ઇતિ વિસ્મયે એ પ્રત્યક્ષ સમસ્ત જન પ્રસિદ્ધ છે એવા આવર્ત એટલે જેમ નદી-ને વિષે પાણીના આવર્ત હોય, તેમ અહીં ઉત્કૃષ્ટ મોહિનીયના ઉદય થકી ઉત્પન્ન થયાં જે વિષયાભિલાષરૂપ આવર્ત, તે જીવને સંસારમાંહે જીવવાના સ્થાનક જાણવા. એ કાશ્યપગોત્રી શ્રી વર્દ્ધમાન સ્વામી તેણે પ્રવેદિતા એટલે કહ્યા છે, જે થકી પંડિત તત્વના જાણ તે દૂર થાય છે; અને અબુદ્ધ એટલે અજ્ઞાની લોક તે જે આ વર્તનને વિષે સદાય ભ્રમમાં પડીને જીરૂ છે. ॥ ૧૪ ॥

હવે તે આવર્ત કહે છે. રાજના રાજ જે ચક્રવર્તિ પ્રમુખ તથા રાજના (અમાત્ય) મંત્રીશ્રી પ્રમુખ તથા બ્રાહ્મણ તે પુરોહિત પ્રમુખ અથવા ક્ષત્રિતે ઇક્ષ્વાકુ કુલ પ્રમુખ વંશને વિષે ઉત્પન્ન થયેલા એવા પુરૂષો તે સાધુને આચારે પ્રવર્તતા એવા સાધુઓને ભોગે કરી બ્રહ્મદત્તે જેમ ચિત્ત સાધુને નિમંત્રણ કર્યું તેની પેરે નિમંત્રણ કરે. ॥ ૧૫ ॥

હવે જે રીતે ભોગે કરી નિમંત્રે તે દેખાડે છે. હસ્તી ઘોડા રથ પાલખી પ્રમુખ, એટલે કરી નિમંત્રણ કરે ભોગવે ઉદાના-દિકને વિષે કીડાદિક હેતુએ ગમન કરવાને અર્થે, તથા અન્ય ઇંદ્રિયોને અનૂકુળ એવા વિષય મુખને અર્થે નિમંત્રણ કરે અને કહે કે આ પ્રત્યક્ષ સ્લાધનીય ભોગ તે તમે ભોગવો; અહો મહર્ષિ ! એટલે પ્રકારે કરીને અમે તમને પૂજીએ છીએ. ॥ ૧૬ ॥

વળી વસ્ત્ર તે ચીન દેશના ઉપન્ના અને ગંધ તે ક-પૂરાદિક તથા આભૂષણ તે નેયૂરાદિક તથા સ્ત્રી તે નવ યૌવના અને સયન તે પર્યંકતૂલિકાદિક ઇત્યાદિક એ પ્રત્યક્ષ ભોગ ભો-ગવો; અહો આયુષ્મન્ ! સાધુ એટલે પ્રકારે કરી અમે તમને પૂજીએ છીએ. ॥ ૧૭ ॥

અહો સાધુ ! જો તમે પૂર્વે મહાપ્રતાદિક રૂપ નિયમ આચર્યો છે; તે ભિક્ષુને ભાવે સંયમને અવસરે આચર્યો છે, તે હે સુપ્રતિ તે (આગાર) ગૃહસ્થાવાસે વસતા પણ સધળો તેમજ છે સુકૃત અથવા દુષ્કૃત જે કરવાં તેનો નાશ નથી. ॥ ૧૮ ॥

ઘણા કાળ સંયમાનુષ્ઠાને કરી વિચરતા તેમને હુમણા દા-
પની પ્રાપ્તિ ક્યાંથી થશે ? એટલા દિવસ સુધી ઘણા પ્રત પાળ્યા
છે; ઇત્યાદિક ભોગ યોગ્ય પદાર્થોએ કરી તે સાધુને નિમંત્રણ
કરે તે ઉપર દ્રષ્ટાંત કહે છે, જેમ નીવાર એટલે પ્રહિના કણ
તેણે કરી સૂચરને (કુટ) બંધમાં પાડે તેમ ચારિત્રિયાને સંયમ થકી
બ્રષ્ટ કરી સંસાર રૂપ પાસ બંધનમાં નાખે. ॥ ૧૯ ॥

સંયમને વિષે વારંવાર પ્રેર્યા છતાં પણ ચારિત્રિયા સાધુની
સમાચારીને વિષે અસમર્થ સંયમરૂપ ભારનો નિવાહ કરવાને
અશક્ત છતાં તે મુક્તિ પંથને વિષે કોઈ એક મંદ અજ્ઞાની
કાયર ચારિત્રિઓ હોયતે સીદાય એટલે સીતલ વિહારી થાય.
તે ઉપર દ્રષ્ટાંત કહે છે, જેમ માર્ગને વિષે ઉચ્ચે સ્થાનકે આવે
થકે દુર્બળ બળદિયા ગાડલાને ભારે પીડયા થકા સીદાય ગાબ-
ડા નાખી નીચે પડે, તેમ સાધુ મંદ ચારિત્રિઓ મહાપ્રતનો
ભાર નાંખી સંસારમાહે પડે. ॥ ૨૦ ॥

એ રીતે સંયમને નિર્વાહ કરવા અશક્ત, તથા બાહ્યા
બ્યંતર તપે કરીને પીડયા છતા તે સંયમને વિષે, કોઈએક મંદ
અજ્ઞાની સીદાય; કોની પેરે તોકે, જેમ ઉઘાન એટલે ઉર્ધ્વસ્થ-
લ ભુમીને મસ્તકે આવે તે વારે ધરડા ડાકરો વૃષભ સીદાય,
અને ભારની પીડાએ પીડયો થકો તો તરણ બળદ પણ સીદા-
યતો (જરદગવ) એટલે ડાકરો બળદ સીદાય તેમાં કેવુંજશું. ॥૨૧॥

એ પૂર્વોક્ત રીતે કામ ભોગાદિકે કરી નિમંત્રણ લેધને તે
કામ ભોગને વિષે મૂઢિત છતા તથા સ્ત્રીને વિષે શુદ્ધ એટલે અ-

ત્યંત આસક્ત છતા તથા કામભોગને વિષે (અધ્યુપપન્ન) એટલે તેને વિષે રાગી હોય તેને વિવેકી પુરૂષે ચોચણા કરી છતિ તે ચોચણા સહન કરી શકે નહીં એવા મંદ ચારિત્રિયા, તે સંયમ છાંડીને ભાગ્યાથકા, ફરી ધરવાસ અંગીકાર કરે. તિએમિનો અર્થ પૂર્વવત. ॥ ૨૨ ॥

इतीश्री उवसगापरिन्नाएवितिओद्देशः समाप्तः

हवे त्रीजा अध्ययननो त्रीजो उद्देशो प्रारंभियंछैयें.

જેમ સંગ્રામનો કાળ આવે છતે, કોઈએક બીકણા પુરૂષ પાછો જીએ, એટલે બીકણુ મનુષ્ય સંગ્રામને કાળે પ્રથમથીજ પ્રતિકાર કારણુ દુર્ગ. પ્રચ્છન્ન સ્થાનક નાસવાને અર્થે જીએ; તે સ્થાનક દેખાડે છે, વલયાકારે ઉઢક રહિત એવી ગતિાતે દુર્ગમ હોય અથવા જેમાં પેસતાં, તથા નીકળતાં ગહન હોય, એટલે વૃક્ષે કરી વ્યાપ્ત હોય અને પ્રચ્છન્ન એવા જે ગિરિ ગુફાદિક તેનું અવલોકન નાસવાને અર્થે કરે તેનું કારણ મનમાં આવી રીતે ચિંતવે જે, કોણુ જાણુ એવા સંગ્રામને વિષે કોનો જ્ય પરાજ્ય થશે, કાર્ય સિદ્ધ દેવાયત છે, થોડા હોય તે ધણાને પણ છતી શકે છે. ॥ ૧ ॥

મુહૂર્ત જોવામાં કોઈ એક મુહૂર્ત અપર અન્ય મુહૂર્ત કાળ વિશેષ લેક્ષણુ તેનું હોય ત્યાં એવો પ્રસ્તાવ આવે કે, જ્યાં જીવને જ્યપણું થાય અથવા પરાજ્યપણું પણ થાય, તે વારે નાસી જઈને, એ સ્થાનકો મને છુપી રેવાને કામ આવશે એવા સ્વરૂપે પરાજ્યને અવસરે કદાચિત સંગ્રામથી નાસીને પાછા આવવું પડે તે વારે શી ગતિ થાય ? તે માટે બીકણુ સુભટ તે નાસવાનું સ્થાનક પ્રથમથીજ મનમાં ચિંતવી રાખે. ॥ ૨ ॥

હવે એ પુરોક્ત દ્રષ્ટાંત, કાયર સાધુ સાથે મેલવિએ છેએ. એ રીતે કોઈ એક શ્રમણ પ્રવર્જિત અદ્ય સત્વના ધણી તે પોતાને વિષે અબલપણું એટલે સંયમ રૂપ ભાર વહેવાને જાવ જીવ મુધી પોતાને વિષે અસમર્થપણું જાણીને અનાગત એટલે આગમિક કાળનો ભય દેખીને, એટલે આગળ વૃદ્ધાવસ્થાએ તથા જ્ઞાનાવસ્થાએ તથા દુર્લેક્ષને વિષે મને શું ત્રણ શરણ થશે એવી કદપના કરીને ઠેરાવ કરે કે મને વ્યાકર્ણ, જ્યોતિષ્ય વૈદ્યકાદિક ત્રણ શરણ થશે માટે તેવા શાસ્ત્રો ભણે. ॥ ૩ ॥

કોણ જાણે મુજને કેવા કારણથી સંયમનો ભ્રંસ થશે. સ્ત્રી થકી થશે કિંવા ઉદક, એટલે સચિત્ત પાણીના પરિભ્રોગ થકી થશે, કેમકે કર્મની વિચિત્ર ગતિ છે પ્રકટિપત પૂર્વોપાજિત દ્રવ્ય નથી જે તે સમય મને કામ આવે; તો તે વખતે કોઈએ અમને પુછ્યાથકા વ્યાકર્ણાદિક કહીશું એ રીતે ચિંતવન કરી જ્યોતિષાદિકને વિષે યત્ન કરે. ॥ ૪ ॥

હવે ઉપસંહાર કરતો કહે છે. એ જેમ પૂર્વે કહ્યા એવા કાયર, સુલટ, જેમ બીક પામતાથકા વલયાદિક સ્થાનકના જોનારા થાય, તેમ પ્રમાદિ ચારિત્રિયા મંદ ભાગ્યને લીધે, અદ્ય સત્વના ધણી આજીવિકાના ભયથી અનેક કુશાસ્ત્ર શીખે; તે કેવા છે તો કે, ચિત્તના અસ્થિરપણાને પોહોતાથકા, મનમાં વિચાર કરે કે, શું જાણીએ, અમે જાવ જીવ મુધી સંયમ પાળી શકીશું; કિંવા નહિ પાળી શકીશું; કોની પેરે તોકે જેમ માર્ગને વિષે અનિપુણ એવા પુરૂષો માર્ગ દેખી સંદેહમાં પડે, કે શું જાણીએ એ માર્ગ અમુક સ્થાનકે જશે કિંવા નહીં જાય. ॥ ૫ ॥

હવે માહાપુરૂષની સ્થિતિ કહે છે. જે માહાસત્યવંત મોહોટા પુરૂષ જ્ઞાત લોકોમાંહે પ્રસિદ્ધ અને શુરવીર પુરૂષોમાં

અગ્રેસર, એટલે આગેવાન એ રીતે પ્રસિદ્ધ થયેલા છે તે સંઘા-
મકાળને અવસરે, પાછું ન જીવે, એટલે નાશી જવાનું સ્થાનક
જીવે નહીં; તે એમ જાણેજે આપણને મરણ તો સાધ્ય છે
એટલે ક્યારેપણ મરવું તો અવશ્ય છે, નાશી જઈશું તો, અ-
મારો યશ જતો રેશે; તે કારણ માટે આ સંઘામને વિષે અમે
મરણ પામીશું પણ અમારો યશ અખંડિત રાખીશું. ॥ ૬ ॥

એ રીતે સાધુ સંયમને વિષે સાવધાન થયો છો, તથા
ગૃહસ્થાવાસનું બંધન તેને છાંડીને, તથા આરંભ જે સાવધાન-
પ્રાપ્તિ તેને તિર્છી કરીને એટલે, આરંભને દુર કરીને એક મોક્ષને
વિષે સાવધાન થાય, સંયમાનુષ્ઠાનને વિષે પ્રવર્તે. ॥ ૭ ॥

એ આત્મા થકી જે વિવાદ તે કહ્યો હોય બીજે અધિકાર
પરવાદિના વચન આશ્રી કહે છે. એક કોઈ પરને ઉપકાર રહિત
એવા દર્શનને ગ્રહણ કરનારા ગોસાલીક મતના અનુસારી ત-
થા દ્વિગંબરાદિક, એવા અન્ય તિર્થિકના સાધુઓ તે પૂર્વોક્ત
સાધુ એટલે રૂડી (આજીવણું) એટલે આજિવિકાયે પ્રવર્તનાર
અર્થયાંતરિ પરને ઉપકાર કરનાર, રૂડા આચારે પ્રવર્ત-
માન એવા સાધુને એવી રીતે કહે. ઇતિકોર્થઃ તેની નિંદા કરે,
તો જે ધર્મના અજાણ એમ પૂર્વે કહ્યું, તેમ સાધુના આચારની
નિંદા કરે તે તેવા અન્યતિર્થિક સાધુઓ સમાધિ એટલે સમ્યક્
અનુષ્ઠાન થકી અથવા મોક્ષથકી વેગળા જાણવા. ॥ ૮ ॥

હવે તે ગોસાલાદિક મતાનુસારી જે કહે તે દેખાડે છે. નિ-
શ્ચય થકી ગૃહસ્થ સમાન તમારો કટપ એટલે આચાર છે;
અર્થાત્ તમે મોહે કરી બંધાણા છો જેમ ગૃહસ્થ અન્યો અન્ય
પરસ્પર માંહોમાંહે માતાપિતાદિકની સાર સંભાળ કરે તેમ
તમે પણ માંહોમાંહે આચાર્યાદિક ઉપર મુઞ્છિત થયેલા છો,
તે કેવી રીતે મુઞ્છિત છો તે દેખાડે છે, પિંડ એટલે ભિક્ષા તે

ગિલાણ એટલે રોગીને અર્થે જે માટે ગવેષો છો. ભિક્ષા આ-
ણી આપો છો. ચ શબ્દ થકી ગુર્વાદિકનો વૈયાવચ્ચ કરો છો
તે માટે તમે શુદ્ધસ્થ સરખા છો. ॥ ૯ ॥

એ કારણ માટે તુમે શુદ્ધસ્થની પેરે સરાગપણે વર્તો છો
માંહોમાંહે વશગામી સાધુ કોઇના આધીન ન થાય તે કારણ
માટે તમે સદ્વૃત્તિ એટલે રૂઝામાર્ગ તેના સદભાવને નષ્ટ કીધો
એટલે સન્માર્ગને ભ્રષ્ટ કીધો તેથી તમે સંસારના પારંગામી ન-
હી, એવા દોષ અન્ય તિર્થિઓએ બોલે. ॥ ૧૦ ॥

હવે તે અન્ય તિર્થિઓને સાધુ ઉત્તર આપે છે. અથ એ-
વું કહ્યાનંતર તે અસાધુ પ્રત્યે સાધુ એવી રીતે બોલે પરંતુ તે
બોલનાર સાધુ કેવા છે, તોકે, મોક્ષમાર્ગના વિશારદ એટલે જાણ
તે અસાધુ પ્રત્યે કહે છે કે, એમ પૂર્વોક્ત ન્યાયે અહો ! તુમે એમ
બોલતાથકા નિશ્ચે થકી બે પક્ષને સેવોછો. એટલે રાગદ્વેષ રૂપ
બન્ને પક્ષને સેવોછો કારણકે એકતો પોતે અનાચારીછો. સદોષ
પક્ષીછો, માટે અને બીજા નિર્દોષી સાધુના નિંદકછો, માટે બેહુ
પક્ષના સેવનારછો. અથવા બીજા ઉદક ઉદ્દેશિકાદિક ભોગવતાં
શુદ્ધસ્થ સમાનછો અને લિંગ ગ્રહણ કર્યું માટે યતિ સમાન દે-
ખવા માત્રછો, એમ બન્ને પક્ષને સેવોછો. ॥ ૧૧ ॥

હવે આશ્ચર્યાદિક પરતીર્થિકો-નો આચાર કહી દેખાડે છે.
તમે એમ કહોછો કે, અમે નિઃકંચન છેથે અને તમે જે ભોગવો
છો તે પણ કાંશાદિક ધાતુના જે શુદ્ધસ્થના પાત્ર તેને વિષે ભો-
જન કરો છો. તે માટે તમે સપરિગ્રહીછો તથા આહારાદિકની
મર્યાદા કરોછો માટે નિઃપરિગ્રહી શી રીતે થશો ? વળી ગિલાણને
અર્થે ભિક્ષા અરનને વિષે અસમર્થ છતાં શુદ્ધસ્થને હાથે આ-
ણી દેવાડોછો તેહિજ દોષ દેખાડે છે. જે શુદ્ધસ્થ બીજા અને
ઉદકવું મર્દન કરીને તે ગલાનને અર્થે ઉદેશીને જે આહાર ની-

પળવ્યો તેને ભોગવવાથી તમને દાષ લાગે છે. ॥ ૧૨ ॥

તુમે છકાય જીવની વિરાધના તથા સાધુની નિંદા રૂપ તિવ્ર તાપે એટલે સંતાપે કરી લિમેછો, તથા વિવેક રહિતછો. વળી અસમાહિયા એટલે શુભધ્યાન રહિતછો માટે જેમ કંડૂ એટલે ખુજલી તેને અત્યંત ખણવી શ્રેયકારી નથી કિંતુ ગુંબડાને ખણ્યુંથકું અપરાધિયે ધણા દાષની વૃદ્ધિ કરે તેમ તમને સાધુ સાથે દ્વેષપણું કરવું શ્રેય નથી. ॥ ૧૩ ॥

જે ખરાને ખોટું ઠેરાવવું અને ખોટાને ખરું ઠેરાવવું એવી જેની પ્રતિજ્ઞા નથી તે અપ્રતિજ્ઞ રાગદ્વેષ રહિત તથા જાણતે એવે શંયત તત્ત્વે સહિત તેને હેયોપાદેય પરમાર્થ જાણ્યા વિના પરમાર્થ કરીને તે અસાધુ છે. એમ તેના માર્ગને દાષ દેખાડવાનું તમને કોણે શિખવ્યું? માટે અહો તુમારો ઉપમાર્ગ તે નિશ્ચય મળતો નથી, જે કારણે ગિહાનને અશનાદિક આપે તે ગૃહસ્થ સમાન જાણવા એવો તમે કહોછો પરંતુ એ અણ આલોચ્યાના ખોલનારનું જે કર્તવ્ય અનુષ્ઠાન તે પણ અણ આલોચ્યોજ દેખાડે છે. ॥ ૧૪ ॥

ભો એટલે આમંત્રણે કરીને તમારી એવી વાણી જે જ્ઞાનને આહાર લાવી ન આપવો તે વંશના અગ્ની સરખી અત્યંત સુદૃઢ એટલે કોઇપણ યુક્તિને ખમે નહીં એવી તમારી વાણી કહી તે કહે છે, તમે કહ્યું જે ગૃહસ્થનો આણેલો આહાર શ્રેય છે તે ભોગવવો પરંતુ યતિનો આણેલો આહાર યતિને લેવો અયોગ્ય છે, એ તમારું વચન રૂક નથી અમે એમ કહિયે છેએ કે ગૃહસ્થનો આણ્યો આહાર સદાષ છે, અને યતિનો આણ્યો આહાર નિર્દોષ છે. ॥ ૧૫ ॥

વળી સાધુ તેને કહે છે કે જે તમારી ધર્મ પ્રજ્ઞામા એટલે ધર્મ દેશના જે યતિને દાનનો દેવો નથી કેમકે દાન જે છે તે

તે સારંભ જે શ્રુતસ્થ તેની વિશુદ્ધિનો કરનાર જાણવો. કારણકે યતિતો પોતાના અનુષ્ઠાને શુદ્ધિ પામે છે યતિને દાન દેવાનો અધિકાર નથી એમ તમારી દ્રષ્ટીમાં જે આવે છે, પરંતુ એ પ્રકારે જે પૂર્વે તીર્થંકર થયા તેણે નથી પ્રકટપ્યો એટલે જે રીતે તમે ધર્મ કહો છો તે રીતનો ધર્મ સર્વજ્ઞે કહ્યો નથી. ॥ ૧૬ ॥

તે ગોસાલાદિક મતાનુસારી અન્ય, સમસ્ત અન્યયુક્તિ એટલે હેતુ દ્રષ્ટાંતે કરી પોતાનો પક્ષ સ્થાપન કરવાને અસમર્થ છતાં, તે મારે વાદ મૂકીને તે ફરીફરી વિશેષે ધૃષ્ટપણું કરે એટલે એમ કહો કે અમારે જેમ પરં પરાગત છે તેજ શ્રેષ્ઠ છે, અન્યથી અમારે કાંઈ કામ નથી ઇત્યાદિક કહીને ધૃષ્ટપણું અંગીકાર કરે પણ યુક્તિ પૂર્વક જૈનમતાનુસારીને ઉત્તર આપી શકે નહીં. ॥ ૧૭ ॥

તે રાગ અને દ્વેષે પરાભવ્યા થકા, સારી યુક્તિયે કરી પ્રત્યુત્તર આપવાને અસમર્થ એવા મિથ્યા દ્રષ્ટિયે કરીને વ્યામ છતાં તે અનાર્થ અનેક આકોસ એટલે અસહ્ય વચને દાંડ યુષ્ઠ્યાદિક હણવાનો જે વ્યાપાર તેનું શરણુ ગ્રહણ કરે, જેમ ટંકણુ એટલે મલેછાદિક લોકો જે છે તે શસ્ત્રાદિક કરી યુદ્ધ કરવાને અસમર્થ છતાં, પર્વતનો સરણુ ગ્રહણ કરે, તેમ પુર્વોક્ત કૃતીર્થિકો પણ યુક્તિ પૂર્વક ઉત્તર દેવાને અસમર્થ છતાં કોધનો સરણુ અંગીકાર કરે. ॥ ૧૮ ॥

પરંતુ જે સાધુ છે તે તેમની સાથે આ કોશાદિક કરે નહીં, કિંતુ જ્યાં ઘણા ગુણ છે. એટલે પ્રતિજ્ઞા હેતુ દ્રષ્ટાંત ઉપનય નૈગમ નય ઇત્યાદિક પ્રકટિપયે એવા મધ્યસ્થપણાના કારણને કરે વળી જે થકી આત્મા સમાધિવંત રહે, એવા અનુષ્ઠાન કરે જે અનુષ્ઠાન કર્યાથી, અથવા જે વચન બોલ્યાથકી અન્ય પુરૂષ વિરોધ ન પામે. તેનું કાર્ય કરે તે મારે તે વિધિ સમાચરે. ॥૧૯॥

એ રીતે પરમત નિરાકરણ કરી ઉપસંહારે સ્વમત સ્થાપન કરતાં કહે છે; એ પૂર્વોક્ત વચન રૂપ ધર્મને ગ્રહણ કરીને તે ધર્મ કાશ્યપ એટલે શ્રી માહાવીર દેવે પ્રવેદ્યો—ચ શબ્દ થકી અન્ય મતિનું નિરાકરણ કરીને પ્રવેદ્યો એટલે કહ્યો. તે કેવી રીતે તો કે, સાંધુ જે છે તે, ગિલાનની વૈયાવચ્ચ કરે પરંતુ અગિલાનપણે કરે જેમ પોતાને તથા ગિલાનને સમાધિ ઉત્પન્ન થાય તેવી રીતે વૈયાવચ્ચ કરે. ॥ ૨૦ ॥

તે પેસલ એટલે મનોહર એવા સર્વજ્ઞ પ્રણીત શ્રુત ચારિત્ર રૂપ ધર્મને સમ્યક્ પ્રકારે જાણીને દ્રષ્ટીમંત સાચા તત્વનો જાણ પરિનિવૃત્ત એટલે ક્રોધના ઉપશમ થકી શીતજલૂત થયેલો એવો સાંધુ તેને ઉપસર્ગ ઉદય આવ્યા છતાં તેને સહન કરીને ભોક્ષ પ્રાપ્તિ સુધી, સુદ્ધો સંયમ પાળતો થકો પ્રવર્તે. તિએ-મિનો અર્થ પૂર્વવત્ જાણવો. ॥ ૨૧ ॥

ત્રિજાઅધ્યયને ત્રીજો ઉદ્દેશો સમાપ્તઃ

અથ તૃતીયાધ્યયને ચતુર્થો દ્વેશક પ્રારંભઃ

હવે તે પરમાર્થના અજાણ એમ કહે છે કે, મહાપુરૂષ પ્રધાન પુરૂષ, તારાગણ રૂપિ પ્રમુખ તેણે એવી રીતે આહું એટલે કહ્યું છે, શું કહ્યું છે ? તો કે પૂર્વકાલને વિષે તપસ્યાના કરનાર તપરૂપ ધનના ધણી એવા અનેક રૂપીશ્વર તે ઉદક એટલે શીતજળ પાણીની પરિભોગ કરતા થકા સિદ્ધિને પામ્યા તે રીતનું અન્ય તીર્થનું વચન સાંભળીને મંદ અજ્ઞાની બાપડા તથ્ય એટલે તેહિજ શીતલોદકને વિષે રાચે; પણ પ્રાશુક ઉદકનો ભોગ ન કરે, એ રીતે સંયમાનુષ્ઠાનને વિષે સીદાય. ॥ ૧ ॥

હવે કોઈક કુતર્થિ હોય તે સાંધુને વિપ્ર તારવાને અર્થે

આવી રીતે કહે કે, અશનાદિકને અણુ ભોગવતો એવો નભિ રાજા વિદેહ દેશમાં ઉત્પન્ન થયેલો હતો, તે મુક્તિ પોહોતો; તથા અન્ય તીર્થ કહે છે કે, રામગુપ્ત રાજા રૂપીન્દ્ર આહાર ભોગવતો થકો મુક્તિ પોહોતો, તથા બાહુક રૂપીન્દ્ર તેમજ તારા ગણનામા રૂપીન્દ્ર એ બન્ને શીતળ પાણીના પરિભોગ થકી સિદ્ધિને પામ્યા. ॥ ૨ ॥

વળી આસિલ તથા દેવલ એમજ દ્વીપાયન મહા રૂપીન્દ્ર અને પારાશર એ સર્વ રૂપીઓ શીતળ પાણીને ભોગવી તથા બીજકાય હરિકાયના પરિભોગ થકી સિદ્ધ થયા. ॥ ૩ ॥

એ નમીરાજ રૂપી પ્રમુખ પૂર્વ કાળને વિષે મહા પુરુષ કહ્યા છે તે આ લોકને વિષે પ્રસિદ્ધ છે તે કુતીર્થિક અથવા સાતાશીલ સ્વયૂક્ષિક એમ કહે કે, એ સર્વ બીજ સચેત પાણી-ને ભોગવીને સિદ્ધ થયા એમ એ અમે મહાભારતાદિક તથા પુરાણોમાંથી સાંભળ્યું છે. મારે અમે પણ એવીજ રીતે મુક્તિ સાધશું. ॥ ૪ ॥

ત્યાં કુશાસ્ત્ર જે ભારત પુરાણાદિક તેને સાંભળવે કરી તથા પરિસહ ઉપનેથકે કોઇક મંદ અજ્ઞાની ચારિત્ર થકી સીદ્ધાય, કેની પેરે તોકે, જેમ ભારથકી ભાગ્યા એવા જે ગર્દભ તે માર્ગ-માંજ ભાર નાંખી દેઇને નાસી જાય અથવા પૃષ્ઠ સર્પ એટલે ભક્ત ગતિ પુરુષ સંભ્રમી પણે અગન્યાદિક ઉપદ્રવ ઉપનેથકે ના-શી જનાર મનુષ્યની પછવાડે દોડતો જાય પરંતુ અગ્રગામિ ન થાય અગ્રી માંહેજ વિનાશ પામે તેમ જે શીતળ વિહારી છે. તે પણ મુક્તિના અગ્રગામી નથાય, અનંતો કાળ સંસાર માંહેજ ભમે. ॥ ૫ ॥

એ મોક્ષમાર્ગ વિચારવાને પ્રસ્તાવે કોઇક સાક્યાદિક અ-થવા સ્વતીર્થ લોચ પ્રમુખ કષ્ટ પીડયાથકા, એમ કહે કે તે જે

મુક્તિના મુખ છે તે સુખેજ કરીજ થાય. પરંતુ દુઃખથી સુખ ન થાય. (યથાશક્તિ વીજા છાલ્યાં કુરો, જાયતે નયવાંકુર ઇતિ વચનાત્) માટે લોભ્યાદિક કષ્ટ થકી મુક્તિ શી રીતે થશે ? એવી રીતે બોલીને જે કોઈક શાક્યાદિક ત્યાં મોક્ષ વિચારણાને પ્રસ્તાવે શ્રી તીર્થંકર દેવ તેનો પ્રરૂપ્યો એવો જે મોક્ષ માર્ગ તેને મૂકી આપે છે, તે પરમ સમાધિના કારણ જે જ્ઞાન દર્શન અને ચારિત્ર રૂપ છે તેને ત્યાગીને ઘણાં સંસારમાંહે પરિભ્રમણ કરે છે. તેહિજ દેખાડે છે. ॥ ૬ ॥

અહો દર્શનીઓ ! તમે સુખ થકી સુખ થાય એવાં વચને કરી શ્રીછનેંદ્રના માર્ગને અવહિલતા થકા અદ્ય વિષયને અર્થે ઘણા એવાંજે મોક્ષના મુખ તેને ગમાવોછા; એવા અસત્ય પક્ષને ન મુકવે કરીને લોહવણિકની પેરે જુરશો; જેમ કોઈક બે જણ હતા તેણે લોહનો ભાર ઉપાડ્યો હતો, પછી માર્ગે જતા મુવર્ણ દીકું તે વાર એક જણે લોહના ભારને નાંખી દેઈને અમુલક સુર્વણ વસ્તુ ગ્રહણ કરી અત્યંત ધનવંત થયો અને બીજાએ લોહનો ભાર નાખી દીધો નહીં, તે પછી જુરવા લાડ્યો, તેમ તમે પણ જુરશો. એ કથા શવિસ્તર શ્રી રાય પ્રક્ષિ સુત્રમાં છે ત્યાં થકી જોઈ લેવી. ॥ ૭ ॥

પ્રાણાતિ પાતને વિષે વર્તતા મૃખાવાદને વિષે વર્તતા અદત્તાદાન તથા મૈથુન પરિગ્રહ એટલાને વિષે વર્તતા થકા તમે અસયતિછો અદ્ય વિષય સુખમાં પડ્યા થકા ઘણું એવું જે મોક્ષ સુખ તેનો વિનાશ કરે છે. ॥ ૮ ॥

વળી પરમતનો ભાષા દોષ કહી દેખાડે છે. એ રીતે કોઈ એક પરતીથિક અથવા સ્વતીથિક પાસથાદિક તે કેવા છે. તોડે અનાર્ય કર્મના કરનાર અજ્ઞાચારિ વળી સ્ત્રીને વસે પડ્યા,

એટલે સ્ત્રીનો પરિસહ જીતવાને અસમર્થ તથા અજ્ઞાની વળી જીનમાર્ગ થકી ઉપરાંડા તે એમ કહે છે કે. ॥ ૯ ॥

જેમ ઝુંબડું પાકું થકું તેને ત્યાંજ પીલીને તેમાંથી પડ અથવા રૂઢીર કાઢી નાંખવા થકી મુહુર્તમાત્રમાં મુખ થાય પરંતુ પીડા કાંઈ પણ ન થાય, એ રીતે અંહીં પણ પ્રાર્થના કરતી એવી સ્ત્રીની સાથે સંબંધ કરવાથી ત્યાંપણ ક્યાં થકી દોષ આવશે; અપિતું કાંઈજ દોષ નથી. ॥ ૧૦ ॥

વળી દૃષ્ટાંત કહે છે. જેમ મેઢા એવેનામે જનાવર તે જે રીતે પાણી ડાલાય નહીં એ રીતે ઉદકતું પાન કરે. પરંતુ પાણીને પણ બાધા ન થાય અને પોતાને પણ બાધા ન કરે એ રીતે પ્રાર્થના કરતી સ્ત્રી સાથે સંબંધ કરવા થકી ત્યાંપણ દોષ ક્યાં થકી થાય ? અપિતું નજ થાય. ॥ ૧૧ ॥

જેમ કંપિજલ એવે નામે પંખણી આકાશે ઉડતી થકીજ નિર્મળ પાણીનું પાન કરે એ રીતે અહીં પણ ગર્ભાંતર કરણ પૂર્વક પૂત્રાદિકને અર્થે રાગ, દ્વેષ રહિત પાર્થિતિ એવી સ્ત્રીની સાથે સંગ કરતાં થકાં દોષ ક્યાં થકી થાય ? ॥ ૧૨ ॥

હવે સૂત્રકર્તા તે વાદીઓના દોષ પ્રગટ કરતો કહે છે. તે પૂર્વોક્ત ઝુંબડાદિકના દ્રષ્ટાંતે કરી મૈથુનને નિર્દોષ માનતા એવા કોઈ એક પરતીથિક તથા (સ્પયૂથિક) પાસથ્યાદિક જેણે સ્ત્રી પરિસહ જીત્યાં નથી. તે સિથલ વિહારી કેવા છે, તો કે મિથ્યા દ્રષ્ટી અનાર્ય કર્મના કરનાર અનાચારી કામ ભોગને વિષે ગૃહ છતાં પ્રવર્તે કોનીપેરે તો કે, પુતના એટલે ડાકણની પેરે જેમ ડાકણ નહાના બાળકને દેખી ગૃહ થાય અથવા પુતના એટલે ગાડરીની પેરે જેમ ગાડરી પોતાના તરૂણ બાળકને વિષે ગૃહ થાય; એટલે સમસ્ત જીવો માંહે સંતાનને વિષે ગાડરીના સ્નેહ આકરો દીસેછે તે માટે એ દ્રષ્ટાંત કહ્યું તેમ પૂર્વોક્ત અના-

ચારી પાસથ્યાદિક પણ કામ ભોગને વિષે ગૃહ્ણ થાયછે. ॥૧૩॥

હવે તે કામ ગૃહ્ણના દોષ કહેછે. તે કામ ભોગ થકી જે નિવૃત્ત્યા નથી તેને આગમિક કાલે નરકાદિક દુઃખ ઉત્પન્ન થાય એવું અણુ દેખતા થકા અને (પ્રત્યુત્પન્ન) જે વર્તમાન વિષય સુખ તેને ગવેષતા એનેજ રૂં કરી માનતા થકા રહેછે, તે પછી જે વારે આયુષ્ય ક્ષીણ થાય, અને યૌવન જતું રહે તે વારે તે પશ્ચાતાપ કરે; અને કહે કે અમે એવા અનાચાર શા વાસ્તે કર્યા ? ॥ ૧૪ ॥

જે મહાન પુરૂષે કાળ પ્રસ્તાવે ધર્મને વિષે પરાક્રમ કર્યું, તે મહાન પુરૂષ પછી વૃદ્ધાવસ્થાએ તથા મરણાવસરે પ્રશ્નાતાપ કરે નહીં; તે ધૈર્યવંત પુરૂષ બંધન થકી મૂકાણા અસંયમે જીવિતવ્યની આકાંક્ષા કરતા નથી અથવા જીવિતવ્ય મરણને વિષે નિસ્પૃહિ થકા વર્તે છે. ॥ ૧૫ ॥

વળી જેમ નદી વેતરણી જે છે તે સર્વ નદીઓમાં તરવી દુર્લભ છે એ વાત લોક પ્રસિદ્ધ છે એ રીતે લોક માંહે સ્ત્રીઓ જે છે તે પણ અમતિવંત નિર વિવેકી પુરૂષને અપાર દુસ્તર દુર્લભનીય જણાવી. ॥ ૧૬ ॥

એવું જાણીને જે હિતકારી વાત છે તે કહે છે. જે પુરૂષ સ્ત્રી સંબંધી સંયોગના જે વિપાક તેને કડવા જાણીને સ્ત્રીના સંયોગ છાંડી દીધા વળી તે સ્ત્રીના સંયોગને અર્થે જે પોતાના શરીરની પૂજા વિભૂષાતે પણ જેણે ઉપરાંડી કીધી એટલે મુકી દીધી, તે પુરૂષે એ સર્વ સ્ત્રી સંગાદિક તથા ક્ષુધા તૃષાદિક અતુકૂલ પ્રતિકૂલ ઉપસર્ગના ગણ એટલે સમૂહ તેને નિરાકરીને જે મહાનપુરૂષ સંસેવિત માર્ગે પ્રવર્તે તે પુરૂષ સંવરરૂપ સમાધિને વિષે સ્થિત જણાવા. ॥ ૧૭ ॥

એ પૂર્વોક્ત પરિસહના જીપણહાર તે ઓધ સંસારને તરસે.

સમુદ્રવત; એટલે જેમ વ્યવહારિ આ સમુદ્રને નાવવડે તરે છે તેની પેરે જાણી લેવું જે સંસાર સમુદ્રને વિષે પ્રાણી એટલે જીવ તે ખુતા થકા પોતાના કરેલા પાપ કર્મેકરી અસાતાવેદનીય રૂપે પીડાય છે. ॥ ૧૮ ॥

હવે ઉપદેશ કહે છે તે પૂર્વોક્ત ચારિત્રિયો હવે ઉપાદેય સ્વ-રૂપ જાણીને ભલામતનો પાલક પાંચ સમિતે સમિતો એવો થ-કો વિચરે; અને મૃષાવાદને વળે તથા અદત્તાદાન એટલે ચોરી થકી વોસિરે એટલે ચોરીનું ત્યાગ કરે, એમ અનુક્રમે મૈથુન તથા પરિગ્રહને પણ છાંડે. ॥ ૧૯ ॥

હવે બીજા સર્વવ્રત દયાની વાડ રૂપ છે. તે કારણે અહિં-સાને વિશેષ દીપાવે છે. ઉચો અધો એટલે નીચો તીર્થો એટલે સર્વ લોકમાંહે ક્ષેત્રથી પ્રાણાતિપાત કહ્યું. હવે દ્રવ્ય પ્રાણાતિપાત કહે છે. એ સર્વ લોકમાંહે જે કાંઈ વ્રસ અને સ્થાવર જીવ છે તેને વિષે સર્વ પ્રકારે એટલે કરણ કરાવણ અને અનુમતિયે કરી સર્વવ્રકાલે વિરતિપણું કરે એટલે સર્વજીવોની દયાનું પાળવું તેને, તે શાંતિ એટલે કર્મ દાહની ઉપસમ કરનાર કહિયે, તથા એનેજ નીરવાન એટલે મોક્ષપદમાં પણ આહિત એટલે કહ્યું છે. ॥૨૦॥

હવે અધ્યયનનો અર્થ ઉપસંહરતો કહે છે. એમ શ્રુત ચા-રિત્ર રૂપ ધર્મને ગ્રહણ કરીને તે ધર્મ શ્રી મહાવીર સ્વામિએ પ્રકાશ્યો તે માર્ગ આદરીને સાધુ તે ગિલાનને વિષે વૈયાવંચ્યને કરે તે કેવો થકો વૈયાવચ્ચ કરે તોકે, અગિલાણપણે આત્માને સમાધિમાન થકો જે સાધુ વૈયાવચ્ચ કરે છે તેને ધન્ય છે, એ-વી સમાધિ ધારણ કરતો થકો વૈયાવૃત કરે. ॥ ૨૧ ॥

સમ્યક્ પ્રકારે જાણીને એટલે જાતિ સ્મરણાદિક અથવા અન્ય પાસેથી સાંભળીને રૂડા એવો કેવલીનું ભાજ્યો જે ધર્મ તેને સમ્યક્ દ્રષ્ટી જીવ કષાયને ઉપસમાવી શીતળી ભૂત થકો

અનુકૂળ પ્રતિકૂળ ઉપસર્ગને અહિઆસીને જ્યાં મુઘી મોક્ષે
જાય ત્યાં મુઘી મુઘો સંયમ પાલે. તિએમીનો અર્થ પુર્વવત્
જાણવો. ॥ ૨૨ ॥

ए उपसर्ग परिज्ञानामे त्रीजु अध्ययन समाप्त थयुं

हवे प्रथम श्रुतस्कंधने विषे चोथुं अध्ययन प्रारंभीये छैये.

ત્રીજા અધ્યયને વિષે જે ઉપસર્ગ કહ્યા તે માંહે અનુકૂલ
ઉપસર્ગ સહન કરવા દુર્લભ છે એમ કહ્યું હતું, તે માટે સ્ત્રીના
કરેલા અનુકૂલ ઉપસર્ગ સહન કરવાને અર્થે ચોથું અધ્યયન ક-
હિયે છે. જે ઉત્તમ સાધુ માતા પિતા અને ભાઈ પ્રમુખનો
(પૂર્વલો સંયોગ એટલે આગલો સંબંધ તથા શ્વશુરાદિકનો
પશ્ચાત્ સંબંધ એટલે પાછળથી થયેલો સંબંધ તેને છાંડીને
એકલો રાગદ્વેષ રહિત અને જ્ઞાન દર્શન તથા ચારિત્રે કરીને
સહિત એવો છતો, હું સંયમ પાળીશ એવી પ્રતિજ્ઞા કરે; વળી
મૈથુનથી નિવર્ત્યો છે સ્ત્રી પશુ પડંગ રહિત એવા ઊપાશ્રયનો
ગવેષણ હાર એવા સાધુને પણ કોઈ એક સ્ત્રી વિપ્ર તારે છે
તે કહે છે. ॥ ૧ ॥

કોઈએક કાર્યને વીશે તે સાધુને સમીપે આવીને છાને શ-
બ્દે, હળવે હળવે, અનેક ગુઢાર્થ પદ્ધતિ કરી એટલે મર્મના વચને
કરી, કોઈક સ્ત્રીમંદ એટલે વિવેકરહિત એવી છતિ પુરૂષને વશ
કરવાના ઉપાયને તે સ્ત્રી જાણે જે ઉપાયે કરીને કોઈક ચારિત્રિ-
આ મોહનીય કર્મના ઉદયથી સ્ત્રીને વશ થઈ જાય અને સંય-
મ થકી પડી જાય. ॥ ૨ ॥

હવે જે ઉપાયે કરી તે સ્ત્રી સાધુને વિપ્રતારે તે ઊપાય કહે
છે. તે સ્ત્રી સાધુની પાસે ઢુકડી એટલે નજીક આવી બેસીને

ચારંવાર જે રીતે કામવિકાર પોષાય તે રીતે વસ્ત્ર પહેરે નીચ-
લું શરીર જે જંઘાદિક તે દેખાડે બંને બાહુ ઊંચી ઉપાડીને
કાંબ દેખાડતી છતી સાધુને સન્મુખ જાય અથવા સાધુને સન્મુ-
ખ નજર રાખે. ॥ ૩ ॥

વળી કોઈ એક સ્ત્રી એકદા પ્રસ્તાવે સાધુને લેવા યોગ્ય
એવા સયનાશન એટલે પાટ પાટલાદિકે કરી નિર્વ્યજન વેળા-
યે સ્નેહના વચને કરી નિમંત્રણ કરે તે વારે (વિરૂપણિ)
વિરૂપ એવા એ પૂર્વોક્ત નાના પ્રકારના જે પાટ પાટલાદિક તે
મુજને બંધનના કરનારા છે એ રીતે તે સાધુ જાણીને ત્યાં
બેસે નહીં. ॥ ૪ ॥

વળી તે સ્ત્રીની દ્રષ્ટી સાધુ પોતાની દ્રષ્ટી મેળવે નહીં, તથા
મૈથુનાદિક અકાર્યનું કરવું કરે નહીં, અને તે સ્ત્રીનું કહેલું જે
વિષયની પ્રાર્થના રૂપ વચન તેને અનુમોદે નહીં, વળી તે સ્ત્રી-
ની સાથે આમાદિકને વિષે વિચરે નહીં, એ રીતે રહેતા થકા
પોતાના આત્માનું રક્ષણ રૂઢી રીતે થાય. ॥ ૫ ॥

સ્ત્રી સ્વભાવે અકાર્ય કરવાને સાવધાન હોયછે, તે માટે સા-
ધુને આમંત્રીને કહે કે હું અમુક વખતે આવીશ. એમ સંકેત કહીને
વિદ્વાસ ઉપજાવે પોતે પોતાના આત્માને મૈથુન સેવવાને અર્થે
એકદા પ્રસ્તાવે સાધુને નિમંત્રણ કરે, અથવા સાધુને નિવારવા
ભણી તે સ્ત્રી એમ કહે કે, માહુરા ભર્તારના આદેશથી હું
તમારા પાસે આવી છું. એવી રીતે પોતાને વશ કરવાના વચન
કહે એ પૂર્વોક્ત વચને કરી અહીંચ પદપૂરણાર્થ છે એમ તે
સાધુ જા પરિજ્ઞાયે કરી સ્ત્રીનું સ્વરૂપ જેવું છે તેવું જાણે સુંજાણે ?
તો કે, વિષય સંબંધિયા નાના પ્રકારના હાવ ભાવાદિકરૂપ જે
સ્ત્રીના શબ્દ તેને સાધુ બંધપાસના કારણ જાણે. ॥ ૬ ॥

વળી મનને બંધણ કરે એવા અનેક પ્રપંચ કરતી જે થકી

પુરુષને દયા ઉપજે તેવા કરુણાના વચને વિનય પૂર્વક સાધુની પાસે આવીને અથવા નિરંતર મધુર સ્નેહ સહિત મનોહર વચન બોલે તથા ભિન્ન કથા એટલે રહસ્યવાર્તા જે મૈથુન સંબંધી છાના વચન તેણે કરી સેવકની પેરે સાધુને તે સ્ત્રી પોતાની આજ્ઞા કરાવે, અથવા મૈથુન સંબંધિયા વચને કરી તે સ્ત્રી સાધુનું ચિત્ત મૈથુન સેવવા ભણી પ્રવર્તે તેમ મૈથુન સેવવાની આજ્ઞા આપી પોતાની આજ્ઞાયે સાધુને પ્રવર્તાવે. ॥ ૭ ॥

હવે દ્રષ્ટાંતે કરી દેખાડે છે. જેમ સિંહ ને માંસે કરી લોભવીને નિર્ભય કરીને એકલો થકો વિચરે તેમ કરી પછી તેને અનેક બંધને બાંધીને કદાર્થિયે એમ સ્ત્રી પણ જોણે મન વચન અને કાયાને સંવર્ધા છે એવા કોઇ એક સુવ્રતી અણગારને સ્નેહરૂપ બંધને કરી બાંધે ધર્મ થકી પાંડે તો બીજા સામાન્ય સાધુનું કેવુંજ શું ! ॥ ૮ ॥

હવે સાધુને પોતાને વશ કરીને પછી ત્યાં તે સ્ત્રી પોતાના કાર્યને વિષે તે સાધુને વળી નમાડે એટલે સેવકની પેરે કાર્ય કરાવે. જેમ (રથકાર) સુત્રધાર અનુક્રમે પધડાનો બાહરલો પ્રદેશ ન માડે તેમ સાધુને તે સ્ત્રી પોતાના કાર્ય કરવાને વિષે ન માડે પ્રવર્તાવે, તે વારે તે સાધુ, મૃગની પેરે સ્ત્રી રૂપ પાસે કરી બંધાણો થકો, જેમ મૃગ પાસે કરી બંધાણો થકો અરહો પરહો હાલે ચાલે પણ તે પાસ થકી મૂકાય નહીં. તેમ સાધુ પણ સ્ત્રી રૂપીઆ પાસ થકી મૂકાય નહીં. ॥ ૯ ॥

હવે સ્ત્રી રૂપીઆ પાસમાં પડ્યા પછી, તે સાધુ પશ્ચાતાપ કરે પછી સંયમ છાંડીને ગૃહવાસ આદરે, તે વારે જીરે જેમ, વિષમિશ્રીત એવો દૂધ તેને જમીને પછી પશ્ચાતાપ કરે કે એ અન્ન મેં શાવાસ્તે આસેવ્યો એમ ચિંતવે તેની પેરે તે સાધુ પણ પશ્ચાતાપ કરે એવો વિવેક ગ્રહણ કરીને મુક્તિ ગ-

મન યોગ એવા સાધુને સંયમની દ્વેષણી એવી જે સ્ત્રી તેની સાથે સંવાસ સંસર્ગ કરવો ન કદપે. ॥ ૧૦ ॥

જે કારણે માટે સ્ત્રીના સમાગમ થકી કડવા વિપાક પ્રાપ્ત થાય, તે કારણે સ્ત્રીને વળે તુ શબ્દથકી સ્ત્રીની સાથે આલાપ સંલાપ પણ કરે નહિ, જેમ વિષે કરી લિપ્ત એટલે વિષે કરી ખરડયો એવો કાંટા જાણીને તેને દૂરથકી ટાળિયે, તેમ સાધુ હોયતે સ્ત્રીને વિષે કરી ખડયા કાંટાની પેરે દૂર થકી ટાળે, તથા એકલો થકો તે શુદ્ધસ્થને કુલે જઈ તેનો વશવર્તી થકો જે સાધુ ધર્મ કથા કહે તે દ્રવ્યલિંગી સાધુ પણ નિબ્રંથ નહીં, (નિષિદ્વાચરણ સેવના દિત્યર્થ.) ॥ ૧૧ ॥

જે ચારિત્રયા એ સ્ત્રી સંબંધિયા નિંદનીક, તેને વિષે શુદ્ધ એટલે મૂર્છા થકા હોય તે અન્ય પાસથ્યા, ઉસન્ના, કુશીલિયા, પ્રમુખ જે સ્ત્રીની પાસે કથાના કરનાર હોય તે માંહેલા કુશીલિયા જાણવા, તે કારણે રૂઝા તપસ્વી જે હોય તે સાધુનો (વિહરેસહણ) સ્ત્રી સહિત વિચરે નહીં, તથા સ્ત્રીનો સમાગમ આલાપ સલાપાદિક પણ કરે નહીં. અને સ્ત્રીને અંગારા સરખી જાણી દૂર છાંડી આપે. ॥ ૧૨ ॥

હવે કદાચિત પુત્રી પ્રમુખનો સંસર્ગ થઈ જાય, તો તે પણ સાધુયે ટાળવો તે આશ્રયી કહે છે. અપિ સંભવનાયે ધૂઆ એટલે બેટી સાથે પણ સાધુ વિચરે નહીં, તથા (સુણહા) એટલે વહુ સાથે અને ધાવ, તે માતા સમાન છે તે સાથે પણ, અથવા દાસી સાથે, તથા મહોટી સ્ત્રી સાથે, અથવા કુમારિકા જે નહાની સ્ત્રી તેની સાથે, પણ સંસ્તવ પરિચય તે સાધુ ન કરે તે અણગાર જાણવો. ॥ ૧૩ ॥

હવે એ પૂર્વોક્ત સ્ત્રીઓના સમાગમ થકી જે દોષ ઉપજે તે કહે છે હવે કદાપિ એકદા પ્રસ્તાવે એકાંતે સ્ત્રીની સાથે સા-

ધુનો સંસર્ગ તેને જ્ઞાતિ ગોત્રિ અથવા મિત્ર સંબંધિ વર્ણ ત્યાં હોય તે દષ્ટે તે વારે તેઓને અપ્રીતિ એટલે દ્વેષ ઉપજે અને તેઓ જાણે કે જીવો એ પુરૂષ એવા ગૃહ છે. કામભોગને વિષે આશક્ત દેખાય છે. એમ ચિતવી સંકોધ વચન બોલે કે, અરે તું એનો પુરૂષ છે કે શું ? જે તું અહીં ઘણા ઘણા બેસે છે, રાખવે પોષવે આદર કરે છે, તેનો શું કારણ છે. એવા કંઠાર વચન તે બોલે. ॥ ૧૪ ॥

જે તપસ્વી ઉદાસીન મધ્યસ્થ રાગ દ્વેષ રહિત એવો સાધુ પણ સ્ત્રી સાથે આલાપ કરતો થકો દેખીને તે વારે ત્યાં પણ કોઈ એક કોધ કરે અથવા અનેક પ્રકારના ભોજન તે સાધુને અર્થે થાપ્યા દેખીને એમ જાણે જે એ યતિ આહારનો ગૃહ સદૈવ અહીં આવે છે, તે વારે તેને સ્ત્રીના દોષની શંકા મન માંહે ઉપજે, અને એમ જાણે કે એ સ્ત્રી પણ ભલી નથી. ॥ ૧૫ ॥

તે મારે જે પ્રકર્ષે કરી ધર્મ રૂપ સમાધિ જે મન વચન કાયાના શુભ યોગ રૂપ વ્યાપાર, તે થકી ભ્રષ્ટ થયા હોય. તેવા દ્રવ્ય લિંગીઓ સ્ત્રીની સાથે સંસ્તવ પરિચય કરે તે મારે એવું જાણીને સાધુ સ્ત્રીની સાથે ન જાય, આત્માના હિતને અર્થે સ્ત્રી જે સ્થાનકે રહેતી હોય તે સ્થાનકે સાધુ નિષિજ્ઞ અશનાદિક પરિચય કરે નહીં. ॥ ૧૬ ॥

ઘણા મનુષ્ય ઘર છાંડી સંયમ આદરીને વળી મોહનીય કર્મના ઉદય થકી અજ્ઞાનપણે, મિશ્રભાવે પહોતા એવા કોઈ એક મનુષ્ય તે ગૃહસ્થ પણ નહીં, અને યતિ પણ નહીં, એટલે દ્રવ્યલીંગિ થાય, એવા છતાં પણ મોક્ષ માર્ગજ એટલે અમારો મોક્ષનો માર્ગ સત્ય છે, એમ મધ્યમ માર્ગને શ્રેષ્ઠ કહી બોલે એ કારણે અહો ! તે કુશીલીયાના વચનનું બોલવા માત્ર, જે

બળ વીર્ય છે તે જીવો કેવું છે !! ॥ ૧૭ ॥

એ રીતે પરબદા મધ્યે તે કુશીલિયા પોતાની આત્માને સુદ્ધ નિર્દોષ બોલે અથ હવે પરબદા માંહેથી ઉઠ્યા પછી, એકાંત છાંનો દુષ્ટત એટલે અનાચાર કરે, એ રીતે તે મુર્ખ પોતાનો અનાચાર ગોપવે, તોપણ તેના અંગ ચેષ્ટાના જાણ હોય તે જાણે. તથા સર્વજ્ઞ તો જાણે છેજ કે, એ સાધુ દુષ્ટ માયાવી છે, તથા મહા ધૂર્ત મૃષાવાદી છે. એ રીતે તો બીજા જાણે કિંવા ન જાણે પરંતુ સર્વજ્ઞતો જાણેજ છે !! ॥ ૧૮ ॥

વળી જે દ્રવ્યલિંગી હોય, તે પોતાનો કરેલો અનાચાર તેને ચશબ્દ થકી આચાર્યાદિકે પૂછયો થકો, ન કહે એટલે પોતાનો અનાચાર પ્રકાશે નહીં, તથા આદિષ્ટ એટલે ચોયણા કર્યો છતો, એટલે હે વચ્છ આજ પછી એમ ન કરવું, એ રીતે પ્રેર્યો થકો, પણ તે બાળ અજ્ઞાની પોતાના આત્માને સ્લાધનીય માનતો થકો એમ કહે કે, આજ પછી તમે કહોછો તેમ કરીશ, તથા પુરૂષ વેદનો ઉદય તેથી થયો જે મૈથુન સેવવાનો અભિલાષ તે મકરીશ, એ રીતે પ્રેર્યો થકો ગિલાનપણ પામે. એમ તે દ્રવ્યલિંગી સાધુ વળી વળી સાંભળ્યું અણ સાંભળ્યું કરે. ॥ ૧૯ ॥

અનેક પ્રકારના કામ ભોગને વિષે ઉષિત એટલે ભુક્ત ભોગી થઈને તે મનુષ્ય સ્ત્રીને પોષવાને વિષે પ્રવર્તે તથા સ્ત્રી વેદ ખરાબ છે, એટલે સ્ત્રી સંસાર ભ્રમણું કારણ છે, એમ જાણતા છતાં પણ પ્રજ્ઞાસમન્વિત એટલે બુદ્ધિમંત એવા કોઈ એક પુરૂષ મોહને ઉદયે કરી તેહિજ સ્ત્રીને વશવર્તિયે રહે અને તે સ્ત્રી જે કાંઈ કહે તે કિકરની પેરે કરે ઇત્યર્થ. ॥ ૨૦ ॥

હવે ઇહલોકે પણ સ્ત્રીને સંબંધે જે વિપાક થાય તે દેખાડે છે. અપિ એવી સંભવના છે જે કુશીલિયા પુરૂષ હોય તે હસ્તપાદાદિકનું ચ્છેદ પામે, અથવા ચર્મ અને માંસનું ઉપડવું

પામે, અગ્નીનો તાપ પામે એટલે રાજ પુરૂષ રીશાણા થકા પરસ્ત્રી ગમન કરનાર પુરૂષના અગ્ની સહિત તેના શરીરના ભડથુઆ કરે વાંશલા સાથે તેના શરીર ત્રાછીને તેવાર પછી ખારનું સીચવું કરે, એટલે લુણક્ષેપ પામે. ॥ ૨૧ ॥

અથવા કાન અને નાશિકાનું છેદન પામે. કંઠનું અછેદન પોતાના કર્મના ઉદયે સહુન કરે એ રીતે અહીં મનુષ્ય લોકને વિષે પણ પાપે કરી એવી વિટંબના પામે, તથાપિ એમ ન કહે જે હવે વળી હું એવો અનાચર નહીં કરું એમ વિચારી વિરતિપણું અંગીકાર કરે નહીં. ॥ ૨૨ ॥

શ્રી સુધર્મ સ્વામિ કહે છે કે, એ જે પુર્વે સ્ત્રીના સંબંધનું કૃણ કહ્યું. તે ભગવંત પાસેથી મેં સાંભળ્યું છે. એવી રીતે કોઈ એકને કડવા વિપાક હોય સ્ત્રી વેદ થકી નિશ્ચે દુઃખજ પામે. એ ભલું કહ્યું એ રીતે લોક પરંપરાયે પણ સાંભળ્યું છે જે, સ્ત્રીના સંબંધ થકી કડવા વિપાક પામીયે; એમ સાંભળીને તે અકાર્યનો કરનાર એમ કહે જે હવે હું એ અકાર્ય નહીં કરું. તથાપિ એટલે તોપણ માઠા કર્મને કરવે કરી તેહિજ અકાર્યનું આચરણ કરે. ॥ ૨૩ ॥

હવે સ્ત્રી ઉપર વિરક્ત થવાને અર્થે સ્ત્રીના દાપ કહે છે. સ્ત્રી જે છે તે મને કરી અન્ય ચિંતવે, અને વચને કરી અન્ય બોલે, વળી કાયાયે કરી અન્ય કરે તે માટે સ્ત્રીના વચન માયા સહિત હોય તેને પરમાર્થનો જાણુ શાધુ શદહે નહી. અત્યત માયા સહિત એવી સ્ત્રીને જાણીને સાધુ જે હોય તે સ્ત્રીનો વિ-થાસ કરે નહીં. ॥ ૨૪ ॥

વળી વિચિત્ર પ્રકારના આભૂષણ અને વસ્ત્ર પેહેરી વિભૂ-પાવંત શરીર કરી કોઈક નવ યૌવના સ્ત્રી અભિરામ માયા કરી સાધુ પ્રત્યે બોલે કે હે સાધુ ! હું ધરના પાશ થકી વિરક્ત થઈ

ધું. માહારો ભર્તાર મારી સાથે ભલો નથી અથવા એ ભર્તાર મને રૂચતો નથી અથવા એ ભર્તારે મને મૂકી દીધી છે. તે કારણે હું સંયમ આચરીશ, તે માટે અહો ! ભય થકી રાખનાર તમે અમને ધર્મ કહો. ॥ ૨૫ ॥

અથવા અન્ય પ્રવાદે હું તમારી શ્રાવીકાહું એવું બલ પાખંડ તેણે કરી તે સ્ત્રી સાધુને સમીપ આવે, હું શ્રમણ મહાત્માની સામિત્તી છું, એવા પ્રપંચ કરી સાધુને ધર્મ થકી ભ્રષ્ટ કરે, તેના ઉપર દ્રષ્ટાંત કહે છે જેમ લાખનો ઘડો તે અગ્ની સમીપે ગળીને પાણી રૂપ થાય, તેમ પંડિત હોય તે પણ સ્ત્રીને સંવાસે સંસર્ગ કરી સીદાય સીતળ વહારી થાય, તો અન્ય જણનું કેવુંજ શું ? ॥ ૨૬ ॥

જેમ લાખનો ઘડો અગ્નિયે આલિંગ્યો છતો શીઘ્ર તેના તાપે કરી વિનાશ પામે, એટલે લાખ બધી ગળી જાય. એ રીતે સ્ત્રીને સંવાસે કરીને સાધુ પણ તે લાખની પેરે સંયમ થકી વિનાશ પામે. ॥ ૨૭ ॥

કોઇએક સાધુ અનાચારી મોહના ઉદય થકી ભ્રષ્ટ થકો મૈથુન સેવાદિરૂપ પાપ કર્મ કરે, તેને કોઇ એક આચાર્યાદિકે પૂછ્યો થકો એમ કહે, જે હું એવું પાપકર્મ ન કરું એ સ્ત્રીતો મારે દીકરી સમાન છે, એ જે વારે નહાની હતી તે વારે માહારે ખોળે સયન કરતી, તે અલ્યાસે હમણાં પણ માહારા ખોળામાં બેસે છે. સયન કરેછે, પરંતુ હું પ્રાણાતે પણ વ્રત લંગ કરું નહીં. ॥ ૨૮ ॥

જીવો અજ્ઞાનીની એ બીજી મૂર્ખતા કેમકે એકતો અકાર્ય કરવા થકી ચોથા વ્રતનો લંગ થાય છે. ને બીજે જે અનાચાર કીધો તેને આલવવે કરી મૃષાવાદ બોલે તે થકી બીજા વ્રતનો લંગ થાય, તે માટે વળી તે પુરૂષ બમણું પાપ કરે, તે, સા

વાસ્તે કરે, તેનું કારણ કહે છે. પૂજા સત્કારનો અભિલાષી અસંયમનું ગવેષણ હાર થકો મનમાં એમ જાણે જે માહારો લોકોમાં અવર્ણવાદ થશે. તે માટે અનાચારને છાના રાખે. ॥૨૮॥

સંલોકનીય એટલે સુંદરાકાર એવા સાધુને દેખીને, આત્મગત જાણી કોઈ એક સ્ત્રી નિમંત્રણા પૂર્વક એમ કહે કે અહો ! છક્કાયના રક્ષપાળ વસ્ત્ર વળી પાત્ર અથવા અન્ય પાણી જે કાંઈ આપને ખપ હોય તે અમારે ઘર આવીને લેજો. ॥૩૦॥ તો જે ઉત્તમ સાધુ હોય તે, એ પૂર્વોક્ત આમંત્રણને પ્રીતીના કણ સમાન જાણીને, એવા ઘરને વિષે જનું આવવું વાંછે નહીં. જો કદાપિ કોઈ એક સાધુ તેવા ઘરે જાય તો તે વિષય રૂપ પાશે કરી બંધાણો છતો વળી વળી મોહને આવર્તે પર એટલે મોહને વશ થકો ચિતનું આકુલ વ્યાકુલપણું પામે; તે મુર્ખ સ્નેહ રૂપ પાસ ત્રોડવાને અસમર્થ હોય માટે દુઃખી થાય. તિબેમિનો અર્થ પૂર્વવત જાણવો. ॥ ૩૧ ॥

इति चतुर्थाध्ययन प्रथमा देशक समाप्त.

हवे चोथा अध्ययनो बीजो उदेशो प्रारंभिये छैयें.

પહેલા ઉદેશમાં સ્ત્રીના પરિચય થકી ચારિત્રનો વિનાશ થાય છે એમ કહ્યું, હવે બીજા ઉદેશમાં જે સાધુ શીલથકી પડે તેને જે વિટંબના થાય તે કહે છે.

જે ચારિત્રિયા એકાકી રાગ દ્વેષ રહિત હોય તે સાધુ સ્ત્રીને વિષે સદાકાળ ન રાચે, કદાપિ કર્મોદય થકી ભોગાભિલાષી થાય. તો વળી વિરચે, કેમકે શ્રુતસ્થને પણ જે ભોગ છે તે વિટંબનાપ્રાય છે. તેથી તે પણ વિરચે છે; તો સાધુને ભોગની વિટંબનાનું કેવુંજ શું ! તે કારણ માટે સાધુના ભોગ કેવા

વિદ્યનાપ્રાય છે તે સાંભળો, જેમ ધર્મના જાણુ એવા કોઈક સાધુ ભોગવે તે આગળ કહે છે. ॥ ૧ ॥

હવે તે સાધુ વિશેષે કરી સ્ત્રીના પરિચયથકી; શીલના વિનાશને પામ્યો છતો, સ્ત્રીને વિષે મૂંઝિત એવો યતિ તથા કામભોગ ઉપરે મતિ અભિલાષનું પ્રવર્તીવતું છે. જેમને એવા સાધુને તે, સ્ત્રી એમ કહે કે, મેં, માહારા કુલ શીલની મર્યાદા અતિકંમીને માહારો આત્મા તુજને દીધો છે, ઇત્યાદિક વચન કહીને તે યતિને પોતાને વશ કરે. તે વાર પછી કોઈએક પ્રકારે તે સ્ત્રીને રીશાણી જાણીને તે બાપડો તે સ્ત્રીને પગે પોતાનું મસ્તક લગાડે, તેવારે તે પુરૂષને એવો વશ થયો દેખીને તે સ્ત્રી પોતાનો પગ ઉંચો ઉપાડીને ડાબા પગે કરી તે દ્રવ્યલિંગી યતિના મસ્તકને વિષે પ્રહાર કરે, તોપણ જે કામભોગને વિષે ગૃહ હોય, તે મુર્ખ સ્ત્રી થકી વિરચે નહીં. ॥ ૨ ॥

વળી કોઈક સ્ત્રી એવી માયા કરે કે, જો તમે માહારા સહિત વિહાર કરતા થકા-શંકા પામતા હો તો અહો સાધું! તમે કેશવાળી સ્ત્રીની સાથે વિહાર કરશો નહીં. કેશને પણ હું લોચ કરીને દુર કરીશ અપિ સખદ થકી અન્ય જે કાંઈ તમે કહેશો તે સર્વ હું કરીશ પણ, માહારા વિના તમે અન્ય સ્થાનકે વિચરશો નહીં, એટલી વિનતિ કરુંછું તે માન્ય કરો હું પણ તમારા આદેશે પ્રવર્તિશ ઇત્યાદિક વચને કરી વિદ્યાસ ઉપજાવીને તે સ્ત્રી જે કરે તે કહે છે. ॥ ૩ ॥

અથ એટલે હવે તે સાધુ સ્ત્રીને વશ થાય એમ તે સ્ત્રી પોતાને વશ થયો જાણીને તે વાર પછી તેને તથા ભૂત એટલે તેવાજ અનેક કર્મ કરના કાર્ય કરવા મોકલે એટલે દાસની પેરે કાર્ય કરવાની આજ્ઞા આપે, તે કાર્ય કેવા તે દેખાડે છે. તુંબડું છેદવાને અર્થે શસ્ત્ર જોઈએ તે લાવો, કે જે શસ્ત્રે કરી તુંબિયા-

ત્રાદિક સમારિયેં તથા રૂડા નાલિયરાદિકના કૃણલઘ આવો. ॥૪॥

વળી દારૂણ એટલે કાષ્ટ શાક પત્ર એટલે વથુલાદિક રાંધવાને અર્થે લાવો અથવા પ્રદોત એટલે અજવાળું રાત્રીને વિષે થાય તે વાસ્તે તૈલાદિક લાવો. તથા માહરા પાત્રને રંગી આપો, કે જેણે કરી હું સુખે ભિક્ષા માગી આહારાદિક લાવું અથવા માહરા પગ રંગવાને અર્થે રંગ લઘ આવો તથા અહીં આવો માહરા અંગ દુઃખે છે. માટે માહરી પીઠે મદન કરો, એમ કહે. ॥ ૫ ॥

માહરા વસ્ત્ર પ્રતિલેખો એટલે જૂઓ જુના થયા છે, માટે બીજા નવા આણી આપો. તથા મલીન થયા છે તેને ધોવરાવો તથા અન્ન પાણી આણી આપો. તથા સુગંધ કપૂરાદિક લઘ આવો, અથવા અથ તે હિરણ્યાદિક લાવો તથા રજોહરણ સારો આણી આપો તથા હું લોચ કરાવી શકું તેમ નથી તે માટે મસ્તક ભદ્ર કરાવવા એટલે વૃહત્કેશ ઉતારવાને અર્થે નાવીને તેડી લાવો એટલા ઉપકરણ વેષધારીના કહ્યા. ॥ ૬ ॥

અથવા હવે પ્રકારાંતરે ગૃહસ્થના ઉપકરણ કહી દેખાડે છે. કાજળનું ભાજન લાવો તથા ઘરેણાનું ભાજન લાવો તથા ખુંખણો આણી આપો તથા ધુધરા વીણા મુજને લાવી આપો જેમ હું સર્વ આભરણ પેહેરીને તમને વિનોદ ઉપજવું તથા લોદ્ર અને લોદ્રના કૃણ તથા વંશની લાકડી આણી આપો જેને વામ હાથે ગ્રહણ કરી ડાબા હાથે વીણા વજરીયે તથા ઔષધ ગુટિકા એટલે ઔષધની ગોળી લાવી આપો જેણે કરી હું સદા યૌવનાભિરામ થકી રહું. ॥ ૭ ॥

કુષ્ટ તે પુટાદિક તથા અગર અને તગર રૂડાવાસ સુગંધ દ્રવ્ય એ સર્વ વસ્તુ ઉસિરજે વાળો તે સહિત પીસેલી એવી. સુગંધ લઘ આવો, તથા ઔષધાદિકે સંસ્કાર્યું એવું તૈલ મુખના અ-

લ્યંગને અર્થે લઘ આવો, જે થકી માણસે મુખ સતેજ દેખાય તથા વાંસના કંડીયા પેટી પ્રમુખ વસ્ત્રાલંકારાદિક રાખવાને અર્થે લઘ આવો. ॥ ૮ ॥

વળી દ્રવ્ય સંયોગે નીપજ્ઞ્યું એવું નંદીચુર્ણ તે ઓઠ રંગવાને અર્થે કોઠક પ્રકારે લાવો, આ તાપ તથા વૃષ્ટી રાખવા ભણી છત્ર લાવો, તથા ઉપાનહ જે મોજડી પ્રમુખ તે પગ રાખવાને અર્થે સમ્યક્ પ્રકારે લાવો, દાત્રાદિક શસ્ત્ર નીલાશાક પત્રાદિક ચ્છેદવાને અર્થે લાવો, નીલા વસ્ત્ર રંગાવી આપો લાલવસ્ત્ર રંગાવી આપો, એ રીતે વચન કહે. ॥ ૯ ॥

રૂડી હાંડલી પત્રશાક અન્નાદિક પકાવવાને અર્થે લાવો, તથા પિત્તોપશમાવવાને અર્થે અથવા સ્નાન કરવાને અર્થે આમળાં લાવો, પાણી રાખવાને અર્થે ઘડો ઘડૂલો ઇત્યાદિક લાવો, જેણે કરી ગોરોચનનું તિલક કરિયે તેવી શલિ લાવો તથા જેણે કરી આંખ આંછળેં એવી શિલાકા લાવો, ઉન્હાલો જે ગ્રીભકાલ વિશેષ તે દિવસે વાયુ ઢાળવાને અર્થે વીંજણું લાવો. ॥ ૧૦ ॥

ચીપીઓ જેણે કરી નાશિકાના નિમાલા લુચીયે કાઢીયે તેને સંડાસક કહિયે વળી કાંશકી જેણે કરી માથાના વાળ સમારિયે તે તથા વેણી બાંધવાને અર્થે ઉતની કાંકશી એ વસ્તુઓ આણી આપો જેણે કરી મુખ વર્ણાદિક રૂપ સરીર દેખાય તેને આરશી કહિયે તે આણી આપો, દંત પ્રક્ષાલન કરવાને અર્થે દાંતણ માહુરા સમીપે લાવો. ॥ ૧૧ ॥

પુંગીફલતે સોપારી નાગરવેલીના પાનના બીડા પ્રમુખ તથા સૂત્ર શીવવાને અર્થે સૂઘ એ વસ્તુઓ લઘ આવો, ઘટાદિક ભાજન એટલે લઘુનિતિ કરવા નિમિત્ત રાત્રીને સમયે મને બાહર નિકળતા બીક લાગે છે તે માટે તે ભાજન આણી આપો, તંદુલાદિક ધાન સોધવાને અર્થે મુપડું લાવો, ધાન

ખાંડવાને અર્થે ઊખલો લઘુ આવો વળી જેમાં નાંખીને સાથ પ્રમુખ ખાર ગાળીયે તે પાત્ર લાવો, અથવા લવણાદિક ખાર લાવો. ॥ ૧૨ ॥

વળી દેવ પુજાને અર્થે ચંગેરી પ્રમુખ ભાજન તથા કડ્ડો મદિરાનું ભાજન તે આણી આપો તથા અહો આયુષ્મન્ ! સંચારખણ એટલે પુરિષ વિષ્ણુ ઘરમાં ન પડે મારે ઘરને ન-ળીયા સંચારો તથા કૂંધ ખણાવો વળી શરપાત એટલે ધનુષ્ય ખાણુ પુત્ર રમાડવાને અર્થે લઘુ આવો ગોરહુંગ એટલે ત્રણ વર્ષનો બળદીઓ શ્રમણના પુત્રને અર્થે રમત કરવા સારું લઘુ આવો. ॥ ૧૩ ॥

ઘડિંગ એટલે કૂદહાડી સડિડંડિમ એટલે વાજાંત્ર વિશેષ તે સહિત તથા ગોળ દડી કુમર કીડાને અર્થે લઘુ આવો જે દડી-યે કરી માહારા બાળક રમત કરે તથા હે શ્રમણ વર્ષાકાલ આવ્યો, એ કારણે વર્ષાકાળમાં નિવાસ કરવા યોગ્ય ઘર કરાવી આપો કે જે થકી ભિજ્યે નહીં તથા તે વર્ષાકાલ યોગ્ય એટલે વર્ષાકાલ આવ્યો, તે કારણે વર્ષાકાલમાં નિવાસ કરવા યોગ્ય બેઠા ખાઇયે મારે તાંદુલાદિક લઘુ આવો. ॥ ૧૪ ॥

બેશવા નિમિત્તે માંચી આણી આપો, પણ તે કેવી લાવો કે જે નવાસૂત્રે વણી હોય અથવા ચર્મ થકી વણી હોય તેવી લઘુ આવો વરસાદમાં ચાલતાં પગે કાદવ ન લાગે તેના અર્થે કાષ્ટની પાવડી માહારા સારૂ આણી આપો, અથવા ગર્ભસ્થે પુત્રના ડાહલા સંપાદવાને અર્થે વસ્તુઓ લાવો. એમ આજ્ઞાપે (ભવતિદાસાઘવ) એટલે સ્ત્રી જે છે તે પુરૂષનો પોતાની આ-જ્ઞામાં પ્રવર્તીવે સ્નેહ પામે બંધાણુ એવા વિષયાર્થી પુરૂષ સ્ત્રીના દાસ થાય. ॥ ૧૫ ॥

હવે જાત એટલે ગૃહવાસને વિષે પુત્રરૂપ ફલ ઉત્પન્ન થયા

છતા જે વિટંબનાઓ થાય તે કહેછે, કોઈક સ્ત્રી ગૃહના કોઈ વ્યાકુળ થઈ થકી પુરૂષ પ્રત્યે કહે કે એ બાળક તમે સંભાળો અથવા એનો ત્યાગ કરો હું એની વેઠ કરી શકતી નથી મેં નવમાશ સુધી ઉદરે ધર્યો અને તમે ક્ષણ માત્ર પણ પુત્રને ખોળામાં લેતા નથી, એમ કોઈના વચન બોલે તે વારે કોઈ એક પુરૂષ આકોશતાંયે સ્ત્રીનો વશવાર્તે થકો પુત્રનો પોષક થાય જેમ ઉંટનો ભારવાહક જેટલો ભાર ઊંટ ઉપર નાંખે તેટલો ભાર આરડતો થકો ઉપાડે તેમ તે પુરૂષ પણ સ્ત્રીની પાસે ઊંટ તુલ્ય જાણવો. ॥ ૧૬ ॥

રાત્રીને વિષે પણ નિદ્રામાંથી ઉઠીને બાળક રડતો હોય તેને રાખે બાળકને રમાડે કોની પેરે તોકે, રૂદંતદારક (ધાત્રીવત્ સંથાપર્યતિ) એટલે ધાત્રીની પેરે રાખે જેમ ધાત્રી બાળકને રૂડી રીતે પાળે તેમ તે પુરૂષ પણ બાળકને પાળે, કદાપિ તે પુરૂષ મુહિરમ એટલે ઘણા લજ્જવંત હોય તોપણ સ્ત્રીને વચને નિર્લેજ થાય, હંશ એટલે ધોબીની પેરે સ્ત્રીના તથા બાળકના વસ્ત્ર ધોવે તથા બીજા પણ જે કાંઈ કાર્ય કહે તે સર્વ દાસની પેરે કરે. ॥ ૧૭ ॥

એ પૂર્વોક્ત પ્રકારે સ્ત્રીનું કિંકરપણું પૂર્વે અતીત કાળને વિષે ઘણા પુરૂષોએ કર્યું અને વર્તમાન કાળે પણ સ્ત્રીનું દાસ પણું ઘણા પુરૂષો કરે છે. તથા આગમિક કાળે પણ કરશે. ભોગને અર્થે જે અભિમુખ એટલે સનમુખ થયા તેના એ હવાલ થાય એવા રાધાંધ પુરૂષ જે સ્ત્રીને વશ વર્તે થયા તે દાસ સમાન તથા પાશમાં પડેલા મૃગ સમાન તથા વેચાતો લીધેલો ચાકર તે સમાન તથા લિર્યંચ સમાન પણ ન કહેવાય કિંબહુના તે કોઈ સરીખા ન કહેવાય, એવો કોઈ પદાર્થ નથી કે જેની ઉપમા એવા અવમને આપીને તેની તુલ્યના કરી બતા-

વીએ, તે પુરૂષ સત્ક્રિયાથી રહિત માટે સાધુ પણ નહીં અને તાંબુલાદિક પરિભોગ થકી રહિત માટે ગૃહસ્થ પણ ન કહેવાય માટે ઊભય બ્રહ્મ જાણવા. ॥ ૧૮ ॥

હવે ઉપદેશ કહે છે એમ જે પૂર્વોક્ત સ્ત્રીનો વિનયો માયાનું કારણ જાણીને તથા તેનું સંસ્તવ તેનું સંવાસ એટલે ભેલું વસવું તેને ઉત્તમ પુરૂષ વળે ત્યાગ કરે, તજજાતિ એટલે તે સ્ત્રીના સંગથી છે ઉત્પત્તિ જેની એવા એ પ્રત્યક્ષ કામભોગ તે અવગ્રહ કરાએ (વમાખ્યાત) એટલે પાપ કર્મકારી દુર્ગતિના દાતાર છે એમ શ્રી તીર્થંકર ગણધરે કહ્યું છે. ॥ ૧૯ ॥

એમ સ્ત્રીના સંવાસ થકી ઘણા ભયના કારણ ઉત્પન્ન થાય છે માટે તે શ્રેયકારી કલ્યાણકારી નથી, એ હેતુ જાણીને પોતાના આત્માને સ્ત્રીના સંગ થકી નિર્મુક્તિને એટલે નિવારીને સંમાર્ગને વિષે સ્થાપન કરીને ચારિત્રીઓ જે હોય તે સ્ત્રી અને પશુ એટલે ત્રિવ્યંબનો સહવાસ કરે નહીં, તથા પોતાના હાથથી સ્પર્શ માત્ર પણ ન કરે. ॥ ૨૦ ॥

શુદ્ધ નિર્મળ લેસ્થાવંત ચિત્તનો વ્યાપાર છે જેનો એવો પંડિત તે પરની કરેલી સ્ત્રિયાદિક સંબંધીની ક્રિયા અથવા ભોગને અર્થે પરને હાથે પોતાને વિષે સ્પર્શાદિક જે ક્રિયા કરાવવી તેને જ્ઞાનવંત પુરૂષ મન વચ્ચે અને કાયાયે, કરવું, કરાવવું ને અનુભવેલું, એમ ત્રિવિધેવળે અર્થાત્ કામભોગને ટાળે તથા અન્ય સર્વ શીતાદિક પરિસહ જે કહ્યા છે તેણે તે અણગાર સ્પર્શ્યે થકો સહ્યે એટલે સહન કરે. ॥ ૨૧ ॥

એમ એ પૂર્વોક્ત સમસ્ત ઉપદેશ શ્રી માહાવીર દેવે આહુ એટલે કહ્યો છે. તે શ્રી માહાવીર પરમેશ્વર કેવા છે તો કે પાપ રજા રહિત તથા મોહરહિત છે, માટે તે સાધુ સમ્યક્ દર્શન ચારિત્રે કરી યુક્ત થકો મુક્તિને સાધે, અધ્યવસાય નિર્મળ થકો

એવો ભીક્ષુ સ્ત્રી સંધાદિક કલેશ થકી વીમુક્ત થયો થકો જ્યાં
સુધી મોક્ષે જાય ત્યાં સુધી સુધો સંયમ પાળે તિબેમિતું અર્થ
પૂર્વવત્ જાણવો. ॥ ૨૨ ॥

૧ સ્ત્રી પરિજ્ઞા નામે ચોથું અધ્યયન સમાપ્ત. ॥

હવે નરયવિભત્તિ નામા પાંચમું અધ્યાયન શ્રી જંબુ સ્વામિ
પૂછે છે અને શ્રી સુધર્મ સ્વામિ જંબૂ પ્રત્યે કહે છે કે પૂર્વે ચોથા
અધ્યયનમાં અનાચારી કહ્યા તેવા અનાચારી જે હોય તેને નરક
ગતિ પ્રાપ્ત થાય માટે નરયવિભત્તિ નામા પાંચમું અધ્યયન કહેછે.

સુધર્મ સ્વામિ કહેછે જે તમે મને પુછાછો કે નરક કેવા
છે તથા જીવ કેવે કર્મે કરી નર્કે જાય તથા ત્યાં કેવી વેદના છે
તેમ મેં પણ પૂર્વે કેવળી મહાર્ષિ શ્રી મહાવીર દેવને પૂછ્યું હતું
કે હે ભગવાન્ ! તાપ સહિત નરકના ભય જે તીવ્ર દુઃખ રૂપે
છે તે કેવા છે ? અજાણતા એવા મુજને હે મુનિ તમે કેવળ
જ્ઞાને કરી જાણતા થકા કહો કે, કેવી રીતે બાળ એટલે અજ્ઞા-
ની જીવ નરકમાં જઈ ઉપજે. ॥ ૧ ॥

એમ મેં વિનય સહિત પૂછ્યું છતાં મહોટો છે અનુભાવ
એટલે મહાત્મ્ય જેનો આશુપ્રજ્ઞ એટલે સર્વત્ર સદા ઉપયોગ થકી
કેવળ જ્ઞાનવંત એવા કાસ્યપ શ્રી માહાવિર દેવ તેણે એમજ
કહ્યું તે પ્રમાણેહું તમને કહીશ (પ્રવેદિતંદુઃખમે વાર્યદુર્ગી) એટલે
દુઃખનું કારણ છે મારે દુર્ગમસ્થાનક નરકાવસા કહ્યા છે, (આ-
દીનિકં દુકૃતિનો પુરસ્તાત્) એટલે અત્યંત દીન પુરૂષ જેનો
આશ્રય કયાં છે એવા દુકૃત એટલે પાપકૃળ સહિત તે નરકા-
વાસાને પુરસ્તાત્ એટલે આગળ કહેશે તે તમે એકાગ્ર ચિત્તે
સાંભળો. ॥ ૨ ॥

જે કોઈક મહારંભીયા બાળ એટલે આજ્ઞાની, આ સંસારને વિષે અસંયમે છવિતવ્યના અર્થી એવજીવ રૌદ્ર એટલે પ્રાણીને ભયના ઉપબવનાર એવા અનેક પાપકર્મ કરે, તેવા પુરુષ ત્રીપ પાપોદયને લીધે ઘોરરૂપ એટલે અત્યંત બીહામણે રૂપે (તમિ સંધ્યારે) એટલે મહા અંધકારે સહિત જ્યાં આંખે કરી કાંઈજ દેખાય નહીં માત્ર અવધિજ્ઞાને કરી થોડું થોડું ઘુકતી પેરે દેખે, અને જ્યાં ખેરનાં અંગારાથી અનંતગણે તાપ છે એવા નરકને વિષે પડે છે. ॥ ૩ ॥

જે પુરુષ ત્રીપપણે કરી બેંદ્રિયાદિક ત્રસ જીવ અને પૃથ્વી-કાયાદિક સ્થાવર જીવ તેને જે પુરુષ સદાકાળ સ્વાત્મસુખનો અર્થ જાણી કરીને હજી તથા જે પ્રાણીઓનું ઉપમર્દન કરનાર હોય તથા (પરદૂવ્યાપહારક) એટલે અદત્તાદાનનો લેનાર હોય તથા (નાશિક્ષયતે સેવનીયસ્ય કિંચિત્) એટલે સેવવા યોગ્ય એવા જે વ્રત પચ્ચખાંણાદિક છે તે નકરે અર્થાત્ અવિરતિ છતોજ રહે પરંતુ કાકમાંસાદિકની પણ વિરતિ કરી શકે નહીં. ॥ ૪ ॥

(પ્રાગલ્ભિક) એટલે ધૃષ્ટપણે પાપને વિષે નિશંક છતો (બહુનાં પ્રાણા નતિપાતી) ઘણા પ્રાણીઓનો અતિપાતિ વિનાશક એટલે જીવ ધાતક, ધૃષ્ટપણે બોલનાર શાસ્ત્ર માંહે જે હિંસા તે હિંસા નહીં એવા વચનનો બોલનાર અનિ વૃત્ત એટલે કોઈ થકી ઉપશમ્યો નથી, એવો છતો બાળ એટલે અજ્ઞાની નરકને પામે અંતકાળે એટલે મરણ કાળે નીચું મસ્તક કરી અધોગતિયે અંધકારને વિષે જાય દુર્ગ વિષમ સ્થાનકે છદન ભેદનાદિક દુઃખને પામે ॥ ૫ ॥

હવે તે નારકી પર્યાપ્ત ભાવે પોહોતા થકા પરમાધાર્મિકના શબ્દ સાંભળે તે કહે છે. મુડગરાદિકે કરી હણે, ખડગાદિકે કરી છેદા, શુલાદિકે કરી ભેદા, અગ્રીયે કરી બાળે, ઇત્યાદિક કરણને દુષકારી એવા પરમાધાર્મિકના શબ્દને સાંભળીને તે નારકીઓ, ભયે કરીને નાશ પામ્યા છે સંજ્ઞા એટલે મન વ્યાપાર જેના તથા ગાત્ર પણ ભાગ્યા છે, એવા છતાં એવી વાંછના કરે કે (કાંદિશં વ્રજભઃ) એટલે અમે કયી દિશાયે નાશી જઈએ કે જ્યાં ગયા થકા અમને ભય ટળી જાય. ॥૬॥

એમ ચિંતરી ભય ભ્રાંત છતાં નાસતા થકા જે પામે તે કહે છે. (સ્વદિરાગાર) એટલે ખચરના અંગારાના પુંજ જવાળા કરાળ જ્યોતિ સહિત એવી જે ભૂમી તેની છે ઉપમા જેને એવી ભૂમિને અતિ ક્રમતા તે નારકી અત્યંત દાઝતા બળતા થકા, કર્ણ એટલે ઘણા દીન સ્વરે આકંઠ કરે, પરંતુ તે નારકી કેવા છે તોકે, જેનો સ્વર પ્રગટ જાણ્યામાં આવે નહીં એટલે જેવા ગુંગાના શબ્દ તેવા શબ્દ બોલે વળી કેવા છે તોકે, ત્યાં ઘણા કાળ રહેવાની સ્થિતિ છે જેની એટલે ઉત્કૃષ્ટ તેત્રીશ સાગરોપમની સ્થિતિ અને જઘન્ય દશ હજાર વરસની સ્થિતિ જાણવી. ॥ ૭ ॥

હવે ગુરૂ શિષ્ય પ્રતે કહે છે કે જે તે સાંભળી છે તે મૂ સાંભળી છે તો કે, વેતરણી નામની નદી ઘણી દુર્ગ એટલે વિષમ કેવી વિષમ છે તો કે, ક્ષુર એટલે છુરીની પેરે તીક્ષણ છે સ્રોત એટલે પાણીનું પૂર જેને વિષે એવી તે વેતરણી નદી માહા વિષમ્ તેમાં તે નારકીનું નરકની ભૂમિના તાપે તપ્યા છતાં પાણીના અર્થિ તરશ્યા થકા તરે પણ કેવા છતાં તરે તોકે, ત્યાં જવાને અણુ ઇચ્છતા બાણના ચોયા એટલે પ્રેર્યા તથા

શક્તિ લાલે કરી હુણાતા થકા તે નદીને દુઃખે પીડયા છતા
ખળાત્કારે તે વેતરણી નદી અગાધ છે, માટે તરવાને અસમર્થ
છતાં પણ તરે, તે વારે ઘણાજ દુઃખી થાય પછી તરવાને નૌ-
કાની વાંચના કરે તે વારે ફરી અત્યંત દુઃખી થાય તે આગ-
લી ગાથાયે કહે છે. ॥ ૮ ॥

પછી તે અસાધુ કર્મ પાપકારક એવા નારકી તે નાવ
માંહેલા જે લોખંડના ખીલા તેણે કરી વીંધાય નાવાયે ચઢયા
(સ્મૃતિહીણ) એટલે વિવેક રહિત થાય તથા અન્ય વલી
પરમાધાર્મિક લોક તે નારકીઓને નાશી જતા દેખિને ત્રિશુલ
સહિત એવી દીર્ઘ એટલે લાંબી શૂલીયે વીંધી કરીને નીચા ધ-
રતીને વિષે નાંખે. ॥ ૯ ॥

કેટલાક નારકીને પરમાધાર્મિક લોક તેમના ગળામાં અ-
ત્યંત વજનદાર શિલા બાંધીને માહા અગાધ ઉંડા એવા પા-
ણીમાં બોળે ફરી તે માંહેથી કાઢીને પછી કલંબુ ફુલ સરખી
વેલુને વિષે તથા (મ્મુરેય) એટલે અગ્નિને વિષે આધા પાછા
ઘાલે અત્યંત તમેરેતી માહે ચણાની પેરે શેકે ત્યાં વળી અન્ય
પરમાધાર્મિકો તે નારકીને માંસની પેશીની પેરે પચાવે (ગુહ-
પિચાર્ધ માંસાધ ઇત્યાદિ.) ॥ ૧૦ ॥

વળી નથી જ્યાં સુર્ય તેને અસુર્ય સ્થાનક કહિયે એટલે
કુંડલીને આકારે માહા અંધકાર રૂપ નરકાવાસ, તથા જ્યાં મ-
હા અત્યંત તાપ છે અત્યંત અંધકાર છે, એવા મોટા વિશાળ
દુસ્તર સ્થાનકને પાપના ઉદયથી તે નારકી પામે છે. જે નર-
કાવાસમાં સર્વકાળ ઊંચુ નીચુ અને તિર્ચ્છુ એટલે સર્વ દિશા-
ઓને વિષે પ્રજ્વલિત અગ્નિને સ્થાપો છે અર્થાત જ્યાં સદા
કાળ અગ્ની ખળ્યા કરે છે એવા કષ્ટ માંહે નારકીઓને પાડે. ॥૧૧॥
જે નરકાવાસાને વિષે ઉંડનો આકારે ગુફા છે તે ગુફામાંહે

પ્રવેશ કરતોજ અગ્નીના આવર્તમાં પડે, એવો અજાણ આપડો પોતાના કર્મને નથી જાણતો તથા હુમ પ્રજ્ઞો એટલે જેની પ્રજ્ઞા સોપાન ગમ છે, એવો છતો તે નારકી ત્યાં દાઝે. બળે. સર્વેકાળ કંઈપણ પ્રાય દયામણુ એવું પુણ્ય તાપનું સ્થાનક ત્યાં આકરા પાપ કર્મે કરી દેાયું જ્યાં અત્યંત દુઃખ રૂપનુજ ધર્મ એટલે સ્વભાવ છે એવું સ્થાનક નારકી પામે. ॥ ૧૨ ॥

ચારે દિશે ચાર અગ્નિ સમારંભીને એટલે પબ્બલિત કરીને જે નરકાવાસને વિષે કુર કર્મના કરનાર એવા પરમાધાર્મિકો તે અજ્ઞાની એવા આપડા નારકીઓને તપાવે, તે નારકી ત્યાં પૂર્વોક્ત રીતે તાપ સહન કરતા કદર્યતા અત્યંત દુઃખ ભોગવતા છતા ઘણા કાળ સુધી રહે. કોનીપેરે તો કે, જેમ જીવતા મત્સ્ય અગ્નિ પાસે મૂક્યા છતા અત્યંત તાપનું દુઃખ પામે પણ પરવસપણાને લીધે ત્યાંથી નાશી શકે નહીં, તેમ તે નારકીઓ પણ જાણી લેવા. ॥ ૧૩ ॥

ત્યાં તે નારકી નરક માંહે નારકીઓને ત્રાહવા છેદવાનું જે સ્થાનક છે તે કેવું છે તો કે, સર્વને મહા દુઃખનું કારણ છે જ્યાં અસાધુ કર્મિ એવા પરમાધાર્મિકો હાથમાં કુહાડા લઇને તે નારકીઓને પકડીને તેના હાથ તથા પગ બાંધી કાષ્ટની પેઠે ત્રાછે એટલે છેદે. ॥ ૧૪ ॥

વળી તે પરમાધાર્મિકો તે નારકી જીવોનુંજ રક્ત, કાઠીને કડાહમાં નાંખી ફરી તેજ લોહીમાં તે નારકીઓને પચાવે, તે નારકીઓ કેવા છે તો કે, દુર્ગંધ વસ્તુ તેણે કરી ખરડયા છે અંગ જેમના એવા તે નારકીઓને કેવી રીતે પચાવે તો કે, પ્રથમ તેમનું ઉત્તમાંગ ભેદીને પછી (પરિવર્તયંતા) એટલે સમુહ હોય તેને ઉપરાંકુ કરે અને ઉપરાંકુ હોય તેને સમુહ કરે અર્થાત ઉલટાવી પલટાવીને પચાવે ત્યાં પચતા થકા ત્રે નાર-

કી તાપે કરી જવલિત છતા આધા પાછા ઉથલતા હાલતા થકા ધ્રુજે ટળવળે, કોની પેરે તો કે, જેમ જીવતા મચ્છ તમે લોખંડની કઢાહમાં નાંખ્યા થકા અત્યંત ટળવળે, તેની પેરે તે નારકીઓ પણ વેદના સહન કરતા થકા ટળવળે. ॥ ૧૫ ॥

પણ તે નારકી ત્યાં પચાવ્યા થકા બળીને ભસ્મ ન થાય, મરણ પામે નહીં, શરીર છાંડે નહીં. અત્યંત ઉચ્ચ વેદનાએ પણ પોતાના કૃતકર્મ તે કર્મનો અનુભાગ જે વિપાક તેને ભો-
ગવતા થકા સીતોસ્ના વેદના દહન હનન છેદન ભેદન તાડન તજ્જનાદિક તથા તિક્ષણ ત્રિશૂલારોપણ કુંભીપાક સામ્રક્ષી વૃક્ષાદિકે કરી ઉપજાવેલા જે દુઃખ, તે દુઃખે કરી દુઃખી થકા પોતાના કરેલા દુકૃતને યોગે ત્યાં જીવતા થકાજ રહે પણ આ-
યુગ્ય પૂરણ કર્યા વગર મરણ પામે નહીં. ॥ ૧૬ ॥

તે નરકા વાસને વિષે તે નારકીને આલોલવે એટલે આ-
ધાપાછા કરવે કરી અત્યંત વ્યાસ (શીતાર્ત છતા) એવા નારકી સુખને અર્થે, અત્યંત તમે અગ્નિને વિષે જાય, પરંતુ ત્યાં વિષમ અગ્નિ સ્થાનકને વિષે પણ શાતા ન પામે નિરંતર જ્યાં આક-
રો તાપ છે એવા નરકને વિષે પરમધાર્મિક તેને તપાવે, તેલ તમે કરીને કષ્ટ આપે, એમ અનેક પ્રકારે પરમાધાર્મિક દેવો નારકી જીવોને વેદના કરે છે. ॥ ૧૭ ॥

તે નરક માંહે નારકીના આકાંત શબ્દ નગરના વૃદ્ધ જેવા સંભળાય છે, જેમ કોઈ એક નગરનો નાશ કરે તે વારે મહા કોળાહળ શબ્દ થાય, એવો આકાંદ શબ્દ હા માત, હા તાત, હું અનાથ, તારે શરણાગત છું, મુજને રાખ, ઇત્યાદિક શબ્દ સાંભળીયે!! (દુષ્ણો પનીતાનિ પદાનિતત્ર નરકો શબ્દઃ) એટલે ત્યાં નરકને વિષે કચ્છા પ્રલાપ સહિત એવા પૂર્વાક્ત પદોના દયામણા શબ્દ બોલે, જેને કટક વિપાક રૂપ કર્મ વર્તમાનકાળે

ઉદય થયા છે, એવા નારકીને મોહનીય કર્મના ઉદય વાળા એવા પરમાધાર્મિક દેવો તે પુનઃપુનઃ પૂર્વોક્ત રીતે ઉત્સાહ સહિત નારકીઓને એટલા દુઃખ કરે. ॥ ૧૮ ॥

તે પાપિષ્ઠ પરમાધાર્મિકો નારકી પ્રાણીના ઇંદ્રી વિમુક્ત કરે ઉપાંગ વેગળા કરે, તે નારકીને એટલા દુઃખ શા વાસ્તે કરે તેના કારણ તમને યથા તથ્ય કહુંછું. ત્યાં દુઃખ વિશેષ એટલે પાછલા લવના કરેલા કર્મ તેને સંભારીને તે નરકપાળ પુરૂષો તેને કહે કે, અરે બાપડા ! તેં પૂર્વ લવને વિષે માંસ ભક્ષણ, મદ્યપાન, જીવ ધાત, મૃષાવાદ, ચોરી, પરસ્ત્રી ગમન, કર્યા છે, તે સાંપ્રત તાહારે ઉદય આવ્યા છે, તેને યોગે તું દુઃખ ભોગવે છે. માટે આમ શા વાસ્તે આરડે છે. એ રીતે તે પરમાધાર્મિક પુરૂષો સર્વથા પ્રકારે તે નારકીને દુઃખ રૂપ દો કરી પૂર્વકૃત કર્મના ઉદય થકી પીડા કરે. ॥ ૧૯ ॥

તે નારકી હણાયા થકા પાંચશે યોજન ઊંચા ઉછળીને નરકને એક દેસે પડે તે નારકી કેવા છે તો કે, દુષ્ટ રૂપ મહા તાપે કરી પૂર્ણ છે, નાના પ્રકારના દુઃખ તથા મલ સહિત છે. ત્યાં તે નારકી અશુચી વસ્તુના આહારી છતા ઘણા કાળ સુધી રહે. કર્મને વશ પડ્યા એવા નારકીને પરમાધાર્મિક વિકૃતિને પીડે. ॥ ૨૦ ॥

સર્વદા કાળે તે નરક પરિપૂર્ણ ધર્મ એટલે આ તાપનું સ્થાનક ત્યાં કર્મને ઉદયે દાયા એવા નારકી અત્યંત દુઃખનો ધર્મ એટલે સ્વભાવ છે જ્યાં તે સ્થાનકે નારકીનો શરીર નિવડબંધ માંહે પ્રક્ષેપીને, મસ્તકે છિદ્રકરી તેને તપાવે સર્વ શરીર ચર્મની પેરે વિસ્તારીને ખીલાયે કરી ઉખેડે. ॥ ૨૧ ॥

તે પરમાધાર્મિક તે અજ્ઞાની નારકીઓના ક્ષુર એટલે છુરીયે કરીને નાસિકાને છેદે તથા ઓષ્ટ છેદે તથા બંને કાન પણ છેદે

તથા મધમાંસાદિ મૃષા બોલવું ઇત્યાદિ પાપ તેમને સંભારીને આપીને, તે નારકીની એક વેહે'થ પ્રમાંણ જીભ બાહરે કાઢીને તીક્ષ્ણ સૂલિયેં કરી સંતાપે, એક એ રીતે તે નારકીને પીડ વેદના આપે. ॥ ૨૨ ॥

તે નારકી કાન હોઠ પ્રમુખ અંગો પાંગના છેદન થકી લોહિ જરતા થકા સુકા તાડ વૃક્ષના પાન જેમ પવને ઉડતા શબ્દ કરે, તેની પેરે તે બાળ અજ્ઞાની નિરવિવેકી એવા નારકી બાપડા રાત્રી દિવસ ત્યાં આકંઠ શબ્દ કરે, ત્યાં તે નારકીના અંગોપાંગ છેદા પછી તેના શરીરમાંથી લોહી પડે તથા માંસાદિક જરે તે વારે તેને શૈક કરી અગ્નીયેં પ્રજવાલીને લવણાદિક ખારે અંગોપાંગ ખરડયા છતાં ઇધિર પડે અને માંસ એટલાવના રાત્રી-દિવસ તેમના શરીરમાંથી ગળતા થકા રહે છે. ॥ ૨૩ ॥

વળી શ્રી સુધર્મસ્વામી શ્રી જંબુસ્વામી પ્રત્યે કહે છે કે, યદિ તેં શ્રી મહાવીર ભાષિત ઇધિર અને પડની પાત્રી એટલે ઇધિર અને પાકી ઇધિર તે પડ એ બંને જ્યાં પથે છે એવો સ્થાનક કુંભી ભાજન વિશેષ તે સાંભળી છે તે કેવી છે તોકે, નવિ અગ્નિના તેજ કરતા પણ ગુણુ કરી અધિક છે એટલે અત્યંત બળતી છે એવી પુરૂષ પ્રમાણ થકી અધિક મોટી કુંભી ભાજન વિશેષ તે કેવી છે તો કે, ઊંટને આકારે ઊંચી છે અને ઇધિર અને પડ એણે કરી પરિપૂર્ણ ભરેલી છે. ॥ ૨૪ ॥

હવે ત્યાં કુંભી માંહે નારકીને શું કરે તે કહે છે. તે પરમાધાર્મિક કુંભી માંહે ઘાલીને આર્ત શબ્દ કરતા તથા કંઈ પ્રલાપ કરતા એવા તે બાપડા અજ્ઞાન નારકીને પૂકર્ષે કરી પચાવે, તૃષાર્યે પીડયા થકા પાણી માગે તે વારે તેને ત્રાંણુ ઉકાળીને તેનો રસ પીવરાવે, તે વારે તે ઘણામાં ઘણા દીન સ્વરે કંઈકાકારી વિલાપ કરે. ॥ ૨૫ ॥

જેણે ઇહ એટલે આ મનુષ્ય ભવમાં અદ્ય મુખને અર્થે
પરોપક્રાંતિપણું આદરીને પોતાના આત્માએ કરી પોતાના આ-
ત્માનેજવંચ્યો, તથા પૂર્વ જન્મે અધમ એવા લુબ્ધકાદિકના સતસ
હસ ભવ ભોગવી ધણા કર્મો પાછીને અત્યંત કુર પાપ કર્મના ધણી
દુઃખ વેદના ભોગવવાને ધણા કાળસુધી ત્યાં નરકને વિષે રહે. (ય-
થાકૃતા નિકર્મણિ) જેવાં અધ્યવસાયે કરી જેવા ભાવે કર્મ કીધાં
હોય તેવાજ નરકમાં પણ સિભાર શબ્દે દુઃખ ઉપજે જેમ માંસ
ભક્ષણ કરનારને તેનાજ શરીરમાંથી માંસ કાપી અગ્ની વણી
કરી ખવરાવે, મઘપાનીને તમે કથીરનો રસ પીવરાવે, મત્સ-
યાતકીને રહે, ભેદે, અસત્ય ભાષણ કરનારની જિભા છેદે,
પરધના પહારીના અંગોપાંગ રહે, લંપટના વૃક્ષણ રહે, સા-
દમલી વૃક્ષણું આલિંગન કરાવે ઇત્યાદિક જેણે જેવા કર્મ ઉપા-
ન્યા હોય તેને તે સરખાજ દુઃખ પરમાધાર્મિકો ઉપજવે. ॥૨૬॥

તે પાપી અનાર્ય માતા પિતા અને સ્ત્રી આદિકને અર્થે
ધણા કલુષ એટલે પાપકર્મ ઉપાર્જન કરીને પછી ઇષ્ટ જે માતા
પિતા તથા કાંતા એટલે સ્ત્રીયાદિક તે થકી (વિષ્ણુણા) એ-
ટલે રહિત અર્થાતિ એકાકી છતા તે દુર્લિંગંધ દુઃખે કરી ભર્યો
તથા અશુભ સ્પર્શવાન એવા નરકને વિષે (કર્મોપગતા) અશુભ
કર્મને લીધે કુણિ એટલે માસ પેસી રૂધિર પર આંતરડા ફેફસુ
ઇત્યાદિક કસ્મલે કરી સમાકુલ એવા નરક સ્થાનમાં ધણા
કાળ અવસ્ય પણ રહીને પૂર્વોક્ત દુઃખ સહન કરે. તિથેમિનો
અર્થ પૂર્વવત્ જણવો. ॥ ૨૭ ॥

इति नरक विभक्तिय नाम प्रथमोद्देशक समाप्तः

હવે પાંચમા ડધ્યાયનનો બીજો ઉદ્દેશો પ્રારંભિયે હૈંયે એને વિષે પળ એજ નરકના ભાવ કહેછે:

અથ એટલે હવે અપર એટલે બીજા શાશ્વત દુઃખનો ધર્મ એટલે સ્વભાવ છે જેને વિષે એવા નરકના દુઃખ જ્યાં સુધી હવે ત્યાં સુધી તે નારકી જેમ ભોગવે, તેમ તમને યથા તથ્ય કહીશું; એટલે જે રીતે શ્રી વીર પરમેશ્વરના મુખથી સાંભળ્યું છે તે રીતે તમોને કહીશું. દુકૃત કર્મના કરનાર એવા અજ્ઞાની નિધિવેકિ હવ તે જે રીતે પોતાના પૂર્વકૃત કર્મને વેદે છે ભોગવે છે તે રીતે કહીશું. ॥ ૧ ॥

ત્યાં પરમાધાર્મિક દેવ તે નારીકાના હાથ પગ બાંધીને છુરે કરી તથા ખડગે કરી ચેટને કાપે તે કેવી રીતે કાપે તોકે, બાળ નારકીને ગ્રહણ કરી એટલે પકડીને તેના શરીરને લાકડા દિકે હણીને ખંડા ખંડ કરે, આગલા ભોગનું સખલ ચર્મ તે પુઠ પ્રદેશે કાઢે, અને પુઠનું ચર્મ તે આગળ કાઢે, તથા ડાબા પાસાનું ચર્મ જમણે પાસે કાઢે અને જમણી બાજુનું ચર્મ ડાબી બાજુએ કાઢે, એ રીતે ચામડી ઉખેડી નાંખે. ॥ ૨ ॥

તે પરમા ધાર્મિકો ત્રણ નરક પૃથ્વીને વિષે નારકીના અવસ્તન અને ચાર નરક પૃથ્વીમાં મૂલથી આરંભીને અને બાહુ કાપે, તથા મોહોટો લોહનો ગાળો તપાવી તે નારકીનું મુખ વિકાશીને એટલે મુખ ઉઘાડીને તે માંહે નાંખે તથા લોખંડના રથમાં જે તરી પૂર્વના કરેલા કર્મ સંભળાવીને તે નારકીને ખેડે હલાવે તથા અત્યંત રોશ કરીને તે નારકીના પૂઠના ભાગને ચારે કરી વીધે. ॥ ૩ ॥

જેમ લોખંડનો ગાળો તમ અગ્નિયે સહિત જળવલ્યમાન હોય અથવા ઉષ્ણ કથીર હોય તેની છે ઉપમાં જેને એટલે તેના

સરખી તમે એવીજે ભૂમિ, તેને અતિક્રમતા એટલે બળતી પૃથ્વી પર ચાલતા તે નારકી બળતા થકા કરંણુ એટલે દયામણા શબ્દ કરે અર્થાત્ હે માતા હે તાત ઇત્યાદિક વિલાપ કરે ! તથા આરે કરિ ચોયા એટલે પ્રેર્યા થકા તમે એવા ધૂંસરે જોતર્યા થકા જેમ ગળિયા બળદ ચાલતાં આરડે તેમ તે નારકી આરડ્યાં કરે. ॥૪॥

અજ્ઞાની નિર્વીવેકી બળ રહિત એવા નારકીને તેને ઉરન લોહના જેવી પૃથ્વીયે બળાત્કારે અતિ ક્રમાવે એટલે ચલાવે તે વારે તે બાપડા વિરસ શબ્દ કરે તે ભૂમિ કેવી છે તો કે, પ્રજવલિત એટલે જ્યાં ઉરન લોહ સમાન રૂધિર અને પડ્ડો કદ્દમ છે એવી છે. તથા જે વિષમ સ્થાનકે કુંભીપાક શાદમલી વૃક્ષ પ્રમુખ વિષમ સ્થાનક છે, ત્યાં ચાલતા કર્મકરની પેરે અથવા ગળિયા બળદની પેરે દંડાદિકે તાડતા કરીને આગળ કરી ચલાવે પણ તે નારકી પોતાની ઇચ્છાયે આગળ જ-
વાને અથવા પોતાને ગમે તે સ્થાનકે રહી જવા પછું પામે નહીં. ॥ ૫ ॥

તે નારકીને અત્યંત વેદનાકાંત એવું નરક અથવા તેવો માર્ગ તેને વિષે ચલાવતા થકા સાહમું સિલાયે કરી હણીને નીચો પાડી નાંખે, પરંતુ તે આગળ જઈ શકે નહીં. તથા સંતાપની નામે કુંભી ત્યાં શાશ્વતી છે તે માંહે ગયો છતો જ્યાં માઠા કર્મનો કરનાર બાપડો વણું સંતાપ સહન કરે. ॥ ૬ ॥

વળી નરકના દુઃખ કહે છે તે બાળ નારકીને પરમાધા-
મિક લોકો કંદૂનામા ભાજન વિશેષ તેને વિષે પ્રક્ષેપીને પચાવે તે વારે તે નારકી દાઝતા થકા બળતા ચણાની પેરે ઊંચા ઉછળે ત્યાં આકાશમાં વળી તેને દ્રોણુ કાકાદિક પક્ષીઓ ત્રાડ-
તા થકા ખાતા થકા જ્યાં થકી બીજ સ્થાનકની દિશા તરફ નામે, ત્યાં વળી અન્ય સિંહ વ્યાઘ્રાદિક તેને ખામે. ॥ ૭ ॥

નામ શબ્દ સંભાવનાયે છે ઉંચું ચિતાને આકારે એવું અગ્નિનું સ્થાનક છે તે સ્થાનક પામીને શોકે તમ થકા દીનસ્વરે કરીને આકુંઠ કરે તથા પરમાધામીઓ તે નારકી-નું મસ્તક નીચું કરીને શરીર વિક્ષિપ્તિ છેદીને લોહની પેરે શસ્ત્રજે મુદ્દગળાદિક તેણે કરી ખંડ ખંડ એટલે ટુકડા ટુકડા કરે. ॥ ૮ ॥

ત્યાં નરકને વિષે ઉંચા થાંભલાદિકને વિષે નીચે મસ્તકે આંધીને જેમ ખાટકી છાલીનું ચર્મ ઉખેડે તેમ પરમાધામિક તે નારકીઓનું ચર્મ ઉખેડી નાંખે પછી તે નારકીના ચર્મ રહિત એવા અંગને વજ્ર સમાન છે ચાચ જેમની એવા કાક સમ-ળી શુદ્ધ પક્ષીઓ તેને ખાય, એ રીતે નરક પાલે છેદન ભેદન મૂર્ચ્છિત ક્યાં થકા પણ તે નારકી મરણ પામે નહીં. તેનું કારણ, કહે છે, સજીવની નામે એવી શાશ્વતી કુલી છે જેહને વિષે પોહોતા થકાં પ્રાણી પાપ સહિત એવા પરમાધામિક લોક તેને હણે છેદે ભેદે પરંતુ તેણે કરી તે મરે નહીં, કિંતુ પારાની પેરે તેનું શરીર મળી જાય. ॥ ૯ ॥

તે પરમાધામિક પુરષો તીક્ષ્ણ વજ્રવત્ સૂલિયે કરીને નારકીના શરીરને (અભિતાપયંતિ) એટલે પીડે જેમ લુબ્ધક એવા જે કુતરાદિક તેને (વસોપગંતં) એટલે વશે પડયા એવાં સ્વાપદ મૃગાદિક પશુ તે જેમ મરણાંત કદર્થના પામે તેમ તે નારકી જીવે પણ સૂલિયે વિધ્યા થકા દીનસ્વરે અરડાટ કરે એકતો અત્યંતર શોકાદિક અને બીજે બાહ્યે હનનાદિકે કરી ગિલાન છતા એમ બન્ને પ્રકારે એકાંત દુઃખ ભોગવે પરંતુ મરણ પામે નહીં. ॥ ૧૦ ॥

વળી સર્વ કાળ નિરંતર જળનું બળનું એવે નામે બ્યાં પ્રાણિને હણીયે તે મોહોદું સ્થાનક છે, જે સ્થાનકે કાષ્ટ રહિત

અગ્નિ પ્રજવલે છે ત્યાં ઘણા કૂરકર્મે બાંધ્યા થકા ઘણા કાળ સુધી રહે કેવા થકા તિષ્ઠે તોકે, મોટા બીહામણા આકંઠ સ્વર કરતા થકા તથા ઘણા કાળની સ્થિતિ છે જેમની એવા થકા રહે. ॥ ૧૧ ॥

તે પરમાર્થામિક ત્યાં નરકને વિષે મોહોટી અગ્નિની ચિતા સમારંભીને તેમાં અનેક કાષ્ટ પ્રક્ષેપીને તે માંહે નારકીને નાંખે તે ત્યાં દાઝતા થકા કંઈક સ્વરે આકંઠ કરતા ત્યાંતે ચિતામાંહે ગયા થકા અ સાધુકર્મના કરનાર એવા નારકી આવર્તે, વિલય થઈ જાય કોની પેરે તોકે જેમ ધૂત તે જ્યોતિજે અગ્નિ તે માંહે પડયો થકો વિલય થઈ જાય તેની પેરે વિલય થાય પરંતુ ધૂતતો અગ્નિમાંહે સર્વથા બળી જાય પણ નારકી જીવ તે અગ્નિમાં મરણ પામે નહીં. ॥ ૧૨ ॥

હવે વળી દુઃખનો બીજો પ્રકાર કહે છે ત્યાં સર્વકાળ સંપૂર્ણ ધર્મ એટલે ઉત્તમ આ તાપનું સ્થાનકજે સ્થાનકે તે નારકી ને નિવડકર્મે આણી ઢાંકયા થકા જ્યાં અત્યંત દુઃખરૂપ ધર્મ નો સ્વભાવ છે, એવા સ્થાનકે નરકપાલ તે નારકીના હાથ અને પગ બાંધીને સત્રુની પેરે દંડ કરી સમારંભે તાડતા કરે. ॥૧૩॥

તે પરમાર્થામિકો દંડાદિકે કરી બાળ અજ્ઞ એવા નારકીની પીઠને ભાંજે તથા લોઢાના ઘણું કરીને મસ્તકને પણ ભેદી નાંખે, ચૂર્ણ કરી નાંખે વળી અપિ શબ્દ થકી બીજા પણ અંગેપાંગે એજ રીતે મુદ્દગળે કરો ભેદી નાંખે, તે નારકી ચૂર્ણ થયાથી ભિન્ન દેહ છતાં પાટીઆની પેરે બંને પાસે કરવતે કરી છેદા થકા તપ્ત આરે કરી ખોસતા થકા તપ્ત કથિરાદિકના માર્ગને વિષે તે નારકીને પ્રવર્તીવે ઇતિ ભાવ એટલે તપ્ત કથીરના રસનું પાન કરાવવાને વિષે નિયોજે એટલે પ્રવર્તીવે. ॥ ૧૪ ॥

રૌદ્ર એવા અસાધુ કર્મિ એટલે અન્ય નારકીઓને હણવા-
દિક કાર્યે પાપના કરનાર અથવા પૂર્વ ભવના કરેલા એવા
રૌદ્ર અસાધુ કર્મ તેને પ્રેરતા થકા એટલે પૂર્વકૃત દુઃકૃતને સ્મ-
રણ કરાવીને સરાભીધાત એટલે બાણાદિકે કરી જેમ હસ્તિને
ચલાવિયે વાહીયે તેમ તે પરમાધાર્મિકો મહાવતની પેરે તે
નારકીઓને વાહે અથવા ઊંટની પેરે વાહે એટલે ચલાવે,
તેના ઉપર એક બે અથવા ત્રણ રૂપે આરૂઢ થઈને દુઃખ આપે
ક્રોધે કરીને કકાણુઓ એટલે તેના મરમ સ્થાનકને આરાદિકે
કરી વિંધે. ॥ ૧૫ ॥

અજ્ઞાની એવા નારકીને બળાત્કારે કરી રક્ત અને પડ
તદ્રુપ રૌદ્ર કર્દમ્ કરી વિષમ તથા કાંટાવાળી એવી મહોટી
ભૂમિકાની વેલૂને વિષે અતિ ક્રમાવે તે જેમ જેમ આકરા
ચલાવે તેમ તેમ દુઃખ પામે તથા મુર્ચ્છિત એવા નારકીઓને
અનેક નરકપાળો ત્રાપે કરી બાંધીને તેના પૂર્વકૃત પાપ કર્મ
પ્રકાશીને કોટ એટલે નગરની બલિબાકુળ જેમ દશા દિશે
સૈકડાખંડ થઈ વિખરી જાય તેમ પરમાધાર્મિકો તે નારકીના
ખંડાખંડ કરી વિખેરી નાંખે. ॥ ૧૬ ॥

હવે વળી વિકલ્પો એવો માહા દુઃખનું કારણ ધણા લાંબો
એવો પર્વત નરકમાંહે આકાશ પર્યંત ઉંચોવિકુર્વે નિષ્પાદે ત્યાં
તે પર્વત ઉપરથી અત્યંત પાપ કર્મના કરનાર એવા ધણા ના-
રકી પડતાં થકાં અધકાર રૂપે દૃષ્ટીયે કાંઈ પણ દેખે નહીં, પ-
રંતુ હસ્ત સ્પર્શ માત્ર થાય અને ચડતાં થકાં તે પરમાધાર્મિક
તેને હણે પીડા આપે ત્યાં હજાર થકી ધણા મુહુર્ત અધિક
એટલે ઉપલક્ષણથી ધણા કાળ મુધી એવું દુઃખ પામે. ॥ ૧૭ ॥

તે નારકી મહા પાપકર્મના કરનાર તે સંબાધિતા એટલે
અત્યંત પીડયા થકા આરૂઢ કરે અહોરાત્ર પરિતપ્તમાન થકા

કરૂં આકંઠ કરે એકાંત એટલે નિશ્ચય રૂપ કૂટ એટલે દુઃખો-
ત્પતિનું સ્થાન જ્યાં છે એવું મહંત એટલે વિસ્તીર્ણ નરકને વિષે
ત્યાં વિષમ કૂટ પાસાદિક ગલયંત્રાદિકે કરી હુણતા થકા
આકંઠ કરે. ॥ ૧૮ ॥

પૂર્વ જન્મના વૈરી, સરખા તે પરમાધાર્મિક રોષ સહિત
કોપાયમાન થકા મુદગળ સહિત મુશળ ગ્રહણ કરીને તે નાર-
કીના મસ્તાદિકને ભાંગી નાંખે તે વારે, તે નારકી બાપડા
ભિન્ન દેહી થકા લોહિવમતા છતા પ્રાગ્લયે કરી અધો મુખ
કરી ધરણી તલને વિષે પડે. ॥ ૧૯ ॥

ત્યાં ભુજ્યા અને માહોટા શરીરના પ્રમાણ વાળા પ્રજ-
હિલત એટલે દુષ્ટ સદાકાળ ક્રોધ સહિત એવા સીયાલિયા જીવ-
ને તે નરકને વિષે પરમાધાર્મિકો વિકૂર્વેતે ત્યાં નારકીમાં ઢૂકડા
સાંકળે કરી બાંધ્યા થકા એવા જે માહાં પાપી અત્યંત કૂર
કર્મના કરનાર નારકીઓ તેને ખંડ ખંડ કરી ભક્ષણ કરે. ॥૨૦॥

તે નરકને વિષે સદાકાળ પાણીએ ભરપુર એવી મહાવિ-
ષમ નદીરૂપ સ્થાન છે. તેમાં અગ્નિમાં ગળ્યો એવો લોહનો
ગ્રાળો તેના સરખું ઉષ્ણ પાણી છે, જે પાણી પીતા થકા ધણું
ખાઈ તથા ઉષ્ણ લાગે મોટે વિષમ છે, જે એવી વિષમ નદી
તેને વિષે તે નારકી પેર્યા થકા જતા થકા હાલતા થકા એકાકી
અ શરણ પ્લવન કરતા પરવશ પડ્યા થકા દુઃખ ભોગવે. ॥૨૧॥

એ પૂર્વોક્ત ખંડે ઉદ્દેશામાં જે નારકીના દુઃખ કહ્યા તેને
બાળ અજ્ઞાની એવા નારકીના જીવો તે ફરસે છે, સહન કરે
છે. જેની નિરંતર ઘણા કાલ મુઘી રહેવાની સ્થિતિ છે એવા
નારકી ત્યાં હુણતા થકા તેને કોઈ પણ ત્રણ સરણ એટલે રા-
ખવાને સમર્થ નથી. પોતે એકલો થકોજ નાના પ્રકારના પા-
તાના ઉપાળ્યા દુઃખ ભોગવે. ॥ ૨૨ ॥

જે જીવે જેવા ભાવે પાછલા જન્માંતરે કર્મ કીધાં છે તે કર્મ તેવીજ વિધિયે સંસારમાં ભમતાં થકા ચારગતિને વિષે જીવને ઉદય આવે પરંતુ નરક માંહેતો એકાંત નિઃકેવલ દુઃખરૂપ ભવ ઉપાર્જીને તે નારકી જીવ દુઃખી થકા અત્યંત દુઃખ વેદે. ॥૨૩॥

હવે ઉપદેશ સ્વરૂપ કહે છે. એ પૂર્વોક્ત નરકના તીવ્ર દુઃખ સાંભળીને જે ધૈર્યવંત પુરૂષ છે તે શું કરે તે દેખાડે છે. જે થકી નરકના દુઃખ ન ભોગવે એવા સર્વ ચતુર્દશ રજજવાત્મક લોકને વિષે જે કાંઈ ત્રસ અને સ્થાવર જીવ છે તે કોઇને હજી નહીં તથા એકાંત દ્રષ્ટી એટલે નિશ્ચલ સમ્યક્તવધારક તથા પરિચ્છ રહિત એવો છતો તું શબ્દથી મૃષાવાદાદિકનું વર્જન પણ જાણી લેવું તથા લોક તે ઇહાં પ્રસ્તાવ થકી અશુભ કર્મકારી લેવો તથા કષાય લોક લેવો તેના સ્વરૂપને જાણીને એવા લોકને વશમાં ન પહોંચે. ॥ ૨૪ ॥

એ જેમ અશુભ કર્મને નરક ગતિ કહી તેમ તિર્થંચ મનુષ્ય તથા દેવતાની ગતિ એમ બધી મહત્તી ચતુર્ગતિક સંસારને વિષે અનંત તદ્દનુ રૂપ વિપાક એટલે અનંત એવો કર્મના જે વિપાક સખુદ્ધિમાન (સર્વમેત દિતિવેદિત્વા) એટલે પંડિત પુરૂષ એ પૂર્વોક્ત સર્વને ધતિ એમ જાણીને જે રીતે શ્રી ભગવંતે કહ્યો છે તે રીતે કાંક્ષા કરે એટલે વાંછે સુવાંછે તોકે, કાલ એટલે જ્યાં સુધી મરણ પ્રાપ્ત થાય ત્યાં સુધી ઘ્રોવ એટલે સંયમને આચરે એ તાવતા ચારિત્ર વિના જીવ ચતુર્ગતિક સંસારમાં ભ્રમણ કરે તે કારણ માટે જીવ જીવ સુધી ત્રિવિધે દયા ધર્મ રૂપ નિરતિચાર ચારિત્ર પાલવાને વાંછે અને સર્વથા પાપનો ત્યાગ કરે, તિબેમિનો અર્થ પૂર્વવત જાણવો. ॥ ૨૫ ॥

इति श्री नरक विभक्ति नामे पांचमा अध्ययन संपूर्ण थयो. ॥

અથ દ્વિતીયે સૂત્રકૃતાંગે ષષ્ઠાધ્યયન પ્રારંભ્યતે પાંચમા અ-
ધ્યયનને વિષે નરકનાં દુઃખ કહ્યાં તે શ્રી મહાવીર દેવે ઉપદેસ્યા
છે તે માટે આ છઠ્ઠા અધ્યયનન વિષે શ્રી મહાવીર પરમાત્માની
ગુણી ત્તિકર્તની પૂર્વક સ્તુતિ કરે છે. પૂર્વોક્ત નરકના દુઃખ સાંભ-
ળીને સંસારના ભયથી બીક પામ્યા ઉભગ્યા એવા પુરૂષો શ્રી
સુધર્મસ્વામીને પૂછે છે તે કોણ પૂછે છે તો, કે સાધુ તથા બ્રાહ્મણ
તથા આગારીતે ગૃહસ્થ ક્ષત્રિયાદિક તથા અન્ય તીર્થિકતે શા-
ક્યાદિકે તાપસ પ્રમુખ જાણવા સર્વ શું પૂછે છે તે કહે છે. તે
કથો એકાંત હિતનો કરનાર એવો (અનીદશમતુલ) એટલે
નિરૂપમ શાશ્વંત સાધુ સમીક્ષાયે યથાસ્થિત તત્ત્વજ્ઞાને કરી
જ્ઞાત પુત્ર શ્રી મહાવીર દેવે કેવો ધર્મ કહ્યો છે, કે જોણ કરી
જીવ મુખ પામે. ॥ ૧ ॥

કેવું જ્ઞાન વળી દર્શન ચારિત્ર રૂપ કેવું તથા યમ નિયમ
રૂપ શીલ કેવું છે એ બધું જ્ઞાત પુત્ર એટલે ક્ષત્રિય શિરોમણી
સિદ્ધાર્થ રાજના પુત્ર શ્રી મહાવીરને વિષે કેવું હતું તે, અહો
ભગવાન્ ! એ સર્વ જે રીતે તમે જાણો છો યથા તથ્ય એટલે
સત્ય નિરૂપણ રૂપ, જેમ તમે સાંભળ્યું છે, (યથા નિશાંત)
એટલે સાંભળીને જેમ રદ્યને વિષે ધારણ કર્યું છે, તેમ અમને
કહો. ॥ ૨ ॥

એમ શ્રી સુધર્મ સ્વામિને પુછ્યા થકા સુધર્મ સ્વામિ શ્રી
મહાવીર દેવના ગુણ કહે છે. તે શ્રી મહાવીરદેવ ખેદજ એટલે
સંસારી જીવોને કર્મ વિપાક થકી ઉત્પન્ન થયું જે ખેદ એટલે
દુઃખ તેને જાણે જાણીને ઉપદેસ આપી તેના દુઃખ ટાલવાને
સામર્થ્યવાન તથા કર્મ વિદારવાને નિપુણ અને મહોટા રૂપીશ્વર
સાધુ તથા અનંત અવિનાશી જેનું જ્ઞાન પ્રગટ્યું છે અનંત અ-

વિનાશી જેમનું દર્શન પ્રગટ્યું છે યશસ્વી એટલે જેનો યશ ત્રણ ભુવનમાં વ્યાપો છે લોકને ચક્ષુ ભૂત સમાન છે કેમકે લોકના ભાવના જે ભેદ તે સર્વ પરીક્ષે છે મારે લોકને ચક્ષુને સ્થાનકે વર્તે છે, એવા શ્રી મહાવીર પ્રણીત જે શ્રુત ચારિત્રરૂપ ધર્મ તેને ધર્મ જાણેા. તથા તેજ સંયમને વિષે ધૃતિ એટલે ધૈર્યપણું તે પણ શ્રી મહાવીરનોજ પ્રેક્ષ્યો એટલે દેખો એટલે શ્રુત ચારિત્રરૂપ સંયમને વિષે જેહને રતિ છે, ધૈર્ય છે. ॥ ૩ ॥

જીઓ નીચો અને તિન્હો એટલે ચૌદરાજ લોકમાંહે પૂર્વાદિક અઢાર દ્રવ્ય દિશાઓ અને અઢાર ભાવદિશાઓ મધ્યે, જે બૈદ્રિયાદિક ત્રસ પાણી અને એકેદ્રિ પૃથવિયાદિક જે સ્થાવર પ્રાણીઓ છે તેને ભગવંત નિત્યા નિત્ય ભેદ દ્રવ્ય પર્યાય ભેદ સમ્યક્ પ્રકારે જાણે એવા શ્રી મહાવીર વીતરાગ દેવ તેણે સંસાર સમુદ્રમાંહે પડતાં ઘુડતાં પ્રાણીને દ્વીપ સમાન એવો સમભાવિ ધર્મ કહ્યો છે. ॥ ૪ ॥

તે ભગવંત સર્વદર્શિ એટલે લોકા લોકને દેખનાર વળી બાવીશ પરીસહને જીતવા થકી કેવળજ્ઞાની થયા, (નિરામગંધ) એટલે મૂલોત્તર ગુણ વિશુદ્ધ સંયમ પાળક તથા ધૈર્યવંત સ્થિતાત્મા એટલે સમસ્ત કર્મના ક્ષય થકી આત્મ સ્વરૂપમાંજ જે સ્થિત થયા છે તથા અનુત્તર એટલે પ્રધાન સર્વ જગતમાં નિરૂપમ જ્ઞાતા મારે વિદ્વાન એટલે ભક્તી બુદ્ધિવંત છે. તથા ગ્રંથથકી અતીત એટલે નિગ્રંથ બાહ્યમ્યંતર પરિબ્રહ્મ રહિત છે. સપ્ત ભય રહિત છે, તેના નામ કહે છે, પેલું ધણુ-લોક ભય બીજું પરલોક ભય ત્રીજું આદાન ભય ચોથું અકસ્માત ભય પાંચમું વેદના ભય છતું અપકિર્ત્તિભય સાતમું મરણ ભય તથા ચાર પ્રકારના આયુકર્મે કરી રહિત છે. ॥ ૫ ॥

તે ભગવંત ભૂતિ પ્રાણ એટલે અનંત જ્ઞાની તથા અપ્રતિ-
બંધ વિહારી જાણવા, ઓઘ એટલે સંસાર રૂપ સમુદ્રને તરનાર
ધીર એટલે નિશ્ચલ અનંત જ્ઞાન રૂપ ચક્ષુના ધરનાર જેમ
સૂર્ય સર્વ થકી અધિક તપે તેમ ભગવંત જ્ઞાને કરી સર્વ થકી
ઉત્તમ પ્રધાન છે, તથા વૈરાગ્યનેદ્ર એટલે અગ્નિ જેમ અંધકારને
દૂર કરી અધિક પ્રકાશ કરે છે, તેમ શ્રી મહાવીર યથાસ્થિત
પદાર્થના પ્રકાશક જાણવા. ॥ ૬ ॥

જે શ્રી રૂપભાદિક પ્રભાવવંત તીર્થંકરે તત્ સંબંધી જે
નિરૂપમ ધર્મ તેનો નાયક એટલે તેને જાણે એવા ચારિત્રવાન
કારયપ ગોત્રી શ્રી મહાવીર ઉતાવળી પ્રજ્ઞાનો જાણુ જેમ ઇંદ્ર
હજારે દેવતાનો નાયક મહા પ્રભાવવંત દેવો માંહે પ્રધાન
તેમ શ્રી મહાવીર કેવળ જ્ઞાની સહસ્ર પુરૂષોમાં દેવતાના
નાયક જે ઇંદ્ર તેની પેરે વિસિષ્ટ મહાનુભાવ જાણવા. ॥ ૭ ॥

તે ભગવંત પ્રજ્ઞાએ એટલે જીવિએ કરીને અક્ષય છે, વા
શબ્દ વિષેશણને અર્થે છે કોની પેરે તોકે, જેમ સમુદ્ર જે મ-
હોદધી એવો સ્વયંભુ રમણ સમુદ્ર નિર્મળ જેનું જળ છે. ઇત્યા-
દિક ગુણે કરી અનંત અપાર છે તેમ શ્રી વીર પણ અકલુષ
અકષાઢ થકા ભિક્ષાએ આજીવિકા કરે છે યદ્યપી નિઃશેષ કર્મ-
ક્ષય કરી ત્રૈલોક્યને પૂજ્ય છે તથાપિ ભિક્ષાએ આ જીવે છે પ-
રંતુ અક્ષીણ માહાનસી પ્રમુખ લખ્ધીને પ્રયુજતા નથી. એવા
અનેક ગુણ યુક્ત શ્રી મહાવીર દેવ છે તથા શકેદ્ર દેવતાના
સ્વામિ તેની પેરે દીપ્તિમાન છે. ॥ ૮ ॥

તે ભગવંત શ્રી મહાવીર વીર્યતરાય કર્મનાક્ષય થકી બળે
કરી પ્રતિપૂર્ણ વીર્યમાન છે, એટલે સંઘયણાદિકે બળવાન છે.
મુદર્શન શબ્દે મેરૂ પર્વત તે જેમ સર્વ પર્વતમાં શ્રેષ્ઠ છે, તેમ
ભગવંત પણ ઐશ્વર્યગુણે કરી સર્વમાં શ્રેષ્ઠ છે. વળી દેવલોકના

નિવાશી દેવતાને તે મેરૂ પર્વત હર્ષનો કરનાર છે, પ્રશસ્ત એવા અનેક વર્ણાદિક ગુણ કરી બિરાજમાન એટલે શાભે છે તેમ શ્રી ભગવાન પણ જાણવા. ॥ ૯ ॥

તે મેરૂ પર્વત સતસહસ્ર યોજન પ્રમાણ સર્વેગે ઊંચપણે જાણવો તેમજ તે પર્વતના ત્રણ કાંડ છે, એક ભૂમિમય બીજો સુવર્ણમય ત્રીજો વૈડુર્યમય છે અને પડંગવન છે તે વેજયંતિ એટલે ધ્વજ સમાન શાભે છે. તે મેરૂ પર્વત (ણવણવતિ) એટલે નવાણુ હજાર યોજન ઊંચો જાણવો અને નીચે ભૂમિ મધ્યે એક હજાર યોજનનો કંદ છે એમ સર્વ મળી એક લોખ યોજન પ્રમાણ છે. ॥ ૧૦ ॥

તે મેરૂ પર્વત આકાશે દ્રશ્યની રહ્યો છે તથા ભૂમિકાને અવગાહી રહ્યો છે, તિર્છો ઊંચો અને નીચો એમ લોક વ્યાપ્ત છે જે મેરૂ પર્વતને ચોક્કેર અગીઆરશેને એકવીશ યોજનને અંતરે સુર્ય પ્રમુખ જ્યોતિષ દેવો પરિભ્રમણ કરતા થકા પ્રદક્ષિણા કરી રહ્યા છે, તથા તે મેરૂ પર્વત સુવર્ણમય છે, તથા ધણા પરંતુ અંહી નંદનાદિક ચાર જાણવા એવા રણીયામણા વંન છે. જેને વિષે, એટલે પેહોલી ભૂમિકાને વિષે ભદ્રશાલ વંન છે, તે ઉપર પાંચશે યોજન ઊંચું બીજું નંદન વંન છે, તે ઉપર સાઠીઆસઠ હજાર યોજન ઊંચું ચડતા વળી ત્રીજું સોમનસ વન છે, તે પછી છત્રીસ હજાર યોજન ઊંચું ચડતા શીખર ઉપર ચોથું પંડગવંન ખંડ છે. જે પર્વતને વિષે મહેદ્ર પણ કીડા કરવાને અર્થે સ્વર્ગ થકી આવી તે રતીમુખ ભોગવે છે. ॥ ૧૧ ॥

તે પર્વત વળી કેવો છે. તો કે, મંદર મેરૂ સુદર્શન સુરગિરિ ઇત્યાદિક શબ્દ કરી મહોરો પ્રકાશવાન એટલે પ્રસિદ્ધ એવો છતો શાભે છે તથા સુવર્ણની પેઠે દેહીપ્યમાન સુકુમાલ વર્ણ છે,

સર્વ પર્વતમાં અનુત્તર એટલે પ્રધાન એવી પર્વ એટલે મેખલાયે કરી દુર્ગ એટલે વિષમ છે અર્થાત સામાન્ય જીવને ચઢતા વિષમ છે તથા પ્રધાન મહી અને ઔપધિયે કરી દેદીપ્યમાન ભૂમિ સરખો પૃથ્વી પ્રદેશની પેરે જાણવો. ॥ ૧૨ ॥

મહી એટલે પૃથ્વીને વચમાં આવેલો જે જંજુદ્વીપ તેના મધ્ય ભાગે એટલે વચમાં વર્તે છે, નર્ગેદ્ર એટલે સર્વ પર્વતોના ઈંદ્ર સરખો એ મેરૂ પર્વત જાણવો તે પર્વત લોકમાં સુર્યની પેરે વિસુદ્ધ નિર્મળ કાંતિવાન છે એમ પ્રકર્ષે કરી જાણીયે, એ પ્રકારે કરી લક્ષ્મીયે સહીત તે મેરૂ રત્ન અનેક વર્ણ કરી સહિત છે. તથા મનને રમાડનાર તથા જેની જ્યોતિ અધિમાલી એટલે સુર્ય તેની પેરે દશે દિશિને વિષે પ્રકાશ પામે છે. ॥ ૧૩ ॥

હવે એ મેરૂ પર્વતની ઉપમાઓ શ્રી મહાવીર ભગવંતની સાથે જોડે છે, સુદર્શન નામા જે ગિરિ એટલે પર્વત તેના જે યશ કહિયે છેએ તેવો મહોટો મેરૂ પર્વત જાણવો. એ મેરૂની ઉપમાયે શ્રમણ તપશ્વી જ્ઞાત પુત્ર શ્રી મહાવીર દેવ જાણવા કેવી રીતે તોકે, જાતિયે કરી, યશે કરી. દર્શને કરી, જ્ઞાને કરી અને શિળે કરી સમસ્ત જેટલા ધર્મ માર્ગના પ્રકાસકો છે. તેમાં શ્રી મહાવીર દેવ પ્રધાન છે. ॥ ૧૪ ॥

જેમ લાંબપણે સમસ્ત પર્વતમાં નિષધ પર્વત શ્રેષ્ઠ છે, તથા જેમ વર્તુલાકાર સમસ્ત પર્વત માંહે રચક નામા પર્વત શ્રેષ્ઠ છે, તેની ઉપમાયે શ્રી મહાવીર દેવ જગતમાં ભૂતિપ્રજા એટલે પ્રજાયે કરી શ્રેષ્ઠ જાણવા, સમસ્ત મુનિઓ માંહે તત્સ્વરૂપ જાણવાને અત્યંત જ્ઞાનવંત જાણવા (પ્રકર્ષેણ જનાતિતિ પ્રજા) એ ભાવ જાણવો. ॥ ૧૫ ॥

તે શ્રી મહાવીર પ્રધાન એવો જે સર્વોત્તમ ધર્મ તેને પ્રરૂપીને પ્રકાશીને પ્રધાનમાં પ્રધાન એવો જે શુકલધ્યાન તેને

ધ્યાવે તે ભગવંતને યોગ નિર્ઘકાળે સુક્ષ્મ કાય યોગ રૂંધના-
વસરે શુક્લધ્યાનનો ત્રીજો ભેદ જે સુક્ષ્મ ક્રિયા અપ્રતિપતિ
એવે નામે છે, તે થાય યોગ નિરોધ થયા પછી શુક્લધ્યાનનો
ચોથો ભેદ ઉપરત ક્રિયા અને અનિવૃત્તિ નામે ધ્યાવે તે ધ્યાન
વર્ણવે છે. સુસ્તુ પ્રધાન શુક્લ વસ્તુની પેરે ઉજવલ અપગંડ
એટલે દોષ રહિત અર્થાંત મિથ્યાત્વ રૂપી કાર કલંક તેણે કરી
રહિત એવું નિર્દોષ શુક્લધ્યાન સુવર્ણની પેરે ઉજવલ છે. અ-
થવા ગંડ શબ્દે ઉદકનું ફેણ તે સરખું ઉજવલ છે, તથા શંખ
અને ચંદ્રમા તેની પેરે એકાંત અવદાત એટલે અત્યંત શુક્લ
એવું શુક્લ ધ્યાન છે, તેને ધ્યાવે. ॥ ૧૬ ॥

તે ભગવંત શૈલેસી અવસ્થાયે શુક્લધ્યાનના ચોથા ભેદને
અનંતર સાદિ અનંત એવી સિદ્ધિ ગતિને વિષે પોહોંતા તે
સિદ્ધિ કેવી છે. તોકે, સર્વમાં ઉત્તમ તથા લોકને અગ્રે વર્તમાન
છે તે કારણ માટે પરમ પ્રધાન મહોટો રૂપીશ્વર શ્રી મહાવીર
દેવ છે જે જ્ઞાને કરી, દર્શને કરી, ચારિત્ર શિલે કરી સમસ્ત
જ્ઞાનાવર્ણાદિક આઠે કર્મને શોધી કર્મ અપાવીને મુક્તિને વિષે
પોહોંતા. ॥ ૧૭ ॥

વળી ઉપમાએ કરી ભગવંતને સ્તવે છે; જેમ વૃક્ષો માંહે
પ્રસિદ્ધ દેવ કુરં ઉત્તર કુરંને વિષે વ્યવસ્થિત એવું સાદમળી
વૃક્ષ મોહોટું છે, જેને વિષે સુવર્ણ કુમારકાદિક ભુવનપતિ દેવો
આવીને રતિવેદ છે, એટલે ક્રીડા રૂપ સુખ ભોગવે છે. તથા
જેમ વનને વિષે નંદન વન શ્રેષ્ઠ કહ્યું છે. ઉત્તમ શોભાયે કરી
સહિત કહ્યું છે. તેમ જ્ઞાન અને શીલ એટલે ચારિત્ર તેણે કરી
શ્રી મહાવીર મહાપ્રાજ્ઞ એટલે મોહોટા જાણવા. ॥ ૧૮ ॥

જેમ શબ્દમાં સ્તનિત એટલે મેઘની ગર્જનાનો શબ્દ પ્રધાન
એટલે રૂડા કહ્યો છે, તથા જેમ ગ્રહ નક્ષત્ર અને તારાને વિષે

ચંદ્રમાં મહાનુભાવ કહ્યો છે, તથા જેમ સમસ્ત ગંધમાં ગાશીર્ધ આવના ચંદન શ્રેષ્ઠ કહ્યું છે, એમ સમસ્ત સાધુમાં અપ્રતિજ્ઞા એટલે આ લોક પરલોકની આશંસા કરવાની જેને પ્રતિજ્ઞા નથી અર્થાત ઇહલોક પરલોકની આશંસા રહિત એવા શ્રી મહાવીરને મોહોટા શ્રેષ્ઠ કહ્યા છે. ॥ ૧૯ ॥

જેમ સમસ્ત સમુદ્રમાં સ્વયંભૂરમણ સમુદ્ર શ્રેષ્ઠ કહ્યો છે જેમ નાગ કુમાર દેવોમાં ધરણેન્દ્રનામા ઇન્દ્ર શ્રેષ્ઠ કહ્યો છે, જેમ ઇશ્વર-સોદક સમસ્ત રસમાં પ્રધાન વેબ્યંત એટલે વખાણ્યો છે, તેમ તપ ઉપધાને કરી તથો વિશેષ કરી સમસ્ત મુનિમાં શ્રી મહાવીરને પ્રધાન વખાણ્યા છે. ॥ ૨૦ ॥

જેમ હસ્તિઓને વિશે ઇન્દ્રનું વાહન ઐરાવણ હસ્તિ પ્રધાન કહ્યો છે. જેમ મૃગ પ્રમુખ સ્વાપદ જનાવરોમાં સિંહ પ્રધાન કહ્યો છે. ભરતક્ષેત્રની અપક્ષાયે જેમ પાણીમાં ગંગાનદીનું પાણી નિર્મળ કહ્યું છે. જેમ સમસ્ત પક્ષીઓમાં ગરૂડ મોહોટો કહ્યો છે. અપરનામે વેણુ દેવ એ જેમ પ્રધાન કહ્યા છે. તેમ નિર્વાણ જે મોક્ષ માર્ગ તેના સ્થાપન કરનારા વાદી લોકમાં શ્રી મહાવીર મોહોટા કહ્યા છે. ॥ ૨૧ ॥

જેમ યુદ્ધ શુભદોમાં જ્ઞાતવિદિત વિન્ધસેન એટલે ચક્રવર્તિ પ્રધાન કહ્યો છે. જેમ ફુલમાં અરવિંદ કમળ મોહોટું કહ્યું છે. જેમ ક્ષત્રીમાં દંતવાક્ય એટલે ચક્રવર્તિ પ્રધાન કહ્યો છે. તેમ સમસ્ત રૂપીઓમાં શ્રી વર્ધમાન સ્વામિ શ્રેષ્ઠ કહ્યા છે. ॥ ૨૨ ॥

જેમ સમસ્ત દાનને વિષે અભયદાન શ્રેષ્ઠ કહ્યું, જેમ સત્ય વચનમાં નિરવધ એટલે જે વચનના ઉચ્ચારે કરી પરને પીડા ઉત્પન્ન ન થાય તે વચન શ્રેષ્ઠ વખાણ્યું છે. જેમ સર્વ તપમાં નવવિધ બ્રહ્મગુણિ સહિત બ્રહ્મચર્ય શ્રેષ્ઠ કહ્યો છે. તેમ લોકમાં ઉત્તમ શ્રમણ તપસ્વી શ્રી મહાવીર દેવ શ્રેષ્ઠ વખાણ્યા છે. ॥ ૨૩ ॥

જેમ સ્થિતિમાં પ્રધાન લવ સપ્તમ દેવતા એટલે પંચાનુ-
ત્તર વિમાનવાસી દેવો કહ્યા છે, કારણ કે તેમનું મનુષ્યમાં સાત
લવ પ્રમાણ આયુર્કર્મ જો શેષ રહ્યું હોત તો મુક્તિ પામત તે
માટે એને લવ સપ્તમ દેવો કહિયે. અન્ય સભાઓમાં જેમ
સૌધર્મા સભા શ્રેષ્ઠ કહી છે, જેમ સમસ્ત ધર્મોને વિષે નિર્વાણ
જે મોક્ષ તે પ્રધાન કહ્યો છે, કેમકે અન્ય દર્શનીઓ પણ પોત
પોતાના ધર્મને વિષે મોક્ષ પ્રધાન બોલે છે. માટે તેમ જ્ઞાતપુત્ર
શ્રી મહાવીર થકી અન્ય કોઈ જ્ઞાની નથી, એટલે સર્વમાં ઉત્તમ
જ્ઞાનવંત શ્રી મહાવીર દેવ જાણવા. ॥ ૨૪ ॥

જેમ પૃથ્વી સકલ પદાર્થને આધાર ભૂત છે ! તેમ શ્રી
મહાવીર સર્વ સત્યને અભય પ્રદાને કરી રૂડા ઉપદેશના દાન
થકી આધાર ભૂત છે અષ્ટ પ્રકારના કર્મ અપાવ્યા છે. (વિગ-
ત શ્રુતિ) એટલે અભિલાષ રહિત થયા છે. વળી સંનિધ ન
કરે એટલે કાંઈ પણ સંચય કરે નહીં તથા ઉતાવળી પ્રજ્ઞાના
ધણી એટલે કેવળી એવા ભગવંત જાણવા. તથા સમુદ્રની પેરે
તરવાને દુરસ્ત એવો મોહોટો સંસાર સમુદ્ર તેને તરીને મુક્તિ-
યે પોહોતા છે, વળી શ્રી મહાવીર કેવા છે તો કે, અભય કર-
નાર એટલે સર્વ જીવના ભયના ટાળનાર છે, તથા શૂરવીર છે.
અનંત ચક્ષુનાં ધણી એટલે સર્વ સ્વરૂપ દેખે છે જાણે છે. ॥૨૫॥

કોઈ વળી માન તથા માયા તેમજ વળી લોભ તે પર
વંચના રૂપ જાણવો એ ચાર અધ્યાત્મ દોષ છે, તેને સંસાર
વધારવાના કારણ જાણીને એ ચારે કષાયને છાંડીને શ્રી મહા-
વીર અરહંત થયા, મહા ઋષી થયા, તે કારણ માટે શ્રી મ-
હાવીર સ્વામિ પોતે પાપ કરે નહીં, તથા બીજા પાસે પાપ
કરાવે નહીં, અને પાપ કર્મના કરનારની અનુમોદના પણ કરે
નહીં. ॥ ૨૬ ॥

હવે ક્રિયાવાદીના એકશોને એંશી ભેદ, અક્રિયાવાદીના ચોરાશી ભેદ, વિનયવાદીના બત્રીશ ભેદ, અને અજ્ઞાનવાદીના સડસઠ ભેદ, એ સર્વ મળી ત્રણશોને ત્રેશઠ થયાં તે પાંખડી દર્શનીઓના અનુવાદ એટલે ભેદ જાણવા. એ ચારે દર્શનીના દર્શન સ્વરૂપ તેને દુર્ગતિ જવાના કારણ જાણીને, તે શ્રી મહા-વીરદેવ સર્વ વાદને જાણીને ઊન્માર્ગનો ત્યાગ કરીને ચારિત્ર રૂપ ધર્મને વિષે (દીર્ઘરાત્રં) એટલે જાવજીવ મુધી ઉપસ્થિત એટલે સાવધાન થયા છે. ॥ ૨૭ ॥

તે ભગવતે સ્ત્રી સહિત રાત્રી ભોજન તથા ઉપલક્ષણથી પ્રજ્ઞાતિ પાતાદિકને પણ નિવાર્યા છે. વળી કર્મ રૂપ દુઃખ ક્ષય કરવાને અર્થે ઉપધાનવંત થયા, એટલે તપસ્યા કરી, દેહ શો-પવીને કર્મ ખપાવ્યા. ઇહ લોક અને પરલોક એ બન્નેને જા-ણીને સર્વ પાપના સ્થાનકને પ્રભૂતપણે પોતે વારંવાર નિવાર્યા છે. ॥ ૨૮ ॥

હવે શ્રી મુધર્મ સ્વામિ પોતાના શિષ્ય પ્રત્યે કહે છે. અરિહંતનો ભાખેલો જે ધર્મ તે કેવો છે તો કે, સમક્ય પ્રકારે અર્થે કરી પદ કરી શુદ્ધ એટલે ઉજવલ યુક્તિ સહિત તેને સાં-ભળીને તે ધર્મને સદ્ હતા એટલે સત્ય કરી માનતા થકા, અનેક જન કર્મ રહિત થઈને અનાયુષ્ય થયા એટલે સિદ્ધ થયા અથવા આગ ભિક કાલે ઇંદ્રાદિક પદવી પામ્યા. (તિત્તેમિનો અર્થ પૂર્વવત્ જાણવો.) ॥ ૨૯ ॥

(ઇતિ શ્રી વીરસ્તુતિ નામે છઠા અધ્યયનં સમાપ્ત.)

હવે સાતમો અધ્યયન પ્રારંભીએ છેયેં છઠા અધ્યયનને વિષે શ્રી મહાવીરનું સ્તવન કરતાં શ્રી મહાવીરને કુશીલ કહ્યા, હવે આ સાતમા અધ્યયનને વિષે તે થકી વિપરીત કુશીલિયા હોય છે જે અરહદ ઘટીકાને ન્યાયે સંસારમાંહે ભ્રમણ કરે તેનું સ્વપરુ કહે છે:

પૃથ્વીકાય અગ્નિકાય અને વાયુ કાય અહીં ચકાર થકી એ ચારે નિકાય સૂક્ષ્મ અને બાદરના ભેદે કરી એ પ્રકારે જાણવા તથા તણ વૃક્ષ બીજ શાલી પ્રમુખ વનસ્પતિકાય જાણવી, અને ત્રસતે એંદ્રિયાદિક જીવ જાણવા તેના અનેક પ્રકાર છે, તે કહે છે, જે ઇંડા થકી ઉપના એવા પંખી તથા સર્પ પ્રમુખ તથા જે જરાઓ તે ગાય પ્રમુખ જીવ જાણવા. અને સંસ્વેદજ એટલે પ્રસ્વેદ થકી ઉત્પન્ન થયેલા એવા જીં, માંકણ, પ્રમુખ જીવ જાણવા. વળી રસજા: તે જે સોવીરાદિકને વિષે ઉપજે તેનાજ વર્ણ સરખા જે જીવ હોય તે જાણવા. એ રીતે જીવના ભેદ કહ્યા. ॥ ૧ ॥

એ પૂર્વોક્ત પૃથિવ્યાદિક છ જીવ નીકાય શ્રી તીર્થંકર દેવે કહી છે. એ છ જીવ નિકાય જે છે તે સાતા સુખને જાણે છે વાંછેછે એટલે સર્વ જીવ સુખાભિલાષી છે. એ છકાયને જે દંડ ધાત કરે દીર્ઘકાલ પીડા આપે તેનેજે ફલ થાય તે કહે છે, તે જીવ એજ છકાયને વિષે (વિપર્યાસમુપયંતિ) એટલે વિનાશ પામે અર્થાંત વારંવાર એને વિશેજ પરિભ્રમણ કરે. ॥ ૨ ॥

વળી એંદ્રિયાદિકથી માંડીને પંચેંદ્રિય પર્યંત જીવની જાતિ છે તેને વિષે એક સ્થાનકથી બીજે સ્થાનકે પરિભ્રમણ કરતા થકા, ત્રસ તથા સ્થાવર જીવને વિષે વિનિધાતમેત્ય એટલે ઉત્પત્તિ અને વિનાશ પામે. તે કુંડ કર્મના કરનાર જાતિ જાતિને

વિષે ઉત્પત્તિ પામીને, તે બાળ અજ્ઞાની જે વળી ત્યાં દુષ્ટ એવા પાપ કર્મ કરે તો વળી તેહીજ દુષ્ટ કર્મ કરી એટલે ચોર અથવા પરદારા ગમન ઇત્યાદિક દોષે વળી વિનાશ પામે. ॥૩૥

જે કર્મ કરે તે કર્મ આ જન્મને વિષે અથવા પરજન્મને વિષે વિપાક આપે, અથવા એકજ કર્મ, સો સહસ્ર, લાખ, કોડ, સંખ્યાતા, અસંખ્યાતા, ઇત્યાદિક ઘણા ભવ સુદ્ધિ પણ વિપાક આપે જેવા વિધિયેં કર્મ કર્યો હોય તેવા વિધિયેં ભોગવે. અથવા અન્ય વિધિયે પણ ભોગવે. સિરચ્છેદાદિક હસ્તપાદ ચ્છેદનાદિક દુઃખ પામે. એવી રીતે તે કુશીલિયા અરહત ઘડી-કાને ન્યાયે સંસારને વિષે ફરી ફરી ભવ પરંપરાયે પરિ ભ્રમણ કરતા થકા દુઃખ ભોગવે તથા એકેક ચ્છેદનાદિક દુઃખે પીડ્યા થકા તે દુઃખના યોગે કરી વળી નવા નવા કર્મ બાંધે તેને ફરી ભોગવે પણ ભોગવ્યા વિના છૂટેજ નહીં. ॥ ૪ ॥

જે કોઈ માતા પિતાદિકને હિત્વા એટલે છાંડીને અને સ્વજન વર્ગનો ત્યાગ કરીને, શ્રમણ ને વ્રતે ઉઠ્યા અર્થાત્ અમે સાધુ છેયેં. એવું જાણતા છતાં, ઉદ્દેશાદિક પરિભોગે કરી અગ્નિનો સમારંભ કરે. અથવા કરાવે. તથા અનુમોદે, તેવા પાખંડી લોક તે કુશીલ ધર્મ જાણવા. એમ શ્રી તીર્થેકર ગણધરાદિક કહે છે. જે પોતાના આત્મસુખને અર્થે પ્રાણીની હિંસા કરે છે, તે કુશીલિયા જાણવા. ॥ ૫ ॥

જે અગ્નિ ઉજવાલે પ્રદીપ્ત કરે તે વ્રસ અને સ્થાવર જીવોનો અતિપાત એટલે વિનાશ કરે અને તેમ વળી તે અગ્નિને પ્રાણીયેં કરી જુગવતાં થકાં પણ અનેક વ્રસ અને સ્થાવર જીવ હણાય છે, એમજ અગ્નિને અજીવ્યાળતાં તથા આલવતાં થકાં પણ પ્રાણીઓનો ઘાત થાય છે, તે માટે પંડિત સદવિવેકનો જાણ હિંસાનો ત્યાગ કરી તથા દયામાં ધર્મ છે એમ વિમાશીને

પંડિત અગ્નિકાયનો સમારંભ કરે નહી. ॥ ૬ ॥

હવે અગ્નીનો સમારંભ કરવા થકી બીજા જીવો કેવી રીતે હણાય તે કહે છે, પૃથ્વી તે પણ જીવ અને અપ એટલે પાણી તે પણ જીવ તથા સંપાતિમ પ્રાણી તે પતંગીયા પ્રમુખ ત્યાં સમ્યક્ પ્રકારે પડે. તથા (સંસ્વેદન) તે કાષ્ટ તથા છાણાદિકને વિષે ઉત્પન્ન થએલા જીવ કાષ્ટ નીશ્રિત ધુણાદીક કીડી પ્રમુખ જાણવા. એટલા સ્થાવર જંગમ જીવને જે અગ્નીનો સમારંભ કરે તે દહે એટલે બાળી નાંખે. ॥ ૭ ॥

તથા હરિકાય તે અંકુરાદિક સમસ્ત વનસ્પતિ જાણવી એ સર્વ જીવ તે વિલંબક જાણવા વિલંબક શબ્દે જીવનો આકાર ધારણ કરે જેમ કલલ, અર્બુદ, માંસ, પેશી, એટલી અવસ્થા ગર્ભમાં થાય. અને ગર્ભ પ્રસવ્યા પછી બાળકુમાર તરૂણ વૃદ્ધ એટલી અવસ્થા મનુષ્ય ધારણ કરે, તેમ શાલ્યાદિક વનસ્પતિ પણ અંકુર મૂલ સ્કંધ પત્ર શાખાદિક વિશેષ જે છે તે પણ વૃદ્ધિમાન થકા બાળ તરૂણ વૃદ્ધાવસ્થાદિક ભાવ પામે છે. તથા એ હરિતાદિક જે છે તેના મૂલ પત્ર શાખાદિકને વિષે, પૃથક્ પૃથક્ જુદા જુદા જીવ જાણવા, એટલા વનસ્પતિને આહાર તથા સરીરને અર્થે, જે આત્માના સુખને અર્થે એટલે એને રોજવા થકી માહારા આત્માને સુખ થશે, એવી આત્મ સુખની પ્રતી તે જે રોજે, તે પુરૂષ ધીકાઈપણે ધણા જીવોના ધાતનો કરનાર જાણવો. ॥ ૮ ॥

ઉત્પત્તિ એટલે મૂલાદિક કોમળ તથા વૃદ્ધિ એટલે શાખા પ્રશાખાદિક જે વનસ્પતિ તેનો વિનાશ કરતો હોય તથા બીજાદિક એટલે તેના ફલનો વિનાશ કરતો હોય, તેને અસંયત એટલે શુદ્ધ અથવા પ્રવ્રજિત અન્યલિંગી અથવા સ્વલિંગી આત્માનો દંડનાર કહિયે. તે જીવ પ્રાણીને ઉપધાતે પોતાના

આત્માનો ઉપધાત કરે છે. જે આત્મા સુખને અર્થે હરીકાયને
ચ્છે તેને લોક માંહે અનાર્થ ધર્મ શ્રી તીર્થંકર ગણધર કહે છે.
જે પ્રાણી ધર્મોપદેશે આત્મસુખને અર્થે બીજાદિક વનસ્પતિકા-
યને ચ્છે ચ્છેદાવે, તથા અનુમોદે, તથા એવો ધર્મોપદેશ કરે,
તે પાખંડી અનાર્થ જાણવો. ॥ ૯ ॥

વનસ્પતિ કાયના વિનાશક પ્રાણીઓ ઘણા જન્મ સુધી
ગર્ભાદિક અવસ્થાને વિષે વર્તતાજ મરણ પામે એટલે કલળ
અર્જુદાદિક અવસ્થાએ વર્તતા થકાજ મરણ પામે તથા જન-
મ્યા પછી બોલતા, અણુબોલતા, થકા તથા અન્ય મનુષ્ય
નહાની ચોટલીના ઘણી, કુમારાવસ્થાએ સ્થિત થકા મરે, તથા
યુવાનવય તરૂણવય તથા મધ્યમવય થવિરવય એ સર્વ અવ-
સ્થાને વિષે આયુષ્યના ક્ષય વિષે પ્રલીન થકા એટલે સ્વકર્મ
ભોગવતા દીન દુઃખી ભુખ, તૃષ્ણાદિક, સહન કરતા થકા તે
પાપી જીવો શરીર ત્યાગ કરે એટલે જેવું પાપ સમાચારે તેવું
ભોગવે. ॥ ૧૦ ॥

અહો ! જીવો તમે જુજો જે મનુષ્યપણું પામવું દુર્લભ
છે, એમ જાણો (દુઃખહેખલુ માણસેભવે) ઇત્યાદિક વચ્ચે
જુજો એટલે પ્રતિબોધ પામે. તથા નરક ત્રિર્થંક્યાદિક ગતિને
વિષે અનેક દુઃખ છે તેનો ભય દેખીને બાલિસ એટલે અજ્ઞાન-
પણાને લીધે સદ્વિવેક પામવો દુર્લભ છે. એવી રીતે જાણો
તથા એ લોક એકાંત દુઃખી છે, જવરિત એટલે જેમ જવરા-
કાંત જીવ દુઃખી હોય તેમ એ સર્વ લોક પોત પોતાના કર્મ રૂપ
તાપે કરી કરી વ્યાકુલ છતાં સંસારમાં વિપરીત એટલે ફરી
ફરી નાશ પામે છે. ॥ ૧૧ ॥

અહીં ધર્મ સ્થાપના અધિકારે કોઇ એક મુખ કુશીલ
દર્શની એમ કહેછે કે, (આહારેણ સંપત્તયક) એટલે લવણ તેને ન-

જ્ઞવા થકી મોક્ષ છે એટલે સર્વ રસનું સાર લવણ છે યતઃ (લવણા વિહુણારસા ઈતી વચનાત્) તથા પાઠા તરે આહાર (પંચકં લવણ પંચકચેદં) આહાર આ શ્રી પાંચ ભેદ વર્જવા થકી મોક્ષ થાય છે, તે આહાર પંચકના નામ કહે છે. એક લસણ, બીજો પલાડ, ત્રીજો કરભી, એટલે દુધ ચોથો ગૌમાંસ પાંચમું મધ તથા એકેક વાદી શીતલોદકના ઉપભોગ થકી મોક્ષ કહે છે. એટલે જેમ પાણી બાહ્યમલ ઉતારે છે, તેમ અંતરંગ મલ પણ તે પાણીજ ઉતારે છે. એમ કહે છે. કોઈ એક વળી હુતાશન એટલે અગ્નીના હોમ થકી મોક્ષ છે એમ પ્રરૂપે છે. જેમ સુવર્ણાદિકના મલને અગ્ની બાળે છે, તેમ આત્મના મળનો પણ અગ્નીજ નાશ કરે છે. ॥ ૧૨ ॥

હવે એ પૂર્વોક્ત દર્શનીઓને ઉતર કહે છે. પ્રાતઃસ્નાનાદિકે કરી આદિ શબ્દ થકી હસ્ત પાદને ધોવે કરી મોક્ષ નથી, કેમકે પાણી નાખવા થકી તદાશ્રિત જીવોનો ધાત થાય છે. તે મારે એમ કર્યા થકી મોક્ષ પ્રાપ્ત ન થાય, તથા ખાર એટલે લવણને અણુ જમવે કરી પણ મોક્ષ નથી, જે લુંણ નંખાવા થકી મોક્ષ પ્રાપ્તિ થતી હોય તો જે દેસમાં સર્વથા લુંણ મલતુંજ નથી, તો ત્યાં નિવાસ કરનારા લોકોને દુર્ગતિ પણ ન થાય પરંતુ એ વચન અસંબંધ જાણવો. અને તે મુર્ખ મધ, માંસ, તથા લશણનો પરિભોગે કરીને મોક્ષાર્થ થકા અન્યત્ર સ્થાનકે વાશ કરે, એટલે તેને પણ શુશીલવિના મોક્ષ નથી. એ તાવતા તેને સંસારમાં નિવાસ કહેવો. ॥ ૧૩ ॥

જે મુર્ખ પાણીયે કરી મોક્ષ પ્રરૂપે છે એટલે સંધ્યા પ્રભાત અને ચકારના ગ્રહણ થકી મધ્યાનને વિષે પાણીનો સ્પર્શ કરવા થકી મુક્તિ કહે છે, તે પણ મુઘા જાણવો. કેમકે ઉદકના સ્પર્શ થકી જે સિદ્ધિ થાયતો પાણી માંહે સર્વકાળ માહલા પ્રમુખ જીવો

રહેછે. અથવા જલ પણ પાણીમાં રહે છે. તેને પણ મુક્તિ હો-
વી જોઈએ, તેમ તો થતું નથી. કારણ કે પાણી જેમ અનિષ્ઠ
મલને હરણ કરે છે. તેમજ ઇષ્ટ મલ જે સુગંધ દ્રવ્ય છે તેને
પણ હરણ કરે છે. ॥ ૧૪ ॥

જો ઉદકના સ્પર્શ થકી મોક્ષ થાય તો માછલા કર્મક, એ-
ટલે ડેડકા, તથા સર્પ, જલકાગ, જળચર, વિશેષ, જલમા-
ણસ, એટલે મનુષ્યાકૃતિ જેવા રાક્ષસ એ સર્વ મોક્ષગામી થશે.
તે કારણ માટે જે કુશલ એટલે તીર્થંકર દેવ તેણે એ અસ્થાન
અયુક્ત કહ્યું છે, તો શું કહ્યું છે ! તો કે ઉદક થકી જે મોક્ષ
કહે છે. તે પુરૂષ અજ્ઞાની પાપિષ્ઠ પાખંડી અદ્યપમતિ વાળા
જણવા. ॥ ૧૫ ॥

ઉદક જો અશુભ કર્મરૂપ મળને હરણ કરે તો એમજ શુભ
એટલે પુણ્ય તેને પણ હરણ કરે, અને જો પુણ્યને હરણ ન કરે
તો કર્મ મળ પણ અપહારી શકે નહીં. માટે જે ઉદક થકી
સિદ્ધિ કહે છે, તે એ વચન ઇચ્છામાત્રજ બોલે છે. જેમ જા-
ત્યંધ પુરૂષ માર્ગ દેખાડનાર હોય તો તેની પછવાડે ચાલવા
થકી વાંછિત માર્ગ પામિયે નહીં, તેમ મુર્ખ પ્રાણી પણ ધર્મની
બુદ્ધિયે પ્રાણીઓનો વિનાશક એવા શૌચ માર્ગનો સેવન કરતા
થકા મોક્ષ પામે નહીં, એમ ભગવંત કહે છે. ॥ ૧૬ ॥

જે જીવ પ્રકર્ષે કરી જીવ ધાતાદિક અનેક પાપ કૃત્યો કરી
કર્મ ઉપાર્જીતે પછી સીતાદક એટલે ત્રિસંધ્યાએ પાણીનો સ્પર્શ
કરી ઉપાર્જિત કર્મનો નાશ કરીને સિદ્ધ પામે તો પાણીનો યોગ
કરી કોઈ એક જીવધાતક એવા માચ્છીગર પ્રમુખ પણ સીજે
તે માટે જે ઉદક થકી સિદ્ધી કહે છે તે મૃષાવાદ બોલે છે. ॥ ૧૭ ॥

હુતાશન જે અગ્નિ તે થકી જે મોક્ષ કહે છે. એટલે
સંધ્યા પ્રભાત, અને મધ્યાહ્ન, એમ ત્રિસંધ્યાયે અગ્નીને ફરસવે

કરી ધૃતાદિકનું અગ્નિને વિષે હોમ કરવે કરી સિદ્ધિ છે. એમ અગ્નિહોત્રી નામના દર્શનીઓ કહે છે, તેને પછીયે જે એમ કરવા થકી જે સિદ્ધિ થતિ હોય તો અગ્નીના ફરશનારા કુર્કમિ એવા લોહકાર, અંગાર દાહક, કુંભકાર, ભાડભુંજ, સોની, પ્રમુખને પણ મોક્ષ પ્રાપ્તિ થવી જોઈએ, કેમકે એ લોહકાર પ્રમુખ તો સદા અગ્નિ તર્પણ કરતા થકાજ રહે છે, મારે તે દુર્ગતિમાં નહીંજ જાય. અથપિ તે દર્શનીઓ મંત્રનું કારણ દેખાડે તો તેને એમ કહેવું કે જે, અત્યંત તમારા આજ્ઞાકારી હોય તે એવું તમારું બોલવું પ્રમાણ કરશે. પરંતુ અન્ય જનો એ વાત માને નહીં, જેમ તેમ ભસ્મ કરણે સરખા તો મંત્રે કરી શું વિશેષ છે. ॥ ૧૮ ॥

માટે જે સ્નાન અને હોમાદિકે કરી સિદ્ધી બોલે છે તે અવિમારયો બોલે છે, કેમકે એવા કારણો થકી સર્વથાપિ સિદ્ધિ ન થાય, તે અપુદ્ગ એટલે તત્વના અજાણ ધર્મની બુદ્ધિયે પાપ કરતાં થકા ઘાત પામશે, એવું જાણી કરીને ભૂત એટલે પ્રાણી માત્રને સાતા એટલે સુખ પ્રતીલેખીને તેણે હણે નહીં, એમ વિદ્વાન વિવેકને શૃહીને ત્રસ, અને સ્થાવર, જીવોને સુખ પ્રીય છે, દુઃખ અપ્રિય છે, એવું જ્ઞાને કરી જાણે (યદુક્તં પદ-મંનાણુંતઓદયા ઇતિ વચનાત્.) ॥ ૧૯ ॥

પરંતુ જે કુશિલીયા છે, તે પ્રાણીઓના ઉપમર્દન કરવા થકી સાતામાને છે, તેને ફલ કહે છે. તે પૃથિવ્યાદિકના આરંભે સુખાલિલાથી છતાં નરકાદિક ગતિને વિષે જાય પછી ત્યાં આકંઠ કરે, તથા ખડગાદિક શસ્ત્રે છેદન થયાથી કદર્થમાન થકા નાસી જાય, એમ તે પાપ સહિત પ્રાણી દુઃખી થાય, તે કારણે ચારિત્રીઓ જુદા જુદા જીવોને જાણીને વિદ્વાન હોયતે, આત્મ ગુપ્તવંત છતાં સંયમ આચરે, ત્રસ, અને સ્થાવર, જીવની હિ-

સાકારણી એવી ક્રિયા દેખીને તે થકી નિવર્તે. ॥ ૨૦ ॥

જે શીતળ વિહારી શુદ્ધ નિર્દોષ એવા આહારને લહીને સંનિધિ કરી જમે તથા વિકટ એટલે ફાસું પાણીયેં કરી અંગા-
પાંગ સંકોચી પ્રાસુક પ્રદેશે બેશી દેશથકી અથવા સર્વથકી સ્નાન કરે, તથા જે વસ્ત્ર ધોવે, તથા લુસે, એટલે લાંબું હોય તેને ફાડીને નહાનો કરે, તથા નહાતું હોય તેને સાંધીને મહોટું કરે, ઇત્યાદિક વાતો શોભાને અર્થે જે કરે, તે સંયમ થકી દૂર વર્તે છે. એમ શ્રી તીર્થંકર ગણધર કહે છે. ॥ ૨૧ ॥

જે ધીર યુદ્ધીવંત પુરૂષ હોય તે ઉદકને વિષે કર્મબંધ જાણીને જવજવ સુધી ફાસુ પાણી પીએ તે સાધુ બીજ કંદા-
દિક અણુભોગવતો સ્નાન, અભ્યંગ, ઉતંગણાદિકને, વિષે તથા સ્ત્રીને વિષે વિરતી હોય પણ કુશીલ દોષ આચરે નહીં. ॥૨૨॥

જે કુશીલિયા માતા તથા પિતા પ્રમુખ કુટુંબ ત્યાગીને આગાર એટલે ઘર તથા પુત્ર અને પશુ જે ગવાદિક તથા ધનને ત્યાગી પંચ મહાવ્રત અંગીકાર કરી પછી રસશુદ્ધિએ આશક્ત છતા જિન્હા લોલપી સરસ આહારને ગવેષતા થકા મોહોટા કુલને વિષે, રૂડા રસનો આહાર પામવાને અર્થે જે ભ્રમણ કરે, તે ચારિત્ર થકી દૂર જાણવા. એમ શ્રી તીર્થંકર ગણધર કહે છે. ॥ ૨૩ ॥

જે સ્વાદુક કુળને વિષે રસલંપટ થકા ગોચરી કરવાને જાય, એવા ઉદર શુદ્ધ પેટાર્થ થકા. જેને જેવો ધર્મ રૂચે તેને તેવો ઉપદેશ આપે. તે પુરૂષો આર્યધર્મને શોમે ભાગે, ઉપલ-
ક્ષણ થકી સહુસ્ર લાખ કોડમે ભાગે પણ પહોચે નહીં, એમ શ્રી તીર્થંકરાદિક કહે છે. તથા જે સાધુ આહાર વસ્ત્રાદિકોને અર્થે બીજને મુખે પોતાના ગુણ કેવરાવે, લાલ પાલ કરે, તે પણ કુશીલિયા જાણવા. ॥ ૨૪ ॥

જે પોતાનું ધનાદિક છાંડીને પછી પરભોજનને વિષે દીન એટલે દયામણુ થાય, જેમ ઉદર શુદ્ધ થકો રહે તે, શુદ્ધસ્થને, બંદીજનની પેરે, સુખેભંગણિક વચન કહે; શુદ્ધસ્થની પ્રસંસા કરે, યતઃ ॥ સોત્રે સોજસ્સટુણા, વિરયંતનવારિયા દસ દિ-સાસુ, હરરાકહાસુચ્ચસિ, પચ રકં અચ્છદિઠોસિ ॥ ૧ ॥ ઇત્યાદિક વચન પેટને અર્થે બોલે. જેમ મહોટો સુઅર, નીવાર એટલે ચાવણના કણને વિષે શુદ્ધ છતો, અદૂર એટલે તરત ધાત પામે. તેમ કુશીલિયા પણ આહાર શુદ્ધ છતાં સંસારમાંહે અનંતા મરણ પામે. ॥ ૨૫ ॥

તે કુશીલિયા અન્યને અર્થે, પાણીને અર્થે, તથા અન્ય વસ્ત્રાદિકને અર્થે, જેને જેનું ગમતું હોય તેના આગળ તેનુંજ બોલે. સેવકની પેરે જેમ સેવક પોતાના રાજાને ગમતું બોલે, તેમ એ કુશીલિયા પણ બોલે, તે સદાચાર થકી ભ્રષ્ટ્ર એવા પાસધ્યાનો ભાવ તથા કુશીલિયાનો ભાવ પામે. તે કેવો થાય તો કે, નિઃસાર થાય જેમ પુલાક એટલે ધાનના છાતરા તૂસ નિઃસાર હોય છે, તેમ તે પણ તેના સરખોજ નિઃસાર જાણવો. ॥ ૨૬ ॥

હવે કુશીલિયાનું આચરણ કહે છે, જે અજ્ઞાત કુલને વિષે પિંડ એટલે, આહાર પાણી લીધે અંત પ્રાંત આહારે કરી સં-યમ પાળે. પણ દીનપણું અંગીકાર કરે નહીં. તથા તપશ્ચાર્યે કરી પૂજા સત્કારને વાંછે નહીં, એટલે રાજાદિકની પૂજાને નિ-મિત્તે તપશ્ચાર્ય કરે નહીં, પરંતુ આત્માર્થે કરે. યદુક્તં (ઇહલોગ થયા એ તવમાધહેજા) ઇત્યાદિક ભાવ જાણીને તથા શબ્દ-ને વિષે, રૂપને વિષે, અસહ્યમાન એટલે તત્પર ન હોય અને સર્વ કામને વિષે, શુદ્ધપણું ટાળીને રાગદ્વેષ ન કરે, તેને સાધુ

જાણવો. ॥ ૨૭ ॥

સમસ્ત સંગ તેમાં સ્નેહ તે અલ્પતર સંગ અને ધન ધાન્યાદિક ખાલ્ય સંગ એ જે પ્રકારના સંગ થકી અતીત એટલે રહિત, વિવેકવાન તથા સર્વ શારીરિક અને માનસીક દુઃખ તેને સહન કરનાર, એટલે પરીસહોપસર્ગ જનિત દુઃખનો સહન કરનાર જ્ઞાન, દર્શન, અને ચારિત્રે કરી, સંપૂર્ણ કામભોગની અભિલાષ રહિત તથા અનિયતચારી એટલે અપ્રતિ બધ વિહારી સર્વ જીવને અભયનો કરનાર એવો સાધુ, તે વિષય કષાયે કરી અનાકુલ એટલે કષાયને ઉપશમાર્થે કરી નિર્ભગ થયો છે. જેનો આત્મા એવો સાધુ મહાનુભાવ જાણવો. ॥૨૮॥

ભાર એટલે સંયમ તેની યાત્રા નિરવાહ કરવાને અર્થે ચારિત્રિઓ શુદ્ધ નિર્દોષ આહાર ગ્રહણ કરે, તથા સાધુ પૂર્વ આચરિત પાપકર્મનો વિવેક એટલે પૃથક ભાવે વાં છે. તથા પરીસહાદિક ઉપને થકે દુઃખને દૂરસ્થો છતો, દ્રોવ શબ્દે સંયમ અથવા દ્રોવ શબ્દે ભોક્ષ તેને ગ્રહણ કરે, કોનીપેરે તો ! કે જેમ કોઠક શૂરવીર મુલતને સંગ્રામને મસ્તકે શત્રુએ પરાભવ્યો થકો પરંતે ફરીને શત્રુને દમન કરે, તેમ ચારિત્રિઓ કર્મ રૂપ શત્રુથી ઉપન્યા જે ઉપસર્ગ અને પરીસહ તેથી પરાભવ્ય પામ્યો થકો પણ, કર્મને દમે. અને આત્મ સ્વરૂપને સાંધે. ॥ ૨૯ ॥

પરીસહોપસર્ગે હજાતો થકો પણ તે સાધુ સમ્યક્ અહિયાશે કોની પેરે તોકે, ફલગ એટલે પાટીઆની પેરે, તિષ્ઠે એટલે રહે જેમ પાટીઓ ઓંને પાસે છેદાતું થકું, પણ રાગ દ્વેષ ન કરે. તેમ સાધુ પણ ઉપસર્ગ પરિસહ ઉપને થકે રાગ દ્વેષ રહિત થકો રહે. અંતક એટલે મૃત્યુ આવવાનો સમાગમ વાંછે, અર્થાત્ પંડિત મરણ વાંછે, પણ તપશ્ચાર્યે કરી શરીર શોષવાને લીધે દુર્બલતા પામવા થકી મનમાં શંકા તથા ભય

આણે નહીં, જ્ઞાનાવર્ણાદિક અષ્ટ પ્રકારના કર્મ અપાવીને વળી પ્રપંચ એટલે સંસારને ન પામે, એટલે મુક્તિ પામે. જેમ અક્ષ એટલે ધુરી તેના ક્ષય થકી ગાડલું સમ વિષમ માર્ગે ન ચાલે, તેમ સાધુ મોક્ષ પહોંતા પછી સંસારમાંહે પાછા આવે નહીં. તિએમિનો અર્થ પૂર્વવત જાણવો. ॥ ૩૦ ॥

इति कुशील परिभाषा नामे सातमो अध्यायन समाप्त થયો.

હેવે આઠમું વીર્યાધ્યયન કહે છે. સાતમા અધ્યયનમાં કુશી-
લિયાનો આચાર કહ્યો, તે આચાર સંયમને વિષે વીર્યાતરાય
કર્મના ઉદય થકી થાય છે, તે માટે આ અધ્યયનમાં કુશીલિ-
યાનો વીર્ય દેખાડે છે, તથા એ અધ્યયનનું નામ વીર્યાધ્યયન છે.

તે ભલો વિર્ય પરાક્રમ એ પ્રકારે શ્રી જીનેશ્વરે કહ્યું છે તે
વીર્ય પ્રકર્ષે કરી કહિયે છે, તું એવા વિતર્કે કરી વીર નામા
મુભટનું કેવું વીરપણું; અને કેવી રીતે એ વીર કેવાય છે; તથા
કેવી રીતે એ પ્રકર્ષે કરી વીર્ય કહે છે. ? ॥ ૧ ॥

એકતો અષ્ટ પ્રકારે કર્મ ક્રિયા અનુષ્ઠાન રૂપ વીર્ય કહે છે,
અથવા અકર્મ એટલે જીવનું સહેજ સ્વરૂપ તેને પણ એક વીર્ય
કહે છે. એમ એ પ્રકારે વીર્ય કહે છે, અહો સુપ્રતો ? એજ એ
સ્થાનકે કરી બળ વીર્યના ભેદ જાણો, એટલે એક સકર્મક અને
બીજો અકર્મકના ભેદ કરી એ પ્રકારનો વીર્ય જાણવો; જેને વિષે
વ્યવસ્થિત સર્વ મનુષ્યો દેખાય છે. ॥ ૨ ॥

વળી શ્રી તીર્થંકર દેવ પ્રમાદને કર્મ કહે છે, તે પ્રમાદ કહે છે.
(મજ્ઞ વિસય કષાયા નિદાવિહમાય પંચમે માણ્યા इत्यादિક)
તથા અપ્રમાદને અકર્મ કહે છે, જે પ્રમાદિથકો કર્મ કરે તે બાળ

વીર્ય કહીએ, અને જે અપ્રમાદિ થકો કર્મ કરે તે પંડિત વીર્ય કહિયે તે બાળ અને પંડિતવીર્ય આવી રીતે છે, અલબ્યને અનાદિ અપર્યવસિત અને લબ્યને, અનાદિ સપર્યવસિત અથવા સાદિ સપર્યવસિત જાણવો. ॥ ૩ ॥

કોઈ એક સસ્ત્ર એટલે ખડગાદિ હથિયાર ધનુષ્ય વિદ્યાદિક શીખે, અથવા શાસ્ત્ર એટલે જ્યોતિષાદિક શાસ્ત્ર તથા નિમિત્ત વૈદ્યક ઔષધ પ્રમુખ શીખે, શા વાસ્તે શીખે ! તો કે, જીવોને અતિપાત એટલે વિનાશ કરવાને અર્થે શીખે, તથા કોઈ એક હિંસક મંત્રાદિક લક્ષીને જે અથ વર્ણ્યાગ અશ્વમેધ, મનુષ્ય મેધ, અજ્ઞમેધ પ્રમુખ કરે, એ ઔદ્રિયાદિક ત્રસ જીવ તથા પૃથિવ્યાદિક સ્થાવરજીવ તેને વિવિધ પ્રકારે હણવા નિમિત્તે પૂર્વોક્ત મંત્રાદિ લખે. ॥ ૪ ॥

કોઈ એક માયાવિ પુરૂષ માયા કેળવીને શબ્દાદિક વિષય રૂપ કામભોગનો સમારંભ કરે, એટલે પોતાના ચિત્તને વિષે આશક્ત છતા કામ સેવના કરે, એવા તે પોતાના આત્મ સુખના અર્થિ વિષય શુદ્ધ છતા, જીવના હણનાર તથા અંગોપાંગના સ્પેહનાર, તથા પેટના કાપનાર થાય. ॥ ૫ ॥

મને કરી, વચને, કરી, એવ પદપૂર્ણાર્થ છે, અને કાર્યોં કરી, આશક્ત છતા તંદુલ મચ્છની પેરે કર્મ બાંધતા, તથા આર્ત આ લોકને વિષે અથવા પરલોકને વિષે, પણ એ બન્ને લોકને વિષે કૃત્ય કારીતપણે કરી તે જીવ ધાતના કરનાર પુરૂષ નિશ્ચે થકી અસંચિત જાણવા. ॥ ૬ ॥

જીવ ધાતનો કરનાર પુરૂષ તે વિરોધરૂપ વૈર ને અતેક જીવોની સાથે કરે, તથા તે વૈરે કરી પરલોકે પણ રાચે એટલે વૈર સાર્થે સંબંધ કરે, પાપના સમીપ ગામી એવા સાવધાનુષ્ઠાનરૂપ આરંભના કરનાર તે અંતકાળે વિપાકાવસરે અસાતા-

વેદનીયના ઉદ્ધક થકી દુઃખનો સ્પર્શ પામે. ॥ ૭ ॥

સાતે કર્મ બાંધવાના બે પ્રકાર કહ્યા છે, એક ધર્માપથિકિ ક્રિયા, અને બીજી સાંપરાધિકિ ક્રિયા, એ બે થકી જીવ કર્મનો બંધ બાંધે છે, આત્મ દુષ્કૃતકારી એટલે સ્વયં પાપકારી રાગ દ્વેષાશ્રિત એટલે રાગદ્વેષ વ્યાકુલ બાળ એટલે અજ્ઞાની, સદસદ વિવેક રહિત, એવા છતાં તે પુરૂષો પોતાના આત્માના ઘાત કરનાર એટલે આત્માને દુઃખના દેનારા એવા ઘણા પાપ કરે. ॥ ૮ ॥

એ પૂર્વોક્ત અનુક્રમે સકર્મ વીર્ય કહ્યો, તે કર્મ બાંધવાનું કારણ છે. મોટે એ બાળનું વીર્ય કહ્યું, એ બાળવીર્ય કહ્યાનંતર અકર્મ વીર્ય તે પંડિતનું વીર્ય જાણવો. તે હું કહું છું, મોટે હું શિષ્યો તમે સાંભળો ? ॥ ૯ ॥

મુક્તિ ગમન યોગ્ય એવો જીવ દ્રવ્ય રાગ દ્વેષ રૂપ જે કપાય તે થકી મુક્ત એટલે રહિત સર્વથા પ્રકારે કર્મ બંધનનો છેદ કરનાર એવો છતો પાપ કર્મને ક્ષય કરી, જેને પામીને જીવ સમસ્ત શલ્ય કાપે, અથવા પાઠાંતરે પોતાના શલ્ય કાપે. ॥ ૧૦ ॥

હવે જે વસ્તુ પામીને શલ્યને ષ્છેદે તે દેખાડે છે. ન્યાય એટલે જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રરૂપ જે મોક્ષ માર્ગ શ્રી તીર્થંકર દેવનો ભાષ્યો, તેને ઉપાદાન એટલે ગ્રહણ કરીને ધર્મ ધ્યાનને વિષે ઉદ્ધમ કરે, અને જે બાળ વીર્યવંત તે વળી વળી અનંત ભવ ગ્રહણને વિષે જેમ જેમ નરકાદિક દુઃખના આવાસોને વિષે પર્યટન કરે, તેમ તેમ અશુભત્વ એટલે દુર્ધ્યાનપણું પ્રવર્દ્ધમાન થાય, એવો સંસારનું સ્વરૂપ જાણીને પંડિત પુરૂષ ધર્મ ધ્યાનને વિષે પ્રવર્તે. ॥ ૧૧ ॥

હવે સંસારનું અનિત્યપણું દેખાડે છે. જે જીવના વિવિધ

પ્રકારના પ્રધાન સ્થાનક છે, તથા દેવલોકમાં ઇંદ્ર તથા સા-
માનિક ત્રયશ્વિશકાદિકના સ્થાન છે, મનુષ્યને વિષે ચક્રવર્તી
વાસુદેવ, અળદેવ, તથા માંડલિકાદિકના સ્થાન છે, તિર્યચને
વિષે પણ ક્યાંએક ઇષ્ટલોગ ભૂમ્યાદિક સ્થાન છે, તે સર્વ સ્થા-
નને છાંડશે, એમાં સંદેહ કરવો નહીં. તથા જ્ઞાતિ ગૌત્રી મુ-હ-
દ એટલે બાંધવાદિક એ સર્વનું અનિત્ય અશાશ્વત એવો
વાસ છે. ॥ ૧૨ ॥

એ રીતે પંડિત પુરૂષે અવધારીને પોતાનો મમત્વ સ્વ-
ભાવ ઉદ્ધરે એટલે સ્વજનાદિકને વિષે મમત્વ ન કરે, આર્ય
જે વીતરાગ પ્રણીત મોક્ષ માર્ગ રૂપ ધર્મ તેને આદરે, તે ધર્મ
કેવો છે, તો કે, સર્વ ધર્મ માંહે પ્રધાન અગોપિત એટલે અદૂ-
ષિત છે, પ્રગટ છે. ॥ ૧૩ ॥

હવે શુદ્ધ ધર્મ પરિજ્ઞાન જે રીતે થાય તે રીતે કહે છે,
જાતિ સ્મરણાદિકે કરી તથા પોતાની મતિયે કરી જાણીને અ-
થવા અન્ય ગુર્વાદિક પાસેથી ધર્મનો સાર જે ચારિત્ર તેને સાં-
ભળીને, અંગીકાર કરે. પંડિત વીર્ય સંપન્ન એવો સાધુ સંયમને
વિષે ઉદ્ધમવંત થકો પાપકર્મ જે સાવધાનુષ્ઠાન તેને પચ્યએ
એટલે નિરા કરે. ॥ ૧૪ ॥

જે કોઈ પ્રકારે કરી પોતાનો ખેમે કુશલે કરી આયુષ્યનો
ઉપકર્મ એટલે વિનાશ જાણે. અર્થાત પોતાનું મરણ જાણે.
તેના અંતરાલે એટલે વિચારે ક્ષિપ્ર એટલે ઉતાવળો, તે પંડિત
સંલેપસુ રૂપ શિક્ષા શીખે, અને તે શિક્ષાને મરણાવધિ સુધિ
અંગીકાર કરે. ॥ ૧૫ ॥

જેમ કાચખો પોતાના અંગ તથા હાથ મસ્તકાદિક ઉપાં-
ગને પોતાના દેહને વિષે ગોપવે, એ રીતે પંડિત જે છે તે પણ,
પાપ જે સાવધાનુષ્ઠાન રૂપ તેને અધ્યાત્મ એટલે સમ્યક્ દર્શન

જ્ઞાનાદિક ભાવનાયે કરી, ઉપસંહરે. એટલે મરણ કાળ સુધી સંલેપણાયે કરી પાપ કર્મને નિર્ઝરે. ॥ ૧૬ ॥

કાચખાની પેરે હાથ પગ અંગોપાંગાદિકને ગોપવી રાખે. તથા મનના અકુશલ વ્યાપાર તથા શ્રોત્રાદિક સર્વ ઇંદ્રીઓના વિષય થકી નિવર્તે. તથા મનનો પાપમય પરિણામ એટલે માઠો અભિપ્રાય જ્યારે કાંઈ પ્રયોજન પડે, ત્યારે તેવોજ જે પાપરૂપ ભાષાનો દોષ તેને પણ સંવરે. ॥ ૧૭ ॥

તથા કોઈ પુણ સત્કાર કરે, તે વારે માન ટાળવું, તે આશ્રી કહે છે. અલ્પમાન, અલ્પમાયા, અને ચકાર થકી અનુક્રમે ક્રોધ તથા લોભ, પણ લેવો તેને જાણીને પંડિત વિવેકી જન હોય તે અંહી પાઠાંતરે (અદ્વિમાણમિતિ) અત્યંત માન, અત્યંત માયા, તેમજ અત્યંત ક્રોધ, અને લોભ, એનો સર્વથા પ્રકારે ત્યાગ કરે, એમ પણ કહ્યું છે. બીજું પાઠાંતર એ રીતે મેં ગુરૂની પાસેથી સમ્યક્ પ્રકારે સાંભળ્યું છે કે ! એ ક્રોધાદિકના જયથી વીર પુરૂષનું વીર્ય પરાક્રમ જાણવું, પણ જે સંગ્રામમાં શત્રુને હણે તે પરમાર્થ વીર શુભટ ન કહેવાય. એ ત્રીજું પાઠાંતર મોક્ષનો અર્થ આત્મતિષ્ઠ એવો સાધુ તે ચારીત્રને રૂડીરીતે ગ્રહણ કરીને પછી ક્રોધાદિકને છતવાનો ઉદ્યમ કરે. એ પ્રકારે વીર પુરૂષનું વીર્ય જાણવો તથા. સાતાગારવને વિષે નિભૂત એટલે અનુદ્યુક્ત અર્થાત્ સાતાગારવે કરી રહિત. તથા ઉપશાંત એટલે કષાયના છતવા થકી ક્ષમાવાન તથા માયા રહિત છતો સંયમાનુષ્ઠાન આચરે. એ શુદ્ધ માર્ગનો ભાવ જાણવો. ॥ ૧૮ ॥

પ્રાણીઓના પ્રાણને હણે નહી. તથા દંત શોધનમાત્ર પણ અદત્ત લીએ નહી, માયા સહિત મૃષાવાદ ન બોલે. કેમકે પરવંચના નિમિત્ત જે મૃષા બોલાય છે, તે માયા વિના બોલાતું નથી. કિંતુ માયા સહિતજ બોલાય છે. તે માટે મૃષાની આ-

દિ તે માયાજ જાણવી. તેવી માયાને પરિહરે, ત્યાગે, સંયમવં-
તનો તથા જીતેન્દ્રિય સાધુનો એહિજ ધર્મ સત્ય જાણવો. ॥ ૧૯ ॥

મહાપ્રતોનું અતિક્રમ એટલે આલંધન કરવાની વચને કરી,
તથા મને કરી, પણ પ્રાર્થના કરે નહી. એ બંનેના નિષેધવા
થકી ત્રીજે કાયાનો અતિક્રમ દૂર થકીજ નિષેદથો એમ પોતા-
ની મેળેજ જાણી લેવો. સર્વ થકી કરણ કરાવણ તથા અનુમ-
તિયે કરી, બાહ્યાણ્યતર ભેદ કરી, સંવૃત ગુપ્તેન્દ્રિય એવો છતો,
આદાન એટલે સમ્યક્ દર્શનાદિકનું ગ્રહણ કરે. તથા સુષ્ટુ આ-
હાર ગ્રહણ કરે. એમ ગ્રહણ કરેલી ચારિત્રને સમ્યક્ પ્રકારે શુદ્ધ
ક્રિયા સહિત પાળે. ॥ ૨૦ ॥

સાધુને ઉદ્દેશીને જે કોઇ અનાર્ય પુરૂષ કર્યું એવું જે પાપ
તથા વર્તમાન કાળે જે પાપ કરે છે. તથા આગામિક કાળે જે
પાપ કર્મ સાવધાનુષ્ઠાન આરંભાદિક સાધુને અર્થે જે કરશે. તે
સર્વને મન વચન અને કાયાયે કરી અનુમોદે નહીં. તે. કોણ
અનુમોદે નહીં તોકે, જે મહાનુભાવ આત્મગુપ્તે જીતેન્દ્રિય હોય
તે, એવા પાપ કૃત્યને અનુમોદે નહીં. ॥ ૨૧ ॥

જે અબુદ્ધ તત્વ માર્ગના અજાણ પરંતુ વ્યાકર્ણાદિક ભણે-
લા, તેથી લોક માંહે પુજ્ય મોટા કેવાય. એવા વીર પુરૂષ પણ
સમ્યક્ત્વ પરિજ્ઞાન થકી વિકલ હોય. એવા પુરૂષનું જે કાંઈ
દાન. તપ, નિયમાદિકને વિષે પરાક્રમ એટલે ઉદ્યમ તે અશુદ્ધ
જાણવો. તે સર્વ કર્મબંધના કારણને વિષે સફળ થાય. પણ
મુર્ખ વૈધની ચિકિત્સાની પેરે કર્મ નિર્જરાના કારણને વિષે સ-
ફળ ન થાય. ॥ ૨૨ ॥

જે બુદ્ધ તત્વ માર્ગના જાણ. એવા તિર્થંકરાદિક મોટા પુ-
જ્ય પુરૂષ ધનધાતિ કર્મ વિદારવાને સુરવીર, સમ્યક્ત્વ દ્રષ્ટિ
હોય. તેમનો જેટલો નિયમાદિક ક્રિયા, અનુષ્ઠાનને, વિષે ઉદ્યમ

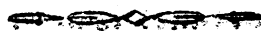
છે તે સર્વ શુદ્ધ નિર્મળ જાણવો, તે સર્વ ઉદ્યમ કર્મબંધના કારણને વિષે અકળ થાય. કિંતુ સુવૈધ ચિકિત્સાની પેરે તે કર્મ નિર્જરારાતુંજ કારણ થાય. ॥ ૨૩ ॥

તેનું તપ જે અનશનાદિક તે પણ અશુદ્ધ જાણવું તે કોનું અશુદ્ધ જાણવું; તો કે, જે મોટા ઇક્ષ્વાદિક કુલ તે થકી નીકળીને ચારિત્રિયા થયા છતાં, પણ જે સુનીધર પૂજા સત્કારને અર્થે, તપ કરે તેનો તપ પણ નિઃફલ, મોટે અશુદ્ધ જાણવો. અને જે તપ કરતાં અનેરા ગૃહસ્થાદિક જાણે નહીં જે તપમાં પોતાની બ્લાધા પ્રસંસા ન બોલે, તે તપ આત્મને હિતે જાણવો. ॥ ૨૪ ॥

અદ્યાહારનો જમનાર, તથા અદ્ય પાણીનો વાપરનાર, તથા સુત્રતિ સાધુ અદ્ય ભાષણનું કરનાર, પરને હિત રૂપ વચનનું બોલનાર, ક્ષમાવંત કોષાદિકના ઉપશમ થકી કપાયને અભાવે સીતલ પરિણામિ તથા ઇન્દ્રિયોનો દમનાર, લોભ્યતા રહિત, એ રીતે સાધુ જે છે, તે સર્વ કાળ સંયમને વિષે યત્ન કરે. ॥ ૨૫ ॥

શુભધ્યાન એટલે ધર્મધ્યાનદિકના યોગ તેને સમ્યક આદરીને કાયાના અકુશલ યોગની પ્રવર્તિનો ત્યાગ કરે. સર્વથા પ્રકારે હસ્ત પાદાદિકે કરી પણ પરને પીડા ન કરે. તિતિક્ષા એટલે પરીસહ અને ઉપસર્ગનું જે સહન કરવું, તેને પરમ પ્રધાન કર્મ નિર્જરારાતું કારણ જાણીને, જ્યાં સુધી મોક્ષ ન પામે ત્યાં સુધી દીક્ષા પાલે. તિષ્ઠેમિનો અર્થ પૂર્વવત્ જાણવો. ॥ ૨૬ ॥

इति श्री वीर्यनामा आठमु अक्षयन समाप्त.

હવે નવમુ અધ્યયન પ્રારંભિયે હૈયે આઠમાં અધ્યયનમાં બાલનું અને પંડિતનું વીર્ય કહ્યું, તેમાં પણ પંડિતના વિર્યનું જે ધર્મ તે ધર્મને ત્રિષે સાચુ ઉચ્ચ કરે. તે માટે આ નવમાં અધ્ય-
યનમાં તે ધર્મનું સ્વરૂપ કહે છે.

શ્રી સુધર્મ સ્વામિ પ્રત્યે શ્રી જંબુસ્વામી બે હાથ જોડીને પૂછે છે, કે માહુણ મતિમંત એટલે કેવળી ભગવંત એવા શ્રી મહાવીર દેવ તેને, સમ્યક્ પ્રકારે કરીને કેવા પ્રકારનો ધર્મ કહ્યો છે. એમ શ્રી જંબુસ્વામીયે પૂછ્યા થકા, શ્રી સુધર્મ સ્વામિ બોલ્યા, શ્રી વીતરાગ પ્રણીત ધર્મ તે રજુ એટલે સરળ શુદ્ધ સાચો, યથાવસ્થિત, એવો ધર્મ શ્રી તીર્થંકરનું કહેલો તે હું કહું છું. તે તમે સાંભળો. પાઠાંતરે, એવો ધર્મ તે અહો ! જન, એટલે લોકો હું કહું છું, તે પ્રત્યે તમે સાંભળો. ॥ ૧ ॥

બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, તથા વૈશ્ય, અને ચાંડાલ, નિષાદ, અ-
થવા બોક્કસતે, અવાંતરજાતિ તેમાં જે બ્રાહ્મણ અને શુદ્ર થકી ઉત્પન્ન થયો તે, નિષાદ એટલે ચાંડાળ, અને બ્રાહ્મણ, તથા વૈશ્યની સ્ત્રીથી થયો તે અંબષ્ટ, ચાંડાલણી અને બ્રાહ્મણ થકી થયો તે બોક્કસ અંહીં માતા પિતાનો પક્ષ જૂદો જણવો. મૃ-
ગલુબ્ધકઃ હસ્તિ તાપસાદિક, વણિકાદિક, વ્યાપારમાં અશ્વવિકા કરનાર, શુદ્ર કરસણી પ્રમુખ, ઈત્યાદિક જે છે તે આરંભના કરનાર છે, તેમજ બીજા પણ પાખંડી પ્રમુખ આરંભના કરનાર અનેક છે. ॥ ૨ ॥

પરિગ્રહ દ્વિપદ, ચતુષ્પદ, ધન, ધાન્ય, હિરણ્ય, સુવર્ણાદિ-
કને વિષે મમત્વ તેમાં વૃદ્ધ છતાં એવા પુરૂષ આરંભના કર-
નાર, તેને નિઃકેવલ વૈરની વૃદ્ધિ થાય છે. અથવા પાઠાંતરે તેવા આરંભના કરનાર પુરૂષને જમદગ્નિ કૃતવીર્યની પેરે પાપ-

ની વૃદ્ધિ થાય છે. જ્યાં જેરી તે પ્રાણીઓની હિંસા કરે ત્યાં તે રીતે સંસાર માંહે. દુઃખના વિભાગી થાય. તથા કામભોગ જે છે. તે આરંભ સંવૃત છે. આરંભે કરી પુષ્ટ છે. અનેક પાપના કારણે કરી ભર્યા છે. તે કારણ માટે તે દુઃખ થકી છૂટે નહીં. ॥ ૩ ॥

જે થકી પ્રાણીના પ્રાણને હુણિયે તેને મરણ કહિયે, તે મરણને અર્થે જે કૃત્ય કરવું એટલે મરણનું જે કાર્ય કરવું અર્થાત્ અગ્નિ સંસ્કાર જલાંજળી, પ્રદાન, પિતૃ, પિંડ, પ્રમુખ એટલાવાના કરીને પછી જ્ઞાતિ, ગોત્રી, સ્વજન, પુત્ર, કલત્રાદિક, એ સર્વ વિષયાલિલાપી છતા હોય તેમનું ઉપાર્જન કરેલું જે વિત્ત એટલે ધન, તે ધન જે પૂર્વોક્ત અગ્નિ સંસ્કાર પ્રમુખના કરનારા પુરૂષો તે લિયે, એટલે અંગીકાર કરે. અને તે ધનનો ઉપાર્જનાર અનેક કુકર્મ કરી દુર્ગતીયે પોહોતો છતો તે કર્મે કરી સંસારમાં કિચ્ચતી એટલે પીડાય છેદાય. ॥ ૪ ॥

માતા પિતા સ્તુષા. એટલે છોકરાની સ્ત્રી તથા ભાઈ, ભાઈ, પુત્ર, અંગ જાતિક એટલા સર્વ એ જીવને કર્મ વિપાક ભોગવતાં થકાં, તે વખતે ત્રાણ ભણી ન થાય, એટલે દુઃખ ટાળવાને અસમર્થ થાય. ॥ ૫ ॥

ધર્મ રહિત જીવને રાખવા કોઈ સમર્થ નથી, એ અર્થ આલોચી એટલે સમ્યક્ પ્રકારે વિમાસીને, પરમાર્થ જે મોક્ષ તેનો અનુગામી એટલે મોક્ષનો સાધક નિર્મમત્વ તથા નિરહંકારી એવો છતો, તે સાધુ જિનભાષિત જે સંયમ માર્ગ છે તેને આચરે. ॥ ૬ ॥

વિત્ત તે ધન, અને પુત્રાદિક તેને ત્યક્ત્વા એટલે છાંડીને, વળી જ્ઞાતિ, સ્વજન, સ્ત્રી, સ્વસુર વેવાહી પ્રમુખ તથા પરિચ્છે, તેના ઉપર મમત્વ ભાવ તે સર્વને ત્યક્ત્વા એટલે છાંડીને,

તથા ભૂત શોક તેને ત્યાગીને અથવા પાઠાંતરનું અર્થ કહે છે. મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, પ્રમાદ, કષાયરૂપ, બંધના કારણ, અને જેનો કોઈ રીતે અંત એટલે પાર ન આવે, એવો શોક તેના ત્યાગ કરીને નિરપક્ષ એટલે વિષયાદિકને અણવાંછતો, થકો સંયમ પાળે તેને સાધુ જાણવો. ॥ ૭ ॥

પૃથ્વીકાય, અપ્પકાય, તેઉકાય, અને વાયુકાય તથા તૃણ વૃક્ષ ખીજ શાલિ પ્રમુખ એ પાંચમી વનસ્પતિ કાયની જાતિ એ સર્વ સ્થાવર જીવો જાણવા, અને ઈંડા થકી ઉપજે, જે વા-ગુલિ પ્રમુખ, હસ્તિયાદિક, તથા મનુષ્યાદિક, કીટાદિક, જીં પ્ર-મુખ, તીડાદિક એ સર્વે ત્રસકાય જીવો જાણવા. ॥ ૮ ॥

પૂર્વોક્ત છકાય જીવો તે ત્રસસ્થાવર તથા સૂક્ષ્મ બાદર પર્યાપ્તા અપર્યાપ્તાના ભેદ કરી, તે છકાયને પંડિત જ્ઞ પરિજ્ઞાયે કરી ભલીપરે જાણીને, અને પ્રત્યાખ્યાન પરિજ્ઞાયે મન, વચન, અને કાયા એ ત્રણ કરણે કરી સાધુ આરંભ પરિગ્રહ ન કરે, કેમકે એ આરંભ પરિગ્રહથકી પૂર્વોક્ત છકાય જીવોની વિરાધના થાય છે, મારે સાધુ આરંભી પરિગ્રહી ન થાય. એ પ્રાણાતિ-પાત વિરમણ નામા પ્રથમ પ્રતનો અધિકાર કહ્યો. ॥ ૯ ॥

હવે ખીજો પ્રત આદિ કહે છે, અસત્ય બોલવું. તથા મૈ-થુન તે ભોગ કામાદિક, પરિગ્રહ તથા અદત્તદાન એ મૃષાવા-દાદિક અપ્રત જેછે તે, લોકમાંહે શસ્ત્રરૂપ છે, તથા શસ્ત્રની પેરે કર્મ ગ્રહણ કરવાનું કારણ છે, તેને વિદ્વાન્ એટલે પંડિત જ્ઞ પ-રિજ્ઞાયે જાણીને પ્રત્યાખ્યાન પરિજ્ઞાએ પરિહરે. ॥ ૧૦ ॥

માયા, તથા લોભ જે નિર્વિવેકપણાથકી થંડિલની પેરે હોય તે ક્રોધ, જે અપધ્યાને કરી સત્યાદિકની પેરે ઉંચું હોય, તેને માન કહિયે. એ ચારેનો ત્યાગ કરે કેમકે, એ ચાર કષા-યને લોકમાં કર્મ ગ્રહણ કરવાના કારણ કહ્યાં છે, તે મારે એને

પંડિત જ્ઞ પરિજ્ઞાથે જાણીને પ્રત્યાખ્યાન પરિજ્ઞાથે પરિહરે. ॥૧૧॥

હાથ પગ વસ્ત્રાદિકને ધોવું, તથા રંગવું. વળી નખ રોમાદિકનું સમારવું, પખાલ લેવો, વમન કરવું, આંખનું આંજવું, અન્ય કોઈ શરીર સંસ્કારાદિક જેણે કરી સંયમનો ઉપદ્રાત થાય, તેવા સર્વ કારણોને જાણીને પંડિત પરિહરે. ॥ ૧૨ ॥

સુગંધીક દ્રવ્ય તે ગંધ, માલ્ય તે પુલ, અને શરીર સ્નાન તે સરીર પ્રક્ષાલન દેશ થકી તથા સર્વ થકી કરવું તથા દાંત પ્રક્ષાલન તે દાંતણુ પ્રમુખનું કરવું. તથા સચેત અચેતાદિકનો પરિગ્રહ, સ્ત્રી કર્મ તે તિર્યચ, મનુષ્ય, દેવી પ્રમુખ ને હસ્ત કર્મ, કુશ્મેષ્ટાદિકનું કરવું, એ સર્વને પંડિત અશુભ જાણીને વર્જે. ॥ ૧૩ ॥

સાધુને નિમિત્તે કરેલો આહાર, સાધુને અર્થે મૂલ આપીને લીધેલો આહાર, સાધુને અર્થે ઉધારે લીધેલો આહાર, વળી સાધુને અર્થે ગ્રહસ્થે શામો આહર્યો. એવો આહાર, આધાર્મિકના કણુ સહિત આહાર, કિંબહુના એ બધો અનેશશ્ચિય સદૌષ આહાર જાણીને પંડિત પુરૂષ એને પરિહરે. ॥૧૪॥

ધૃત પાનાદિક ઔષધ જેણે કરી પ્રાણીબળવંત મત્ત થાય અથવા આશૂન એટલે સુન્ય જેણે કરી આત્મા શૂન્ય થકો રહે, તથા આંખનું અંજનાદિક, તથા રસલોલ્યતા, તથા જે કરવા થકી પરજીવને ઉપદ્રાત થાય તે કર્મ, તથા હાથપગ વસ્ત્રાદિકનું પખાલવું, તથા લોઘાદિક દ્રવ્યે કરી શરીરનું ઉગટણું કરવું, એ સર્વને કર્મ બંધનું કારણ જાણીને પંડિત પરિહરે. ॥૧૫॥

અસંયતિની સાર્થે પર્યાલોચન એટલે આલોચન કરવું, તથા અસંયમાચરણ કરવું, કરાવવું તથા અસંયતિના અનુષ્ઠાનની પ્રસંસા કરવી, તથા પ્રસ્ન જે લોક વ્યવહાર જ્યોતિષાદિક તેનો નિર્ણય કરવો, તથા સાગારિક જે સખ્યાંતર, તેના વર્ણનો પિંડ લેવો, એ સર્વને પાપના કારણ જાણી પંડિત પ-

રિહરે. ॥ ૧૬ ॥

(અર્થપદ) એટલે અર્થ પદ તે ધન, ધાન્ય, ઉપાર્જવાનો ઉપાય, ન શીખે, અથવા બીજે અર્થે અષ્ટાપદ એટલે ધૂતકીડા ન શીખે, અધર્મના વચન ન બોલે, અથવા હિંસાકારી વચન બોલે નહીં, તથા કુશિલ પ્રસિધ્ધ છે, કલહ અથવા બીજો કો-ઈપણ વિવાદ પંડિત જ્ઞ પરિજ્ઞાયે જાણીને, પ્રત્યાખ્યાન પરિજ્ઞાયે પરિહરે. ॥ ૧૭ ॥

પાવડી, તથા ખાસડા, તથા તાપ ટાળવાને અર્થે, છત્ર, તથા નળી માંહે પાશ ઘાલી નાંખે ધૂત રમત વિશેષ, ચામર, મોરપીછ, પ્રમુખના વીંજણા, તથા અન્ય શુદ્ધ પાસેથી કિ-યા કરાવે; તથા (અન્યોન્ય) એટલે માંહોમાંહે કિયાનું કરવું, એટલે બીજો આપણી કરે, આપણે બીજાની કરિએ તે કિયા જાણવી. એ સર્વ કર્મ બંધના હેતુ છે, એમ તેને જ્ઞ પરિજ્ઞારે જાણીને પ્રત્યાખ્યાન પરિજ્ઞાએ કરી પંડિત પરિહરે. ॥ ૧૮ ॥

વડીનીત, લઘુનીત, તેનો મુનિ, હરિત કાય વનસ્પતિ ઉપર સ્થંડિલ ન કરે, ફાસુ પાણીયે કરી. વનસ્પતિકાય, હરિત-કાય, બીજને કદાપિ પરહાં ન કરે, એટલે નિશ્ચે થકી દૂર ન કરે. ॥ ૧૯ ॥

પર એટલે અન્ય શુદ્ધ તેને ઘેર કાંસાદિકના ભાજનને વિષે અન્નપાણી આહારાદિકને કદાપિ ભુંજે નહીં, એટલે જામે નહીં, પોતે (અચેલક) એટલે વસ્ત્ર રહિત છતાં, પણ પરજે શુદ્ધસ્થાદિક તેનું જે વસ્ત્ર, તેને ન ભોગવે. એટલે એ સર્વને સં-યમ વિરાધવાના કારણ જાણીને, જે પંડિત હોય તે પ-રિહરે. ॥ ૨૦ ॥

શુદ્ધસ્થનું આસન, જે માંચી પ્રમુખ તથા પર્યકાસન, તેના ઉપર બેસવું, તથા શુદ્ધસ્થના ઘરને અંતરે, અથવા શુદ્ધસ્થના

ધરમાં એસવું. શુદ્ધસ્થને કુશલાદિકનું પૂછવું, તથા પૂર્વ કીડાદિકનું સંભારવું, એ સર્વને જાણીને પંડિત પરિહરે. ॥ ૨૧ ॥

જે સર્વ વ્યાપિ તેને યશ કહિયે, અને જે એક દેશ વ્યાપિ તેને કિર્તી કહિયે, તેજ શ્લાઘાની જાતિ જાણવી. તથા રાજાદિકની વંદના પૂજા સત્કાર, વસ્ત્રાદિકે કરી કરાવવાની જે વાંછા કરવી, તથા સર્વ લોકમાં જે વિષય ઇચ્છા કામરૂપ તેની વાંછના કરવી, એ સર્વને પંડિત કર્મ બંધના કારણ જાણીને પરિહરે. ॥ ૨૨ ॥

જે અન્ન પાણીયે કરીને, આ લોકને વિષે, સાધુ પોતાનો નિરવાહ કરે, આજીવિકા કરે, તેવા અન્ન પાન, ને તથા વિધ દેખીને દ્રવ્ય, એત્ર કાળ અને ભાવની અપેક્ષાયે શુદ્ધ નિર્દોષ ગ્રહણ કરે. વળી એજ અન્ન પાણીનું બીજા અસંયતિને દેવું, તે સર્વને જા પરિજ્ઞાયે અનર્થનું હેતું જાણીને પંડિત પરિહરે. ॥ ૨૩ ॥

એ રીતે મહામુની બ્રાહ્માલંતર પરિગ્રહ રહિત એવા શ્રી વર્દ્ધમાન સ્વામી તેને કહ્યા છે. તે શ્રી વર્દ્ધમાન કેવા છે, તોકે, અનંત જ્ઞાન દર્શનના ધરનાર છે તેણે એ શ્રુત ચારિત્ર રૂપ ધર્મ ઉપદેસ્યો છે, સિદ્ધાંત રહસ્ય પ્રકાસ્યો છે. ॥ ૨૪ ॥

વળી જે ગુરુવાદિક મોહોટા પુરૂષ બોલતા હોય તેની વચમાં ભડકીને ન બોલે, તથા મર્મનું વચન જેના બોલવા થકી કોઈ જીવ દુહવાય, એવા વચન બોલે નહીં. (માતૃસ્થાન) એટલે માયાયે કરી પ્રધાન વચન બોલવાનું પણ વળે, તો શું બોલે ? તોકે, કાર્ય વિશેષ વિમાશીને બોલે જે ભાષા બોલવા થકી કાંઈ પણ દુષણ ન લાગે, તેવી ભાષા પ્રકાશે. ॥ ૨૫ ॥

એક સત્યા, બીજી અસત્યા, ત્રીજી સત્યા મૃષા, ચોથી અસત્યામૃષા, એ ચાર ભાષા માંહેલી ત્રીજી ભાષા જે કાંઈક સત્ય, અને કાંઈક અસત્ય છે, તે પણ ન બોલે. જે ભાષાના

બોલવા થકી પછી ઘણા પશ્ચાતાપ કરવો પડે, એટલે પરભવે એના ઉદયથી દુઃખ થાય, તે વારે પશ્ચાતાપ કરે, જે સાવધ એવું હિંસાકારી વચન તે ન બોલે. એટલે આ અમુક ચોર છે, એને મારો, આ ધાતુનો પ્રયોગ કરો, અથવા આ ખેત્ર ખેડો, એવી ભાષા ન બોલે. એવી આજ્ઞા નિબંધ શ્રી માહાવીર દેવની છે. ॥ ૨૬ ॥

હોલાવાદે દેશ વિશેષ દુર વચન વિશેષ છે, તે માટે હોલ્યા એમ ન બોલે; તથા હે સખી એમ પણ ન બોલે; ગોત્રનો પ્રકાશ કરી બોલાવવો જે તું અમુક નીચ ગોત્રી છો, એવું વચન પણ ન બોલે; તું તું એવો અમનોજ્ઞ તિરસ્કારનું આ સુહામણું વચન તે સર્વથા પ્રકારે ન બોલે; કેમકે સાધુને એવા વચન બોલવા યુક્ત નથી. ॥ ૨૭ ॥

સર્વ કાળ સાધુ અકુશીલ હોય બ્રહ્મચારી થકો રહે, તથા જિનસાસનથી નિરૂદ્ધ એવા અનાચારી પાસત્યાદિકનો ત્રિવિધે સંસર્ગ ન કરે, તે પાસત્યાદિકનો સંસર્ગ કેવો છે, તોકે જેના થકી સુખરૂપ જે સંયમ તેના ધાતના કરનાર, એવા એના થકી ઉપસર્ગ ઉત્પન્ન થાય છે. કેમકે તે પ્રાર્થે સાતાગારવપણું વર્તનારા હોય છે, તે માટે તેની સાથે સુવિહિત પુરૂષ સંસર્ગ કરે, તો તે પણ સાતાગારવપણાને પામે. તેથી સુખરૂપ સંયમનો ધાતક થાય છે, માટે પંડિત જે હોય તે પ્રતિબોધ પામીને એવા સ્વેચ્છાચારીઓનો સંસર્ગ તેને દુખનું કારણ બાણીને ત્યાગ કરે. ॥ ૨૮ ॥

જરા રોગાદિક કારણ વિના શુદ્ધસ્થના ધરને વિષે ન બેસે, એટલે શુદ્ધસ્થને ઘેર ન બેસવું, એ સાધુનો ઉત્સર્ગ માર્ગ કહ્યો છે? અને અપવાદે તો જરા રોગાદિક કારણ વિના ન બેસે તથા કોઈ એક લબ્ધીમંત ધર્મોપદેશાદિક વચન દેવાને કારણે પણ

બેશે, તથા ગ્રામને વિષે બાળક ક્રીડા હાસ્ય કંદર્પ હસ્ત સ્પર્શ આસિંગનાદિક ગેડા, દડિ ઇત્યાદિક ક્રીડાને સાધુ ન કરે, વળી પડિલે હણાદિક ક્રિયાની મર્યાદાને ભગવંતની આજ્ઞાથકી વિરૂધ જાણીને, અતિક્રમે નહી, હસે નહીં. ॥ ૨૯ ॥

ઉદાર, ઉદભટ, પ્રધાન, એવા શુભસ્થના કામભોગાદિક સાંભળીને તેની વાંછા કરે નહીં; તથા સંયમને વિષે યત્ન કરતો શુદ્ધ ચારિત્ર પાળે, વિહાર કરવાને વિષે પ્રમાદ ન કરે, અપ્રમત્તપણે વિચરે, ત્યાં વીહાર કરવાને વિષે ઉપસર્ગ પરિસહ ઉપને થકે, તેને ફરશયો થકો અદીનપણે સમ્યક્ રીતે અહિયાસે. ॥ ૩૦ ॥

કોઈક લાકડી અને મુષ્ટ્યાદિકે કરી હુણ્યો છતો ક્રોધ ન કરે, તથા દુર્વચને કરી આકોશ ઉપજાવ્યો થકો પણ ક્રોધ ન કરે; અને પ્રતિ વચન પણ ન બોલે; કિંતુ સુમન થકો પૂર્વોક્ત પરિસહને સહન કરે, પરંતુ તેવા પરીસહની પીડાયે પીડયો થકો કોલાહલ ન કરે. ॥ ૩૧ ॥

પ્રાપ્ત થએલા કામભોગને પ્રાર્થે નહીં, એટલે ભોગવે નહીં, એ સાધુના વિવેક શ્રી તીર્થકરે કહ્યો છે, તથા જે આચરવા યોગ્ય એવા જ્ઞાન, દર્શન, અને ચારિત્રાદિક તેને શીખે, પરંતુ કોની પાસેથી શીખે, તોકે. ગુરુ જે આચાર્ય તેની પાસેથી સદા શીખે, એટલે ગુરુ કુલ વાસ કહ્યો. ॥ ૩૨ ॥

સાંભળવા વાંછતો એવો જે સાધુ તે પોતાના ગુરુની રૂડી વૈયાવચ્ચાદિક વિશ્રામણાદિકે કરી સેવા કરે, તે ગુરુ કેવા હોય તોકે સ્વપર સિધ્ધાંત જાણવાને ભલી છે, પ્રજ્ઞા જેની એટલે રૂડા ગીતાર્થ, તથા રૂડા તપના કરનાર, એવા ગુરુની સેવા કરે; તે કેવા પુરૂષ ગુરુની સેવા કરે, તોકે કર્મને જીતવા સમર્થ તથા જે સત્ય બુદ્ધિના ગવેષણ હાર, તથા ધૈર્યવંત, એટલે જે-

મનું સંયમમાં એકાગ્ર ચિત્ત છે, અને જીતેદ્રિય એવા જે પુરૂષ હોય તે ગુરૂની સેવા કરે. ॥ ૩૩ ॥

જે (પુરૂષાદાનીય) એટલે સત્ય માર્ગની ગવેષણા કરનાર એવા મનુષ્ય તે એમ જાણે છે, જે ગૃહસ્થને ભાવે રેવા થકી જ્ઞાન રૂપ દીપક અથવા સંસારનો ઉધ્ધાર તેને નથી દેખતા. માટે ચારિત્ર આદરે છે, તે વીર પુરૂષ રાગ દ્વેષાદિક બંધનથી રહિત થકા અસંયમે જીવિતવ્ય વાંછે નહીં, એટલે જીવવાને અર્થે અસંયમ કરે નહીં. ॥ ૩૪ ॥

શબ્દ ગંધરૂપ, રસ, સ્પર્શાદિકને વિષે (અગૃધ્ધ) એટલે અમર્ષિત તથા છકાયના આરંભને વિષે પ્રવર્તે નહીં, એ સર્વે નિષેધવાના કારણ કહ્યા, તે સર્વને સિધ્ધાંત થકી વિપરીત જાણી તે આચરવા નહીં, તથા જે વિાધ દ્વારે કહ્યું છે, તે સર્વ સિધ્ધાંતને અનુસારે જાણીને આચરવું. ॥ ૩૫ ॥

અત્યંત માન, અત્યંત માયા, ચ શબ્દ થકી કોંઈ લોભ પણ લેવા એ ચાર કષાયને પંડિત જ્ઞ પરિજ્ઞાયે જાણીને પ્રત્યાખ્યાન પરિજ્ઞાયે કરી પરિહરે, તથા રસ ગારવ, રૂધિગારવ, અને સાતાગારવ એ સર્વેને સવંથા પરિહરે, સાધુ, ચારિત્રિઓ, મોક્ષને સંધએ, એટલે વાંછેતિએમિનો અથ પૂર્વવત્ જાણવો. ॥ ૩૬ ॥

इती श्री धर्मानामा नवमु अध्ययन समाप्त.

हवे दशमुं समाधि नामे अध्ययन कहे छे. नवमा अध्ययनने विषे धर्म कह्यो, ते धर्म समाधि विना थाय नही, माटे दशमां अध्ययनमां समाधिनुं स्वरूप कहे छे.

(भतिभंत) એટલે કેવળી ભગવાન્ તેને કેવળજ્ઞાને કરી

વિચારીને ધર્મ કહ્યો, તે ધર્મ કેવો છે, તો કે રૂબુ, એટલે સર-
ળતાપણુ, તેનેજ સમાધિ કહીયે. તે સમાધિ શ્રી કેવળી ભગ-
વંતે મને ઉપદેશી છે, તેમજ શ્રી સુધર્મ સ્વામિ જંબુપ્રત્યે કહે
છે કે, હું તમને કહું છું, તે તમે સાંભળો, જે એવો સાધુ હોયતે
સમાધિને પ્રાપ્ત થયો, એ રીતે જાણો, તે સાધુ કેવો હોય તે
કહે છે. જેને તપ, સંયમ, પાળતા થકા ધણ લોક, તથા પર-
લોકના, સુખની વાંછા કરવી, એવી પ્રતિજ્ઞા નથી, તેને અપ્ર-
તિજ્ઞ કહીયે; એવો, તથા નિદાન રહિત, એટલે આશ્રવ રહિત,
એવો છતો રૂડી રીતે સંયમ પાળે, તે સાધુ સમાધિ પ્રાપ્ત
જાણવો. ॥ ૧ ॥

ઉંચા, નીચા, અને તિચ્છા એમ દિશો દિશે, એટલે સર્વ
લોક માંહે દિશિ, વિદિસિ, ને વિષે જે બે ઇન્દ્રિયાદિક વ્રસ જીવો,
તથા પૃથ્વિકાયાદિક, સ્થાવર જીવો છે, તે સમસ્ત જીવોને હાર્થે
કરી, પગે કરી, અથવા સમસ્ત કાયાયે કરી, સંયત છતો એની
હિંસા ન કરે, ઉપલક્ષણ થકી એને કોઈ પણ કદર્થના ન કરે,
તથા અન્યનું અદત્તદાન ગ્રહણ કરે નહીં, એ અર્થથી પરિગ્રહ
મૈથુન મૃષાવાદાદિકને પણ ન સેવે. ॥ ૨ ॥

સમાધિવંત જે સાધુ છે, તે એમ જાણે કે શ્રી વીતરાગે
જે ધર્મ ભાળ્યો છે, તે રૂડો કહ્યો છે. એ શ્રુતાખ્યાત ધર્મ
એવો હોય, એમ સાધુ જાણે, એટલે ગીતાર્થ, પછું કહું; તથા
જે શ્રી વીતરાગે કહું, તેને સંદેહ રહિત પણે, તહત્તિ કરી મા-
નતો થકો રહે; એટલે જ્ઞાન, દર્શન, રૂપ સમાધિ કહી, તથા
નિર્દોષ આહારનો લેનાર, એવો છતો, વિચરે એટલે સંયમ
પાળે, તથા પ્રજા એટલે સર્વ જીવને પોતાના આત્મતુલ્ય કરી
લેખવે, તથા જીવવાને અર્થે આપ એટલે આશ્રવ ન કરે, અ-
ર્થાત અસંયમાશ્રવ ન કરે, તથા સુતપસ્વી એવો સાધુ ધન,

ધાન્યાદિક, પરિગ્રહનો સંચય ન કરે. ॥ ૩ ॥

સમસ્ત ઈંદ્રિયનો સંવર કરીને નિરાભિલાષી થાય, તે કોને વિષે તોકે પ્રજા એટલે સ્ત્રીને વિષે નિરાભિલાષી થાય, અર્થાત સ્ત્રીને દેખી પાંચે ઈંદ્રિયોનો સંવર કરે, તથા સર્વ થકી વિપ્રમુક્ત એટલે સ્વજનાદિક દ્રવ્ય સંગ, અને કોષાદિક ભાવ સંગ એ સર્વ સંગ થકી રહિત થયો, છતો એવો સાધુ સંયમ આચરે, તથા પ્રત્યેક જુદા જુદા પૃથ્વીકાયાદિક જે સત્ત્વ એટલે જીવ છે, તેમને દુઃખે કરી, (આર્ત, પરિતપ્પમાન,) એટલે સંસારરૂપ કડાહમાં કર્મરૂપ ઇંધણું કરી પચતા એવા દેખીને સમાધિવાન સાધુ સર્વ જીવની દયા પાળે. ॥ ૪ ॥

એ પૂર્વોક્ત પૃથ્વીવ્યાદિક જીવનો અજ્ઞાની જીવ અનેક સંઘટન પરિતાપ ઉપદ્રવાદિકે કરી, પાપ કર્મ કરતો થકો વળી તે જીવ તેહિજ પૃથ્વીવ્યાદિક જીવોને વિષે આવીને ઘણા દુઃખ પામે જે પાપકર્મ પોતે જેવા પ્રકારે કર્યું હોય, તે પાપ કર્મ તેવા પ્રકારે તે જીવ ભોગવે. હવે તે પાપ કહે છે અતિવાય એટલે જીવની ધાત, તે થકી જ્ઞાનાવર્ણાદિક પાપ કર્મને સમાચરે. તથા બીજા સેવકાદિકને પણ જીવ ધાતની પ્રેરણા કરતો થકો પાપ કર્મ બાંધે, એટલે હિંસા કરતો કરાવતો તથા અનુમોદતો થકો પાપ કર્મનું બંધ કરે; એમજ મૃષાવાદાદિકને પણ સેવતો સેવરાવતો અનુમોદન કરતો થકો પાપ કર્મનું બંધ કરે. ॥ ૫ ॥

દીન એટલે દયામણી એવી. આહાર લેવાની જેની વૃત્તિ છે, તેને આદીન વૃત્તિ કહિયે; એવો છતો પણ પાપકર્મ બાંધે, કેમકે આહારની લોભ્યતા થકી આર્ત રોદ્ધ ધ્યાને વર્તે તે થકી કર્મ બાંધે, એવું જાણીને શ્રી તીર્થંકર ગણધરે સંસાર તરવાનું કારણ એકાંતે આહારાદિકને અર્થે પણ અરત્યાદિક ન કરે,

એવી સમાધિ કહી છે. તે કારણે બુદ્ધ એટલે તત્વનો જાણુ એવો સાધુ સમાધિને વિષે રક્ત હોય, તે સાધુ વીવેકી એવો છતો શું કરે તે કહે છે પ્રાણાતિપાત જે જીવની હિંસા તે થકી વિરમીને સંયમને વિષે જેનો આત્મા સત્યમાર્ગને વિષે વ્યવસ્થિત છે. એવો થાય. ॥ ૬ ॥

સર્વ જગત એટલે જીવ અર્થાત્ છ નિકાયના જીવ તે સર્વને સમતા ભાવે કરી, પોતાના આત્મા સમાન દેખે, પ્રીતિભાવતે રાગ, અપ્રિતિ ભાવ તે દ્વેષ, એ બન્ને કોઈ ઉપર ન કરે, એટલે કોઈ ઉપર સાદું માદું ચિંતવે નહીં, તથા કોઈક ચારિત્ર આદરી પછી તેને પાળવા અસમર્થ એટલે દીન થાય, વળી વિષયાલિસાણી થકો મૃદુસ્થપણુ આદરે, કુડરીકની પેરે સંસારમાંહે ખુચે, વળી કોઈ એક વસ્ત્ર, પાત્રાદિકે, કરી પૂજા વાંછે, તથા લોકમાંહે પોતાની સ્લાધા કરાવવા. માટે વ્યાકર્ણુ જ્યોતિષાદિક કુશાસ્ત્ર પણ ભણે, એવો પુરુષ સમાધિ થકી ભ્રષ્ટ્ર જાણવો. ॥ ૭ ॥

આધાકર્મિ, ઉદ્દેશી, આહારને અત્યંત વાંછતો થકો તેવો આહાર લેવાને અર્થે અત્યંત ભ્રમણુ કરે, એવો છતો સંસારરૂપ કાદવમાંહે ખૂતોજ રહે. સ્ત્રીને વિષે આશક્ત જુદા જુદા તે રમણીના હાવ ભાવ વિલાસને વિષે મૃદુ છતો, દ્રવ્ય વિના સ્નાની પ્રાપ્તિ ન થાય, એમ વિચારી તે બાળ એટલે અજ્ઞાની પુરુષ પરિમ્લ જે ધન ધાન્યાદિક તેનો સંચય કરતો થકો, વળી ઘણા પાપ કર્મને ઉપાળે અર્થાત્ પાપનો સંચય કરે. ॥ ૮ ॥

જે કોઈ પરોપતાપ રૂપ કર્મે કરી વૈરનું અનુબંધ કરે, તેને વૈરાનું મૃદુ કહિયે. અથવા આરંભને વિષે આસક્ત છતો કર્મનો સચય કરે, એવો પુરુષ અહીં થકી ચવીને તે પરમાર્થ થકી દુર્ગ એટલે વિષમ દુષ્કર એવું નરકાદિક સ્થાનકને પામે, તે

કારણ માટે પંડિત હોય તે, સમ્યક્ પ્રકારે આલોચીને શ્રુત ચારિત્રરૂપ ધર્મ જે શ્રી વીતરાગે ભાખ્યો છે, તેને વિષે વિચરે. એવો સાધુ સર્વ સંગ થકી વિપ્ર મુક્ત છતો વિચરે. ॥ ૯ ॥

સાધુ આ સંસાર માંહે આજીવિકાને અર્થે લાભ, એટલે દ્વંધ્યાદિક ઉપાર્જન કરવાનો ઉપાય તે ન કરે, તથા ગૃહ પુત્ર કલત્રાદિકનો સમાગમ અણુ કરતો થકો સંયમને વિષે પ્રવર્તે, શુદ્ધ ચારિત્ર પાળે, તથા કોઈ કાર્ય ઉપના થકા વિભાસીને બોલે, પણ ભુંડું બોલે નહી. એટલે શબ્દાદિક પાંચ પ્રકારના વિષયને વિષે ગૃહપણુ ટાળીને આલોચીને બોલે. અર્થાત્ પ્રાણીની હિંસાકારક એવી કથા ન કરે, એટલે જે વચન થકી જીવ હણાય નહીં તેવા વચન બોલે. ॥ ૧૦ ॥

આધા કર્મ પ્રમુખ આહારાદિકનો સર્વથા પ્રકારે સાધુ અભિલાસ કરે નહીં, તથા જે આધા કર્મ આહારની વાંછના કરે, એવા પાસથ્યાદિક તેને સંસ્તવે નહી, એટલે તેની સાથે પરિચય કરે નહીં. તથા શરીર તેને કૃશ કરે, નિર્જરાને આલોચીને એમ વિચારે જે શરીરને કૃશ કરીયે તો નિર્જરા થાય, એમ ચિંતવી શરીર કૃશ કરતા કદાચિત્ સોક દુઃખ ઉપજે, તો શરીરનું મમત્વ અણુ કરતો તે શોક છાંડી ચારિત્ર પાળે, સંયમગુણે સાવધાન થાય. ॥ ૧૧ ॥

વળી સાધુ એકત્વપણાનીજ પ્રાર્થના કરે, એટલે એકત્વપણું વાંછે. કારણ કે જીવ એકલો આવ્યો, તથા પરભવે દુર્ગતિને વિષે જાય, તેવારે પણ એકલોજ જાય. પણ કોઈ એને સહાયી થાય નહી, એકલોજ કર્મ બાંધે એકલોજ ભોગવે, તે માટે એકત્વ ભાવના ભાવે, એમ એકત્વ ભાવનાયે પ્રકર્ષે કરી મોક્ષ એટલે સંગ રહિત પણુ, થાય, એમ દેખીને મૃષા એટલે અલીક ભાષા બોલે નહીં. એમ એકત્વ ભાવનાનો અભીપ્રાય તે

પ્રકર્ષે કરી મોક્ષ છે. મૃષા રહિત એવો પ્રધાન સત્યપણું એનેજ ભાવ સમાધિ કહીએ, જે સાધુ અ ક્રોધી, એટલે ક્ષમાવંત, સત્યને વિષે રક્ત, તથા તપસવી એક આરિત્રાનુષ્ઠાનવાન્ એવો જે સાધુ ભાવ સમાધિવંત જાણવો. ॥ ૧૨ ॥

સ્ત્રીને વિષે મૈથુન સેવવા થકી નવર્તે, તથા ધન્ય ધાન્યાદિક પ્રરિગૃહનો સંચય અણુ કરતો થકો, તથા નાના પ્રકારના મનોજ્ઞ એવા વચનના જે પ્રકાર તેને વિષે અથવા નાના પ્રકારના વિષય તેને વિષે રાગદ્વેષ રહિત હોય, તથા ત્રાઘ એટલે છકાયતો રક્ષપાળ. થકો, એવો ભાવ સમાધિને વિષે પ્રાપ્ત થયેલો, જે સાધુ તે વિષયને નિસશ્રય એટલે ન પામે એટલે વિષયને વાંછે નહીં. ॥ ૧૩ ॥

હવે ભાવ થકી સમાધિ શી રીતે સાધુ પામે. તે દેખાડ છે. તે ભાવ સાધુ પરમાર્થનો જાણ શરીરાદિકને વિષે નિરપૃહિ થકો, તથા સંચમને વિષે અરતિ, અને અસંચમને વિષે રતિ, તેને ટાળીને તૃણાદિકનો કઠોર સ્પર્શ સહન કરે. આદિ શબ્દ થકી ઉંચો, નીચો પ્રદેશ, તેનો સ્પર્શપણ જાણવો, તે સ્પર્શનેપણ સહન કરે, તથા શીત પ્રમુખનું સ્પર્શ, તથા ઉષ્ણનો સ્પર્શ, દંશમસકાદિકનો સ્પર્શ, તેને પણ સાધુ સમ્યક્ પ્રકારે સહન કરે, તથા સમાધિવંત સાધુ સુરભીગંધ, દુરભિગંધના, પરિસહને પણ સમ્યક્ પ્રકારે (અહિયાસે) એટલે સહન કરે. ॥ ૧૪ ॥

વચને કરી ગુપ્ત મૌનવૃત્તિ એટલે વીચારીને, ધર્મ સંબંધનું ભાષણ કરનાર એવો સાધુ ભાવ સમાધિને વિષે પોહોતો કહેવાય; તથા કૃષ્ણ, નીલ, અને કાપોત, એ ત્રણ અશુભલેશ્યાને પરિહરિને તેજી, શુક્લ, અને પદ્મ, એ ત્રણ સુભ લેશ્યાને ગ્રહણ કરીને, સંચમાનુષ્ઠાન પાળે, તથા પોતે ધરને છાહે નહીં ખીજને હાથે છવરાવે નહીં, ઉપલક્ષણ થકી છવરાવતાને અનુ-

મોઢે નહીં; તથા બીજા પણ ગ્રહસ્થપણાના કર્તવ્યને પરિહરે, તથા પ્રજાલોકને વિષે વિષયમિશ્રિત ભાવનો ત્યાગ કરે, જે પચન, પાચનાદિક ક્રિયા કરતા ગૃહસ્થ સમાન થાય, તે ન કરે, અથવા પ્રજા એટલે સ્ત્રી તેની સાથે, મિશ્ર ભાવનો ત્યાગ કરે, એટલે સ્ત્રી થકી દૂર રહે. ॥ ૧૫ ॥

જે કોઈ સાંખ્ય દર્શની લોક માંહે એમ કહે છે કે, આત્મા અક્રિય છે; આત્માને ક્રિયા નથી. પણ પ્રકૃતિ સર્વ ક્રિયા કરે છે. એમ બંધ મોક્ષને અણુમાનતા થકા બોલે છે, તેને અન્ય દર્શની કોઈ પૂછે કે, તમારા મતે જો આત્મા કર્તા નથી, તો બંધ મોક્ષ કેમ ધરે ? તે વારે તેને ફરી એમજ કહે કે અમારા દર્શનમાંજ ધ્રુવ એટલે મોક્ષ છે, પરંતુ અન્ય કોઈ દર્શને મોક્ષ નથી. એવા તે પચન, પાચન, સ્નાનાદિકના આરંભને વિષે, આસક્ત છતાં અત્યંત ગૃહ એવા થકા રહે છે. પરંતુ તે કહેવા છે, તોકે આ લોકને વિષે મોક્ષનો હેતુ એવો જે શ્રુત ચારિત્રરૂપ ધર્મ તેને નથી જાણતા એવા છે. ॥ ૧૬ ॥

આ લોકને વિષે જે મનુષ્ય છે, તે પ્રત્યેક મનુષ્ય પૃથક્ પૃથક્ જુદા જુદા હંદ એટલે અભિપ્રાય વાળા છે. તે અભિપ્રાય કોણ કોણ તે દેખાડે છે ક્રિયાવાદી એમ કહે છે કે, સર્વકાળ ક્રિયાજ સકળ છે. અને અક્રિયાવાદી એમ કહે છે કે ક્રિયા કર્યા વિનાજ સર્વ ઇન્દ્રિય પદાર્થની પ્રાપ્તિ થાય છે એમજ વળી બીજા વિનય પ્રમુખ વાદીઓ પણ જાણી લેવા, એ સર્વ (પુઠા-ય) એટલે પૃથક્ પૃથક્ વાય એટલે વદે છે, પરંતુ તે ધર્મના અજાણ આપડા જાત એટલે ઉત્પન્ન થયેલા બાળક નીદેહું એટલે શરીર તેને ખંડ ખંડ કરીને પોતાને મુખ ઉપજાવે છે. તથા પાઠાંતરે (જ્યાઈબાલસ્સપગ લણાએ) એવો પણ પાઠ છે એવી રીતે કરતા તે (અસંયતિ) એટલે સંયમ રહિત થકા

વેરને વધારે છે, એટલે જે જીવની ઉપધાત કરે તે તે જીવની સાથે વૈરની વૃદ્ધિ થાય છે. ॥ ૧૭ ॥

તે બાપડા આયુષ્યના ક્ષયને અજાણતા એટલે આયુષ્ય ખુટે છે, તેને નથી જાણતા. અહીં એવ પદપૂર્ણાર્થે છે. એવા છતાં અત્યંત મમત્વ કરે છે, એટલે આ માહારું હું એનો એવા મમત્વને નથી મુકતા, તે મહોટા સાહસિક એટલે પાપ થકી બીતા નથી. એવા મંદ એટલે અજ્ઞાની અહોરાત્ર પરિ-તપ્તમાન, એટલે દ્રવ્યને અર્થે મમ્મણ શ્રેષ્ઠીની પેરે પશ્ચાતા-પ કરે, કાયકલેશ કરે, તથા આર્ત્તવંત થયા થકા એવા તે મુર્ખ શંસારને વિષે પરિભ્રમણ કરે, પરંતુ અજરામર વણિકની પેરે કોઈ કાળે મનમાં એમ ન જાણે, જે અમને જરા અને મરણ અવશ્ય આવશે, એમ વિચારે નહીં. એવા તે મુર્ખ અજ્ઞાની જાણવા. ॥ ૧૮ ॥

યથા દ્રષ્ટાંતે સુવર્ણાદિક દ્રવ્ય તથા ગાય લેંસ પ્રમુખ પ-શુઓ એ સર્વ તારે ત્યાગ કરશે, મારે એમને વિષે મમત્વ કરીશ નહીં. વળી યથા દ્રષ્ટાંતે ભાઈ, માતા, પિતા, સ્વસુરા-દય પ્રિય મિત્ર, તે પણ પરમાર્થ થકી તને કામ નહીં આવે, તોપણ તું બાપડો તેમને અર્થે વિલાપ કરે છે. (લાલપ્યતે સોપિભોહુંઉપેતિ) એટલે વિત્ત, પુત્રાદિકને અર્થે લાલપાલ ક-રે છે, એમ તે બાપડો કુંડરીકની પેરે, મોહપાશે પડ્યો થકો, પછી તેનું ઉપાર્જન કરેલું વિત્ત તેને બીજા જન અપહરે, એ પ્રકારે જીવતાં, તથા મરણ, પામ્યા પછી પણ તેને કલેશજ થાય. ॥ ૧૯ ॥

જેમ (ક્ષુદ્ર મૃગ) એટલે ન્હાના એવા મૃગ પ્રમુખ, અટવીને વિષે વિચરનાર જીવો તે, સીંહનામા જનાવર થકી બીહીતા થકા, સિહને દુર ટાળીને, વેગળા થકા ચરે; એ દ્રષ્ટાંતે પંડિત

જે છે, તે પણ સમ્યક્ પ્રકારે શ્રી વીતરાગ ભાષિત શ્રુત ચારિત્ર રૂપ ધર્મને આલોચીને, હિસાદિક સાવધાનુષ્ઠાન રૂપ જે ક્રિયા તેને પાપ રૂપ જાણીને તેનાથી દૂર રહે, એ રીતે સાધુ મુંઘું સંયમ પાળે. ॥ ૨૦ ॥

મતિમંત, પ્રજ્ઞાવંત, એવો મનુષ્ય સમ્યક્ પ્રકારે ધર્મને જાણતો થકો, પોતાના આત્માને પાપ થકી નિવર્તીવે; જીવનો ધાત તે થકી ઉત્તમ થયાં એવાં જે સારીરીક અને માનશીક દુઃખ તેને જાણીને, શું જાણીને, તોડે વૈરાગ્ય બંધા વૈરના કારણ જાણીને, મહાભયના ઉપજવનાર એવા આશ્રવોનો નિરોધ કરે; એટલે સર્વ આશ્રવનું મુળ તે હિંસા જાણવી; મારે હિંસા થકી નિવર્તે, તે સાધુ ભાવ સમાધિવંત જાણવો. અથવા પાઠાં તરે (સનિવાણ ભૂએઓ પરિવએજળ.) ॥ ૨૧ ॥

મોક્ષ ગામી મુની, મૃષા બોલે નહીં, એ મૃષાવાદનો જે પરિહાર એજ મોક્ષરૂપ સમાધિનું પણ સંપૂર્ણ કારણ જાણવું મારે તે મૃષાવાદને સાધુ પોતે કરે નહીં, તથા બીજા પાસે કરાવે નહીં, તથા અન્ય કોઈ કરતો હોય તેને અનુમોદ નહીં, એવો સાધુ ભાવસમાધિવંત જાણવો. ॥ ૨૨ ॥

ઉદગમ, ઉત્પાદન, અને એષણા, એ ત્રણે દોષ રહિત એવો શુદ્ધો નિર્દોષ આહાર, પ્રાપ્ત થયો, અથવા ન થયો છતા, પણ કદાપિ સાધુ રાગ દ્વેષે કરી પોતાને દુષવે નહીં, તથા અમૂર્છિત, અમૃદ્ધ, એટલે લોભ્યતા રહિત ફરી ફરી તે રૂડા આહારની વાંછા ન કરે, તથા ધૃતિમંત, તથા બાહ્યભ્યંતર, અંત્રી રહિત તથા પૂજનો અર્થી ન થાય, તથા શ્લાધાને અર્થે ક્રિયા ન કરે, પરંતુ કર્મ નિજર્જરાને અર્થે, મોક્ષને અર્થે, સંયમને વિષે પ્રવર્તે એવો સમાધિવંત સાધુ જાણવો. ॥ ૨૩ ॥

મૃદુસ્થાવાસ થકી નિકળીને, ચારિત્ર આદરીને, જીવિત-

વ્યત્ને વિષે નિરાપેક્ષી છતો શરીર ઉપર મમત્વ મૂકીને, પોતાની કાયા વોસિરાવે, તથા પરભવે દેવ અથવા રાજાદિક થવાનું નિયાણું ન કરે. જીવિતવ્ય, અને મરણને વાંછે નહીં, એટલે પૂજા સત્કારની પ્રાપ્તિયેં કરી જીવિતવ્ય ન વાંછે, અને ઉપસર્ગ પરિસહ ઉપને થકે મરણ પણ ન વાંછે, એવો સાધુ તે કર્મ-બંધ થકી મૂકાણો, અથવા વલય એટલે કંસાર થકી મૂકાણો થકો. સંયમાનુષ્ઠાનને પાળે. તિબેભિનો અર્થ પૂર્વવત્ જાણવો. ॥૨૪॥

इति श्री समाधि नामक दशमु अध्ययन समाप्त.

હવે મોક્ષ માર્ગે નામે અગીઆરમું અધ્યયન કહે છે. પુર્વલા દશમાં અધ્યયનમાં સમાધિ કહી. તે સમાધિ તો જ્ઞાન, દર્શન, અને ચારિત્રરૂપ, જાણવી તે કારણે એનું સેવન કરિણ, તો મોક્ષ પ્રાપ્તિ થાય, માટે આ અધ્યયનમાં મોક્ષ માર્ગ કહે છે.

શ્રી જંબુસ્વામી શ્રી મુધર્મસ્વામી પ્રત્યે પૂછે છે કે, મોક્ષ-માર્ગ સાધન કરવાનો એવો કયો. ધર્મ માર્ગ (મતિમંત) એ-ટલે કેવળજ્ઞાનવંત શ્રી મહાવીર પરમેશ્વર તેણે કહ્યો છે. જે જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, રૂપ સરળ માર્ગ પામિને પ્રાણી તરતાં થકાં, હુસ્તર, એવા સંસાર સમુદ્રને તરી પાર પામે. ॥ ૧ ॥

સર્વના હિતને અર્થે જે માર્ગ સર્વજ્ઞે ઉપદેશ્યો છે, તે માર્ગ શુદ્ધો નિર્દોષ (અનુત્તર એટલે નિરૂપમ સમસ્ત દુઃખ થકી મૂકાવનાર એવો માર્ગ અહો ! ભગવંત જેવો તમે જાણો છો, તેવો હે ! મહામુનીશ્વર અમને કહો. ॥ ૨ ॥

યદ્યપિ મુજને તો તમારી પ્રતિતે માર્ગ સુગમ છે, પરંતુ અન્ય કોઈને માર્ગ હું કેવી રીતે કહું, એવા અભિપ્રાયેં પૂછું છું,

યદપિ અમને કોઈ પૂછે, કોણ પૂછે? તો કે દેવો, અથવા મનુષ્ય જે ચક્રવર્તીદિક તે પૂછે, તે વારે તેને કયો માર્ગ કહીયે, તે તમે કહો. ॥ ૩ ॥

એમ શ્રી જંબુ સ્વામિયે પૂછયા થકા શ્રી મુદ્ધર્મસ્વામિ કહે છે, યદપિ તમને કોઈ દેવ, અથવા મનુષ્ય, સંસાર બ્રાતિનો ભંગ કરનાર એવા માર્ગની વાત પૂછે, તે વારે તેને તમારે જે માર્ગ કહેવો; તે માર્ગનો સાર હું તમને કહું છું, તે તમે સાંભળો. (આનૂપૂર્વિ) એટલે અનુક્રમે અનુક્રમે કરીને પાળતાં અત્યંત દુષ્ટકર છે, એવો જે માર્ગનો સાર તે કાશ્યપ જે શ્રી મહાવીર દેવ તેણે ભાષ્યો, એટલે કહ્યો; જે માર્ગના ગ્રહણ કરવા થકી. પૂર્વે અતીતકાળે ઘણા સત્પુરૂષ દુસ્તર એવો સંસાર સમુદ્ર તર્યા છે, તે ઉપર દ્રષ્ટાંત કહે છે. જેમ વ્યવહારીઆ વસ્તુનાં લોભી થકા દુસ્તર સમુદ્ર તરે, તેની પેરે તર્યા છે. ॥ ૫ ॥

જે માર્ગ ગ્રહણ કરીને, અતીત કાળે અનંતાશ્રવ સંસાર સમુદ્ર તર્યા, અને હમણાં પણ સંખ્યાતા શ્રવ સંસાર સમુદ્ર તરે છે, તથા આગમિક કાળે પણ અનંતાશ્રવ તરશે, એમ ત્રણે કાળે સંસાર સમુદ્રને જે વડે તરે છે, એવો જે મોક્ષનો માર્ગ, તેને સાંભળીને, અંગીકાર કરે, ને માર્ગ સમ્યક્ પ્રકારે તમને કહીશું, માટે અહો ! શ્રવો તે સવે હું કહું છું. માટે એકાગ્રહ ચિત્તે તમે સાંભળો. ॥ ૬ ॥

પૃથવીકાય શ્રવ તે પણ જુદા જુદા જાણવા. તેમજ અપકાયના શ્રવ, ઓસઘુયરી, પ્રમુખ પૃથક પૃથક જાણવા. તથા અગ્નિકાયના પણ ઇંગાર, જવાલ, મુમુર, પ્રમુખ શ્રવો જુદા જુદા જાણવા, તથા વાયુકાયના શ્રવ પણ જુદા જુદા જાણવા, અને તણ વૃક્ષની, જાતિ તથા ખીજ તે શાલી પ્રમુખ એ સર્વે વનસ્પતિકાયના શ્રવ જાણવા. ॥ ૭ ॥

(અથાનંતર અવરા) એટલે એ પૂર્વે જે સ્થાવર જીવો કહ્યા, તે થકી અપર બીજા ઝેદ્રિયાદિક પ્રાણ તે ત્રસ જીવો જાણવા, એ પ્રમાણે છકાયના જીવો શ્રી તીર્થંકર તથા ગણધરે કહ્યા છે, એટલીજ એ જીવની નિકાય છે, પરંતુ એ થકી ઉપરાંત બીજા કોઈ જીવની નિકાય નથી. ॥ ૮ ॥

એ પૂર્વોક્ત છ જીવની નિકાય કહી. હવે જે કાંઈ કરવું, તે દેખાડે છે. (સમસ્ત અનુચક્તિ) એટલે જીવિતવ્ય સાધવાના કારણ તેને કરી જીવને સમ્યક્ પ્રકારે ઝાળખીને, યુદ્ધિવંત પુરુષ જીવાદીક તત્વને (પ્રતિલેખી) એટલે આલોચીને, સર્વજીવો દુઃખ-થકી આકાંત થાય છે, એટલે એકાંતે દુઃખ કોષને વલ્લભ નથી સર્વ સુખના અર્થી છે, તે કારણ માટે પૃથવ્યાદિક સર્વ જીવોને હજી નહીં, છએ કાયની દયા પાળે. ॥ ૯ ॥

એહિજ નિશ્ચય થકી જ્ઞાનીને જાણવાનો સાર છે, જે કોઈ જીવનો વિનાશ ન કરે, પરમાર્થ થકી તેનેજ જ્ઞાની કહિયે કે જે કોઈ પરજીવને પીડા ઉપજાવવા થકી નિવર્તે (ઉત્કંથ)

(કિંતા ઇ પાઠિયા ઇતિ વચનાત) અહિંસા. જે દયા, તેજ નિશ્ચયે થકી એ આગમનું તત્વ જાણવું, કિં બહુના એટલુંજ જાણીને દયાને વિષે યતન કરવો, પરંતુ ધણું જાણું શું ફળ છે. ॥ ૧૦ ॥

ઝિચો, નીચો, અને ત્રિચો, એ તાવતા સર્વ લોકને વિષે જે કાંઈ ત્રસ, અને સ્થાવર જીવ છે, તે સર્વ જીવની નિવૃત્તિ કરે, એટલે પ્રાણાતિપાત થકી નિવર્તે, એહિજ વિરતિ, શાંતી, અને નિર્વાણ, શ્રી તીર્થંકરે કહ્યું છે. ॥ ૧૧ ॥

પ્રભુ એટલે સમર્થ ઈંદ્રિયનો જીવનાર, મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, પ્રમાદાદિક દોષને નિરાકરી એટલે અવગણીને કોઈ પણ જીવની સાથે વિરોધભાવ ન કરે, અને કરી, વચને કરી, વળી

કાર્યો કરી, નિશ્ચય થકી કોઈ પણ જીવની સાથે જવજવમુઘી વિરોધ ન કરે. ॥ ૧૨ ॥

આશ્રવનો રોધ કરી સંવરને પામ્યો, તે મહાપ્રાણ એટલે વિપુલ, બુદ્ધિવંત તથા પરીસહ જીતવાને ધીર સુભટ સમાન એવો જીવો દીધેલી એપણાને વરે; અર્થાત દાંતારે દીધો, એપણીક નિર્દોષ એવો જે આહાર તેને લિએ, એપણા એટલે આહારની ગવેપણા, તેને વિષે સમિતિ સહિત નિત્ય સદાકાળ અને પણાયને વર્જતો થકો સંયમ પાલે. ॥ ૧૩ ॥

ભૂત એટલે પ્રાણીનો સમારંભ કરી યતિને અર્થે ઉદ્દેશીને દીધો, એવો જે આધાર્કમિક આહાર, (તાદસ) એટલે તેવો અન્ન, પાન, વસ્ત્ર, પાત્ર, અને શ્યાદિક તેને જે ગ્રહણ કરે નહીં, તે સુસંયત જાણવો. ॥ ૧૪ ॥

શુદ્ધાહાર પણ જે આધાર્કમિકના એક કણ સહિત હોય, તો તે અશુદ્ધ થાય, તે માટે તેને પૂતિકર્મ કહિયે; એવો આહારાદિકને ન સેવે એટલે ન ભોગવે, એવો ધર્માચાર તે સાચા સંયમવંતનો જાણવો, તથા જે કાંઈ નિર્દોષ આહાર હોય, પરંતુ તેને સદોષ કરી જાણે, તેપણ સંશંકિત થયો, તે માટે સર્વથા પ્રકારે ભોગવવું ન કલ્પે. ॥ ૧૫ ॥

શ્રદ્ધાવંતના સ્થાન, શ્રદ્ધાવંત, ધર્મવંતના, આશ્રય એવા ગ્રામને વિષે અથવા નગરનેવિષે, સાધુ રહ્યા છે, ત્યાંની આશ્રિત કોઈ એક કૂપ, ખનન, સત્રુકારકાદિકનો કરાવનાર, એવો પુરૂષ સાધુને પૂછે, જે એમાં ધર્મ છે, કિંવા નથી, એમ પૂછ્યાં થકાં આત્મગુપ્તે, તથા; જિર્ણોદય, એવો સાધુ, આરંભેકરી પ્રાણી હજાતા હોય, તેવા કાર્યને અનુમોદે નહીં, જે એ તું રૂડું કામ કરે છે, એમ કહે નહીં. ॥ ૧૬ ॥

હવે એ સ્વરૂપ વિશેષ દીધાવે છે. અહો ! મુનીશ્વર આ

અમારે અનુષ્ઠાને પુણ્ય છે, કિંવા નથી. એમ પૂછ્યાં થકાં તે સાધુ એવી વાણી કહે કે આ સમારંભ કરવામાં પુણ્ય છે, એમ પણ મુખ થકી કહે નહીં; અથવા એમાં પુણ્ય નથી, એમ પણ મુખ થકી કહે. નહી. એમ એ બંને પ્રકારને દાષના હેતુ તથા મહાભયના કારણ જાણીને એવી ભાષા ન બોલે. ॥૧૭॥

હવે જે કારણે એવી ભાષા ન બોલે, તે કારણ કહે છે. દાનને અર્થે અનેક લોકને અન્નપાણી આપવા સાં જે પ્રાણી એટલે જીવ ત્રસ, અને સ્થાવર, હણાય છે તે જીવોને રાખવાને અર્થે, તે કારણે આ તમારા અનુષ્ઠાને પુણ્ય છે, એમ પણ સાધુ ન કહે. ॥ ૧૮ ॥

અને જે લોકને નિમિત્તે ઉપકલ્પે એટલે વાંછે, શું વાંછે તેા કે અન્ન, પાણી, તથા વિધ દાષે દુષ્ટ અનેક પ્રકારે કરી ની-પજાવે છે, તથાપિ તેના નિષેધ કરે, તેા તેને લાભાંતરાય રૂપ આહાર દેવાનું વિઘ્ન થાય, તે કારણે આ તમારે અનુષ્ઠાને પુણ્ય નથી, એમ પણ ન કહે. ॥ ૧૯ ॥

તે માટે જે કોઈ પરમાર્થનો જાણુ યતિ દાનની પ્રશંસા કરે તે, પ્રાણીના વધની ઈચ્છા કરે છે, અને જે યતિ દાન આપવાનો, નિષેધ કરે, તેા તે યતિ અનેક જીવોની આજીવિકા-નો છેદ કરે છે. ॥ ૨૦ ॥

અસ્તિ, અથવા નાસ્તિ, એમ ન કહે, એટલે પુણ્ય છે, કિંવા પુણ્ય નથી એવી બંને પ્રકારની વાણીને વળી, તે સાધુ ભાષે નહીં; કેમકે એ થકી કર્મરૂપ રજ તેના લાભ તેને જા-ણીને, તેવી વાણીને ઉચ્ચાર કરવાનો ત્યાગ કરે, તે સાધુ નિ-ર્વાણ પ્રત્યે પાત્રે; એટલે અનવધ ભાષક એવો સાધુ સંસાર ર-હિત થાય. ॥ ૨૧ ॥

નિર્વાણ એટલે મોક્ષ તેને પરમ પ્રધાન જાણુ, નક્ષત્ર, ચંદ્ર-

માની પેરે, જેમ નક્ષત્રમાં ચંદ્રમા પ્રધાન છે, તેમ તત્ત્વના જાણુ પુરૂષ સર્વ ગતિયોમાં મુકિતને પ્રધાન કહે છે. તે માટે સંયમ વંત પુરૂષ તે નિરંતર પ્રયત્નવાન ઇંદ્રિયનું દમન કરનાર થકો, એવો સાધુ મોક્ષને સાધે, અર્થાત્ સર્વ ક્રિયા મોક્ષને અર્થે કરે. ॥ ૨૨ ॥

સંસાર સમુદ્રમાં વિચરતા પ્રાણી પોત પોતાના કર્મે કરી છેદન ભેદનની કદર્યના પામતા, એવા અસરણુ જીવોને પણ શ્રી તીર્થંકર ગણધરનો કહેલો, આશ્વાસભૂત દ્રીપ સમાન એવો સમ્યક્ દર્શનાદિક ધર્મ જાણવો, એને સંસાર સમુદ્રમાં પરિભ્રમણનો ટાળનાર કહિયે. ॥ ૨૩ ॥

એવા ધર્મનો પરૂપનાર કોણુ તે કહે છે. આત્મા જનો ગુપ્ત છે, તે આત્મ ગુપ્ત કહિએ તથા સદા દાંત એટલે સર્વકાળ પાંચેંદ્રિયનો સંવર કરનાર જેણુ સંસારના સ્ત્રોત છેદા છે. અનાશ્રવ એટલે પ્રાણાતિપાતાદિક આશ્રવ રહિત એવો જે હોય તે સુધ્ધો ધર્મ કહે તે ધર્મ કેવો છે, તો કે પ્રતિપૂર્ણ સર્વ વિરતરૂપ તથા નિરૂપમ છે. એટલે એવો ધર્મ અન્ય દર્શનીઓના કોઇપણ શાસ્ત્રમાં કહ્યો નથી, માટે એ ધર્મ ઉપમા રહિત છે. ॥ ૨૪ ॥

તે શુદ્ધ પ્રતિપૂર્ણ ધર્મના આચારનું જે જાણુપણુ, તેને વિષે અબુદ્ધ એટલે અવિવેકી છતાં, પોતામાં પંડિતપણુ માનતા થકા, જે અમેજ ધર્મના જાણુ છેયેં, તત્ત્વના જાણુ એવા બુદ્ધિમાન અમેજ છેયેં, એવી રીતે માનતા એવા જનોતે ભાવ સમાધિ થકી અત્યંત દૂર વર્તનાર જાણુવા. ॥ ૨૫ ॥

એવા કોણુ પુરૂષ તે કહે છે. તે શાક્યાદિક અન્ય દર્શની અથવા એવા જે સ્વતીર્થિક પાસથાદિક તે બીજ એટલે શાલી ગાધૂમાદિક તથા ઉદક તે સચિત્ત પાણી તથા તેને અર્થે ઉદેશીને જે આહારાદિક કીધો તે સર્વને અવિવેકીપણુ જીહ્વાના

લપટી છતા ભોગવીને આર્ત ધ્યાન ધ્યાવે, એટલે સંધનો ભોજનાદિક થશે, તે વારે આપણને પણ મલશે, એવો આર્તધ્યાન ધ્યાવે, તે તાત્વિકે ધર્માધર્મને વિષે અખેદજ્ઞ એટલે અનિપુણ તથા એવા ધ્યાનના ધ્યાવનાર સદા અસંતોષી હોય, માટે અસમાધિવંત જાણવા. ॥ ૨૫ ॥

જેમ ઢંક પક્ષી વિશેષ, તથા કંક પક્ષી વિશેષ, કુલલા પક્ષી વિશેષ, મુગુ પક્ષી વિશેષ, કાક પક્ષી વિશેષ, એ સર્વ પક્ષી માંસના અર્થ માંસની ઇલા એટલે વાંછના કરનાર છે, તે માછલાની પ્રાપ્તિની એષણાને ધ્યાવતાં થકાં રહે છે, એવા માંસા આહારી જીવો. તે સર્વ કાળ કલુષ એટલે મલીન એવું માછલાની ગવેષણાનું અધમ ધ્યાન ધ્યાવે છે. ॥ ૨૭ ॥

એ પ્રકારે કોઈ એક અન્યતિર્થિક અથવા પાસથાદિક, કુશીલિયા શ્રમણ મિથ્યાદ્રષ્ટી અનાર્ય તે વિષયની એષણા એટલે, શબ્દ રૂપ રસ ગંધની પ્રાપ્તિને ધ્યાવે છે, તે પૂર્વોક્ત કંકાદિક પક્ષીની પેરે કલુષિત ચિત્તવાળા અધમ પુરૂષો જાણવા. ॥ ૨૮ ॥

શુદ્ધમાર્ગ જે સમ્યક્ દર્શનાદિક તેને કુમાર્ગની પડપણાથે વિરાધતા એવા આ સંસારમાંહે, કોઈ એક દુરાચારી પોતાના દર્શનના અનુરાગે પ્રવર્તતા, ઉન્માર્ગ ગત એટલે અરિહંત ભાષીત તત્ત્વ થકી વિપરીત માર્ગે, પ્રાપ્ત થયા છતા દુઃખ જે અષ્ટ પ્રકારના કર્મ અસાતોદય રૂપ તેણે કરી, તથા પ્રકારે તે ઘાત એટલે નરકાદિક ગતિમાંહે અનેક પ્રકારે કરી, જન્મ મરણચ્છેદન શ્વેદનાદિક દુઃખની વેદના પામે. ॥ ૨૯ ॥

જેમ જાત્યંધ પુરૂષ શતછિદ્ર સહિત એવી નાવને વિષે બેસીને, સમુદ્ર તરી પાર પામવાની ઇચ્છા કરે, પણ તેવી નાવા થકી સમુદ્રનો શીરીતે પાર પામે? તે પુરૂષ અંતરાલે

વિપરીદંતિ એટલે વચમાંજ જુડે, પરંતુ પાર પામે નહીં. ॥ ૩૦ ॥

હવે એ દષ્ટાંત અન્યતીર્થિક સાથે જોડે છે, એ રીતે કોઈ એક અન્ય દર્શની શ્રમણ મિથ્યા દ્રષ્ટી અનાચારી વિપરીત માર્ગના ઉપદેશક વિપરીત જુદાના ધણી તે શ્રોત એટલે કર્મનો આશ્રય તેને વિષે સંપૂર્ણ પોહોઆ થકા, આવતે કાલે મહાભય એટલે અત્યંત બીહામણા એવા નરકાદિકના દુઃખ પામે. ॥ ૩૧ ॥

એમ સર્વ લોક પ્રસિદ્ધ છકાય જીવોનો વાચ્છલકારી એવો શ્રુત ચારિત્ર રૂપ ધર્મ તેને ગ્રહણ કરીને, તે ધર્મ કાશ્યપ ગાત્રી શ્રી મહાવીર દેવે કહ્યો, તે ધર્મને આદરવા થકી ફલ જે થાય તે કહે છે, તે મહાધોર એવો સંસાર સમુદ્રનો શ્રોત એટલે પ્રવાહ રૂપ સ્થાનક તેને તરે, અર્થાત્ સંસાર સમુદ્રને ઉલંઘીને પાર પામે, તે કારણ માટે આત્માનો ત્રાઘ એટલે રક્ષપાલ એવો સાધુ તે એહિજ સમ્યગ્ ધર્મને સમાચારે. ॥ ૩૨ ॥

વિરતિ સાધુ સંયમાનુષ્ઠાનને શી રીતે પાળે તે ઉપર કહે છે. આમ ધર્મ જે શબ્દાદિક વિષય તે થકી વિરતિ થકી, અને જે કાંઈ જગત્ર માંહે ત્રસ અને સ્થાવર જીવ છે, તેને પોતાના આત્મ તુલ્યની ઉપમાયે દેખીને તેને રાખવાને અર્થે બળવીર્ય દ્રારવતો થકો સંયમ પાળે. ॥ ૩૩ ॥

જે કારણે માન જે છે, તે ચારિત્રને અતિક્રમે છે, તે માટે તેને અતિમાન કહિયે. એના સાર્યે કોઈ પણ લેવો, એમજ અતિમાયા, અને ચ શબ્દ થકી લોભ પણ લેવો, તે ચાર કષાયને પંડિત વિવેકી જન હોય તે, એને સંયમના શત્રુ, જા પરિજ્ઞાયે કરી જાણીને, એ સર્વ કષાયને સંસારનું કારણ જાણીને, તેને પ્રત્યાખ્યાન પરિજ્ઞાયે કરી નિરા કરીને, સાધુ મોક્ષને શાધે વાંછાં કરે. ॥ ૩૪ ॥

સાધુનો ધર્મ જે ક્ષમાદિક દશ પ્રકારનો છે, તેને સમ્યક્ જાણીને વૃદ્ધિ કરે, એટલે સમ્યક્ ઉપદેશીને વૃદ્ધિ પમાડ. પાઠાંતરે દશ પ્રકારના યતિ ધર્મ ઉપર શ્રદ્ધા રાખે પાપ ધર્મ જે જીવોને મર્દન કરતો થકો, ધર્મને ભાવે પ્રવર્તે તેને પાપ ધર્મ કહ્યાએ, તેને નિરા કરે એટલે તેનું ઉત્થાપન કરીને ઉપધાન જે તપ તેને વિષે બળવીર્ય ફેરવતો એવો સાધુ, ક્રોધ, અને માનને પ્રાર્થે નહીં. ચ શબ્દ થકી સાધુ વર્તમાન કાળે એવી રીતે સંયમ પાળે. ॥ ૩૫ ॥

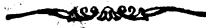
એ ધર્મ શ્રી મહાવીર દેવે કહ્યો, કિંવા અન્ય જનોએ પણ કહ્યો તે કહે છે, જે તીર્થંકર અતીત કાળે થયા. તથા જે તીર્થંકર અનાગત કાળે થશે ચ શબ્દ થકી જે તીર્થંકર વર્તમાન કાળે બિરાજમાન છે. તે સર્વ એજ ધર્મના કહેનાર જાણવા તેનો પ્રતિષ્ઠાન એટલે અવલંબનનો સ્થાનક તે શાંતિ, એટલે સમસ્ત જીવની દયા જાણવી, કોની પેરે તો કે, જેમ સમસ્ત જીવોને આધાર ભૂત પૃથ્વી રૂપ સ્થાનક છે, તેમ સર્વ તીર્થંકર દેવો ને જીવ દયા રૂપ શાંતિનું સ્થાનક તે આધાર ભૂત જાણવો. ॥ ૩૬ ॥

અથ હવે વ્રત પ્રતિપત્ત સંયમ ગ્રાહિત સાધુને, સમ વિષ માદિક ઉંચા, નીચા, અનુકુળ, પ્રતિકૂલ, એવા પરીસહ ફરશે, તોપણ તેણે કરીને તે ધર્મ થકી ન ચૂકે, એટલે ધર્મ થકી બ્રહ્મ ન થાય, કોની પેરે તો કે, જેમ વાયરે કરી મેરૂ પર્વત ડાલાયમાન ન થાય, તેમ પરિસહ ઉપને થકે, સાધુ જન વ્રત થકી ડાલાયમાન ન થાય. ॥ ૩૭ ॥

તે સાધુ સંવરવાન, મહાપ્રજ્ઞાવંત, ધૈર્યવાન, કર્મ વિદારવાને સૂરવીર, દીધો એષણીક આહાર ગ્રહણ કરવાને વિષે, વિચરે, તથા નિવૃત્ત ઉપશાંત કષાયવાળો એવો છતો, મરણ

કાલસુધી સંયમને વાંછે, એમ કેવળજ્ઞાનીઓનો મત છે, અને તેજ કેવળજ્ઞાનીઓનો પ્રકાશ્યો માર્ગ શ્રીમહાવીરદેવ કહેછે, પણ મહારી બુદ્ધિયે હું કેતો નથી. તિવેમી. ॥ ૩૮ ॥

इति श्री सुत्र कृतांगना प्रथमश्रुत स्कंधने विषे, मोक्षमार्ग नामे एकादशमो अध्ययन समाप्त. ॥

હવે સમવસરણ નામે બારમું અધ્યયન પ્રારંભીયે છેયે અંગી-યારમાં અધ્યયનને વિષે મોક્ષ માર્ગ કહ્યો તે મોક્ષને તો જે કુમાર્મ મૂકીને સુમાર્ગને પઢિવર્જે તે અંગીકાર કરે, માટે માર્ગ પ્રતિપત્તિ ચારિત્રિયે કુમાર્મને પરિહરવો, એ અધિકારે બારમો અધ્યયન પ્રારંભીયે છેયે.

એ આગળ વખાણુશો. તે ચાર પ્રકારના સમોસરણ એટલે પરતીર્થિકનો સમુદાય જાણવો, તે પ્રાવાદુક એટલે કુવાદિ તે જૂદું જૂદું બોલે છે, તે કેવી રીતે તો કે, એકવાદિ ક્રિયાનેજ સફળ કહે છે, તથા બીજો વાદિ અ ક્રિયાનેજ સફળ કહે છે, અને ત્રીજો વાદિ વિનયજ પ્રધાન છે, એમબોલેછે, અન્યવળી ચોથો અજ્ઞાનવાદિ તે અજ્ઞાનનેજ પ્રધાનપણે માનેછે. ॥ ૧ ॥

હવે એ પૂર્વોક્ત ચારે વાદિઓમાંના સર્વ પ્રકારે એ સંબંધ પ્રલાપિ અજ્ઞાતિક એવા જે અજ્ઞાનવાદી તેનેજ પહેલા કહે છે. તે અજ્ઞાનવાદી અજ્ઞાની છતાં એમ કહે છે જે, અમેજ પંડિત છેયે, એમ માને છે, પરંતુ તે અસંબંધ ભાષી જાણવા, તે ચિત્તની જે ભ્રાંતિ તે થકી તર્યા નથી, માટે મૃષાવાદિ જાણવા તે અજ્ઞાન વાદિ સમ્યક્ ધર્મ પ્રપ્તવાને અનિપુણ એટલે સાક્ષાત્

સત્ય ધર્મનું જ્ઞાન જાણવાને અસમર્થ છે, મારે એ અકોવિંદ છે, તો એના સમીપે સાંભળે એવા જે એમના શિષ્ય તે પણ અકોવિંદ એટલે મૂર્ખ જાણવા, જે મારે તે એવું અસંબંધ વચન બોલે છે કે, અજ્ઞાન એજ શ્રેય છે, તો એવું તેમનું બોલવું જે છે, તેને મુર્ખજ માન્ય કરે છે.॥ સરિસા સરિસેંદિરચ્ચંતિ इतिव-
चनात् एम ते अनालोच्यी थका सर्वकाण मृषाज બોલે છે. ॥ ૨ ॥

હવે વિનયવાદીને જુદા જુદા કરી કહે છે. જે સાચું તે જાણું એવું ચિંતવતા થકા, તથા જે અસાધુ હોય તેને સાધુ એમ કહેતા થકા, એ પૂર્વોક્ત રીતે જે કોઈ જન એટલે લોક બોલે તે લોકને વિનયવાદિ જાણવા, એટલે એક વિનયજ મોક્ષનું કારણ છે, ગુણા ગુણનો વિશેષ કાંઈ નથી, એવી રીતે બોલતા અજાણ લોક સરખા એવા તે વિનયવાદી અનેક પ્રકારના એટલે બત્રીશ પ્રકારના છે, તે વિનયવાદીને કોઈએ પુછ્યા થકાં એમ કહે કે, એ વિનયજ સરવાર્થ સિદ્ધિનું કારક છે, પણ બીજું કાંઈ જગત્માં શ્રેય નથી, એમ કહે. ॥ ૩ ॥

ઉપસંખ્યા એટલે સમ્યક્ પરિજ્ઞાન તે જેને વિષે નથી, અર્થાત્ મૂઢમતિ છતા, એવા વિનયવાદી એમ કહે છે કે, અથ જ સ્વર્ગ, અને મોક્ષાદિક, તેની પ્રાપ્તિ અમારાજ દર્શન થકી છે, પણ અન્ય કોઈ દર્શનને વિષે નથી, એમ કહે છે. હવે અકી-
યાવાદિનું મત કહે છે, લવ એટલે કર્મ, તેના અપરાંકી એટલે સાંકણહાર એવા લોકાયિત શાક્યાદિક બૌદ્ધ તેના દર્શનને વિષે આમ કહ્યું છે કે, અતીત અનાગત કાળ છે, અને વર્તમાન કાળ નથી. કારણ કે ક્ષણિકપણાને લીધે સર્વ પદાર્થ ક્ષણિક છે, એવાં વચન થકી (અણુગએહિ) એટલે જે કાંઈ કર્તવ્ય કહીએ તે, અનાગતજ કહેવાય અને કર્મ કરિએ તે તો વર્તમાન કાળે

હોય, તેજ કર્મ લાગે, તે માટે એના મતે ક્રિયાપણુ નથી, એવું સિદ્ધ થયું, તે કારણે ક્રિયાનું ઉપજવેલું જે શુભા શુભ કર્મનું બંધ તે પણ કેવી રીતે સિદ્ધ થાય? એવી રીતે તે અક્રિવાદી નાસ્તિક મતના ધારક કર્મ થકી નથી શંકાતા થકા ક્રિયાને કર્મ બંધ માનતા નથી, તે માટે એને અક્રિયાવાદિ કહિએ. ॥૪॥

તે લોકાયિક પરવાદી પોતાની વાણીયેં કરી, ગ્રહ્યા અર્થને વિષે પણ વળી પોતાનેજ વચને નિષેધ કરતાં થકાં, મિશ્રભાવનેજ અંગીકાર કરે છે, એટલે પોતે બોલતા થકાજ જેની અસ્તિ કહે, તેનીજ વળી નાસ્તિક કહે તેમજ જેની નાસ્તિક કહે, તેનીજ અસ્તિ કહે છે. એ રીતે મિશ્રભાવ જાણવો. કેમકે જે નાસ્તિક જીવાદિક પદાર્થનો અભાવ કહે છે, તે પણ પોતે પોતાના શાસ્ત્રે કરી પોતાના શિષ્યને પોતાનો માર્ગ શીખાવે છે, કે સર્વ પદાર્થ શુન્યપણુ છે, તે વારે પોતે તથા શાસ્ત્ર, અને શિષ્ય, એ ક્યાં છે? એમ ન વિચારે, તે માટે એ અસંબંધ વચનના બોલનાર, માટે અને મિશ્રભાવ સહિત જાણવા, તથા શાંખ્ય દર્શની એમ કહે છે, કે, આત્મા સર્વવ્યાપિ છે, તથા અક્રિય છે, એ પણ અસમજસ બોલે છે, કારણ કે, એ દર્શનવાળા એમ કહે છે. કે પ્રકૃતિને વિયોગે મોક્ષ છે, જો એમ છે, તો આત્માને બંધ મોક્ષનો સદભાવ થાપ્યો, એમ સિદ્ધ થયું. કારણકે પ્રકૃતિનો બંધ હોતો તેનો વિયોગ થવાથી મોક્ષ થયો, એથી સ્પષ્ટ માલમ પડે છે કે, બંધ મોક્ષનો સદભાવ થયો, અને બંધ મોક્ષના સદભાવને લીધે આત્મા સક્રિય છે, એવું એમનાજ બોલવા ઉપરથી જણાય છે, તો પોતાનાજ વચનથી જેનું સ્થાપન કર્યું તેને પોતાનાજ વચનથી ઉઠાપે છે, એ રીતે મિશ્રભાવ સર્વ દર્શનીઓનો જાણવો. એ વાણીકા માત્ર લખ્યું છે, તે અક્રિયા વાદી આદે દેખને જે પરવાદી છે, તે જૈન મતાનુસારીને અ-

નેક હેતુ દ્રષ્ટાંતે કરી વ્યાકુળ છતો, તેનો ઉત્તર આપવાને અસ-
મર્થ થાય, મુમ્મુદ એટલે મુક સરખો થાય અર્થાત કાંઈ પણ બોલી
શકે નહીં તે દર્શની કેવો જાણવો તોકે (અનાનુવાદી) એટલે જન
ભાષિત વચન સાભળીને, પછી બોલવા અસમર્થ એવો છતો
મૌન ભાવનેજ અંગીકાર કરે. ધૃત્યર્થ હવે યદ્યપિ તે દર્શનીઓ
જૈન મતાનુસારીને, સન્મુખ બોલી ન શકે, તથાપિ કદાચહ
પડ્યા થકા, પોતાના પક્ષનું સ્થાપન કરે, તેની રીત કહે છે.
એમ અમારો એક પક્ષ છે, તે એમ દુપક્ષ જાણવો, એટલે એ
પક્ષના શું વખાણ કરિયે, એ અમારા પક્ષનો ત્રીજો કોઈ ઉ-
ત્થાપી ન શકે, એવો એ પક્ષ ઉત્તમ છે, અહીં પૂર્વાપર વિરોધ
વચનછે, તે ભાવ પાછળના મિશ્રભાવ કહેવાથી કહ્યુંછે, એ દુપખ
શબ્દનો અર્થ છે, અથવા જે પોતાનું ખોટું હોય, તેને સાચું કરે,
તેને ઉત્સુત્ર ભાષણ કરવાને લીધે દુપક્ષ એટલે આ ભવમાં તથા
પરભવમાં વિરંબના થાય, એ પણ દુપક્ષ શબ્દનો અર્થછે તથા તે
પરવાદિ જે વારે પોચી ન શકે, તે વારે (છલાયતન) એટલે છલે
કરી બોલે, તે છલ ત્રણ પ્રકારનાછે. એક વાકુંછલ, બીજો સામાન્ય
છલ, અને ત્રીજો ઉપચાર છલ, એવાં છલે કરી બોલીને, પો-
તાનો એક પક્ષ સ્થાપન કરે, તથા કર્મ એટલે એક પક્ષાદિ
સ્થાપન કરવાને અર્થે બોલે. ॥ ૫ ॥

તે બૌદ્ધાદિક પરવાદીઓ સત્ય માર્ગને અજાણતા મિથ્યાત્વ
પડળે આવયા થકાં અસંબંધ વચન બોલે, એવાં તે તત્ત્વને
અજાણતા. વિરૂધ રૂપ નાના પ્રકારના કુશાસ્ત્રની પડપણા
કરે, એવા તે અક્રિયાવાદી નાસ્તિકાદિક મિથ્યાત્વી છે, જેમનો
મત ગ્રહણ કરીને, ઘણા મનુષ્ય મિથ્યાત્વને મોહ્યા થકા, અનંત
સંસાર પરિ ભ્રમણ કરે છે. ॥ ૬ ॥

હવે સર્વ મુન્યવાદીનો ભેદ કહે છે. તે મુન્યવાદી એમ

કહે છે કે, સમસ્ત લોક પ્રસિદ્ધ જગત્પ્રદીપ સમાન એવો સુર્ય નથી, વળી તે સુર્ય ઉગતો નથી, તથા અસ્ત પણ થાતો નથી, એ જે દેદીપ્યમાન સુર્ય મંડળ દેખાય છે, તે માત્ર ચિત્તનો ભ્રમ જાણવો. મૃગ તૃષ્ણા સમાન એ સર્વ ભ્રમ છે, તથા ચંદ્રમાની કળા વૃદ્ધિ પામતી નથી, તેમ હીન પણ થતી નથી, એટલે શુક્લપક્ષાદિને વિષે જે વૃદ્ધિ પ્રમુખ ચંદ્રમાની દેખાય છે, તે સર્વ ભ્રમણ છે. અથવા નદીના પાણી તે નથી, (શ્રવતા) એટલે નદીવહાદિક પણ નથી, તથા વાયરો પણ વાતો નથી, તો એ લોક સંપૂર્ણ (વંધ્યસમાન) અર્થ સૂન્ય છે અર્થાત્ એ જગતમાં કાંઈજ નથી, જે કાંઈ દેખાય છે, તે સર્વ સ્વપ્નેદ્રજાલ સમાન જાણવું. ॥ ૭ ॥

જેમ જાતિ અંધ એટલે નેત્રહીન પુરૂષ દીપે કરી સહિત છતાં પણ હીનનેત્ર પણાને લીધે, રૂપાદિક જે ઘટપટાદિક વિદ્યમાન પદાર્થો છે, તેને દેખી શકે નહીં. તેમ તે અક્રિયાવાદિ-ઓમાં છતિ ક્રિયા વિદ્યમાન છતાં, પણ તે ક્રિયાને જેમની (પ્રજ્ઞા) એટલે બુદ્ધિનિરોધ થઈ છે, અર્થાત્ બુદ્ધિહીન એવા તે અક્રિયાવાદી લોકો પોતામાં ક્રીયા વિદ્યમાન છતા, પણ તેને મિથ્યાત્વાદિક દાષે કરી નથી દેખતા. ॥ ૮ ॥

જ્યોતિષ ગ્રંથ સ્વપ્ન સુભા સુભના શાસ્ત્ર શ્રીવત્સાદિક લક્ષણ સામુદ્રિક શાસ્ત્ર તે ચ શાળ્દ થકી અભ્યંતર ભેદ રૂપ પણ જાણવા, તથા નિમિત્ત પ્રસિદ્ધ શકુનાદિક શાસ્ત્ર જાણવા, દેહના લક્ષણ મત્સ તિલકાદિક જાણવા, ઉત્પાત તે ભૂમિ કંપાદિકની સૂચના કરનાર શાસ્ત્ર એમ અષ્ટાંગનિમિત્તનું ધણું લોક પઠન કરીને, અર્થાત્ અષ્ટાંગ નિમિત્ત જાણીને, આ લોકને વિષે અતીત અનાગતાદિક વસ્તુને જાણે છે, તેટલું પણ એ સુન્યવાદી જાણતા નથી. જેમ કોઈ સંનિપાતી, યથા તથ્ય

વસ્તુને ઓળખે નહીં, તેના દ્રષ્ટાંતે એ સૂન્યવાદી પણ જાણી લેવા. ॥ ૯ ॥

તેમાં વળી કોઇ એક નિમિત્તચાર્યે પોતાના મુખ થકી નિમિત્ત પ્રકારથી થકો, તેના નિમિત્ત જેમ કહે તેમજ થાય છે, એટલે સાચો થાય છે, વળી કોઇકનો નિમિત્તાદિ જ્ઞાન વિપર્યાસપણાને પામે છે, એટલે વિઘટે છે, તથા તે એવી વિદ્યાના ભાવનો અભ્યાસ કર્યા વિના, એટલે એવી વિદ્યાને અણુ ભણ્યા થકા કહે છે કે, અથવા પાઠાંતરે કોઇ એક મંદ એટલે મુર્ખ એવા અક્રિયાવાદી પ્રમુખ એમજ કહે છે, કે અમેજ આ લોક માંહે અશેષ એટલે સમસ્ત ભાવને જાણીયે છેયે. ॥ ૧૦ ॥

હવે ક્રિયાવાદીનો મત દૂષવે છે. જે એકલી માત્ર ક્રિયા કરવા થકીજ મોક્ષની વાંછના કરે છે તે, ક્રિયાવાદિ એવી રીતે (આજ્ઞાતિ) એટલે કહે છે, તે પોતાને અભિપ્રાયે લોકને જાણીને, અમે યથાવસ્થીત તત્વના જાણુ છેયે, એવી રીતે યો-લીને ક્રિયાનું સ્થાપન કરે છે. (તથા તથા) એટલે તે તે પ્રકારે અર્થાત્ જેવા જેવા પ્રકારની ક્રિયા પ્રવર્તે, (તેમ તેમ) એટલે તેવા તેવા પ્રકારનું સ્વર્ગ નરકાદિક ફળ પણ જાણવું, એ રીતે તે શાક્યાદિકના શ્રમણ બ્રાહ્મણ ક્રિયાથકીજ સિદ્ધ કહે છે. તથા જે કાંઈ આ જગત માંહે દુઃખ, સુખ છે, તે સર્વ પોતાનું કરેલું, તથા પરનું કરેલું, પણ ન થાય, પરંતુ સર્વ ભવિતવ્યતાનું કરેલું થાય છે. હવે એમના મતનું નિરાકરણ કરે છે. તીર્થંકર ગણધરાદિક વિદ્યા એટલે જ્ઞાન, અને ચરણ એટલે ચારિત્ર, એણે કરી મોક્ષ છે, એટલે સંસારી જીવોને જ્ઞાન અને ક્રિયાને સંયોગે કરી પ્રકર્ષે જૈનમાર્ગ મોક્ષ છે, એમ કહે છે. ॥ ૧૧ ॥

તે તીર્થંકર ગણધરાદિક કેવા છે. તે કે લોક માંહે અશુને

સ્થાનકે છે, તથા આ લોકને વિષે નાયક એટલે સ્વામિ છતાં, આ લોકને વિષે પોતાના પ્રજાલોકને, આ ભવે, તથા પરભવે, હિતકારી એવો સમ્યક્ ધર્મ માર્ગ પ્રકાશે છે. (તથા તથા) એટલે જેવા જેવા પ્રકારે એ લોક પંચાસ્તિકાય રૂપ તે દ્રવ્યાસ્તિક નયના અભિપ્રાયે શાશ્વતો થાય, તેવા તેવા પ્રકારે કહે. અથવા જેમ જેમ રાગ દ્વેષની વૃદ્ધિ, તેમ તેમ સંસારની વૃદ્ધિ થાય, એમ કહે, જે સંસારને વિષે પ્રજા એટલે જીવ, તે રાગ દ્વેષે વ્યાપ્ત છતાં નાના પ્રકારે રહ્યા છે, તો હે માનવ ! તું એમ જાણ. ॥ ૧૨ ॥

હવે તે નાના પ્રકાર કહે છે. જે રાક્ષસ વંતરાદિક યમ-લોકિકા જે પરમાધાર્મિકાદિક દેવો જે વૈમાનિક, જ્યોતિષાદિક, દેવો (ગાંધર્વ) એટલે વિદ્યાધરાદિક, તથા પૃથ્વીકાયાદિક આકાશગામી, એવા પક્ષીઓ, તથા વાયુપ્રમુખ, તથા પૃથિવિને વિષે આશ્રી એવા જે અનેક ભૈદ્રિયાદિક જીવ, તે સર્વ પોતપોતાના કર્મે કરી વળી વળી ચતુર્ગતિક રૂપ સંસારમાં પરિભ્રમણ કરે છે. ॥ ૧૩ ॥

શ્રી તીર્થ કર ગણધરાદિક, તે એ જે આધ એટલે સંસાર તેને અપાર સ્વયંભુરમણ સમુદ્ર સરખો કહે છે એમ તુ જાણ તે સમાન સંસાર ગહન છે. દુર મોક્ષ એટલે અત્યંત દુસ્તર છે અસ્તિવાદીને, પણ જો એમ છે, એટલે સમ્યક્ પ્રવર્તકને, પણ આ અપાર સંસાર સમુદ્ર અત્યંત દુસ્તર છે, તો નાસ્તિક વાદીને તો અત્યંત દુસ્તર હોય, એમાં કેવુંજ શું જે આ સંસારને વિષે સાવધ્ય ધર્મેના પ્રવર્તક કુમાર્ગે પતિત પાંચેદ્રિય સંબંધી વિષયના સેવનાર તથા અંગના જે સ્ત્રી તેને વશ પડ્યા છતાં રહે છે, તે ત્રસ, સ્થાવર રૂપ, એ પ્રકારનું જે લોક તે માંહે રાગ દ્વેષે કરી પરિભ્રમણ કરે. ॥૧૪॥

અજ્ઞાની એવો મિથ્યામતિવાળુ જીવ કર્મનો જે સાવધા રંભ તેણે કરી પૂર્વ કૃત કર્મને ખપાવે નહીં, પરંતુ સાહુમાં નવા કર્મનું બંધ કરે આશ્રવને સર્વ પ્રકારે રોધન કરવા થકી સૈલેસી કરણા વસ્થાયે (ધીર) એટલે મહાસત્વવંત એવો પુરૂષ કર્મને ખપાવે છે. જે મેઘાવિ એટલે પંડિત મહાનુભાવ હોય, તે લોભમય એટલે પરિગ્રહ તે થકી અતીત એટલે રહિત હોય, એમ સંતોષી છતો પાપ ન કરે. ॥ ૧૫ ॥

જે પુરૂષ એવા હોય તે કેવા થાય ! તે કહે છે. તે શ્રી વીતરાગ અતીત, અનાગત, અને વર્તમાન, એ ત્રણે કાળ આશ્રી તથા (ગત) એટલે યથા વસ્થિત જેમ છે તેવી રીતે લોકમાંહે સર્વ જીવોના ભાવી સુખ દુઃખાદિકના જાણુ એવા થાય, પરંતુ વિભંગ જ્ઞાનીની પેરે આકું પાકું ન જાણુ, એવા જીવો અન્ય જીવોને સંસારનો પાર પમાડે, પરંતુ તેને અન્ય કોઈ તત્વનો દેખાડનાર ન થાય. કિંતુ તે પોતેજ તત્વના જાણુ થકા કર્મનો અંતકરનાર હોય છે. ॥ ૧૬ ॥

હવે તેમની ક્રિયા કેવી હોય તે કહે છે તે વીતરાગ સમ્યક્ જ્ઞાની તે સાવધનુષ્ઠાન રૂપ એવી જે ભૂત એટલે પ્રાણી તેની હિંસાની શંકાપે દુર્ગંધિત એટલે પ્રાણીની હિંસાને નિંદતા થકા પોતે હિંસા કરે નહીં, તથા અન્ય પાસે હિંસા કરાવે નહીં. ઉપલક્ષણ થકી જે હિંસા કરતો હોય તેને અવમોદ નહી, તેમજ મૃષા પોતે ખોલે નહીં, બીજા પાસે ખોલાવે નહીં, તથા ખોલતાને અનુમોદન આપે નહીં, એ રીતે સર્વ પંચમહાવ્રતોને સદાકાળ પાળે એમ સર્વ કાળ યતનવંત એટલે પાપ થકી નિવર્તે, સંયમને વિષે નમ્ર હોય વિનયવંત હોય એવા દૈયવંત શુભર તુલ્ય છતો સંયમ રૂપ ભૂમિને વિષે કર્મરૂપ મુલરોને જીતવા સમર્થ એવો કોઈ એક શુદ્ધ સમ્યક્ માર્ગ જાણી ધૈર્યવંત

શૂરવીર થાય તે પરીસહાદિકને જીતે. ॥ ૧૭ ॥

હવે શું જાણીને સાવધાનુષ્ઠાન ન કરે તે કહે છે. ડહરા એટલે બાળક તે અંહી પૃથિવિકાયાદિક તથા ઔદ્રિયાદીક લઘુ જાતીના જીવો લેવો તે પણ જીવ છે, અને (પુણ્ય) એટલે મહોટા હસ્તિ પ્રમુખ તે પણ જીવ છે, એવું જાણીને તે સહુ જીવને સર્વ ચૌદ રજવાત્મક લોકને વિષે પોતાના આત્મ સમાન દષ્ટે, એ મહાંત લોક એટલે સંસાર તેને સારી રીતે આલોચીને સર્વ સ્થાનક અશાશ્વતા જાણીને આ સંસારમાં કોઈને સુખ નથી, એવો જાણીને જે પંડિત તત્વના જાણુ હોય તે અપ્રમત્તપણે સંયમને વિષે પ્રવર્તે શુદ્ધો સંયમ પાળે. ॥ ૧૮ ॥

જે કોઈ પોતાના આત્માને તથા પરના આત્માને સમ્યક્ પ્રકારે જાણુ એટલે જેવી રીતે પોતાના આત્માને જાણુ તેવી રીતે પરના આત્માને પણ જાણુ, તે પુરૂષ પોતાને ઉદ્ધરવાને સમર્થ હોય, અને બીજાને પણ ઉદ્ધરવાને સમર્થ થાય, તે જ્યોતિભૂત પ્રકાશવાન ચંદ્રાદિત્ય પ્રદીપસમાન ગુરૂને જાણીને સર્વ કાળે સેવે. જે વિચારીને શ્રી વીતરાગ ભાષિત ધર્મના સ્વરૂપને સમ્યક્ પ્રકારે કરી પ્રગટ કરે. ॥ ૧૯ ॥

જે પોતાના આત્માને સમ્યક્ પ્રકારે જાણુ, જે લોકા લોકનું સ્વરૂપ જાણુ, જે જીવની ગતિ આગતિ જાણુ, અથવા ચારે ગતિનું સ્વરૂપ જાણુ, તથા અનાગતનું સ્વરૂપ જાણુ, એટલે જ્યાં ગયો થકો જીવ ફરી ન આવે એવી જે મોક્ષ ગતિ તેના સ્વરૂપને જાણુ, તથા જે શાશ્વતા પદાર્થ અને અશાશ્વતા પદાર્થને પણ જાણુ, તથા જે જીવના જન્મ અને મરણને પણ જાણુ, તથા જન એટલે લોક તેનું ઉપપાત એટલે ઉત્પત્તિ દેવ નારકાદિકને વિષે થાય છે તે પણ જાણુ છે. ॥ ૨૦ ॥

અર્થા ગતિયે નરકાદિકને વિષે અશુભ કર્મને વિપાકે જ-

વને શરીર પીડાદીક સંતાપ ઉપજે છે, તે સર્વ જાણે, જે આ-
શ્રવ ઈન્દ્રિય કષાય યોગ અને અગ્રત ઇત્યાદિક સર્વ જાણે, તથા
સંવર તે સમિતિ ગુપ્તિ અને પરીસહ ઇત્યાદિક સર્વ જાણે, તથા
પાપોદય થકી દુઃખ ઉત્પન્ન થાય તે જાણે, અને ઉપલક્ષણ થકી
પુણ્યના બેતાળીશ ભેદ પણ જાણે, વળી નિર્જ્જરાના બાર
ભેદને પણ જાણે, તથા બંધના ચાર ભેદને પણ જાણે, તે પર-
માર્થ થકી ક્રિયાવાદ બોલવા યોગ્ય થાય. ॥ ૨૧ ॥

એવા જે સમ્યક્વાદી તેને કૃણ દેખાડે છે. શબ્દ જે વીણા
બંસ પ્રમુખ શ્રોતેન્દ્રિયને ગુણના આપનાર તેને વિષે તથા રૂપ
તે અનેક કાષ્ઠ, કર્મ, ચિત્ર કર્મ, તથા લિપ્યકર્માદિકને, વિષે અ-
સમજામાન એટલે તેના ઉપર રાગ દ્વેષને ટાળતો થકો તથા
ગંધને વિષે, રસને વિષે, (અદુસમાન) એટલે દ્વેષને અણુકરતો
થકો જીવિતવ્ય અને મરણની વાંછા ન કરે, સમતા ભાવે
વર્તે. આદાન એટલે સંયમ તેને વિષે ગુપ્ત એટલે તેનો રક્ષ-
પાળ છતો વલય એટલે માયા તેના થકી વિમુક્ત છતો સંયમ પાળે
તિવેમિ. ॥ ૨૨ ॥

इति श्री सूत्र कृतांगने विषे समयसरण नामे बारमा
अध्ययन समाप्त થયો.

હવે યથાતથ્ય નામે તેરમો અધ્યયન પ્રારંભીયે હૈયે બારમા
અધ્યયનમાં જુદા, જુદા, દર્શનીયના સમયસરણ કહ્યા, નંતર
તેરમાં અધ્યયનમાં યથાતથ્ય એટલે સત્ય, સ્વરૂપ, દેશ્વાદે છે.

યથાતથ્ય, સમ્યક્ જ્ઞાનનો સ્વરૂપ, હવે પ્રવેદિશું, એટલે
કહીશું, તથા જીવને નાના પ્રકારના જ્ઞાનાદિક જે ઉત્પન્ન થાય,

તે પણ હવે કહીશું. તથા સત્પુરૂષનું ધર્મ જે શ્રુત ચારિત્ર રૂપ જે દુર્ગતિ થકી રાખનાર તે ધર્મ, અને અસત્પુરૂષ એટલે પર-તીર્થીક તથા ગ્રહસ્થ, અને પાસઘ્યાદિક તેનો સીલ એટલે દુષ્ટાચાર તે કહીશું. તથા શાંતી એટલે નિર્વાણરૂપ અને સંસાર ભ્રમણરૂપ એ બન્નેને પ્રગટ કરીશું. ॥ ૧ ॥

રાત્રિના તેમ દિવસના પણ સમ્યક્ પ્રકારે ઉઠ્યા એટલે સાવધાન થયા, એવા જે નિનહવાદિક જમાલી પ્રમુખ સ્વદર્શની તથા ઔટિકાદિક અન્યદર્શની તે તથા પ્રકારે તીર્થંકરાદિક પાસેથી સંસાર થકી નિકળવાનું ઉપાય એવો જે, પંડિત ધર્મ તેને પામીને જમાલી પ્રમુખની પેરે કર્મને, ઉદ્યે, તે શ્રી તીર્થંકર, ભાષિત, એવો સમાધિવંત એટલે સમ્યક્, દર્શનાદિક, ધર્મ, તેને અણ સેવતા થકા કદાગ્રહીપણાને લીધે મિથ્યાત્વના પેથી સ્વછંદે યથા, તથા એટલે જેમ તેમ બોલતા શ્રી સર્વજ્ઞના માર્ગને ઉઠાપતા, અને કુમાર્ગનો ઉપદેશ કરતા એ રીતે પ્રવર્તતા કદાપિ પોતાને આચારના શિખાવનાર એવા ગુરુ જે મહાનુંભાવ તે પ્રત્યે પણ કઠોર વચન બોલે. ॥ ૨ ॥

તે સ્વાશ્રિ પુરૂષ તે વિશોધિત શુદ્ધ નિર્દોષ માર્ગ તેને આચાર્યની પડપણા થકી ઉઠાપિને કહે, એટલે જે પોતાના ભાવે એટલે સ્વચ્છંદે બોલે, તે અહાછંદપણા થકી ઘણા ગુણ જે જ્ઞાનાદિક તેનો આસ્થાન થાય, કેમકે એ સ્વાભિનિવેશ, મિથ્યાત્વના, ભાવ થકી કરીને, જે જ્ઞાન શંકા એટલે શ્રી છનાગમને વિષે શંકા લાવીને મૃષા બોલે સ્વકલ્પિત, જેવો રૂચે તેવો બોલે તેણે કરીને ઘણા ગુણનો આસ્થાન એટલે કુભાજન થાય. ॥૩॥

જે કોઈ પૂછે, જે તમે કોની પાસેથી ભણ્યા છો ! તે વારે પોતાના આચાર્યનું નામ ગોપવીને બીજાનું નામ કહે, તે નિશ્ચે થકી આત્માર્થ જે ભોક્ષને અર્થ તેને વચે છે, એ તાવતા તે

મુક્તિને ન પામે. પરમાર્થ થકી તે અસાધુ થકો પણ આ જગતને વિષે પોતામાં સાધુપણું કરી માને, તથા બીજાઓને કહીને પોતામાં સાધુપણું મનાવે, તે માયાવી સાધુ આ સંસારને વિષે અનંત ઘાત પામે, એટલે અનંત કાળ પર્યંત સંસારમાં પરિભ્રમણ કરે. ॥ ૪ ॥

જે કોઈ થાય તે જગતાર્થ ભાષી હોય, જગતાર્થ ભાષી એટલે, જેમાં જેવો દોષ હોય, તેને તેવો કહે. અર્થાત કાણાને કાણો કહે, ખોડાને ખોડો કહે, ટુંટાને ટુંટો કહે, પાંગળાને પાંગળો કહે, કોઢીને કોઢી કહે, એવો પ્રગટ નિદુર ભાષણ કરનાર હોય, જે ઉપસમાવેલો એવો જે કલહ તેને વળી ઉદીરે એ પુરૂષને જે ક્ષણ થાય તે કહે છે તે પુરૂષ જેમ કોઈ આંધળો પુરૂષ લાકડી ગ્રહણ કરીને માર્ગને વિષે જાતો થકો અનેક કંટક અતુષ્પદાદિકે કરી પીડાય તેમ, અકોવિદ એવો જે કલહકારી પાપ કર્માચારી જીવ તે પણ અતુર્ગતિક સંસારમાંહે દુઃખ પામે. ॥ ૫ ॥

જે કોઈ વિગ્રહ એટલે કલહકારી હોય, તે યદ્યપિ ક્રિયા તો કેટલીક કરે, તથાપિ તે ક્રિયા વિગ્રહ એટલે યુદ્ધ પ્રિય થાય તથા અન્યાયનો ખોલનાર હોય, તે પુરૂષ કલહ રહિત એવા સમ્યક્ દ્રષ્ટી તેના સરખો સમભાવી ન હોય, તે મારે સાધુ કલહકારી ન હોય પરંતુ સાધુ કેવો હોય તે કહે છે ઉપપાતકારી, એટલે આચાર્યની આજ્ઞાપાલક, તથા લજ્જાવંત, મનવાળો હોય એટલે અનાચાર કરતો થકો આચાર્યાદિક થકી લજ્જા પામે, તથા એકાંતદ્રષ્ટી એટલે જીવાદિક પદાર્થનો જ્ઞાતા હોય, એકાંત શ્રદ્ધાવંત હોય, તથા માયારહિત હોય, એવા પુરૂષને સાધુ કહિએ. ॥ ૬ ॥

અને આચાર્યાદિકે, ઘણા શીખવેા છતો પણ યથાર્થ

તેવાજ ભાવે વર્તે, પણ ગુરુ વચન વિરોધી ન થાય તેને પે-
શલ એટલે મનોહર વિનયાદિક, ગુણવંત જાણવો તથા શુદ્ધ
ભાવનો દેખનાર તથા પરમાર્થ થકી પુરુષાર્થનો સાધક, તથા
તેવીજ જાતિ સહિત સત્કુલોત્પન્ન જાણવો નિશ્ચય થકી તે રૂઢી
આચારી એટલે સરળ માર્ગે પ્રવર્તે, તેવા પુરુષને, આચાર્યાદિકે
ધણે શીખવ્યો છતો, મુખનું રાગ ફેરવે નહીં, અર્થાત પ્રસન્ન
મન રાખે તે પુરુષ શ્રી વીતરાગ સમાન કલહ રહિત થાય. ॥૭૧॥

જે કોઈ લઘુ પ્રકૃતિ પોતાને આત્માને (વસુમંત) એટલે
સંયમવંત જાણીને સમ્યક્ પરમાર્થે અપરીક્ષ થકો આત્મોત્કર્ષ
અભિમાન કરે, તથા હુંજ તપે કરી સહિતશું, મહારા સમાન
ખીજો કોઈ તપસ્વી નથી, એવી રીતે જાણીને અભિમાન ધારણ
કરી અન્ય જનને ણિખભૂત, ગુણસુન્ય, આકાર માત્ર દેખે,
એટલે જળ ચંદ્રમાની પેરે જાણે. ॥ ૮ ॥

તે પુરુષ એકાંત કૂટ પાસે કરીને જેમ મૃગ કૂટ પાસે પડ્યો
થકો દુઃખનું વિભાગી થાય છે. તેની પેરે તે મંદબુદ્ધ પણ
સંસારમાંહે પરિભ્રમણ કરે, તે પુરુષ કદાપિ મૌનપદ એટલે
સંયમપદ તેને વિષે સર્વથા પ્રકારે વિદ્યામાન નથી, એમ સમ-
જવું તથા તે પુરુષ ઉચ્ચ ગોત્રને વિષે પણ ન પ્રવર્તે, કિંતુ તે
અત્યંત હીન ગોત્રનેજ પામે. તથા જે માન એટલે પુજાને અર્થે
વ્યુત્કર્ષ એટલે વિવિધ પ્રકારે અભિમાન કરે તે પણ સંયમને
વિષે નથી એમ જાણવું તથા જે સંયમને ગ્રહણ કરીને પછી
મંદવિપાકના ઉદય થકી અન્ય કોઈ મદ સ્થાનકને વિષે માથે
તે નિશ્ચે થકી પરમાર્થને અજાણતો અજ્ઞાની થકો સંસારમાં
પરિભ્રમણ કરે. ॥ ૯ ॥

તથા જે બ્રાહ્મણ જાતિ અથવા ક્ષત્રિય જાતિ તે, ઇશ્વાકુ
વંશાદિક તેના ભેદ કહે છે, તથા જે ઉગ્રપુત્ર તથા લેન્ધ્ર

એટલે રાજપુત્ર વિશેષ નવમલ્લિક નવલેચ્છીક એટલા કુળમાં ઉત્પન્ન થયેલા સંસારને અસાર બણીને રાજ્યપ્રમુખ ત્યાગીને, જે પ્રવર્જિત થયા એટલે ચારિત્રવાન થયા. તે એવા છતાં પણ પારકો દીધો એવો જે આહાર તેને ભોગવે, એટલે શુદ્ધાહાર ગ્રહણ કરે પરંતુ ગોત્રને વિષે ગર્વ ન કરે એટલે શુદ્ધાહારનું ગ્રહણ કરનાર એવો ચારિત્રીઓ પોતાના ઊંચગોત્રને વિષે ગર્વ કરે નહીં. ગોત્ર કેવો છે તો કે, માનબદ્ધ એટલે બ્રહ્મણ તથા ક્ષત્રીય વંશના ઉપના સ્વભાવે પોતાના વંશના અભિમાની થાય છે. તેમ છતાં પણ ચારિત્ર આદર્ય પછી કોઈ પણ પ્રકારના ગોત્રનું આહાર ગ્રહણ કરે, પરંતુ શુદ્ધાહાર ગ્રહણ કરે, પણ પોતાના ગોત્રનો ગર્વ કરીને તેવાજ ગોત્રનો અશુદ્ધ આહાર લેવાની ઈચ્છા ચારિત્રીઓ કરે નહીં એ અભિપ્રાય છે. ॥ ૧૦ ॥

તે અભિમાની પોતાના ગોત્ર સંબંધી મદના કરનારને જાતિ એટલે તે માતાનું, પક્ષ, અને કુળ એટલે પિતાનું પક્ષ, એ બંનેનું મદ ત્રણને અર્થે ન થાય, કારણ કે સંસારમાં ભ્રમણ કરતા પ્રાણીને માતાની જાતિ અને પિતાનું કૂળ, તે કાંઈ ત્રણ ભણી ન થાય, હવે જે પદાર્થ જીવને ત્રણ થાય તે કહે છે, વિદ્યા એટલે જ્ઞાન અને ચરણ એટલે ચારિત્ર સુચીર્ણ એટલે એ બંનેને સારી રીતે આચર્યા થકી મુક્તિનું કારણ થાય છે. અર્થાત્ જ્ઞાન અને ક્રિયા એ બે વીના બીજે કોઈ જીવને શરણ નથી. મારે જે પુરૂષ શુદ્ધસ્થપણ થકી, (શિષ્ય) મ્હમ એટલે નિકળી, ચારિત્ર આદરીને ફરી આગારીનો કર્તવ્ય જે જાતિ મદાદિક તેને સેવે અથવા સાવધારભાદિક સેવે, તે પુરૂષ સંસારનો પારંગામિ ન થાય, કેમકે જ્ઞાન, દર્શન, અને ચારિત્ર એજ મુક્તિના કારણ છે, પરંતુ જાતિકુળાદિકનો મદ તે કાંઈ મુક્તિનો કારણ

નથી. એમ જાણવું. ॥ ૧૧ ॥

જે નિઃકિંચન નિપરિગ્રહી સુલુક્ષ જીવી, એટલે અંતપ્રાંત આહારનો લેનાર હોય, તેને ભિક્ષુ એટલે સાધુ જાણવો, અને જે ગર્વવંત હોય શ્લાઘા એટલે પ્રસંસાનો કામિ એટલે વાંછા કરનાર હોય, તે જીવ આજીવિકા માત્રનો કરનાર છતાં. શુદ્ધ સંયમનો અજાણ એવો છતો, તે જીવ ફરી ફરી વિપર્યાસને પામે, એટલે વળી વળી જન્મ મરણાદિકે કરીને ઘણા સંસારને વિષે પરિભ્રમણ કરે. ॥ ૧૨ ॥

જે સાધુ ભાષાના ગુણ તથા દોષનો જાણ તથા (સુસાહુ વાદી) એટલે પ્રિયવચનનો બોલનાર, એટલે ક્ષીરાશ્રવ મધ્વાશ્રવ લબ્ધીવાળો, વળી પ્રતિભાવવંત. એટલે ઉત્પાતિકાદિક ચાર પ્રકારની બુદ્ધિનો પારંગામી હોય, તથા વિશારદ એટલે પંડિત અર્થ ગ્રહણ કરવાને સમર્થ આગાદપ્રજ્ઞ, એટલે, પ્રસ્તાવ-વેતા, અર્થાત્ દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ અને ભાવનો જાણ તથા નાના પ્રકારની ભાવનાયે કરીને ભાવ્યો છે આત્મા જેમનો એવો છતો, અન્ય જન પ્રત્યે પોતાની પ્રજ્ઞાએ કરી એટલે પોતાના જાણપણે કરી પરાભવે અર્થાત્, એમ જાણે જે માહુરા સમાન કોઈ જાણ પુરૂષ નથી. એ રીતે બીજાને, તૃણવત ગણે. ॥ ૧૩ ॥

એવા સાધુને દોષ કહે છે. એ રીતે અહંકારનો કરનાર જે સાધુ હોય તે સમાધિને પ્રાપ્ત થયો ન કહેવાય. જે સાધુ પ્રજ્ઞાવંત થઈને વ્યુત્કર્ષ એટલે ગર્વને ધારણ કરે, અથવા જે કોઈ સાધુ અદ્વૈતાંતરાય થકો લાભવાનુ એટલે બીજાને ઉપકરણ આપવાને સમર્થ છતો, લાભના મદ્દે કરી લિપ્ત થાય એટલે મત્ત થાય, અન્ય જનને ખિંસે એટલે બીજાની નિંદા કરે, અને એમ વિચારે જે સર્વ સાધારણ સદ્યા સંસ્તારક પ્રમુખ ભાવવાને હુંજ સમર્થ છું; બીજા બાપડા શું? પેટ ભરવાને પણ

સમર્થ નથી, એવો સાધુ બાળ એટલે મુર્ખ બુદ્ધિવાળો જાણવો. ॥ ૧૪ ॥

પ્રજ્ઞાનો મદ તેમ વળી તપનો મદ એટલે હું બુદ્ધિવાન છું, હું તપસ્થાવાન છું, એવો જે મદ તેને, નમાડે એટલે એવો મદ ન કરે તથા ગોત્રનો મદ સાધુ ન કરે, એટલે મહારો ઉચ્ચ ગોત્ર છે, હું ઉત્તમ કુળમાં જન્મ પામ્યો છું; એવો અહંકાર સાધુ ન કરે આસમંતથી જીતે (આજીવિકા અર્થ) એટલે ચોથો આજીવિક એટલે, અર્થ અર્થાત ધન તેનો મદ સાધુ ન કરે, એમ બીજો પણ કોઈ પ્રકારનો મદ ન કરે તે પંડિત ઉત્તમ પુદ્ગળને વિષે પોતે નિસ્પૃહ એવા આત્મવાળો તે સાધુ જાણવો. ॥ ૧૫ ॥

એ પૂર્વોક્ત જે પ્રજ્ઞાદિક મદના સ્થાનક કહ્યા તેને ધૈર્યવાન સાહસિક પુરૂષ સંસારના કારણ જાણીને, પોતાના આત્મા થકી જીવે કરે, એટલા મદના સ્થાનકને સુપ્રતિષ્ઠિત જેનો ધર્મ છે, એવા પુરૂષ ન સેવે, એટલે આદરે નહીં. તે સમસ્ત ગોત્રાદિક મદ રહિત એવો મહારૂપીધર જે હોય એવાને કુળ કહે છે. ઉચ્ચ અને અગોત્ર એટલે જેને વિષે નામગોત્રાદિક કર્મ નથી, તેવી ગતિ પામે, એટલે તે સાધુ મોક્ષને વિષે જાય. ॥ ૧૬ ॥

તે સાધુ શરીર સંસ્કાર રહિત, તથા દ્રષ્ટ એટલે દીઠો છે યથાવસ્થિત ધર્મ જેણે અથવા દ્રઢ ધર્મી એટલે ધર્મને વિષે દ્રઢ એવો છતો કોઈક, અવસરે, ભિક્ષાદિકને અર્થે ગ્રામ નગર, દ્રોણ મઠાદિકને વિષે પ્રવેશ કરે, તે એપણા એટલે આહારની શુદ્ધિ જાણતો તથા અનેપણીય એટલે આહારના અશુદ્ધતાપણાને પણ જાણતો થકો. ઉદગમાદિક દોષને સમ્યક્ પ્રકારે ટાળતો, થકો, અન્નને વિષે તથા પાણીને વિષે અશુદ્ધ થકો લોહ્યતા રહિત એવો છતો સાધુ વિચરે. ॥ ૧૭ ॥

કદાચિત સાધુને અંતપ્રાંત ભોજને તથા અસ્તાને કરી કર્મ યોગે સંયમને વિષે અરતિ ઉપજે અને અસંયમને વિષે રતિ ઉપજે તે વારે સંસારનું સ્વભાવ અસ્થિર જાણીને નરકાદિકના દુઃખને સ્મરણ કરતો થકો, ઉત્પન્ન થયેલી રતી અરતિનું નિરાકરણ કરે, એમ રતિ અરતિને જીતીને મુદ્ધો સંયમ પાળે. તથા ઘણા જન સહિત છતો તથા એકચારી એટલે એકલોછતો પૂછ્યો અથવા ન પૂછ્યો થકો પણ, એકાંત નિરવધ ભાષા બોલે, કારણ કે અન્ય જનોનો દાક્ષિણ્યપણા તે જીવને ત્રાણ ભણી ન થાય, તે માટે ધર્મ કથાને પ્રસ્તાવે સાધુ એકાંત નિરવધ ભાષા બોલે, અને બીજે પ્રસ્તાવે ભોન રહે, જીવને ગતિ આગતિ તે એકલાનેજ કરવી પડે છે. ત્યારે જીવને એકલો પારલોક ગમનાગમન કરતા એક ધર્મ વિના બીજે કોઈ સહાયકારી નથી, એવી રીતે સાધુ પોતાના મનમાં જાણે. ॥ ૧૮ ॥

ચતુર્ગતિક સંસારનું કારણ મિથ્યાત્વદિક છે, તથા મોક્ષસ્વરૂપનું કારણ સમ્યક્ જ્ઞાનાદિક છે, એવું પરાપદેશવિના સ્વયં પોતેજ જાણીને અથવા ગુર્વાદિકની પાસેથી શ્રવણ કરીને, સમસ્ત પ્રજા એટલે ત્રસ તથા સ્થાવર જીવોને હિતકારક એવો શ્રુતચારિત્રરૂપ જે ધર્મ તેને ભાષે એટલે કહે એવો સાધુ જાણવો, એ ઉપાદેયપણુ કહ્યો હવે હેયપણુ એટલે જે પદાર્થ છાંડવા યોગ્ય છે તે કહે છે જે મિથ્યાત્વ અવિરતિ પ્રમાદાદિક એવા પદાર્થ જે જગતમાંહે ગરહા એટલે નિદનીક છે, તથા નિયાણા સહિત એવા જે, પ્રયોગ હોય તેને જે ધર્મને વિષે ધીર પુરૂષ હોય તે ન સેવે, ન આચરે. ॥ ૧૯ ॥

કોઈ એક મિથ્યાદર્શનીનો અભિપ્રાય જાણ્યાવિના સાધુ, તથા શ્રાવકનો ધર્મ સ્થાપન કરવાની ઇચ્છાયે, કદાચિત સાધુ તે પરતિર્થાંક આગળ તિરસ્કારના વચન બોલે, તે વારે તે

મિથ્યાદર્શની શ્રી વીતરાગના વચન ઉપર અસદહુણા કરતો થકો, હ્રુદપહું કરે, એવો છતો વિરૂપ કરે જેમ પાળક પ્રાહિતનો સ્કંદસુરિ ઉપર, હ્રુદભાવ થયો તેની પેરે જાણવું. આયુષ્યના કાળનું પ્રમાણ ધણું હોય તેને ઘટાડે અર્થાત આયુષ્યનું વિનાશ કરે તે માટે સાધુ જણ આગલાનું અભિપ્રાય લઈને પછી, તેના આગળ અર્થ પ્રકાશે સ્વપરોપકારને અર્થે બોલે અન્યથા મૌનમેવ શ્રય. ॥ ૨૦ ॥

વૈર્યવાન બુદ્ધિમાન સાધુ દેશનાને અવસરે શ્રોતાનો કર્મ એટલે અનુષ્ઠાન, તથા છંદ એટલે ચિત્તનો ભાવ, એને જુદા જુદા જાણીને એ તાવતા સમ્યક રીતે જાણીને યથા યોગ્ય ભાવ ધર્મ કહે, તથા શ્રોતા પુરુષનું આય ભાવ એટલે, આત્મા ભાવ તે વિષય ઉપર શુદ્ધપહું એટલે મિથ્યા પરિણામ તેને સર્વથા પ્રકારે, વિશેષ કરી નિર્ધારે એટલે દુર કરે, અને ગુણને વિષે તેને સ્થાપે, વળી રૂપ જે સ્ત્રિયાદિકના અંગોપાંગના જોવા વાળા એવા અદ્ય બુદ્ધિવાન તુચ્છ પ્રાણી તે ધર્મ થકી લોપાએ ઘણલોકે રજેદનાદિક પીડા પામે પરલોકે નરકાદિકના દુઃખ પામે માટે એ ભયના કરનાર છે, એ ધર્મ થકી ભ્રષ્ટ કરે એમ કોઈ શ્રોતા કહે, શ્રોતા સ્ત્રીનો શુદ્ધ હોય, તે વારે અપવાદ ધરે, તે વારે પંડિત આગલાનો ભાવ ગ્રહણ કરીને, ત્રસ, તથા સ્થાવર જીવોને, હિતનો કરનાર એવો ધર્મોપદેશ કરે. ॥ ૨૧ ॥

સાધુ દેશના આપતો થકો પૂજન, તથા વસ્ત્રાદિકના, લાભની વાંચા ન કરે, તથા શ્લાઘા એટલે આત્માની પ્રશંસા તેની પણ વાંચા ન કરે, તથા રાગ, અને દ્વેષ, કોઈની સાથે સર્વથા ન કરે, અથવા કોઈની નિંદા વિકથા પણ ન કરે, એમ સર્વથા પ્રકારે અનિષ્ટ અનર્થકારી એવી પૂજા સત્કારાદિક વસ્તુ તેને સમસ્તપણે વર્જે, તથા અનાકુલ એટલે ક્ષોભાદિક રહિત,

આળશરહિત, તથા કષાયરહિત, એવો છતો સાધુ ધર્મની પડપણા કરે. ॥ ૨૨ ॥

યથાતથ્ય સત્યમાર્ગ જે સુત્રગત છે. તેને આલોચ્યતો સમ્યક્ પ્રકારે અનુષ્ઠાનને અભ્યાસતો થકો, સર્વ પ્રાણી માત્ર જે ત્રસ, અને સ્થાવર, જીવો છે. તેનો દંડ એટલે વિનાશનું ત્યાગ કરીને પ્રાણાંતે પણ ધર્મનું ઉલંઘન ન કરે. જીવિતવ્ય, અને મરણની વાંચ્છા રહિત સમતા ભાવ સહિત થકો, સુધો સંયમ પાળે, તે સાધુ (વલય) એટલે મિથાત્વ મોહ ગહન થકી વિપ્ર મુક્ત થાય, તિષ્ઠેમિનો અર્થ પૂર્વવત્ જાળવો. ॥ ૨૩ ॥

इति श्री सूत्र कृतांगना प्रथम श्रुत स्कंधने विषे यथातथ्य नामे तेरमो अध्ययन संपूर्ण थयो. ॥

હવે ગ્રંથ પરિત્યાગ નામા ચૌદમો અધ્યયન કહે છે. તેરમાં અધ્યયનમાં યથા સત્ય પળો કહ્યો, તે યથા સત્ય પળો તો બ્રાહ્માભ્યંતરરૂપ દ્વિવિધ પરિગ્રહના ત્યાગ વિના ન થાય, માટે આ ચૌદમાં અધ્યયનમાં ગ્રંથ પરિત્યાગ પળો કહે છે.

વળી ધનધાન્ય હિરણ્યાદિક બાહ્ય ગ્રંથ, અને કોધાદિક અભ્યંતર ગ્રંથ, એ દ્વિવિધ ગ્રંથને ત્યાગીને, આ પ્રવચનને વિષે સમ્યક્ પ્રકારે સંયમ માર્ગ શુદ્ધ ક્રિયારૂપ શીલ શીખતો થકો, સંયમને વિષે ઉદ્યમ કરીને શુશીલન એવા બ્રહ્મચર્યવ્રતનું નવવાડ સહિત આશ્રય કરે, તથા જાવ જીવ સુધી ઉપાયકારી એટલે ગુરૂની આજ્ઞા પાળતો, શીલન પ્રકારે કરીને વિનયજ્ઞ શીખે, જે ડાહ્યા પુરૂષ છે તે, એ કાર્યને વિષે પ્રમાદન કરે. ॥૧૥

હવે ગુરુ ઉપદેશ વિના પોતાને છંદ ગચ્છ થકી નીકળીને જે એકાકીપણે વિચરે તેને ઘણા દાષની પ્રાપ્તિ થાય, તે ઉપર દ્રષ્ટાંત કહે છે. યથા દ્રષ્ટાંતે જેમ પક્ષીના બાળકને જ્યાં સુધી પાંખ આવી નથી, ત્યાં સુધી તે પાંખ વિનાનો એવો છતો, પોતાના માળા થકી ઉડવાની વાંછા કરતો થકો પાંખ ફૂડફાવે, પરંતુ આકરો ઉડીજવાને અસમર્થ થાય, અને તેને પાંખો થકી હીત માંસ પેસી સમાન એવો નહાનો તરૂણ દેખીને, માંસાહારી એવા ઠંકાદિક પક્ષીઓ તેને અપહરીને, તેનો વિનાશ કરે, તે બાળક કેવો છે. તો કે. (અવ્યક્તગતાસિવા અસમર્થ) એટલે ત્યાંથી નાશી જવાને અસમર્થ એવો છે. ॥ ૨ ॥

એ રીતે જેમ તે અવ્યક્ત એવો જે પક્ષીનો બાળક તેનો બીજા ઠંકાદિક ક્ષુદ્ર પક્ષીઓ વિનાશ કરે, તેમ તે અંગીતાર્થ નવદિક્ષીત શિષ્ય પણ ગચ્છરૂપ માળા થકી નીકળ્યો, તો પછી તેને અનેક ક્ષુદ્ર પાખંડીરૂપ જે ઠંક પક્ષીઓ તે પોતાને વસગામી જાણતા થકા, તેને વિપ્રતારીને સંયમરૂપ જીવિતવ્ય થકી ચુકાવે, પાંખ રહિત એવો જે પક્ષીનો બાળક તેની પેરે તે અંગીતાર્થ શિષ્યને તે પાપધર્મિ એવા અનેક પાખંડી તેને સંયમ થકી હરણ કરે. ॥ ૩ ॥

એ માટે ચારિત્રવાન સાધુએ સર્વકાળ ગુરુ પાસે રહેવો તે કહે છે. જવજવ સુધી ગુરુની પાસે રહેવાની વાંછા કરે, જે સુ સાધુ છે, તે એવીજ સન્માર્ગરૂપ સમાધિની વાંછા કરે, એટલે પરમાર્થ થકી મનુષ્ય તેનેજ કહિએ, કે જે ગુરુ ફલવાસે વસતો થકો, પોતાના ભાષેલા, અંગીકાર કરેલાં, સન્માર્ગનો નિર્વાહ કરે. ગુરુ ફલવાસે અણવસતો એટલે સ્વચ્છંદાચારી છતો સંસારનો અંત ન કરે, ઉલટો અનંત સંસારી થાય, સંસારની વૃદ્ધિ કરે, એવું જાણીને સર્વકાળ ગુરુ ફલવાસે વશે, ગુરુ-

ની સેવા કરે, એમ મુક્તિ ગમન યોગ્ય સાધુના આચારને અત્યંત દીપાવતો થકો, જીનભાષિત ધર્મને દીપાવે, એવું જાણીને (આસુપ્રજા એટલે જે પંડિત હોય તે, ગમ્મ થકી બાહર નીકળે નહીં. અર્થાત સ્વચ્છંદી ન થાય. ॥ ૪ ॥

જે વૈરાગ્ય આદરી ચારિત્રવંત થકો, સ્થાન આશ્રી કાચા-ત્સર્ગાદિકને વિષે, તથા શયન અને આશનને વિષે, ચકાર શબ્દ થકી ગમનને વિષે, પરાક્રમ એટલે બળ ફેરવે તે કેવો થકો, ફેરવે નો કે રૂડા આચારસહિત એવો છતો પાંચ સંમિતિ, અને ત્રણ ગુપ્તિ, ને વિષે (આયપત્ર) એટલે સમ્યક જાણ અથવા અન્યને ઉપદેશ દેતો તે ઉપદેશને ગુરૂ પ્રાસાદથકી જાણીને, તેને જુદા જુદા વિચાર કહે. ॥ ૫ ॥

શબ્દ તે વંશના વીણાદિક કર્ણને સુખના કરનાર, તથા (ભૈરવ) એટલે કર્ણને દુઃખના કરનાર, એવા શબ્દ સાંભળીને, તે શબ્દાદિકને વિષે રાગ દ્વેષ, રહિત એવો છતો સુધો સંયમ પાળે, તથા નિદ્રારૂપ જે પ્રમાદ તે પણ ભિક્ષુ ન કરે, એ પ્રકારે પ્રવર્તતો કોઈ પણ પ્રકારે વિતિગમ્મ એટલે સંદેહ તે થકી નિઃકાંત થાય, એટલે સંદેહ રહિત થાય. ॥ ૬ ॥

તે સાધુ ગુરૂ સન્મુખ વસતો કોઈ કારણે પ્રમાદે ખલના પામ્યો છતો, તેને નહાને અથવા વડેરાયે શીખામણ દીધી છતાં, અથવા રતનાધિક જે આચાર્ય, અથવા સરખા પર્યાય વાળાયે શીખામણ આપી છતાં, તેમની શીખામણ સમ્યક્ પ્રકારે ન માને, તે સંસાર પ્રવાહે વાહાડીજતો સંસારનો પારંગામી ન થાય, એટલે મુક્તિ ગામી ન થાય. ॥ ૭ ॥

અન્યતિર્થિક અથવા ગ્રહસ્થ, તેણે સાધુને સિદ્ધાંતને અનુસારે શીખવ્યો છતો, એટલે જેવી રીતે તમે સમાચરો છો તેમ તમારા આગમને વિષે કંઈ નથી, તથા નહાને અથવા મહોરે

શીખામણ ચોયણા આપી છતા, એટલે અત્યંત કાર્યની કરનારી, તથા પાણીની ભરનારી, એવી દાસી તેણે સિદ્ધાંતને અનુસારે ચોયણા કર્યો છતો, એટલે જેમ તમે ચાલો છો તેમ ગૃહસ્થ પણ ન ચાલે, ઇત્યાદિક વચને કરી ચોયણા કર્યો છતો શું કરે, તે કહે છે. ॥ ૮ ॥

તે શીખામણ આપનારના ઉપર તે સાધુ ક્રોધ ન કરે, તથા તેને વ્યથે નહીં. એટલે દંડાદિકે પ્રહાર કરીને તેને પીડા ઉત્પન્ન કરે નહીં, તથા કિચિત માત્ર કઠોર વચન બોલે નહીં, પરંતુ તેમના વચન સાંભળીને આવી રીતે કહે કે, જેમ તમે કહો છો, હું તેમજ કરીશ. એમ તેના વચન માન્ય કરે, મનમાં એમ વિચારે જે મને એહિજ શિક્ષારૂપ શ્રેયકારી દાન આપે આપે છે, એવું જાણીને પ્રમાદ ન કરે. ॥ ૯ ॥

જેમ (વન) એટલે ગહન અટવીને વિષે ક્રોધ એક સુર્ખ દિશિમૂઢ થઈ ભૂલો પડયો, તેને ક્રોધક અમુદ પુરૂષ માર્ગહું દેખાડનાર પ્રજા લોકને હિતકારી એવો માર્ગ દેખાડે. એ દ્રષ્ટાંતે શિષ્ય પણ એમ જાણે, જે મુજને એહિજ શિક્ષાનો માર્ગ શ્રેયકારી કહે છે, જે મુજને ખુદ્ધ પંડિત ગુરૂ આચાર્યાદિક સમ્યક્ રીતે પુત્રની પેરે શીખામણ શિક્ષા આપે છે; તે શીખામણને શ્રેયકારી માનીને આદરે. ॥ ૧૦ ॥

હવે તે સુર્ખ પુરૂષે માર્ગ પામે છતે માર્ગનો દેખાડનાર જે અમૂઢ પુરૂષ તેનો ઉપકાર જાણીને, તેની સવિશેષ વિસ્તાર ચુકત પુજા કરવી, ઉપમાં ત્યાં કહી કોણે કહી તો કે શ્રી વીર પરમેશ્વરે કહી, તે પુરૂષ (અર્થ) એટલે પરમાર્થ જાણી, સમ્યક્ પ્રકારે પોતાને તેનો કરેલો ઉપકાર જાણી, એમ વિચારે જે આ પુરૂષે મને મિથ્યાત્વરૂપ ગહન વનના દુઃખ થકી રૂડો ઉપદેશ આપીને છોડાવ્યો છે, તે માટે એની ભક્તિ કરવી. ॥૧૧॥

જેમ (જેતા) એટલે માર્ગનો જાણુ પુરૂષ ચક્ષુ સહિત છતાં પણ અત્યંત અંધકારમય રાત્રીને વિષે માર્ગને ન જાણુ, કેમકે અંધકારમાં દ્રષ્ટી પડે નહીં, મારે અણુ દેખતો છતાં માર્ગ ન જાણુ. પરંતુ તેજ પુરૂષ સુર્યોદય થયાથી અંધકાર વિનાશ પામે, તે વારે સર્વ જગતમાં વિશેષ પ્રકાશે થયો છતાં, વળી સમ્યક્ પ્રકારે તે માર્ગને જાણુ. ॥ ૧૨ ॥

એ રીતે નવ દિક્ષિત શિષ્ય પ્રથમતો ધર્મને અણુદ્રસવાને લીધે અપંડિત અગીતાર્થ અબુઝ થકો ધર્મને ન જાણુ, સુદ્ધ સિદ્ધાંતના જે અર્થ તે થકી રહિત હોય, પછી તેહિજ શિષ્ય ગુરુ કુળ વાસે વસ્તો થકો, જિન વચન થકી સમસ્ત સુત્રાર્થ વિચારને સમજીને પંડિત થાય જેમ સુર્યોદય થકી નિર્મળ નેત્ર વાળો પુરૂષ સર્વ માર્ગને જાણુ, તેમ સુશિષ્ય પણ રૂદ્યરૂપનેત્રે કરી આગમરૂપ સૂર્ય પ્રકાશિત થયાથી નિર્મળ ધર્મરૂપ માર્ગને જાણુ. ॥ ૧૩ ॥

તે શિષ્ય જાણુ થયો થકો શું દેખે તે કહે છે. ઊંચો, નીચો, અને તિરેછો, એ તાવતા સર્વ લોકમાંહે ત્રસ, અને સ્થાવર, જે જીવો છે, તેને વિષે તે સર્વકાળ યતન કરતો સંયમ પાળે, રૂડી ક્રિયા કરે, તેને વિષે મને કરી પ્રદ્રેષ ન કરે, (અવિકંપ) એટલે શુદ્ધ સંયમને વિષે અરોલ નિશ્ચલ એકાગ્ર ભાવ સહિત એવો રહે. ॥ ૧૪ ॥

તે સાધુ કાળ પ્રસ્તાવે એટલે અવસર લઇને જે આચાર્ય પ્રજા એટલે જીવોને વિષે સમપરિણામે વર્તતા હોય તેવા આચાર્યની પાસે સૂત્ર અને અર્થ પૂછે અને તે આચાર્યને પણ મુક્તિ ગમનયોગ્ય જે પુરૂષ એવા પુરૂષના શુદ્ધ પ્રત આચાર્યને ભાષતો થકો, વંદનીક પૂજનીક હોય, પંચાચારનો પાળનાર હોય, તેવા આચાર્ય ગુરુના વચન શ્રવણ કરતો થકો, જુદા જુદા

અર્થ વિચાર હૃદયને વિષે ધારણ કરી રાખે. સન્માર્ગરૂપ કેવળી ભાષિત સમ્યક્ જ્ઞાનાદિ લક્ષણ ધર્મ તદ્રૂપ સમાધિને પોતાના હૃદયને વિષે સ્થાપન કરે. ॥ ૧૫ ॥

એ રીતે ગુરુ કુળ વાસે વસતો એવો ચારિત્રિઓ તે પૂર્વાક્ત શ્રુતરૂપ ધર્મ માર્ગ સાંભળીને, મોક્ષ માર્ગ ગ્રહણ કરીને, ત્રિવિધ પ્રકારે ત્રાપી થાય એટલે મન, વચન, અને કાર્યાયે, કરી છક્કા-યનો રક્ષણ થાય. એ સમિતિ ગુપ્તિને વિષે સ્થિત રહિને શાંતિ તથા નિરોધ એટલે સમસ્ત કર્મનો ક્ષય કરે, એમ કહે છે. તે કોણ કહે છે. તોકે, ત્રૈલોક દર્શિ એટલે સર્વજ્ઞ પુરૂષો એમ કહે છે, વળી તે સાધુ કદાપિ ક્ષણ માત્ર પણ પ્રમાદનો સંગ કરે નહીં, તથા એ પ્રમાદ કરવો, એવો ઉપદેશ પણ કરે નહીં તે પંડિત સાધુ જાણવો. ॥ ૧૬ ॥

તે ગુરુકુલવાસી સાધુ મુક્તિ ગમન યોગ્યનો આચાર જે મોક્ષ માર્ગ એટલે સંમિહિત અર્થ એવો સાંભળીને તેને સમ્યક્ પ્રકારે હૃદયને વિષે અવધારીને, (પ્રતિભાવત) એટલે બુદ્ધિવંત થાય, તથા વિશારદ એટલે સાંભળનારને તે મોક્ષમાર્ગનો અર્થ પ્રકાશે એવો મોક્ષાર્થી, તથા બાર પ્રકારનો તપ, તથા સંયમ તેને પ્રાપ્ત કરીને, શુદ્ધો નિર્દોષિ એવા આહારે કરી અવશાને મોક્ષને પામે. ॥ ૧૭ ॥

હવે ગુરુ કુલવાસે વસતાં જે કરે. તે દેખાડે છે. તે સાધુ ગુરુ પાસેથી સાંભળીને પછી તેને સમ્યક્ પ્રકારે જાણીને અન્ય જનોને ધર્મ પ્રકાશે, એવા (બુદ્ધ) એટલે તત્વના જાણ તે જન્માંતરે સચિંતજે કર્મ તેના અંતના કરનાર થાય, તે યથા વસ્થિત ધર્મના પ્રકાશક બનને એટલે પોતાના તથા પરને કર્મ થકી મુકાવવે કરીને સંસારના પારંગામી થાય, જે સમ્યક્ સોધી પૂર્વાપર અવિરોધ દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવ, જાણીને પ્રત્યક્ષ

કહે, એ તાવતા તે ગીતાર્થ સત્ય ધર્મ પ્રકાશતા થકા, પોતાના જીવને, અને પરના જીવને, તારનાર થાય, પૂછનારને સમાધિના કરનાર થાય. ॥ ૧૮ ॥

તે પ્રશ્ન કહેતાં થકાં કદાપી અન્યથા પણ કેવાય, તે માટે તેનું નિષેધ કહે છે. તે ધર્મનું પ્રરૂપક પુરૂષ પૂછતા સૂત્રના અર્થને ઢાંકે નહીં, એટલે અન્યથા ન વખાણે, તથા પારકા ગુણ છુસે નહીં, એટલે પોતાને અભિમાને કરી અન્યને વિદંબના કરે નહીં, તથા માન ન સેવે, એટલે અહંકાર ન કરે, પોતાની મહોટાઇ પ્રકાશે નહીં, તથા હું બહુ શ્રુત છું, એમ પણ ન કહે તથા પોતાને પ્રજ્ઞાવંત જાણીને, પરનો (પરિહાસ્ય) એટલે ઉપહાસ્ય ન કરે, એટલે કોઇને અજ્ઞાની જાણીને તેને હાસ્ય નાં વચન બોલે નહીં, તથા કોઇને આશીર્વાદના વચન ન બોલે, એટલે તમે બહુ ધનવાન, બહુ પુત્રવાન, દીર્ઘાયુષ્યમાન, છા, ઇત્યાદિક વચન ન કહે. ॥ ૧૯ ॥

તથા ભૂત એટલે પ્રાણી તેની હિંસાની શંકાર્યે સાવધ વચન જાણીને આશીર્વાદ ન આપે, પાપને નિંદતો થકો, તથા (મંત્રપદ) એટલે વિદ્યામંત્રે કરીને, ગાત્ર એટલે સંયમ તેને નિઃસાર ન કરે, વળી ધર્મનો પ્રરૂપક સાધુ તે ધર્મનો પ્રકાશ કરતો થકો, સાંભળનાર પુરૂષોની પાસેથી વસ્ત્રાદિકના લાભની ઇચ્છા કરે નહીં, નિરીહ છતો ધર્મ પ્રકાશે, તથા અસાધુનો હિંસારૂપ વસ્તુદાન તર્પણાદિક એવો જે ધર્મ તેને સેવે નહીં, એટલે એવો સાવધ ધર્મ ન બોલે. ॥ ૨૦ ॥

તથા જે થકી પોતાને અને પરને હાસ્ય ઉપજે, તે ન કહે. તથા પાપ ધર્મ એટલે સાવધ ધર્મ ન બોલે, તથા રાગ, દ્વેષ, રહિત અક્રિયન એવો છતો સાધુ સત્ય વચનજ બોલે, અને જે પુરૂષ એટલે કઠણ નિકુર વચન હોય, તેને જ પરિજ્ઞાર્યે

જાણીને પ્રત્યાખ્યાન પરિજ્ઞાયેં પરિહરે તથા પુંજ સત્કારાદિકને પામતો થકો, ઉન્માદ ન કરે તથા પોતાની યશ કીર્તિ દેખીને શ્લાઘા ન કરે, તથા અનાકુલ હોય, એટલે ધર્મ કરતો થકો વ્યાકુળ ન થાય, તથા કષાય રહિત એવો સાધુ જાણવો. ॥ ૨૧ ॥

સાધુ સુત્ર અર્થને વિષે નિઃશંકિ છતો પણ શંકા રાખે, એટલે સર્ગર્વ ન થાય. એ અર્થ જે રીતે હું જાણું છું, તે રીતે બીજે કોઈ જાણતો નથી, એમ ન કહે, એકાંત વાદ ટાળે, તથા સ્વા દ્વાદવચન બોલે, સિદ્ધાંતનો સર્વ પ્રથક્ પ્રથક્ અર્થ વેચીને વ્યાખ્યા કરે તથા સંયમને વિષે સમ્યક્ પ્રકારે ઉકયા એવા સાધુ ધર્મ કથાને અવસરે બે ભાષા બોલે, એકતો સત્યાભાષા, અને બીજી અસત્યામૃષા, એટલે એકતો સત્યભાષા, અને બીજી વ્યવહારારિક, એ રીતે બે ભાષા બોલે, તથા રાજ્યે, અને રાંકે, પૂછ્યો થકો પ્રજાવંત મહાનુભાવ એવો સાધુ બંનેને સમભાવે ધર્મ કહે. ॥ ૨૨ ॥

હવે તેને બે ભાષાયેં કરી ધર્મ કહેતા થકા, કોઈ એક પંડિત હોય તે સમી રીતે સમજે, અને કોઈએક મુર્ખ હોય તે વિપરીતપણે સમજે, એટલે તેને અર્થની પૂરેપૂરી સમજણ ન પડે, તો તેમ તેમ સાધુ તે શ્રોતાને મધુર ભાષાયેં કરી સમ્યક્ સમજાવે, સત્યમાર્ગ દેખાડે પરંતુ તેની ભાષાને અવહિલે નહીં તથા તેને તિરસ્કાર ન કરે, તથા તેની ભાષાને નિંદે નહીં, થોડા સુત્રાર્થ થોડા કાળ સુધી કહે, પણ વ્યાકર્ણ તર્કે કરી ઘણા કાળ સુધી આલજલ કહી વિસ્તારે નહીં. (યત (સોઅથોવત્તવો) જોભણ્ઠ અખખરેહિ થોવેહિં જાઉણ થોવો બહુ અખખરેહિ સોહોઠ નિ-સ્સારો) ॥ ૧૧ ॥ ઇતિવચનાત્. ॥ ૨૩ ॥

જે અત્યંત વિષમ અર્થ હોય તે સમ્યક્ પ્રકારે વિસ્તારીને બોલે, જેમ શ્રોતા પુરૂષ સુખે સમજે, તેમ પ્રતિ પુરૂષ ભાષાયે

કરી બોલે, (અખખલિયઅવિચ્ચામેલિઓ ઇત્યાદિક) પૂર્ણભાષે તથા ગુરુને સમીપે સાંભળીને, સમ્યક્ પ્રકારે અર્થ દેખીને, ભલીરીતે તે અર્થને વિચારીને, આજ્ઞા વિશુદ્ધ વચન પ્રયુજે એમ ઉત્સર્ગ અપવાદ માર્ગને દર્શાવનારી એવી શુદ્ધ વાણી કહેતો થકો, સાધુ પાપનું વિવેક કરે, એટલે પાપનું પરિહાર કરે. ॥ ૨૪ ॥

શ્રી તીર્થંકરાદિકે જેમ વચન કહ્યાં છે, તેમજ ભલીરીતે શીખે તેમજ પાળે તેમજ મુખથી ભાષે, એટલે પ્રકાશે, તથા (વેલ) એટલે મર્યાદા ઉલ્લંઘે નહીં, વળી સાવધ વચન બોલે નહીં, એવો તે (દિક્કીમં) એટલે સમ્યક્ દ્રષ્ટીવંત તે પોતાનો સમ્યક્ દર્શન લૂસાએ નહી, તેવી રીતે પરપણાં કરે તે પુરૂષ શ્રી તીર્થંકરભાષિત સમાધિ માર્ગ બોલી જાણે. ॥ ૨૫ ॥

આગમર્થ કહેતો થકો લૂસે નહીં, એટલે અપશબ્દ બોલી સૂત્રાર્થ દુષવે નહીં તથા પ્રચ્છન્નભાષી ન થાય, એટલે સૂત્રર્થ ગોપવે, નહી, સૂત્રનો ભલો અર્થ પ્રકાશે, તથા ત્રાઘ એટલે છકાયનો રક્ષપાલ એવો સાધુ સુત્ર અર્થ અન્યથા ન કરે, ગુરુની ભક્તિ આલોચીને બોલે, પણ ગુરુની અભક્તિ થાય તેમ ન બોલે, જે રીતે શ્રુતને સમ્યક્ પ્રકારે કરીને ગુરુસમીપે સાંભળ્યું હોય, તે રીતેજ અર્થ બોલે, (અન્યથાક્ષણા બંદા ભવતિ) ॥૨૬॥

તે સાધુનું એ રીતે ઉપદેશાદિક અવશરે પ્રકાશતો સુત્ર શુદ્ધ કહેવાય, તથા ઉપધાનવંત એટલે જે સુત્રનો જે તપ સિધ્ધાંતોમાં કહ્યો છે તેને ઉપધાન કહિયે, તેનો કરનાર જે જે ધર્મ સમ્યક્ જાણે, તે તે ધર્મ ત્યાં ત્યાં અંગીકાર કરે, જેમ જેમ શ્રી વીતરાગની આજ્ઞામલે, તેમ તેમ ધર્મ ભાષે, પણ શ્રી વીતરાગની આજ્ઞા વિરુધ્ધ ન બોલે, એવો જે થાય તે આદેય વચન એટલે સમસ્ત લોકને ગ્રાહ્ય માનનીક વચન બોલે, તથા

કુશલ નિપુણ તથા વ્યક્ત સ્પષ્ટ તે અવિભાસ્યો ન કરે, તે સાધુ શ્રી વીતરાગ પ્રણીત સૂધો સમાધિ ધર્મ માર્ગ ભાષવાને યોગ્ય થાય, તિથેમિનો અર્થ પૂર્વવત્ જાણવો. ॥ ૨૭ ॥

ए रीते ग्रंथनामा चौदमो अध्ययन समाप्त थयो.

હવે પંદરમું આદાન નામે અધ્યયન પ્રારંભિયે છેયે આદાન ઇટલે ગ્રહણ કરવું, ઇટલે રુઢી શિક્ષારૂપ ચારિત્રાનુષ્ઠાનને ગ્રહણ કરવું, તેનું દ્રવ્યે કરી તથા ભાવે કરી શુદ્ધ સ્વરૂપ કહે છે.

જે દ્રવ્યાદિક પદાર્થ અતીતકાળે યથા તથા જે વર્તમાન-કાળે વર્તે છે, તથા આગમિક કાળે જે થશે, તેના થયાવસ્થિત સ્વરૂપનો પરૂપવો તેથી પરૂપણના અધિકારીપણા માટે નાયક કહિયે, તે સર્વ દ્રવ્યાદિક ચતુષ્ક સંપૂર્ણ જાણે, તે જાણતો છતો સર્વ પ્રાણીઓનો રક્ષપાલ તે દર્શનાવરણીય કમનો અંતકરનાર જાણવો, અર્થાત્ તે દર્શનાવરણાદિક ધાતીકર્મ ચતુષ્કને અ-પાવે. ॥ ૧ ॥

સંદેહ એટલે મિથ્યાજ્ઞાન તેનો અંતકારક જે ધાતીકર્મનો અપાવનાર તે સર્વ નિરૂપમ જાણે, એટલે તેના જેવો જ્ઞાનવંત બીજો કોઈ નહીં, એમ જે નિરૂપમ જ્ઞાનેકરી પદાર્થનો પ્રકાશ કરનાર તે તિહું તિહું બૌદ્ધાદિ દર્શનીને વિષે ન પ્રવર્તે, એટલે તે પ્રાણી જિમમત ટાળીને, અન્ય દર્શનીને વિષે તત્વ ન જાણે. ॥ ૨ ॥

જે જે ભાવ શ્રી વીતરાગે જ્યાં ત્યાં લલીપેરે કહ્યાં છે, એટલે મિથ્યાત્વ, અવિરત, પ્રમદાદિકતે સંસારનું કારણ છે અને જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તે મોક્ષ માર્ગ છે. ત્યાં ત્યાં તેહિજ ભાવને

સત્યકરી જાણવા, જે સદા એટલે સર્વકાળ એવા સત્ય વચને કરી સંપન્ન હોય તે શું કરે, તે કહે છે. ભૂત એટલે પ્રાણી માત્રને વિષે મૈત્રીભાવ કહ્યે, સર્વ જીવ આત્મા માત્રને સમાન કરી લેખવે, એટલે જેવો પોતાનો આત્મા તેવો પરનો આત્મા જાણે. ॥ ૩ ॥

ત્રસ અને સ્થાવર, જે ભૂત એટલે પ્રાણી સાથે વિરોધ ન કરે, એટલે પ્રાણી માત્રને હજી નહીં. એવો ધર્મ (યુસી-મઓ) એટલે સંયમવંતનો જાણવો, સાધુ સર્વ લોકમાંહે ત્રસ અને સ્થાવર જીવોને રૂડીપેરે જાણીને શુદ્ધ ધર્મનેવિષે ભાવના ભાવે. ॥ ૪ ॥

જે ભાવના ભાવે તેને જે હોય તે દેખાડે છે. ભાવ નાના યોગે કરી જેનો વિશુદ્ધ નિર્મળ આત્મા છે, તે પુરૂષ સંસારરૂપ સમુદ્રને વિષે નૌકા સમાન કહ્યા છે, તે ઉપર દ્રષ્ટાંત કહે છે. જેમ નાવા સમુદ્રને તીરે પોહોચાડે, તેમ તે પુરૂષના ઉપદેશ થકી જીવ ચારિત્ર રૂપ પ્રવહજી કરીને સંસારના સર્વ દુઃખ થકી મુકાએ, અને મોક્ષરૂપ કાંઠે પોહોચે. ॥ ૫ ॥

પંડિત સર્વ દુઃખ થકી મુકાએ તે પંડિત કેવો હોય, તે કે સર્વલોકને વિષે જે પાપ એટલે સાવધાનુષ્ઠાન તેનો જાણ હોય, એવાને પુર્વના સંચિત સર્વ પાપ કર્મ ત્રૂટે, વળી નવા કર્મ ન કરે, એટલે ન બાંધે. એટલે તે જીવ અકર્મી થાય સર્વ કર્મોના ક્ષય યુક્ત થાય. ॥ ૬ ॥

કારણકે જે સમસ્ત ક્રિયા રહિત હોય, એવા અણુ કરતાને નવા કર્મનો બંધ નથી, તે વારે અષ્ટ પ્રકારના જે કર્મ તેના વિપાકનું નિજ્જરિવો, તે સમ્યક્ જાણે, તે કર્મ રૂપ શત્રુનો વિદારણ કરવા થકી શ્રી મહાવીરદેવ ક્રમના બંધને તથા કર્મની નિજ્જારાને જાણીને તે પ્રમાણે કરે, જે કરે થકે કરી સંસારમાં ન

ઉપજે, અને ઉપજવાને અભાવે ફરી મરણ પણ ન પામે. ॥૭૭॥

એ મહાસુભટ તુલ્ય શ્રી મહાવીર સંસારચક્રમાં મરણ પામે નહીં, જેને પૂર્વના કરેલા કર્મ રહ્યા નથી, તો તે નવા કર્મ બાંધવાની વાંચ્છા ન કરે, એ કારણ જાણવો, જે કારણ માટે આ સંસારમાંહે સ્ત્રીનો સંગ પ્રધાન છે, પરંતુ તેને સ્ત્રી પરભાવી ન શકે, દ્રષ્ટાંત કહે છે. જેમ વાયુ અગ્નીની જ્વાળા પ્રવેશ કરીને તેને અતિક્રમી જાય, પરંતુ વાયુ પોતે પ્રજ્વલે નહીં, તેમ લોકને વિષે સ્ત્રી પ્રિય છે, તે સ્ત્રી અગ્નિ જ્વાળા સમાન છે, પરંતુ વાયુ સરખા સાધુને જીપી ન શકે, તે માટે મહાવીર સુભટને કર્મનો બંધ નથી. ॥ ૮ ॥

જે પુરૂષો સ્ત્રીને નથી સેવતા, તે પુરૂષોને આદિ એટલે પ્રથમ મોક્ષગામી જાણવા, તે પુરૂષો સ્ત્રીના બંધન થકી મૂકાણા થકા, જીવિત શબ્દે બીજે એ સંયમપણે કાંઈ પણ વાંછે નહીં કારણકે પરિગ્રહાદિકનું મૂલ કારણ સર્વ સ્ત્રીજ છે. ॥ ૯ ॥

તે પુરૂષ અસંયમને નિષેધિને સર્વ કર્મનો અંત કરે, તે રૂડા અનુષ્ઠાને કરી મોક્ષને સન્બુજ થકા જે શ્રી વીતરાગ પ્રણીત માર્ગ છે, તે માર્ગને લોકોના હિતને અર્થે પ્રકાશે, અને પોતે પણ તેહિજ સમાચરે. ॥ ૧૦ ॥

જેનો (અનુશાસન) એટલે ઉપદેશ, દાન તે સર્વ પ્રાણિને વિષે પૃથક્ પૃથક્ જુદા જુદા પરણમે, કોની પેરે તોકે, પૃથ્વીને વિષે જેમ ઉદક જુદા જુદા પરણમે, તેની પેરે. તેનો ઉપદેશ પરણમે છે, તથા પૂજાને વિષે દ્રવ્યવંત એનો ભાવાર્થ કહે છે, જે દેવતાદિક સમવસરણાદિક પૂજા કરે છે, ત્યાં ત્યાં તેને દ્રવ્ય થકી ભોગ છે, પરંતુ તે ભાવ થકી ભોગ નથી, તે કારણ માટે સંયમવંત તેહિજ જાણવા, એ વચન શ્રી તીર્થંકર દેવ આશ્રી કહ્યા છે. વળી આશ્રવ રહિત જયણાવંત તથા ઇંદ્રિયનો દમન કરનાર,

સંયમને વિષે દ્રઢ, અને મૈથુન થકી વિરત, એટલે વિષય રહિત. ॥ ૧૧ ॥

મૈથુનને નીવાર સમાન જાણે, જેમ સૂકરાદિકને ખાવાની વસ્તુ આપી લોભાવીને મારી નાંખીયે, અથવા દુઃખ આપીયે, તેમ મૈથુનને એવો જાણીને સ્ત્રીનો સંગ ન કરે, તે કેવો પુરૂષ જાણવો? તો કે, (સ્રોત) એટલે જે સંસાર તેમાં અવતરવાના દ્વરજે વિષય કષાયાદિક છે, તે જોણે છેદા છે, વળી રાગ દ્વેષ થકી રહિત, તથા (અનાકૂલ) એટલે અક્ષોભ સદા દાંત ગુણવાન એવો છતો, કર્મ વિવર લક્ષણની સિદ્ધિ પામે, એવી ખીલ વસ્તુ કોઈ જગતમાં નથી, તે માટે એ સિદ્ધિને કોઈ ઉપમા નથી. ॥ ૧૨ ॥

અણુલિસ એટલે સંયમ તેને વિષે જે ખેદજ્ઞ એટલે નિપુણ હોય તે કોઈ જીવની સાથે વિરોધ ન કરે, સર્વ જીવોની સાથે મૈત્રી ભાવ આણે. મન વચન પુનઃ કાયાએ કરી ત્રિકરણ શુદ્ધ જે એમ કરે તેનેજ પરમાર્થ થકી ચક્ષુર્વંત નિર્મળ દ્રષ્ટીવાળો જાણવો. ॥ ૧૩ ॥

નિશ્ચે તેહિજ પુરૂષ સંયમી મનુષ્યોની ચક્ષુ જેવો જાણવો, જે પુરૂષ (કાંક્ષા) એટલે વિષય તૃષ્ણાનો અંત કરે, તે સંસાર અને કર્મનો અંતકારી જાણવો, તેના ઉપર દ્રષ્ટાંત કહે છે. છેહોડે જેમ છુરી કોઈ પદાર્થ છેદવાને અર્થે, અત્યંત તીક્ષ્ણ ધારાયે વહે, ધારને અંતે છેદન ક્રિયામાં સમર્થ હોય, જેમ ગાડાનો પહોડો પણ અંતે પ્રવર્તે, તેમ મોહાદિકને અંતે મુક્તિરૂપ કાર્ય સિદ્ધ થાય. ॥ ૧૪ ॥

તેમ ધીર પુરૂષ પણ અંત સેવે, એટલે વિષયનો અંત કરે, તથા અંત પ્રાંત આહાર શેવે, તે કારણે આ સંસારને વિષે અંતના કરનાર જાણવા, આ મનુષ્ય લોકરૂપ સ્થાનકને પામ્યા

થકા, એવા મનુષ્ય ધર્મ જે સમ્યક્ જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રરૂપ, તેને આરાધીને મુક્તિ ગામી થાય. ॥ ૧૫ ॥

એવા સંયમના પાળનાર પુરૂષો (નિષ્ઠિતાર્થ) એટલે સિદ્ધિને પામે અથવા પ્રચુર કર્મને સદ્ભાવે દેવત્વપણાને વિષે સૌધર્માદિક વિમાને ઉપજે, એ વચન (ઉત્તર) એટલે લોકોત્તર પ્રવચનને મેં સાંભળ્યુંછે, એ રીતે શ્રી સુધર્માસ્વામી શ્રીજંબુસ્વામી પ્રત્યે કહેછે. મેં શ્રી તીર્થંકરાદિક સમીપે સાંભળ્યુંછે જે, મોક્ષની પ્રાપ્તિ તે મનુષ્યની ગતિ ટાળીને અન્યત્ર નથી, તે કારણ માટે મનુષ્યપણે સંયમ પાળવાને વિષે પ્રમાદ ન કરવો. ॥ ૧૬ ॥

મનુષ્ય સર્વ દુઃખનો અંત કરે, પણ મનુષ્યની જાતિ વિના અન્ય જાતીને મુક્તિ નથી, એમ કોઈ એકે કહ્યો છે. તથા ગ-
ણધરાદિકે એમ કહ્યો છે કે, એ મનુષ્ય સંબંધી દેહ પામવો એક એક બહુલ કર્મ જીવોને અત્યંત દુર્લભ છે, વળી વળી મ-
નુષ્ય જન્મ પામવો દુર્લભ છે, ચુલગ પાસ કે ઇત્યાદિક દ્રષ્ટાંતે દુર્લભ છે. ॥ ૧૭ ॥

એ મનુષ્ય દેહ થકી (વિદ્વસ) એટલે ભ્રષ્ટ થયેલાને એ-
ટલે જે મનુષ્ય જન્મ હાર્યા એવાને, અન્યગતીને વિષે બોધિ
એટલે સમ્યક્ત્વ લાભ પામવો દુર્લભ છે (તથાર્થ) એટલે
લેસ્યા ચિતના પરિણામ અથવા (અર્ચ્યા) એટલે મનુષ્યનું શ-
રીર તે દુઃપ્રાપ્ય છે, વળી ધર્મનો અર્થ જે વિયાગરે એટલે શુદ્ધો
પ્રકાશ, એવો શરીર ધારી મનુષ્યપણું પણ દુર્લભ છે. ॥ ૧૮ ॥

જે શ્રી વીતરાગાદિક મહા પુરૂષો શુદ્ધ નિર્મળ ધર્મ કહે,
અને પોતે પણ તેજ રીતે સમાચારે, (પ્રતિપૂર્ણ અનીદ્રશ)
એટલે સમ્યક્ ચારિત્રિઓ જેનો જ્ઞાન, દર્શન, અને ચારિત્રરૂપ,
મોક્ષસ્થાનક છે, પરંતુ ખીજે સ્થાનક નથી, તેને જન્મ કથા
ક્યાંથી હોય ? એટલે કર્મને ક્ષયે જન્મ મરણનો અભાવ હોય. ॥૧૯॥

કદાચિત્ મેઘાવી ઐટલે સમ્યક્ જ્ઞાનવંત કયા થકી આવીને ઉપજેખરા, પરંતુ તે કેવા હોય તોકે, તેમજ કર્મખપાવીને ગયા જે કર્મ ખપાવીને ગયા, જેને નિદાન પ્રતિજ્ઞા નહી તે અપ્રતિજ્ઞા નિરાશંસ એવા હોય તેને સંસારમાંહે ઉત્પત્તિ અને મરણ નથી, જે કારણે તથાગત શ્રી તીર્થંકરાદિક નિદાન રહિત નિરાશંસ તથા લોકને અનુત્તર સર્વોત્તમ પ્રધાન જ્ઞાન થકી અક્ષુભૂત જાણવા. ॥ ૨૦ ॥

(અનુતર) ઐટલે પ્રધાન સંયમ રૂપ સ્થાનક તે કારયપ શ્રી મહાવીર દેવે કહ્યો, જે સંયમ સ્થાનક પાળીને એક મહા-પુરૂષ ઉપશાંતકષાયવંત એવા છતા, પંડીત વિવેકના જાણ સંસારનો અંત પામે. ॥ ૨૧ ॥

(પંડિત) ઐટલે સદસદ્ વિવેકના જાણ તે, સંયમનો વીર્ય ખળ પામીને નિઃશેષ સમસ્ત કર્મનો નિર્ધાતન કરવાને અર્થે પ્રવર્તક એ પંડિત વીર્ય ધણા ભવે પામવો દુર્લભ તેને પામીને પૂર્વકૃત કર્મને (ધુણુ) ઐટલે ખપાવે કોઈ નવા કર્મને ન કરે. ॥૨૨॥

શ્રી મહાવીર ઉત્તમ સાધુ તે ન કરે શું ન કરે તોકે, આનુ-પૂર્વી મિથ્યાત્વ અવિરતિ, પ્રમાદ, અનુકંમે કીધું, જે પાપરૂપ રજ તે ન કરે પાપરૂપ રજ કરી (સંમુહીભૂત) ઐટલે એકઠા કીધા જે અષ્ટપ્રકારના કર્મ તે કર્મને (હિતવા) ઐટલે હુણીને સાય સંયમ પાળીને મોક્ષને શન્મુખ થાય. ॥ ૨૩ ॥

જે સંયમરૂપ સ્થાનક તે સર્વ સાધુ ચારિત્રિયાનો મનો વાંછિત સ્થાનક જાણવો. વળી તે સંયમાનુષ્ઠાન કહેવો તો કે શલ્યકર્તન ઐટલે શલ્યનો છેદનાર એવા સંયમને સમ્યક્ પ્રકારે આરાધીને ધણા પ્રાણી સર્વથા કર્મને અભાવે સંસાર સમુદ્ર થકી તર્યા, અથવા સર્વથા કર્મના ક્ષયના અભાવે કેવલપણે વૈમાનિકમાં જઈ ઉપના એકાવતારી પ્રમુખ થયા. ॥ ૨૪ ॥

પૂર્વે અતીતકાળે ધણા ચારિત્રિયા થયા, અને વર્તમાન કાળે પણ છે, તથા આગમિકકાળે પણ ધણા સુમત સંયમાનુષ્ઠાની થશે. તે કેવા થશે તોકે, દુર્નિબોધ એટલે દુર્લભ એવો જે જ્ઞાનદર્શન, અને ચારિત્રરૂપ માર્ગ તે પરમ ઉત્કૃષ્ટ પામીને તેહિજ માર્ગના પ્રકાશક છતા, સંસાર સમુદ્રને પુર્વે તર્યા વર્તમાને તરે છે, અને આગમિકકાળે તરશે. તિવેમિનાં અર્થ પૂર્વવત્ જાણવો. ॥ ૨૬ ॥

ए रीते पंदरमां यतिनामा अध्ययन समाप्त.

હવે સોલમું ગાહા નામે અધ્યયન પ્રારંભિયે હૈએ પંદરમાં અધ્યયનમાં જે વિધિરૂપ તથા પ્રતિનિષેધરૂપ ભાવ કહ્યા, તે યથોક્ત વિધિ આચરતો સુસાધુ કહેવાય એવા ભાવે આ સોલમો અધ્યયન કહેછે.

યથાહ ભગવાન હવે શ્રી ભગવંત મહાવીરદેવ સભામાંહે એમ કહે છે. તે સાધુ ઈંદ્રિયોને દબવે કરી, દાંત તેણે કરી મુક્તિ ગમન યોગ્ય તથા નિઃપ્રતિકર્મ એવો શરીર છે જેહનો તેને એમ કહેવો ત્રસ, અને સ્થાવર જીવોને માહણો એવો જેનો ઉદ્દેશ છે તે માહણ કહિયે અથવા નવ વિધ આહ્મચર્યની ગુપ્તિ થકી (માહણ) એટલે આહ્મણ કહીએ તથા (શ્રમણ) એટલે તપસ્વી શુદ્ધ ક્રિયા અનુષ્ઠાનના કરનાર આરંભનો ત્યાગ કરે, નિર્દોષ ભિક્ષાર્યે પ્રવર્તે, અથવા અષ્ટ પ્રકારના કર્મને ભેદ તે માટે ભિક્ષુ કહિએ તથા આહ્મ અર્થેતર પરિગ્રહ રહિત માટે નિગ્રંથ કહિએ. એમ શ્રી ભગવાને કહે થકે શિષ્ય પૂછે છે કે, કેવી રીતે દાંત મુક્તિ ગમન યોગ્ય તથા શરીરની

શોભા શુશ્રુષા રહિત તેને કહીએ, શું કહીએ તોકે માહુણ કહીએ, તથા શ્રમણ કહીએ, તથા લિશ્તુ કહીએ, તથા નિર્મથ કહીએ તે હે ! મહામુનિ એ ચાર શબ્દનો અર્થ અમને કહો. ॥૧॥

એમ શિષ્યે પુછે થકે, હવે ભગવંત આઠાણાદિક ચાર ના-
મનો યથાક્રમે ભેદ સહિત અર્થ કહે છે. જેણે પ્રકારે સર્વ પાપ કર્મારંભ ક્રિયા થકી, નિવર્ત્યા પ્રેમ તે રાગ, અને દ્વેષ, તે અપ્રિ-
તિ કુવચનનું બોલવું, અભ્યાખ્યાન, એટલે અછતા દોષનું પ્ર-
કાશવું પરના ગુણનું અણસહેવું, અને પારકા દોષને પ્રકાસવું
પારકા દોષ બીજા આગળ પ્રકાસવા સંયમને વિષે અરતિ અ-
સંયમ વિષયાદિકને વિષે રતિ, પરવચના મૃષા અલિક ભા-
ષાનું બોલવું મિથ્યાદર્શન શલ્ય એટલે અતત્વને વિષે તત્વની
બુદ્ધિ તેનેજ શલ્ય કહીએ, એ સર્વ થકી વિરત એટલે નિવર્ત્યા
છે વળી પાંચ સમિતિએ સમિતા થકા જ્ઞાન દર્શન અને ચારિત્ર
સહિત પ્રવર્તે સદા સંયમને વિષે પ્રયત્ન કરે એટલે સાવધાન
થકો રહે એવો છતો કોઇના ઉપર ક્રોધ ન કરે, તથા અભિ-
માન રહિત હોય, ઉપ લક્ષણ થકી માયા તથા લોભરહિત,
એવા ગુણ સહિત જે હોય તે માહુણ એટલે આઠાણ બ-
ણવા. ॥ ૨ ॥

જે માહુણના લક્ષણ કહ્યા તે અહીં સર્વ બણવા વળી
શ્રમણના વિશેષ કહે છે, જે અનાશ્રિત અપ્રતિબંધ વિહારી તથા
નિયાણા રહિત કષાયથકી રહિત, (અતિપાતંત્ર) એટલે છ-
વહિંસા તથા મૃષાવાદ મૈથુન પરિગ્રહ એ સર્વને, જ્ઞ પરિજ્ઞાયે
બણીને, પ્રત્યાખ્યાન પરિજ્ઞાયે પરિહરે એટલે, મૂળ ગુણ કહ્યા,
હવે ઉત્તર ગુણ કહે છે. ક્રોધ, માન, માયા તથા લોભ અને
પ્રેમ શબ્દ રાગ દ્વેષ અને પણ સમ્યક્ પ્રકારે સંસારના કારણ
બણીને પરિહરે, એ રીતે જે જે કર્મનો બંધ જે થકી પોતાના

આત્માને પ્રદોષ હેતુ એટલે અવગુણના કારણે દેખે તે તે સા-
વધાનુષ્ઠાન થકી ચારિત્રિઓ પૂર્વેજ, એટલે આગળ થકીજ આ-
ત્મહિત વાંછતો થકો વિરતિ કરે પ્રાણાતિપાત ન કરે એવો
છતો દાંત એટલે ઇન્દ્રિયનો દમનાર દ્રવિક એટલે મુક્તિગમન
ચોગ્ય નિષ્પ્રતિકર્મ શરીરવાળો એટલે શરીરની શુશ્રૂષાવેં રહિત
એવા ગુણે સહિત વિશિષ્ટ શ્રમણ કહેવો. ॥ ૩ ॥

હવે લિક્ષુ શબ્દનો વિશેષ કહે છે અંહીયા લિક્ષુને વિષે
પણ જે પૂર્વે બ્રાહ્મણ શ્રમણના ગુણ કહ્યા તે સર્વ જાણવા, અને
વળી અનેરા વિશેષ કહે છે. અભિમાન રહિત વિનીત એટલે
વિનયવંત સંયમને વિષે આત્માનો નમાડનાર એ ત્રણ શબ્દના
અર્થ પૂર્વવત્ જાણવા સમ્યક્ પ્રકારે સહન કરે શું સહન કરે ? તે
કહે છે વિરૂપદ્ર્ય એટલે અતુકૂળ પ્રતિકૂળ એવા નાના પ્રકારના
ઉપસર્ગ પરીસહને સહન કરે, તથા અધ્યાત્મયોગે કરી નિર્મળ
ચિત્તને પરિણામે શુદ્ધ ચારિત્રવંત થકો ઉપસ્થિત એટલે ચારિ-
ત્રને વિષે ઉઠ્યો સાવધાન થયો પરીસહ ઉપસર્ગે કરી અંગણત
છે જેહુનો આત્મા સંસારની અસારતા બોધિતું દુર્લભપણું જા-
ણતો પારકા, દીધેલા આહારનું, જમનાર એટલે નિર્દોષ આહારી
એવાને લિક્ષુ કહેવો. ॥ ૪ ॥

હવે નિગ્રંથનો વિશેષ કહે છે. અંહીયા પણ પૂર્વલા ગુણ
સર્વ લેવા, વળી જે વિશેષ ગુણ છે તે કહે છે. એકલો રાગ દ્વેષ
રહિત તથા પોતાને એકલોજ જાણે, એટલે સંસારમાં મહારો
કોઇ સંબંધી નથી એવો બુદ્ધ એટલે તત્વનો જાણ સમ્યક્ પ્રકારે
જેણે આશ્રવને છેલ્યો છે, તથા સુસંયત એટલે કાછબાની પેરે
ગુર્મેન્દ્રિય રૂડી સમિતિએ કરી સમિતો, (સુસામાયિકવંત)
એટલે જેને શત્રુભિન્ન સમાન છે, આત્મવાદે પહોતો એટલે
આત્માને વાદે ઉપયોગ લક્ષણ જીવ અસંખ્ય પ્રદેશીજીવ સંકેત

વિકાશનો ભજનાર દ્રવ્ય પર્યાયરૂપ, નિત્યાનિત્ય ભેદભિન્ન પોતાના કરેલા કર્મનું ભોગવનાર, ઇત્યાદિક આત્મવાદે પહોતો એટલે આત્મ તત્વનો જાણુ, તથા વિદ્વાન પંડિત શુદ્ધમાર્ગનો જાણુ તથા દ્રવ્ય અને ભાવના ભેદે કરી બન્ને પ્રકારના આશ્રવ રૂપિ યા સ્ત્રોત જેણે પરિછેદ્યા છે તથા પુજા સત્કારના લાભનો અર્થો ન થાય કીંતુ નિર્જરાનો અર્થો થાય ધર્મનો અર્થો ધર્મનો જાણુ શુદ્ધ માર્ગનો ગવેષણુહાર, નિયોગ પ્રતિપત્તિ એટલે મોક્ષમાર્ગે પહોતો એવો છતો સમતા આચરે એવો. થકો દાંત દ્રવિકે વોસકુકાએ તેને નિમ્નથ કહેવો. ॥ ૫ ॥

હવે શ્રીમુધર્મ સ્વામિ જંબુ પ્રભૃતિ સાધુ પ્રત્યે કહે છે કે, તમે એમ જાણો કે જે મેં કહ્યો તે નિશ્ચે કરી સત્ય છે એમ જાણો કારણ કે હું સર્વજ્ઞની આજ્ઞાએ કહું છું તે સર્વજ્ઞ ભગવંત તીર્થંકર દેવ પરોપકારી કેવા છે તો કે, મહાભય થકી રાખનાર છે માટે તેમના કહેલા વચન હું તમને કહું છું.

તિવેમિનો અર્થ પૂર્વવત્ જાણવો એ રીતે શ્રી મુધર્મ સ્વામિયે જંબુસ્વામિ પ્રત્યે કહ્યો એ ગાદાનામે સોલમો અધ્યયન સમાપ્ત.

૧૬
 ૧૭
 ૧૮
 ૧૯
 ૨૦
 ૨૧
 ૨૨
 ૨૩
 ૨૪
 ૨૫
 ૨૬
 ૨૭
 ૨૮
 ૨૯
 ૩૦
 ૩૧
 ૩૨
 ૩૩
 ૩૪
 ૩૫
 ૩૬
 ૩૭
 ૩૮
 ૩૯
 ૪૦
 ૪૧
 ૪૨
 ૪૩
 ૪૪
 ૪૫
 ૪૬
 ૪૭
 ૪૮
 ૪૯
 ૫૦
 ૫૧
 ૫૨
 ૫૩
 ૫૪
 ૫૫
 ૫૬
 ૫૭
 ૫૮
 ૫૯
 ૬૦
 ૬૧
 ૬૨
 ૬૩
 ૬૪
 ૬૫
 ૬૬
 ૬૭
 ૬૮
 ૬૯
 ૭૦
 ૭૧
 ૭૨
 ૭૩
 ૭૪
 ૭૫
 ૭૬
 ૭૭
 ૭૮
 ૭૯
 ૮૦
 ૮૧
 ૮૨
 ૮૩
 ૮૪
 ૮૫
 ૮૬
 ૮૭
 ૮૮
 ૮૯
 ૯૦
 ૯૧
 ૯૨
 ૯૩
 ૯૪
 ૯૫
 ૯૬
 ૯૭
 ૯૮
 ૯૯
 ૧૦૦
 ૧૦૧
 ૧૦૨
 ૧૦૩
 ૧૦૪
 ૧૦૫
 ૧૦૬
 ૧૦૭
 ૧૦૮
 ૧૦૯
 ૧૧૦
 ૧૧૧
 ૧૧૨
 ૧૧૩
 ૧૧૪
 ૧૧૫
 ૧૧૬
 ૧૧૭
 ૧૧૮
 ૧૧૯
 ૧૨૦
 ૧૨૧
 ૧૨૨
 ૧૨૩
 ૧૨૪
 ૧૨૫
 ૧૨૬
 ૧૨૭
 ૧૨૮
 ૧૨૯
 ૧૩૦
 ૧૩૧
 ૧૩૨
 ૧૩૩
 ૧૩૪
 ૧૩૫
 ૧૩૬
 ૧૩૭
 ૧૩૮
 ૧૩૯
 ૧૪૦
 ૧૪૧
 ૧૪૨
 ૧૪૩
 ૧૪૪
 ૧૪૫
 ૧૪૬
 ૧૪૭
 ૧૪૮
 ૧૪૯
 ૧૫૦
 ૧૫૧
 ૧૫૨
 ૧૫૩
 ૧૫૪
 ૧૫૫
 ૧૫૬
 ૧૫૭
 ૧૫૮
 ૧૫૯
 ૧૬૦
 ૧૬૧
 ૧૬૨
 ૧૬૩
 ૧૬૪
 ૧૬૫
 ૧૬૬
 ૧૬૭
 ૧૬૮
 ૧૬૯
 ૧૭૦
 ૧૭૧
 ૧૭૨
 ૧૭૩
 ૧૭૪
 ૧૭૫
 ૧૭૬
 ૧૭૭
 ૧૭૮
 ૧૭૯
 ૧૮૦
 ૧૮૧
 ૧૮૨
 ૧૮૩
 ૧૮૪
 ૧૮૫
 ૧૮૬
 ૧૮૭
 ૧૮૮
 ૧૮૯
 ૧૯૦
 ૧૯૧
 ૧૯૨
 ૧૯૩
 ૧૯૪
 ૧૯૫
 ૧૯૬
 ૧૯૭
 ૧૯૮
 ૧૯૯
 ૨૦૦

પુસ્તક સંબંધી ઠીકાણાં.

ખંભાત બંદર—શા. છાટાલાલ મોતીચંદ કે. સુતાસ્વામી.

રાજકોટ—શા. ન્યાયચંદ રંગનાથ કે. કડીયાપરામાં મનજી ભવાની શેરીમાં.

અમદાવાદ—પ્રસિદ્ધ મો. પ્રાણીકે. શા. શેઠના કુવાની પોળ.

અગાઉથી આશ્રય આપનાર સદ્ગૃહસ્થોનાં મુખારક નામ.

ખંભાતખંદર. (૩૩)

- ૫ શેઠ. ગુલાબચંદ ખીમચંદ હા. બાઈ દીવાળી.
- ૫ શા. વાડીલાલ ડાહ્યાભાઈ હ. બાઈ ચંદન.
- ૨ સંઘવી. પોપટલાલ વખતચંદ સ્થાનક ખાતે.
- ૨ પટેલ. ઠાકોરલાલ મુળચંદ.
- ૨ શા. દેવચંદ ખુશાલચંદ.
- ૨ શા. જેચંદ અમીચંદ હ. ડાહ્યાભાઈ.
- ૧ શા. મણીલાલ બકોરદાસ.
- ૧ શા. અનોપચંદ માણેકચંદ.
- ૧ શા. પાનાચંદ લખમીચંદ.
- ૧ શા. પોપટચંદ રૂપચંદ.
- ૧ શા. દલસુખભાઈ ડાહ્યાભાઈ.
- ૧ શા. અંબાલાલ તારાચંદ.
- ૧ શા. મોહનલાલ ઠાકરશી.
- ૧ પા. પુંજભાઈ રણુછોડ.
- ૧ પા. નાથાભાઈ ઝવેર.
- ૧ છોવાળા. પ્રાણુજીવન દયાળજી.
- ૧ શા. નગીનદાસ પાનાચંદ.
- ૧ શા. સરૂપચંદ રતનચંદ.
- ૧ શા. નેમચંદ રાયચંદ.
- ૧ પા. ચુનીલાલ ગાંડાભાઈ.
- ૧ શા. વખતચંદ તારાચંદ.

મુંબાઈખંદર. (૨૪)

- શા. રણુછોડ નાથાભાઈએ પોતાના સ્વર્ગવાશી પુત્ર કપુરચંદના સ્મરણાર્થે નીચેના સ્થાનકોમાં ભેટ મોકલવા સાર. ૧૦
 - ૧ મુંદ્રાખંદરના સ્થાનકમાં.
 - ૧ માંડવી ખંદરના સ્થાનકમાં.
 - ૧ ભુજનગરના સ્થાનકમાં.
 - ૧ અંબરના સ્થાનકમાં.
 - ૧ માનકુવાના સ્થાનકમાં.
 - ૧ ખેરોહના સ્થાનકમાં.
 - ૧ લાકડીયાના સ્થાનકમાં.
 - ૧ ભચાઉના સ્થાનકમાં.
 - ૧ શાપરના સ્થાનકમાં.
 - ૧ ભોરાના સ્થાનકમાં.
-
- શા. વેણીદાસ હરખચંદે સ્વર્ગવાશી બાઈ કુંવરબાઈ તે, શેઠ. મુળચંદ દેવચંદ મુંદ્રાખંદરવાળાના પતિના સ્મરણાર્થે નીચેના સ્થાનકોમાં ભેટ મોકલવા સાર. ૧૦
 - ૧ મુંદ્રાખંદર. છકોટીના સ્થાનકમાં.
 - ૧ „ આઠકોટી મોટી પક્ષના સ્થાનકમાં.
 - ૧ અંબર. છકોટીના સ્થાનકમાં.

- ૧ „ આઠકોટી મોટી પક્ષના સ્થાનકમાં
 ૧ જુનનગર. છકોટીના સ્થાનકમાં.
 ૧ „ આઠકોટી મોટી પક્ષના સ્થાનકમાં.
 ૧ માંડવી બંદર. આઠકોટી મોટી પ-
 ક્ષના સ્થાનકમાં.
 ૧ ખેડોઇના સ્થાનકમાં.
 ૧ વાંકીના સ્થાનકમાં.
 ૧ માનકુવાના સ્થાનકમાં.

- ૧ રા. વાડીલાલ યુનીલાલ ગાંધી.
 ૨ શા. કરમશી ધરમશી.
 ૧ શા. લાલચંદ અંદરજી

અમદાવાદ. (૨૦)

- ૨ રા.રા. હીરાચંદભાઈ વેલજી સંઘાણી
 ૧ શા. ગીરધરલાલ પ્રજ્જલાલ.
 ૧ શા. મદ્રતલાલ યુનીલાલ.
 ૧ શા. છગનલાલ ધર્મચરદાસ વેદ.
 ૧ શા. પાનાચંદ નરશી ગોંડળવાળા.
 ૧ શા. છોટાલાલ મગનલાલ.
 ૧ શા. દોલાભાઈ રામનરામ.
 ૧ શા. અમથાલાલ જોડાલાલ.
 ૧ શા. ખેમચંદ ઝવેરચંદ.
 ૧ ભા. રણછોડદાસ રાયચંદ.
 ૧ રા. રા. યુનીલાલ નાનચંદ ગાંધી.
 ૧ શા. ભગવાનદાસ નથુભાઈ.
 ૧ રા. વીરચંદ ગોખરદાસ.

- ૧ શા. નારણદાસ તારાચંદ.
 ૧ શા. હંસરાજ કાળીદાસ.
 ૧ મે. જીવરાજભાઈ ઘેલાભાઈ.
 ૧ રા. રા. જેશંગભાઈ મેઘારામ.
 ૧ રા. રા. જગજીવનદાસ મેઘારામ.
 ૧ શા. મોહનલાલ જમનાદાસ.

જોડીયા બંદર. (૧૧)

- ૧ મા. વલમજી ખેતશી.
 ૧ દોશી. ત્રીકમજી કરશનજી.
 ૧ મા. માણેકચંદ રતનશી.
 ૧ સંઘવી. હરખચંદ લાલજી.
 ૧ મા. જાદવજી મુળજી.
 ૧ મા. દલીચંદ પોપટભાઈ.
 ૧ મા. તારાચંદ નથુભાઈ.
 ૧ ખત્રી. રાધવજી વીરજી.
 ૧ મેતા. ભાઈચંદ અમ્રતલાલ.
 ૧ મોદી. કરશનજી ધારશી.
 ૧ સંઘવી. કાનજી કાળીદાસ.

વેરાવળ બંદર. (૧૧)

- ૨ શા. કુલચંદ ગોવીંદજી.
 ૨ શા. સેનપાલ રાયચંદ.
 ૧ શા. સોભાગ્યચંદ મીઠા.
 ૧ શા. મકનજી સોમચંદ હા. મ-
 ણીભાઈ.

- ૧ શા. લીલાધર ઝવેરચંદ હા. ભા-
ણીબાઈ.
૧ શા. મદનજી શામચંદ.
૧ શા. સવચંદ કરશનજી,
૧ શા. છગનલાલ પીતાંબર.
૧ કપાણી. જમનાદાસ હીરાચંદ.

સાણુંદ. (૧૦)

- ૨ શા. રાઘવજી પ્રેમચંદ.
૨ શા. ઉજ્જવશી માણેકચંદ.
૨ સાણુંદ જૈનશાળા.
૨ શા. રાઘવજી ભાણુજી.
૧ ભા. કપુરચંદ નરશીદાસ.
૧ ભા. કેશવજી મોતીચંદ.

મુરત બંદર. (૧૦)

- ૪ વકીલ. ભચુભાઈ ડાહ્યાભાઈ.
૧ વકીલ. મગનલાલ પ્રેમચંદ.
૧ વકીલ. મંછુભાઈ ડાહ્યાભાઈ.
૧ શા. તારાચંદ ઉત્તમચંદ.
૧ ભા. ગુલાબચંદ ઝવેરચંદ.
૧ શા. લાલચંદ કુલચંદ.
૧ શા. હંશરાજ ચાંદમલ.

મોરખી. (૬)

- ૨ મોરખી જૈનશાળા હા. મારતર
ત્રીભોવન મોણશી.

- ૧ મેહેતા. સુખલાલ મોનજી.
૧ રા. રા. વનેચંદ પોષટભાઈ.
૧ મેહેતા. નીમચંદ દેવચંદ.
૧ મેહેતા. ત્રીકમજી ભીમજી.

ભાવનગર બંદર. (૫)

- ૧ શા. ઉમેદ દેવકરજી.
૧ જૈનજ્ઞાન મણીપ્રભા પુરતકાલય.
૧ જૈનધર્મ સુબોધ પ્રસારક સભા
ની લાયબ્રેરી.
૧ શા. માણેકચંદ પાનાચંદ.
૧ શા. જીવરાજ કાળીદાસ.

બોરસદ. (૫)

- ૨ લહીયા. નાથાભાઈ ડાહ્યાનદાસ.
૧ રા. મોતીલાલ જેશંગ કારકુન.
૧ ભા. ત્રીભોવન દાજીભાઈ.
૧ શા. મોતીલાલ તલકચંદ દાવોતના.

ખેડા. (૪)

- ૧ ભા. સુનીલાલ કીશોરદાસ.
૧ ભા. છોટાલાલ રાયચંદ.
૧ ભા. રણુછોડ હરગોવિન્દદાસ.
૧ ભા. ભાઈચંદ માણેકચંદ.

પોરબંદર. (૪)

- ૨ શા. જેચંદ ગોપાલજી.

૨ પોરબંદર. જૈન પુસ્તક સંગ્રહ.

હા. મનમોહનદાસ કપુરચંદ.

વટામણ. (૩)

૧ બા. કુલચંદ નારણભાઈ.

૧ બા. મોહનલાલ લલુભાઈ.

૧ શા. ગુલાબચંદ જીવાભાઈ.

રાજકોટ. (૨)

૧ શા. મગનલાલ માવજી.

૧ શા. કરશનજી માવજી.

નાર. (૨)

૨ શા. વખતચંદ મુળચંદ સ્થાનક ખાતે.

નરોડા. (૨)

૧ શા. વાડીલાલ રણછોડભાઈ.

૧ પટેલ. ભદ્રાબા કાળીદાસ.

મહેવડી જુનાગઢ તાળે. (૨)

૧ રા. રા. જીવરાજગોવિંદજી સ્કૂલમાસ્તર.

૧ શા. ત્રીભોવનદાસ મુળજીભાઈ.

કાલાવડ. (૨)

૨ પટેલ. મુળજી કાનજી. માસ્તર.

ધોરાજી. (૫)

૧ દોશી. જગનનાથ ગહ્યાભાઈ.

૧ ધોરાજી જૈનશાળા. હા. પોપટભાઈ

૧ મા. કાળીદાસ નેમચંદ.

૧ મા. ગહ્યાલાલ ધનજી.

૧ બાઈ કપુર કલ્યાણજી.

સરધાર. (૫)

૫ શેઠ. મુળચંદભાઈ કરશનજી

અમરેલી. (૧)

૧ રા. શામજીભાઈ રતનશી વકીલ.

ધર્મપુર. (૧)

૧ રા. રા. કપુરચંદ ગોપાલજી મોદી

ચાંડલી. (૧)

૧ દોમડીયા. કાનજી ગોવિંદજી.

પ્રાંતીજ. (૧)

૧ પરી. તુલજીરામ જ્વેચંદ.

વડોદરા. (૧)

૧ રા. મોહનલાલ ગોવિંદજી.

પાણસણા. (૧)

૧ બા. લેહેરાભાઈ મધાભાઈ.

છડર. (૧)

૧ રા. રા. વીરચંદભાઈ સવજી મોદી.

કચ્છ બીદડા. (૧)

૧ શા. રાયશી આશકરજી.

વસો. (૧)

૧ બા. સાકરચંદ જમનાદાસ.

કચ્છ હશરા. (૧)

૧ શા. હીરજી રતનશી.

ઉમરાળા. (૨)

૧ જૈનશાળા રતન ચીંતામણી પુસ્તક-

લય, હા. શા. જેઠાલાલ સોમચંદ.

૧ શા. સોમચંદ ગીલા.

સોજીતરા. (૧)

૧ શા. મગનલાલ માણેકચંદ. હા.

બાઈ રૂક્મણી.